

ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ

ਅਵਤਾਰ ਐੱਸ. ਸੰਘਾ

2009

ਤਤਕਰਾ

ਮੁਖਬੰਧ	—ਲੇਖਕ	9
ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਤਾਂ	—ਪ੍ਰੋ. ਨਰਿੰਜਨ ਤਸਨੀਮ	13
ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ 'ਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਭਾਲਦਾ— ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਸੰਘਾ	—ਨਿਰਮਲ ਜੋੜਾ	15
• ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੁੱਤ		17
• ਹੈਲੋ! ਹਾਏ!!		21
• ਨੌਕਰੀ ਬਨਾਮ ਕਾਰੋਬਾਰ		24
• ਕਿਤੇ ਬਬਲੂ ਹੋਰਾ ਫੇਰੀ ਨਾ ਕਰ ਲਵੇ!		27
• ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੀ ਬਜਾਇ ਦੋ-ਦੋ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ!		31
• ਸਿਟੀ ਬਿਊਟੀਫੁਲ		39
• ਫੁਕਰਾਪੰਥੀ, ਮਕਰਾਗਿਰੀ ਤੇ ਉਬਾਈਟਰ ਡਿਕਟਾ (Obiter Dicta)		47
• ਫੁੱਲ ਪੱਤੀਆਂ		56
• ਅਗਲੀ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਪੰਜਾਬੋਂ ਆ ਰਹੇ ਆ!		62
• ਮੇਰੀ ਤੀਵੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ		65
• ਤਿੰਨ ਜਣੀਆਂ		68
• ਮੀਟ ਦਾ ਟੁਕੜਾ		72
• ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਮਾਇਆ		75
• ਕਾਟੇ ਫੁੱਲਾਂ 'ਤੇ!		78
• ਸਿਡਨੀ, ਸਾਂਝੂ ਅਤੇ ਸ਼ੋਅ-ਆਫ/ਸਾੜਾ		82
• ਮੋਸਮ, ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ		88
• ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਟੈਕਸੀਆਂ ਵਾਲੇ ਭਾਜੀ		92
• ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਲੜਾਈ		114
• ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗਾਂ!		120

• ਕਸੂਤੇ (The Misfits)	122
• ਦਾਨ ਬਨਾਮ ਦੇਣ	129
• ਉਸ ਨੇ ਡੰਡਰੂ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ!	134
• ਭਰਾਵਾਂ, ਉਥੇ ਆਵੀਂ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ!	140
• ਜਫਾ, ਮਾਰਵਿਨ ਅਤੇ ਲੂਸੀ	150
• ਗੋਰੀਆਂ ਨੱਢੀਆਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ	154
• ਘੋੜਾ ਡਾਕਟਰ	158
• ਵਿਚ + ਓਹਲਾ = ਵਿਚੋਲਾ	161

ਮੁਖਬੰਧ

ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰੇਲਗੱਡੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇਕ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਕ ਐਸੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ, ਜਿਹੜੀ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਜਾਂ ਪਨਾਹਗੀਰਾਂ ਦੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵੱਲ ਇਕ ਨਿਗੂਣਾ ਜਿਹਾ ਕਦਮ ਹੈ। ਸੰਨ 1997 ਤੱਕ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਰਾਏ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖੀ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ 44 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਅਰਬ ਐਮੀਰਾਤ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਉਤਰ ਗਿਆ। ਪਰਾਈ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਰਾਏ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ ਕਈ ਅਜੀਬ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਏ ਤੇ ਕਈ ਅਨੋਖੇ ਤਜਰਬੇ ਵੀ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇਹਨਾਂ ਸਮਿਆਂ ਅਤੇ ਤਜਰਬਿਆਂ 'ਚੋਂ ਉਪਜੀ ਹੋਈ ਇਕ ਸਾਰਥਕ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਸਿਡਨੀ ਤੋਂ ਛਪਦੀ ਅਖਬਾਰ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸੱਤ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਪਾਠਕ ਇਹਨਾਂ ਲੇਖਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕਈ ਲੇਖ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਰਹੇ। ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਅਧਿਆਇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਇਸ ਰਚਨਾ ਦਾ ਨਾਂ 'ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ' ਕਿਉਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਰਨ ਹਨ :

1. ਰੇਲਗੱਡੀ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੀ ਏ। ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਰੁਕਦੀ ਏ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਬੱਧ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ। ਅਨੁਸ਼ਾਸਨਬੱਧ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਸੁਚੱਜੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਰੇਲਗੱਡੀ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ।
2. ਰੇਲਗੱਡੀ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰਤਾ ਅਤੇ ਰਫਤਾਰ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੀਆਂ ਕੰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਵਿਚ ਗਿਣੇ ਮਿੱਥੇ ਮਿੰਟਾਂ ਦੀ ਬਰੇਕ ਰੇਲਗੱਡੀ ਦੀ ਪੂਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਿਣੀ ਮਿੱਥੀ ਬਰੇਕ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
3. ਰੇਲਗੱਡੀ ਬਹੁਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਾਧਨ ਏ।

ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਢੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਪੱਖ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਰੇਲਗੱਡੀ ਇਕ ਸੂਬਾਸ਼ਰਤ ਅਤੇ ਢੁੱਕਵਾਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਏ। ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ ਹਾਂ—ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਤੇਰੀ ਗੱਡੀ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲਦੀ ਏ ?

4. ਸਿਡਨੀ ਦੀ ਰੇਲਗੱਡੀ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਰਤੀ ਪਰਵਾਸੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਆਖਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਰੇਲਵੇ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੋਂ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ 'ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ' ਨਾਂ ਵੱਧ ਢੁੱਕਵਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ।

ਭਾਵੇਂ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਿਸਟਮ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਫਿਰ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ John Whiton ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਇਬਾਰਤ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹਾਂਗਾ, ਜਿਹੜੀ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਸੈਂਟਰਲ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ :

Father of NSW Railways

John Whiton 1819-1898

Engineer-in-Chief 1857-1890

John Whiton, an English-man, who emigrated to Sydney in 1856 is acknowledged as the father of the NSW Railways. His foresight and uncompromising will overcame opponents who opposed narrow gauge horse-drawn trains on wooden rails.

Whiton, engineer-in-chief from 1857 to 1890, insisted on adopting the standard rail gauge of 4 ft. 8/2 in. (1435mm) using steam trains on heavy steel rails. This set a high standard of construction which formed the basis of our present railways.

When Whiton was first appointed to plan rail routes and to supervise construction, only 37 Km. of track was opened for traffic, with 27 Km. under construction. When he retired 33 years later, 3538 Km. track was in use. He took rail to the Victorian and Queensland border and saw it open up the states *hinterland*...

ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਸੈਂਟਰਲ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ main concourse 'ਤੇ ਇਕ ਪਾਸਪੋਰਟ ਸਾਈਜ਼ ਫੋਟੋ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਬੁੱਤ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਬੁੱਤ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਇਬਾਰਤ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਇਬਾਰਤ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ, ਸਿਰਫ ਅੱਧੀ

ਕੁ ਹੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਬੁੱਤ ਉਸ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹ ਇਬਾਰਤ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ John Whiton ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭੰਡਿਆ ਵੀ ਸੀ। ਲੋਕ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰੇਲ ਨੈੱਟਵਰਕ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਨ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਇਕ ਦੋ ਸਦੀਆਂ ਅਗਾਂਹ ਦੀ ਗੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੋਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੁਹਰੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਿਜਕਦੇ ਨਹੀਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਾਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੱਥਰ ਪੈਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮੌਕੇ ਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੇ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਵੀ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰੇਲ ਦੇ ਡੱਬੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਸਟੀਮ ਲੋਕੋਮੋਟਿਵ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਫ਼ ਇੰਜਨ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੀ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਹੀ ਰੇਲਵੇ ਰਿਫ਼ੈਸ਼ਮੈਂਟ ਹੂਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਆਰ.ਆਰ. ਵੱਡੇ ਜੰਕਸ਼ਨਾਂ ਜਿਵੇਂ Werris Creek, Dubbo, Junee, Taree, South Grafton, Gloucester, Peak Hill ਅਤੇ Gundagai ਆਦਿ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਲਈ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਚਾਹ, ਕਾਹਵਾ, ਸੈਂਡਵਿਚ, ਟੋਸਟ, ਫਰੂਟਕੇਕ ਅਤੇ ਫਲ ਆਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਕੋਕ ਪੰਜ ਸੈਂਟ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਕ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਿਕਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਆਰ.ਆਰ.ਆਰ. ਵਿਚ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਕਦਮ ਇਕ ਘੰਟਾ ਖੜਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇੰਜਣ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪੈ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਤੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਰੇਲਵੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵੀ ਨਿਭਾਉਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਾਕ ਦੀ ਦਿੱਖ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। 1950 ਦੇ ਕਰੀਬ ਡੀਜ਼ਲ ਇੰਜਣਾਂ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਰ.ਆਰ.ਆਰ. ਘਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਉਪਰ ਹੀ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਆਮ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। 1974 ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਨਿਊ ਸਾਊਥ ਵੇਲਜ਼ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ 25 ਕੁ ਹੀ ਆਰ.ਆਰ.ਆਰ. ਰਹਿ ਗਏ। ਖ਼ਤਮ ਹੋਏ ਆਰ.ਆਰ.ਆਰ. ਦੇ ਖੰਡਰ ਹੁਣ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਖੋਖਿਆਂ ਜਿਹਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੰਡੀਕੇਟਰ ਬੋਰਡ 'ਵੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਨ 2000 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਇੰਡੀਕੇਟਰ ਬੋਰਡ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬਲਬਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਮੁਹਰਲੇ ਬਲਬ ਹੀ ਜਗਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਗੱਡੀ ਨੇ ਰੁਕਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਡੀਕੇਟਰ ਬੋਰਡਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ

ਗਈ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਜਿਹੇ ਇੰਡੀਕੇਟਰ ਬਰਡ ਲੱਗ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਚਲੰਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਗੱਡੀ ਨੇ ਰੁਕਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਛੋਟੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੰਮ ਹੋਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਘਾਟ ਅਕਸਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੀਟੀ ਰੇਲ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਮੈਨਪਾਵਰ ਭਰਤੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਫਿਰ ਵੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਾਰੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਬੈਰੀਅਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੈਰੀਅਰਾਂ 'ਤੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਟਾਫ਼ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੀਟੀ ਰੇਲ ਟਿਕਟ ਚੈਕਿੰਗ ਅਤੇ ਸਕਿਊਰਿਟੀ 'ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਬੈਰੀਅਰਾਂ ਅਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਕੁ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮੈਂ ਖੁਦ ਪਾਤਰ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਅਨੇਕਾਂ ਕਾਲਪਨਿਕ ਪਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਗੱਲ ਚੱਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਅਸੀਂ ਪਾਤਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੇਲਗੱਡੀ ਜਾਂ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਤੋਂ ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਹੋਰ ਗੱਡੀ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਨਾ ਤਾਂ ਨਿਰੋਲ ਨਾਵਲ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਰੋਲ ਕਹਾਣੀ। ਹਾਂ, ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਜ਼ਰੂਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਐਪੀਸੋਡਾਂ ਅਤੇ ਮੌਕਾ-ਮੌਲਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਤਰ ਕਾਲਪਨਿਕ ਹਨ।

ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਛਪਣ ਸਮੇਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਐਪੀਸੋਡਾਂ ਦਾ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਟੁੰਬੇਗਾ।

ਉੱਘੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲਿਸਟ ਪ੍ਰੋ. ਨਰਿੰਜਨ ਤਸਨੀਮ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਫ਼ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖ ਕੇ ਮੇਰੀ ਹੋਸਲਾ ਅਫ਼ਜ਼ਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਕ੍ਰਿਤੰਗ ਹੈ।

ਉੱਭਰ ਰਹੇ ਰੰਗ ਕਰਮੀ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਾਰੀ ਨਿਰਮਲ ਜੌੜਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵਿਚ ਠੱਸ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਕੇ ਮੇਰੇ ਮਾਣ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ੁੱਭ ਕੰਮ ਲਈ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਿਚ ਉਤਨਾ ਮਾਹਰ ਨਹੀਂ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਠੀਕ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੰਘਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮਦਦ ਲਈ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

—ਅਵਤਾਰ ਐੱਸ. ਸੰਘਾ

ਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਪਰਤਾਂ

ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੀ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਾਏ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕ ਵਿਧੀ (ਨੈਰੇਟਿਵ ਮੌਡ) ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ, ਜੇਕਰ ਪੱਛਮੀ ਸਾਹਿਤ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ, ਚੌਧਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅਤਾਲਵੀ ਕਵੀ ਅਤੇ ਗਲਪਕਾਰ ਬੋਕੈਚਿਓ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਦਿ ਡੈਕਾਮਰੋਨ' ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਝਾਕੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਫੇਰ ਇਸੇ ਸਦੀ ਦੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਪੋਇਟ ਜਾਫ਼ਰੀ ਚਾਸਰ, ਜੋ ਬੋਕੈਚਿਓ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਦਿ ਕੈਂਟਰਬਰੀ ਟੇਲਜ਼' ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀਆਂ ਕਈ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਦੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ ਹੈ—ਯਾਨੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵਸੀਲੇ ਨਾਲ ਲੜੀਵਾਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਚਲ-ਚੱਤਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਹੀ ਤਸਵੀਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਵਤਾਰ ਐੱਸ. ਸੰਘਾ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ।

ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਜਾ ਕੇ, ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹਮ-ਵਤਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਹਦਾ ਮੋਹ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਖਿੱਝ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉਦਰੇਵੇਂ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਦੱਸੇ ਕਿ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਕਹਾਣੀ-ਵਰਣਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇੰਜ ਉਹ ਚੱਲਦੀ ਰੇਲਗੱਡੀ ਵਾਲੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਤੌਰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਜਾਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਇੰਜ 'ਅਰੇਬੀਅਨ ਨਾਈਟਸ' ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਵਿਉਂਤ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਪਹੁ-ਫੁਟਾਲੇ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

'ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ' ਵਿਚਲੇ ਕਹਾਣੀ-ਨੁਮਾ ਲੇਖ ਜਾਂ ਲੇਖ-ਨੁਮਾ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ, ਹੋਮਰ ਦੀ ਐਪਿਕ 'ਦਿ ਓਡੇਸੀ' ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਸ ਰਚਨਾ ਵਾਂਗ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਉਥੇ ਜਹਾਜ਼ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਹੈ ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ, ਏਥੇ ਰੇਲਗੱਡੀ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੈ। ਉਥੇ ਜਹਾਜ਼ ਟਾਪੂਆਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਏਥੇ ਗੱਡੀ

ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਮਰ ਦੇ ਜਿਹਨ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ, ਏਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਅਵਤਾਰ ਐਸ. ਸੰਘਾ ਦੇ ਜਿਹਨ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮੇਟ ਲਿਆ ਜਾਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਗਲਾ ਟਾਪੂ ਜਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਏਥੇ 'ਗੋਡਜ਼ ਪਲੈਂਟੀ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜੋ ਜੌਹਨ ਡਰਾਈਡਨ ਨੇ ਜਾਫਰੀ ਚਾਸਰ ਦੀ 'ਕੈਂਟਰਬਰੀ ਟੇਲਜ਼' ਬਾਰੇ ਕਹੀ ਸੀ।

ਅਵਤਾਰ ਐੱਸ. ਸੰਘਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਭੋਲੇਪਣ ਦੇ ਬਾਗੈਕ ਪਰਦੇ ਦੇ ਉਹਲੇ ਵਿਚ ਦੋ ਸਭਿਅਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਈਥੋਸ ਵਿਚਲੇ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਉਭਰਦੀ ਨਵੀਂ ਇਕਾਈ ਨੂੰ ਰੂਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਵੀ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਜਾਂ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਸਗੋਂ ਇਕਮਿਕਤਾ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰਤਾ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਦੇਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦਾ। ਮਨੁੱਖੀ ਬਿਰਤੀ ਉਹੀ ਹੈ, ਸੋਚ ਵੀ ਉਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਵੀ ਉਹੀ ਹਨ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ਼ ਭੂਗੋਲ ਦਾ ਹੈ, ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਹੈ, ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ-ਰੇਖਾ ਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਹ ਫਰਕ ਮਿਟਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਵਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਸਤਿੱਤਵ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਈ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤਮੰਨ। ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਲੇਖਕ ਦਾ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਪਰਾਲਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ—ਮੁਬਾਰਕ !

ਲੁਧਿਆਣਾ

ਫੋਨ : 0161-256 4277

ਨਰਿੰਜਨ ਤਸਨੀਮ (ਪ੍ਰੋ.)

ਫੈਲੋ (ਐਕਸ)

ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਐਡਵਾਂਸਡ ਸਟੱਡੀ,
ਸਿਮਲਾ

ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ 'ਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਭਾਲਦਾ—ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਸੰਘਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਦੀ ਜਾਣੀ ਪਹਿਚਾਣੀ ਅਦਬੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਡਾਕਟਰ ਅਵਤਾਰ ਐੱਸ. ਸੰਘਾ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਕਲਮਕਾਰ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ, ਕਵਿਤਾ, ਲੇਖ, ਨਾਟਕ ਜਾਂ ਵਿਅੰਗ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਡਾ. ਸੰਘਾ ਦੀ ਕਲਮ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਉਸਾਰੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਲਮੀ ਸਫ਼ਰ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਅਕਸਰ ਪੰਜਾਬੋਂ ਗਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ, ਰਸਮਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮਹਿਕ ਦਾ ਹੋਰਵਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਾ. ਸੰਘਾ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਸਿਡਨੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਇਨਸਾਨ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜਿਆ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਣ ਦੇ ਸਾਰਥਿਕ ਉਪਰਾਲੇ ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਅੰਬਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚਲੇ ਪਿੰਡ ਚਾਹਲਪੁਰ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ, ਪਰਨਾਲੇ, ਬੇਤ, ਬੇਨੇ ਅਤੇ ਹੱਟੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਹੂਕ, ਹਨੇਰੀਆਂ, ਵਾਵਰੋਲੇ ਤੇ ਕੱਚੇ ਪਹਿਰਿਆਂ ਦੀ ਪੂੜ ਨੂੰ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਪੋਟਲੀ 'ਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ, ਇਮਾਰਤਾਂ ਤੇ ਮਹਿਫ਼ਲਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰਦਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਮੀਰੀਪਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਸਿਡਨੀ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੇ ਲੇਖਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਚੋਂ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਕਸਰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੋਂ ਛਪਦੇ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਜਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਰਸਾਲੇ 'ਬੱਧਨੀ ਪੱਤਰਕਾ' ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਕਈ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਪੀ-ਐਚ.ਡੀ. ਕਰ ਕੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰਹੇ ਡਾ. ਸੰਘਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਹਨ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਨਸ਼ੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਲਾਮਤਾਂ ਹੇਠ ਆਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰਨ ਤੱਕ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਡਾ. ਸੰਘਾ ਆਪਣੀ ਜਨਮਭੂਮੀ ਦੀ ਬੈਰ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਦੁਆਵਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਖ਼ਸ ਹੈ। ਡਾ. ਸੰਘਾ ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਹੋਸ਼ਵਾਣ ਕਲਮਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਰਦ ਹੈ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹੱਸਦਾ ਖੇਡਦਾ ਅਤੇ

ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਨੂੰ ਵੱਧਦਾ-ਫੁੱਲਦਾ ਦੇਖਣ ਦਾ ਇੱਛਕ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਉਭਾਰਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਡਾ. ਸੰਘਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਕਲਮ ਦੀ ਤਾਕਤ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਤਾਕਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਉਸਾਰੂ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਤੇਲਗੂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਦੋ ਕਹਾਣੀ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਏ ਸਟੋਰਮ ਇਨ ਏ ਟੀ ਕੱਪ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ' ਅਤੇ 'ਦੀ ਹਾਰਮੋਨੀਜ਼' ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਨਾਟਕ 'ਵਿਦਿਆ (ਵਿਚਾਰੀ) ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਡਾ. ਅਵਤਾਰ ਐੱਸ. ਸੰਘਾ ਦੀ ਲਿਖਣ-ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਇਕ ਸਿਫਤ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫ਼ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਅਖਵਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਪਾਠਕ ਲਈ ਔਖੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਜਾਂ ਡੂੰਘੇ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਉਤਰਨ ਨਾਲੋਂ ਪਾਠਕ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਖੜ ਕੇ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਰਸ ਭਰਪੂਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਅੰਗਮਈ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਕੋਈਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਮਨੁੱਖੀ ਕਾਰਿਆਂ ਵੱਲ ਗੁੱਝਾ ਅਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਪਾਠਕ ਸਦਾ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਡਨੀ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਲੇ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਵਿਚ ਡਾ. ਸੰਘਾ ਦਾ ਕਾਲਮ 'ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ' ਕਾਫ਼ੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਪਾਠਕ ਇਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਲਮ ਰਾਹੀਂ ਹਾਸ-ਰਸੀ ਅਤੇ ਕਟਾਕਸ਼ੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਚਿਤਰਨ ਵਿਚ ਡਾ. ਸੰਘਾ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਆਮ ਹੀ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਡਾ. ਸੰਘਾ ਰੋਜ਼ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਗੱਲੀ ਲਾ ਕੇ ਉਹਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਖਵਾਉਣ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵੱਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਭਾਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ ਥੱਲੇ ਲੁਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕਾਲਮ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਰੂਹ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਡਾ. ਸੰਘਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਟੀ ਰੋਜ਼ੀ ਲਈ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਆ ਕੇ ਵੱਸਣਾ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਨਾ ਜਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਰਚ ਜਾਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਨਾ ਹੋਣ ਯੋਗ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਵੀ। ਡਾ. ਸੰਘਾ ਦੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਕਲਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰਹੇ—ਆਮੀਨ।

—ਨਿਰਮਲ ਜੌੜਾ

ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ,

ਕਮਿਊਨੀਕੇਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ, ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ,
ਲੁਧਿਆਣਾ।

ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ

ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੁੱਤ

ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਡੇਅਰਫੀਲਡ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਇਕ ਅਫਰੀਕਨ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ। ਨਾਮ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਲੀਜ਼ ਏ।

“‘ਗੁਲੀਜ਼’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੋਇਆ?” ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ।

“ਵਿਕਟੋਰੀਅਸ”, ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

“ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਅਰਥ ਏ। ਤੂੰ ਇਹ ਹਰਾ ਹਰਾ ਪੌਦਾ ਜਿਹਾ ਕੀ ਖਾ ਰਿਹਾ ਏਂ?”

“ਇਹ ਪੱਤੇ ਅਸੀਂ ਆਮ ਚੱਬਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪੌਦਾ ਬੜੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਕਦੀ ਕਦੀ ਮਿਲਦਾ ਏ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਸਮਾਲੀਆ ਵਿਚ ਇਹ ਪੌਦਾ ਆਮ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੌਦੇ ਦਾ ਚਲੰਤ ਨਾਮ ਖਾਟ ਏ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਸਾਇੰਟੀਫਿਕ ਨਾਮ ਕੈਥਸ ਫਡੂਲਿਸ (Catho Fdulis) ਏ। ਸਮਝਿਆ? ਕੀਨੀਆ, ਇਥੋਪੀਆ, ਯਮਨ ਤੇ ਜਿਬੂਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਨ ਲਈ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਪੱਤੇ ਕਈ ਕਈ ਘੰਟੇ ਚੱਬਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਏ।”

“ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਸੁਗਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਲਾਭ ਵੀ ਏ?”

“ਇਹ ਪੱਤੇ ਚੱਬਣਾ ਸੁਗਲ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਦਾ ਖੂਨ ਦਾ ਦੌਰਾ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤਾਕਤਵਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਹ ਪੱਤੇ ਜੋੜਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਠੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਫੁਰਤੀਲਾ ਵੀ ਵੱਧ ਰਹਿੰਦਾ ਏ।”

“ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਵੀਂ ਤਾਜ਼ੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ। ਕੋਈ ਐਸੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ, ਜਿਹੜੀ ਇਸ ਪੌਦੇ ਦੇ ਚੱਬਣ ਵਾਂਗ ਹੀ ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੋਵੇ।”

ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਝੱਖ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹੁੱਕ ਗਿਆ।

“ਹੁਣ ਕੋਈ ਪੰਛੀਆਂ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦੇ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਖਾਸ ਜਾਨਵਰ ਤਾਂ ਉਠ ਅਤੇ ਭੇਡਾਂ ਹਨ। ਉਠ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਹਰ ਥਾਂ ਛਾਇਆ ਪਿਆ ਏ, ਸਾਡਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਉਠ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਏ, ਸਾਡੇ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਉਠ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਮ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਅਗਰ ਲੜਕੇ ਵਾਲਾ ਲੜਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ 100 ਉਠ ਦੇ ਦੇਵੇ

ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ

ਤਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਬੰਦਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਲੋਕ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।”

“ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਏ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਦਾਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਗਰ ਲੜਕੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਮੱਝ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਕਾਰਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਏ, ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਂ ਉਲਟ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੀ ਏ।”

“ਉਠ ਦਾ ਮੀਟ ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਠਣੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਾਕਤਵਰ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਹ ਦੁੱਧ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਪਿਆ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਫੈਟਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।”

“ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਧੀਆ ਜਾਨਵਰ ਨਹੀਂ ਹਨ?”

“ਵਧੀਆ ਤਾਂ ਉਠ ਹੀ ਏ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਾਨਵਰ ਜਿਵੇਂ ਭੇਡਾਂ ਅਤੇ ਗਾਂਵਾਂ ਵੀ ਹਨ। ਭੇਡਾਂ ਦਾ ਮੀਟ ਵੀ ਲੋਕ ਚਾਅ ਨਾਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਗਾਂਵਾਂ ਦਾ ਮੀਟ ਤੇ ਦੁੱਧ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਮੀਟ ਖਾਂਦੇ ਹਨ?”

“ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੱਕਰੇ ਦਾ ਮੀਟ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਏ, ਬਾਕੀ ਮੁਰਗਾ ਆਦਿ ਵੀ ਆਮ ਚੱਲਦਾ ਏ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਸੂਰ ਵੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।”

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡਾ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—

“ਬੜੀਆਂ ਗੂੜੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਏ ਅੱਜ ਇਸ ਅਫ਼ਗੀਕਨ ਨੂੰ, ਅੱਜ ਇਹਦੀ ਖੈਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।”

“ਬੱਸ ਐਵੇਂ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਲਈ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਏ। ਇਹਦੀ ਗੱਡੀ ਆਉਣ ਹੀ ਵਾਲੀ ਏ। ਬੋੜਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਦਾ ਏ, ਦੁਬਾਰਾ ਦੁਬਾਰਾ ਪੁੱਛ ਕੇ ਹੀ ਸਮਝਣੀ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਮੇਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਉਠ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਉਠ ਇਹਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਵੇਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਲਦ ਅਤੇ ਗਾਂ।”

“ਛੱਡ ਯਾਰ, ਇਹਨੂੰ ਤੇ ਨਾਲੇ ਇਹਦੇ ਉਠ ਨੂੰ। ਉਠ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਸੂਟ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ। ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕੇ ਆਇਆ ਏ, ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ ਤੇਰਾ ਟੂਰ? ਬੜੇ ਸੂਟ ਇਕੱਠੇ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਠਾਹ ਗੋੜੇ 'ਤੇ ਗੋੜਾ ਮਾਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕੈਬਰਾਮੈਟਾ ਦਾ। ਇਥੋਂ ਸਸਤੇ ਲਿਜਾ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਰੋਅਬ ਪਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।”

“ਸਸਤੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਮਹਿੰਗੇ, ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਹੀ ਆ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਏ ਉਥੇ ਲੋਕੀ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਡੀਕਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘਾਤ ਲਗਾ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਕਈ ਤਾਂ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੱਕ ਵੀ ਆ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਅਟੈਚੀ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਸਾਰ ਵਧੀਆ ਵਧੀਆ ਮਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਮਲਾਈ ਮਲਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਲੱਸੀ ਬਾਕੀਆਂ ਲਈ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਘਰਵਾਲੀ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਰ ਬਥੇਰੇ ਸੂਟ ਮਿਲ ਗਏ,

ਮਿੱਠੇ ਗੱਥੀ ਛਾਵਾਂ ਕਰੀ ਗਈਆਂ, ਮੇਰਾ ਨਾਲ ਸੁੱਕਾ ਹੀ ਸਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਿਥੇ ਜਾਓ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਵਾਸਤੇ ਮੀਟ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ, ਸੈਰਾਂ ਸਪਾਟੇ। ਕੋਈ ਕਹੇ—ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਅੰਬਰਸਰ ਵਿਸਾਖੀ ਨਹਾਉਣ ਚੱਲ, ਕੋਈ ਕਹੇ—ਸ਼ਰਾਹਾਂ ਦੀ ਛਿੱਝ ਸਮੇਂ ਗੋੜਾ ਮਾਰਿਆ ਕਰ, ਕੋਈ ਕਹੇ—ਮੰਨਣਹਾਣੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝਤੀਆਂ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਆਇਆ ਕਰ। ਕੋਈ ਜਰਗ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ, ਕੋਈ ਹੋਲੇ-ਮਹੱਲੇ ਦੀ, ਕੋਈ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਦੀ ਤੇ ਕੋਈ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦੀ। ਕੋਈ ਕਹੇ—ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ ਦੰੜਾਂ ਤਾਂ ਦੇਖਣੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਆਇਆ ਏਂ ਆਸਟੇਲੀਆ ਤੋਂ। ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਦੀ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਖਿੱਚ ਪੂਹ ਹੀ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਇਧਰ ਲਾਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਾਇਆ, ਸਾਰੇ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਕੇ ਆਏ। ਮਾਂ ਐਵੇਂ ਫੁੱਲ ਫੁੱਲ ਕੇ ਬੈਠੀ ਜਾਵੇ ਪੁੱਤ ਅਤੇ ਨੂੰਹ ਦਾ ਇੱਜ਼ਤ ਮਾਣ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ, ਕਈ ਕਹਿਣ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਦੇਈ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਏਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਮਰ ਗਏ। ਟ੍ਰੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸਤਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬਾਹਰਲਾ ਪਾਣੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਪੁੱਛੀ ਜਾਣ—ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ, ਕੋਈ ਕੁੜੀ ਚਿੜੀ ਹੀ ਲੱਭ ਦੇ, ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਗੋਰੀ ਨੂੰ 10-15 ਲੱਖ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਚਲੇ ਜਾਈਏ, ਭਾਵੇਂ ਝਾੜੂ ਹੀ ਮਾਰਨਾ ਪਵੇ, ਬਸ ਮੈਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਹ। ਵੀਹ, ਤੀਹ ਲੱਖ ਵੀ ਲਾ ਦਿਆਂਗੇ, ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ। ਤੇਰੀ ਕੁੜੀ ਵੀ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਜਵਾਨ ਏ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਤੂੰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੂੰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚੱਲਿਆ ਏਂ, ਜਦ ਕਰਨਾ ਹੋਊ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸੀਂ ਸਾਡੀ ਮਾਸੀ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਐਮ.ਏ. ਪਾਸ ਏ, ਸਾਡੀ ਭੂਆ ਦਾ ਪੁੱਤ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਏ, ਸੁਖ ਨਾਲ ਲੰਮਾ ਝੰਮਾ ਵੀ ਬਥੇਰਾ ਏ। ਐਵੇਂ ਵਾਪਸ ਨਾ ਜਾ, ਜੋੜ ਮੇਲ ਠੀਕ ਏ, ਸੁਨੱਖਾ ਬਥੇਰਾ ਏ। ਅਗਰ ਵਿਆਹ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਚੁੰਨੀ ਦੀ ਰਸਮ ਹੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਆ। ਅਗਰ ਚੁੰਨੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹਾਂ ਹੀ ਕਰ ਜਾਹ, ਅਸੀਂ ਦੋ ਸਾਲ ਉਡੀਕ ਲਵਾਂਗੇ, ਅਸੀਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਉਡੀਕ ਲਵਾਂਗੇ, ਨਾਲੇ ਮੁੰਡਾ ਜਦ ਤਕ ਹੋਰ ਡਿਗਰੀ ਪਾਸ ਕਰ ਲਊ। ਕਹੋ ਤਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦਾ ਕੋਰਸ ਵੀ ਸਿਖਾ ਦਿਆਂਗੇ। ਬਿੱਲੂ ਵੀ ਤਾਂ ਇੱਕੀਆਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਏ, ਤੇਰੀ ਦੀਪਾਂ ਉੱਨੀਆਂ ਦੀ ਏ, ਨਾਲੇ ਸਾਡੀ ਜੀਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸੋਚੀਂ। ਜੇ ਮੰਗੇ ਦਾਜ ਦੇ ਦਿਆਂਗੇ, ਸੂਮੋ ਗੱਡੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਦੇਣੀ ਹੀ ਏ। ਬਰਾਤ ਭਾਵੇਂ ਪੰਜ ਪਿੰਡ ਲੈ ਆਵੀਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਊ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ, ਮਿਲਣੀ ਸਮੇਂ ਸੂਮੋ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡ। ਮਾੜਕੂ ਜਿਹਾ ਚਮਾਰਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਮਿਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇੱਟਾਂ ਫੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਹਿੰਦਾ—ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਅਟੈਚੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਊਂ, ਬੋੜਾ ਬੜਾ ਅਟੈਚੀ ਕੇਸ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਖਾਂ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਇਕ ਪਾਸੇ ਗਲੀ ਰੱਖ ਲਵਾਂਗੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਈ ਏ।”

“ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਬੜੀ ਆਓ ਭਗਤ ਹੋਈ ਜਨਾਬ ਦੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਗੋੜਾ ਮਾਰ ਹੀ ਆਊਂ। ਹੁਣ ਸਰਦੀ ਇਧਰ ਕੱਟਦੇ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਸਰਦੀ ਉਧਰ ਕੱਟ ਲਵਾਂਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਗਰਮੀ ਦਾ ਤਾਂ ਟੈਟਾ ਹੀ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਹੋਰ ਦੱਸ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਮਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ?”

“ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਆ, ਘਰਵਾਲੀ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਗੋੜੇ ਮਾਰੇ ਸੀ ਕੈਬਰਾਮੈਟਾ ਦੇ, ਜਿੰਨੀ

ਵਾਗੀ ਜਾਵੇ 10-12 ਸੂਟ ਚੱਕੀ ਲਿਆਵੇ, ਨਾਲੇ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਆ ਉਥੇ ਕੱਪੜੇ ਕਿੰਨੇ ਸਸਤੇ ਆ, ਸਾਰਾ ਔਠ ਡਾਲਰ ਦਾ ਇਕ ਸੂਟ ਆ ਜਾਂਦਾ ਏ, 60 ਸੂਟ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਸੀ, 46 ਕੁ ਕਮੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੀਸ ਲੈ ਲਏ ਸੀ, 30 ਕੁ ਸਾੜੀਆਂ ਲੈ ਲਈਆਂ, ਇਕ ਘੜੀ ਸਿਰਫ 8 ਡਾਲਰ ਦੀ, ਘੜੀਆਂ ਦੇ ਖਾਲੀ ਕੇਸ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਲੈ ਲਏ। 8 ਡਾਲਰ ਦੀ ਘੜੀ 30 ਡਾਲਰ ਦੀ ਘੜੀ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਧਰ ਕਹਿਣ ਬੜੀਆਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਏ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੁੱਤ। ਸੂਟ ਦੇਖ ਕੇ ਮਾਸੀਆਂ, ਫੁੱਫੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਫੁੱਲੀਆਂ ਨਾ ਸਮਾਉਣ। ਕੁੜੀਆਂ, ਚਿੜੀਆਂ ਤੇ ਭਰਜਾਈਆਂ, ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭੱਜੀਆਂ ਫਿਰਨ। ਕਈ ਕਹਿਣ ਨੀ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਇਥੇ ਦੀਆਂ ਮੱਚ ਮਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਿਥੇ ? ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਪੰਜ ਕੁ ਸੌ ਡਾਲਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਤੋਹਫੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰੀ ਫਿਰਨ, ਕੋਈ ਪਟਿਆਲਿਓਂ ਜਾ ਕੇ ਸੂਟ ਲਿਆਈ ਭਰਜਾਈ ਲਈ ਤੇ ਕੋਈ ਲੁਧਿਆਣਿਓਂ, ਕੋਈ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਲਾ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰੇ ਤੇ ਕੋਈ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਲਾ, ਕੋਈ ਸਿਲਕ ਦਾ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰੇ ਤੇ ਕੋਈ ਫੁਲਕਾਰੀ ਵਾਲਾ, ਕੋਈ ਗਰਮ ਸ਼ਾਲ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰੇ ਤੇ ਕੋਈ ਕਰੋਸ਼ੀਏ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਰੁਮਾਲ, ਅਸੀਂ ਫਾਇਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਗਏ, ਉਧਰੋਂ ਮਾਲ ਵੱਧ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ।”

“ਇਹੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਅਮੀਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਫਰਕ ਏ। ਇਥੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾੜੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਖਰਾਬ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਸੁੱਟੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਲੋਕ ਪੁਰਾਣੀ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਖਟਾਰਾ ਹੋਈ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ। ਬਥੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹੁਣ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਹਟਦਾ ਈ ਨਹੀਂ, ਔਹ ਦੇਖ ਗੱਡੀ ਆ ਗਈ, ਬਾਕੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਸਹੀ।”

ਹੈਲੋ ! ਹਾਏ !!

ਉਸ ਦਿਨ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸਟਰੈਥਫੀਲਡ (Strathfield) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮਿਲਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਵਾਰ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਤੋਰ ਹੀ ਲਈ।

“ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਕਸਰ ਦੇਖਦਾ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਕਿਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋ ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਮੈਂ ਈਸਟਵੁੱਡ (Eastwood) ਇਕ ਢਾਬੇ 'ਤੇ ਸ਼ੈੱਫ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ,” ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

“ਰਹਿੰਦੇ ਕਿਥੇ ਹੋ ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮੈਂ ਕਿੰਗਜ਼ਵੁੱਡ (Kingswood) ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਿੰਗਜ਼ਵੁੱਡ ਤੋਂ ਈਸਟਵੁੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਛੇ ਦਿਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ,” ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

“ਫਿਰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕਿਰਾਇਆ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ?”

“ਮੈਂ ਕਦੀ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਦਾ, ਬੱਸ ਐਵੇਂ ਹੀ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ,” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

“ਤੈਨੂੰ ਕਦੀ ਚੈਕਰਾਂ ਨੇ ਪਕੜਿਆ ਨਹੀਂ ?”

“ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਤਕ ਤਾਂ ਬਚੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਅੱਗੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।”

“ਬੜੀ ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਏ,” ਮੈਂ ਹੈਰਾਨੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ।

“ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਚੈਕਰਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਡਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।”

“ਤੂੰ ਇੰਜ ਕਿਵੇਂ ਬਚੀ ਗਿਆ ?”

“ਇਥੇ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਿਚ ਕਈ ਪਹਿਲੂ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ,” ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

“ਉਹ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ ?”

“ਇਹ ਪਹਿਲੂ ਹਨ—

1. ਆਦਮੀ ਦਾ ਵਿਅਕਤੀਤਵ।
2. ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ।
3. ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ।
4. ਬਹੁਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਬੈਰੀਅਰਜ਼ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ।
5. ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਘੱਟ ਚੈਕਿੰਗ।
6. ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੈਰੀਅਰ ਬੰਦ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ।

7. ਕੰਨਸੈਸ਼ਨਲ ਟਿਕਟਾਂ।
8. ਗੱਡੀਆਂ ਦਾ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ (Transparent) ਹੋਣਾ।
9. ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਨੀਂਦ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣਾ।

“ਕੀ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਚਾਨਣਾ ਪਾਵੇਂਗਾ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਜ਼ਰੂਰ! ਲੈ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ—

“ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ 20-25 ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਡੀ ਫੜਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹਫ਼ਤਾ ਦਫ਼ਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੋ ਵਾਰ ਚੈਕਰ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਦੀ ਵੀ ਡੱਬਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਉੱਚੀ ਥਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਡੱਬੇ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਚੁਕੰਨਾ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚੈਕਰ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਡਰ ਜਾਹਿਰ ਕੀਤੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੁਦਰਤੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੈਰ ਮਲਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਿਆ ਜਿੱਥਰ ਚੈਕਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਚੈਕਰ ਇਕ ਹੀ ਪਾਸਿਉਂ ਇਕੱਠੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਚੈਕਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਇੰਜ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਤੁਰਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਉਤਰਨ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਹਰ ਦੋ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਜਿਓਂ ਹੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਅਗਲੀ ਗੱਡੀ 5 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸਟਰੈਥਫੀਲਡ (Strathfield) ਮੈਨੂੰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਮੈਂ ਉਵੇਂ ਹੀ ਅੱਗੇ ਈਸਟਵੁੱਡ (Eastwood) ਵੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਪਕੜ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਨਾ ਬੈਰੀਅਰ ਕਿੰਗਜ਼ਵੁੱਡ (Kingswood) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਈਸਟਵੁੱਡ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੈਸੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਬੈਰੀਅਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਚੈਕਿੰਗ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਏ।”

“ਬੜੀ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਏ ਤੂੰ। ਆ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਈਏ, ਬਾਕੀ ਗੱਲਾਂ ਫਿਰ ਕਰਾਂਗੇ,” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਦਿਨ ਐਪਿੰਗ (Epping) ਦੇ ਰਸਤੇ ਹੌਰਨਜ਼ਬੀ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਸੀ।

“ਜਿਹੜੀ ਤੂੰ ਕੰਨਸੈਸ਼ਨ ਵਾਲੀ ਟਿਕਟ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਏ, ਉਸ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਕੀ ਭਾਵ ਏ?”

“ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਸਿਟੀ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਵਾਲੀ ਕੰਨਸੈਸ਼ਨਲ ਟਿਕਟ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਿਟੀ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹੀ ਟਿਕਟ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਆ ਗਈ।”

“ਗੱਡੀਆਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਕੀ ਭਾਵ ਏ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਜਦ ਅਸੀਂ ਡੱਬੇ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਬਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਸਭ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਚੈਕਰ ਬੜੇ ਮਿਜ਼ਾਜ ਨਾਲ ਤੁਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਝਪਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹਰ ਆਦਮੀ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਕਰਦਾ ਏ। ਸਾਨੂੰ ਚੈਕਰਾਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਦੋਸਤਾਨਾ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਾ

ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਹੈਲੋ ਹਾਏ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਵੀ ਚੈਕਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਏ ਕਿ ਬੰਦਾ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਏ। ਚੈਕਰ ਬਾਹਰੋਂ ਤੁਰਦੇ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਐਕਟਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੋ, ਮਾਨੋ ਤੁਸੀਂ ਅਗਲੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉਤਰਨ ਲਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਅਗਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਥੋੜ੍ਹਾ ਦੂਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਡੱਬੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰ ਜਾਵੋ। ਮੈਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਗੱਡੀ ਫੜਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ ਬਹੁਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਰੁਕਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਇੰਜ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਚੈਕਰ ਵੀ ਉਸੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉਤਰ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਾਹਨੂੰ ਸਮਾਂ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਮੁੜ ਉਸੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਕਈ ਵਾਰ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਟਾਇਲਟ ਵੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਲਈ ਟਾਇਲਟ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਓ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਹਿਲੂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਮੁਫਤਥੋਰੇ ਮੁਸਾਫਰ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.....” ਉਹ ਬੋਲਦਾ ਬੋਲਦਾ ਉਠ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਕਾਲੀਆਂ ਵਰਦੀ ਪਾਈ ਚੈਕਰ ਖੜੇ ਸਨ।

“ਚੈਕਰ ਤਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਆ ਗਏ,” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦੇਖ ਲਿਆ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਉਠ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖੀ ਜਾਹ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਜਾਵਾਂਗਾ ਜਾਂ ਅਗਲੇ ਡੱਬੇ ਵੱਲ ਨੂੰ। ਤੂੰ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆ ਜਾਹ।”

ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਤਾਂ ਟਿਕਟ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਠ ਕੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪੈਰ ਪੁੱਟਦੇ ਇਕ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਜੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਤੁਰ ਪਏ।

“ਤੂੰ ਇਹ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਨਾ ਇਕ ਦਿਨ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇਂਗਾ। ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰਵਾ ਲਵੇਂਗਾ 100 ਡਾਲਰ,” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਦੋ ਸਾਲ ਵਿਚ ਮੈਂ 2500 ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਬਚਾਇਆ ਏ। ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਅਗਰ ਹੋ ਵੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ? 2400 ਡਾਲਰ ਤਾਂ ਬਚਤ ਈ ਏ”, ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

“ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਤੈਨੂੰ ਯਾਰ ਅਜੇ ਤਕ ਮਤਲਬ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ? ਦੋ ਸਾਲ ਮੈਂ ਟਿਕਟ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਮੈਂ 2500 ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਚਾਇਆ ਏ, ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦੇਣਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ,” ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

“ਇੰਜ ਕਰਨਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਏ, ਤੇਰਾ ਰਿਕਾਰਡ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ, ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਪਕੜਿਆ ਜਾਵੇਂਗਾ,” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਮੈਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕੁਤਾਹੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਰਕਾਰ ਬਥੇਰਾ ਪੈਸਾ ਟੈਕਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੱਟਦੀ ਏ। ਦੋਸ਼ ਪਾਸ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਟੈਕਸਾਂ ਦੇ ਬੋਝ ਖੱਲੇ ਦੱਬ ਰੱਖਿਆ ਏ, ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ ਦੋ ਕਰੋੜ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ। ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਟੈਕਸਾਂ ਨੇ ਮੱਤ ਮਾਰ ਰੱਖੀ ਏ। ਸਰਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਕੱਟ ਕੇ ਵਿਹਲੜਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਪੈਸੇ ਦੇਈ ਜਾ ਰਹੀ ਏ...!” ਇੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਮੈਡੋਅਬੈਂਕ (Meadowbank) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਟਿਕਟ ਕੱਢ ਕੇ ਚੈਕਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਨੌਕਰੀ ਬਨਾਮ ਕਾਰੋਬਾਰ

ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਰੇਲਗੱਡੀ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੇ ਹੜਤਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੋਂ ਇਸ ਹੜਤਾਲ ਦਾ ਅਸਰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਰੇਲਵੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨਾ ਮੁਫ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਟਿਕਟ ਲਏ ਬਗ਼ੈਰ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦਮੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਜਿਧਰ ਮਰਜ਼ੀ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਮੁਫ਼ਤ ਇਧਰ ਉਧਰ ਘੁੰਮਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਜਾਣ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਬਲੈਕਟਾਊਨ (Blacktown) ਤੋਂ ਸਪਰਿੰਗਵੁੱਡ (Springwood) ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ, ਫਿਰ ਸਪਰਿੰਗਵੁੱਡ ਤੋਂ ਹੋਰਜ਼ਨਬੀ (Hornsby) ਨੂੰ। ਹੋਰਜ਼ਨਬੀ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆ ਗਏ ਤੇ ਇੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਕਰੋਨੂਲਾ (Cronulla) ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਕਰੋਨੂਲਾ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਰੈਡਫਰਮ (Redfern) ਆ ਗਏ ਤੇ ਫਿਰ ਕੈਂਬਲਟਾਊਨ (Campbelltown) ਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਅਸੀਂ ਬੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਅਤੇ ਬਿਜ਼ਨਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹਾਵੀ ਰਿਹਾ।

“ਤੂੰ ਬਿਜ਼ਨਸ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਰੀ ਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਕਿਹਾ ਏ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਵੱਧ ਮਾਫ਼ਕ ਬਹਿੰਦੀ ਏ। ਤੂੰ ਬਿਜ਼ਨਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਏਂ ਜਾਂ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ?” ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰਾਂਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਆਰਾਮ ਅਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵੱਧ ਏ। ਬਿਜ਼ਨਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਦੌੜ ਹੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ,” ਉਹ ਕਹਿਣਾ ਲੱਗਾ।

“ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨਾ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਹੱਡੀ ਚਰੁੱਭਣ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ? ਜਦ ਆਦਮੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਝੇ ਕੀਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਆਦਮੀ ਬਿਜ਼ਨਸ ਵਿਚ ਪੈਣ ਤੋਂ ਲੋਟ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਆਦਮੀ ਬਿਜ਼ਨਸ ਵਿਚ ਪਏ ਬਗ਼ੈਰ ਅਮੀਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਕੀ ਤੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਮਸਹੂਰ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸੌਮਰਸਟ ਮੋਮ (Saunders Maugham) ਦੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਦਿ ਵਰਜਰ’ (The Verger) ਪੜ੍ਹੀ ਏ? ਮੈਂ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕ੍ਰਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨੀ ਤੇ ਸਮਝਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ,” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਾਰ ਕੀ ਏ?”

“ਵਰਜਰ ਗਿਰਜੇ ਦਾ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਵਰਜਰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੈ। ਗਿਰਜੇ ਦਾ ਫ਼ਾਦਰ ਇਸ ਅਨਪੜ੍ਹ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਅਚਾਨਕ ਫ਼ਾਦਰ ਦਾ ਤਬਾਦਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਨਵਾਂ ਆਇਆ ਫ਼ਾਦਰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਵਰਜਰ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਵਰਜਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਝਾ ਪੜ੍ਹ ਲਵੇ, ਅਗਰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦੇਵੇ। ਵਰਜਰ ਆਪਣੀ ਇਸ ਅਧਖ਼ਤ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਅਸਮਰਥ ਹੈ। ਫ਼ਾਦਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਰਜਰ ਬਾਹਰ ਗਲੀ ਵਿਚ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਉਸ ਦਾ ਸਿਗਰਟ ਪੀਣ ਨੂੰ ਚਿਲ ਕਰਦਾ ਏ। ਉਹ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਲੱਭਦਾ ਏ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦੁਕਾਨ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਕਾਫ਼ੀ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਏ। ਸਿਗਰਟ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਏ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਸ ਗਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦੁਕਾਨ ਕਾਫ਼ੀ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਫਿਰ ਉਹ ਦੁਕਾਨ ਖ਼ਰੀਦਦਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਕਈ ਕਰਿੰਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਵਰਜਰ ਇਕ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਪੈਸਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਂਕ ਮੈਨੇਜਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਦਾ ਏ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕੇ ਕਿ ਪੈਸੇ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਕਿਸ ਕਿਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੇਜਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਬੰਦਾ ਸਮਝਦਾ ਏ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਏ ਕਿ ਕਾਫ਼ੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਬੰਦਾ ਐਨਾ ਪੈਸਾ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਵਰਜਰ ਬੈਂਕ ਮੈਨੇਜਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠਾ ਏ। ਮੈਨੇਜਰ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬੈਂਕ ਦਾ ਲਿਟਰੇਚਰ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਏ ਕਿ ਵਰਜਰ (ਬਿਜ਼ਨਸਮੈਨ) ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਏ, ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਨੇ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਏ। ਮੈਨੇਜਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਤੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਐਨਾ ਵਧੀਆ ਕਾਰੋਬਾਰ ਚਲਾ ਰੱਖਿਆ ਏ, ਅਗਰ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਬਿਜ਼ਨਸ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਦੁੱਗਣਾ ਚੌਗੁਣਾ ਹੋਣਾ ਸੀ।”

ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਵਰਜਰ (ਬਿਜ਼ਨਸਮੈਨ) ਬੋਲਿਆ, “ਜੇ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਗਿਰਜੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਵਰਜਰ ਹੀ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਬਿਜ਼ਨਸਮੈਨ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਅਮੀਰ ਬਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜ਼ਨਸਮੈਨ ਬਣਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਦਮੀ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਦੂਜਾ ਭਾਵ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੈਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਜ਼ਨਸਮੈਨ ਪਾਸ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨੌਕਰੀ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ।”

“ਕਈ ਨੌਕਰੀ ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਅਮੀਰ ਹਨ,” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

“ਇਹ ਬੰਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ ਅਮੀਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਪੈਸੇ ਇਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਫ਼ੀ

ਘੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਜ਼ਨਸ ਵਿਚ ਗਾਹਕ ਪਾਸੋਂ ਸਿੱਧਾ ਪੈਸਾ ਹੀ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਅਮੀਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ," ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਅਸਲੀ ਕਹਾਣੀ ਏ, ਮਨਘੜਤ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਚੀਨ ਤੋਂ ਉੱਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਆਏ ਇਕ ਪਰਵਾਸੀ ਦੀ ਏ। ਇਸ ਚੀਨੇ ਪਰਵਾਸੀ ਦਾ ਨਾਂ ਕਿਊਂਗ ਟੇਰਟ ਸੀ। 9 ਸਾਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਦੀਆਂ ਸੌਨੇ ਦੀਆਂ ਖਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਚਾਚੇ ਨਾਲ ਇਥੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਦੇ ਕਾਮਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣੀ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਮਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਖਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਕਾਫੀ ਅਮੀਰ ਬਣਦਾ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹ ਚੀਨ ਤੋਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਚਾਹ-ਪੱਤੀ ਮੰਗਵਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਮੱਧ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸੁਪਰ ਮਾਰਕਿਟ ਕੈਫੇ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਲਏ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰਸੀ ਸਿਮਸਨ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਵਪਾਰੀ ਪਾਸੋਂ ਬ੍ਰੈਕਵੁੱਡ ਦੀਆਂ ਸੌਨੇ ਦੀਆਂ ਖਾਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਇਲਾਕਾ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਾਈਨਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਹ ਸਿਮਸਨ ਦੇ ਇੰਟਰਪ੍ਰੋਟਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਿਮਸਨ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿਖਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਜਦੋਂ ਸਿਮਸਨ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੌਨੇ ਦੀਆਂ ਖਾਨਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਜਾਂਦੇ ਵਕਤ ਟੈਰਟ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਜਾਇਦਾਦ ਛੱਡ ਗਏ। ਟੈਰਟ ਨੇ ਬੈਲਸ ਕਰੀਕ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਫੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਘਰ ਵੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਚਰਚਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਪੈਸੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਚੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਅਸਰਦਾਰ ਤੇ ਆਦਰਯੋਗ ਆਦਮੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਚੀਨੀ ਉਸ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕ ਗੋਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਆਖਰ ਉਸ ਨੇ ਕਵੀਨ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਬਿਲਡਿੰਗ ਵਿਚ ਇਲਾਇਟ ਡਾਇਨਿੰਗ ਹਾਲ ਅਤੇ ਟੀ-ਰੂਮ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਪੈਸੇ ਦਾਨ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਕੁੱਕਵੁੱਡ ਸਮਸ਼ਾਨ-ਘਾਟ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ।"

"ਤੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਏ ਕਿ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲ-ਕਦਮੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਸੱਚ ਏ?" ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

"ਤੇਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਘਾਟੇ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਘਾਟਾ ਇਕ ਵਾਰ ਟੈਰਟ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਘਾਟਾ ਉਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।"

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਸ਼ਾਮ ਪੈ ਗਈ। ਸਾਡਾ ਗੱਡੀ ਦਾ ਮੁਫਤ ਸਫ਼ਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਰਿਹਾ।

ਕਿਤੇ ਬਬਲੂ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਾ ਕਰ ਲਵੇ!

ਉਸ ਦਿਨ ਡਿਊਟੀ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਪੰਜਾਬੀ ਅਚਾਨਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗੱਡੀ ਫੜੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿੱਛੋਂ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਇਕ ਵਾਕਫ਼ ਸਫ਼ਰ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਤਿੰਨ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਉੱਠ ਕੇ ਉਸ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਦੀਵਾਲੀ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

"ਇਸ ਵਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਕਿੰਝ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹੋ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

"ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਿਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਆਓ ਇਸ ਵਾਰ ਕਿਧਰੇ ਹਾਲ ਖੁੱਕ ਕਰਵਾ ਲਈਏ। ਅਗਰ ਸੌ ਸੌ ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਵੀ ਆ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਪੁੱਲ੍ਹਾ ਗਾਉਣ ਵਜਾਉਣ ਕਰਾਂਗੇ। ਮਜ਼ਾ ਆ ਜਾਊ," ਦੂਜਾ ਬੋਲਿਆ।

"ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ 7 ਘੰਟੇ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸ਼ਿਫਟ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਹੈ, ਐਤਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦੁੱਗਣਾ ਰੇਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਿਨ 14 ਘੰਟੇ ਬਣ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਇੰਨੀ ਵਧੀਆ ਸ਼ਿਫਟ ਕਿਵੇਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੀਵਾਲੀ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਕੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਡੈਮਿਲੀ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਇਹ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਮਨਾ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿ ਕੇ ਇਹ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਈਏ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦਿਨ ਦੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸ਼ਿਫਟ ਮਿਲ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਦਿਨ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਬਥੇਰੇ ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਘਰ ਹੋਈਏ, ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇ ਹੀ ਦੁੱਗਣੇ ਡਾਲਰ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਪਏ। ਬੱਚੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ ਦੀਵਾਲੀਆਂ ਯਾਦ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਤਰਲੇ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਰਕਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।" ਬੇਟੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, "ਭੈੜੀ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੀਵਾਲੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਹਿਰ ਮਠਿਆਈਆਂ ਅਤੇ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ ਵਿਚ ਪਾ ਲਵਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਕਾਫੀ ਦੁਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਰੁਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਪਟਾਕੇ ਤੇ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀਆਂ

ਖਰੀਦਿਆ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਮਠਿਆਈਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਚਹੇਤੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਠਿਆਈਆਂ ਖਰੀਦਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲ ਉਚੇਰਾ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਪੱਕੇ ਗਾਹਕ ਸਾਂ। ਮਠਿਆਈਆਂ ਅਤੇ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਟਰ ਭਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਕੁ ਵਜੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਰਸਤਾ ਸਾਈਕਲਾਂ, ਸਕੂਟਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਸ਼ਹਿਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਖਿੱਚਿਆ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਇਆ ਜਗੀਰਾ ਵੀ ਇਸ ਦਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੀ ਧਰਮੇ ਝਿਉਰ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਵੀ ਉਸ ਦਿਨ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਮਠਿਆਈਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਮਠਿਆਈਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਬੱਕਰੇ ਦਾ ਮੀਟ ਵੀ ਖਰੀਦਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਈਕਲ ਜੋਰ ਲਗਾਏ ਬਗੈਰ ਹੀ ਪਿੰਡ ਵੱਲ ਨੂੰ ਦਬੀੜਾਂ ਵੱਟਦਾ ਰੁੜਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ।

“ਮੈਨੂੰ ਛੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਨੂੰ ਫੁਲਝੜੀਆਂ ਤੇ ਪਟਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿੰਨਾ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਪਟਾਕਾ ਚਲਾਉਣ ਨੂੰ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪਟਾਕੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਣ ਨੂੰ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਪਟਾਕੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਤੁਸੀਂ ਪਟਾਕੇ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਉਂਦੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਘਮੇਟਣੀ ਖਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਵੀ ਪਏ ਸੀ। ਮੰਮੀ ਤੁਹਾਡੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖ ਕੇ ਲੋਟ ਪੋਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੇ ਨਿੱਕਾ ਬਬਲੂ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਦੋਹਰੇ ਹੋ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਉਠਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੰਮੀ ਤੁਹਾਡੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਸੋਈ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਫੁਲਝੜੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਮੰਮੀ ਜਲਾ ਜਲਾ ਕੇ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ। ਮੰਮੀ ਵਿੱਚੇ ਹੀ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਧੋ ਕੇ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਦੀ ਜੀਤਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਵਾ ਕਰਨ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਸਹੀਦੀ ਦੀਵਾ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਡੱਬਰੀ ਵਾਲੇ ਖੂਹ 'ਤੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਤੁਸੀਂ ਦੀਵਾ ਕਰ ਆਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਕਦੀ ਕਦੀ ਬੁੱਢੀ ਬੇਬੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਬੇਬੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਦੀਵਾ ਕਰਨ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਪਿੱਛੇ ਪਟਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਬਬਲੂ ਹੋਰਾ-ਫੋਰੀ ਨਾ ਕਰ ਲਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਥੋਂ ਚੋਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਆ ਕੇ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਚਾਰ ਕੁ ਵਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਲਕੜੇ ਜਿਹੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਪਟਾਕਿਆਂ ਤੇ ਮਠਿਆਈਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਅਲਮਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਾਥੋਂ ਚੋਰੀ ਇਕ ਗਲਾਸੀ ਭਰ ਕੇ ਮੰਮੀ ਪਾਸ ਰਸੋਈ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਮੰਮੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁਰਗੇ ਦੀ ਤਰੀ ਵਿਚ ਨਮਕ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੱਛੀ ਵੀ ਤਲਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਬਾਹਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਪਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਾਰਤ ਪਤਾ ਲੱਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮੀਟ ਖਾਂਦੇ ਖਾਂਦੇ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਭੱਲੇ ਤੇ ਕਦੀ ਪਕੌੜੇ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੱਲੇ, ਪਕੌੜੇ ਤੇ ਮੀਟ, ਮੱਛੀ ਸੁਆਦ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਨਿੱਕਿਆਂ ਨੂੰ ਮਠਿਆਈਆਂ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਅਸੀਂ ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਚੱਲਦੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੱਲ ਵੀ ਝਾਤ ਮਾਰ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ।

“ਕਾਫ਼ੀ ਹਨੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਟੋਕਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਪੰਜ ਬੰਬ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗ ਲਾਉਣ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ, ਫਿਰ ਮੰਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਚਲਾਓ। ਜਦ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਚਲਾਇਆ ਤਾਂ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਦੇ ਜੀਤੇ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਠਾਹ ਕਰ ਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਚਲਾਇਆ, ਮੰਮੀ ਨੇ ਵੀ ਫਿਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲਾ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਚਲਾਇਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਜੋਸ਼ ਘਟਿਆ। ਅਗਰ ਉਹ ਵੀ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਵਾਲਾ ਚਲਾ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਪੁਆੜਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ।”

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਯਾਰ, ਬੇਟੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰ,” ਇਕ ਸਾਥੀ ਬੋਲਿਆ।

“ਹੋਰ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰ ਲਵੋ,” ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਗੱਲ ਯਾਰ ਤੂੰ ਹੀ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਾਈ ਜਾਹ। ਤੇਰੀ ਬੇਟੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮੁਹਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਆ ਗਿਆ।”

“ਬੇਟੀ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦੀ—ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਆਇਆਂ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਥੇ ਦੀ ਦੀਵਾਲੀ ਤਾਂ ਅਣਦੇਖੀ ਤੇ ਅਣਗੱਲੀ ਹੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦਿਖਾਈ ਸੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ-ਕਿੱਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਦੇ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੀਵਾਲੀ ਦੀਆਂ ਸੁਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਡਾਂ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਮੇਜ਼ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਐਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ 3-4 ਸੁਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੀ ਕੰਪਿਊਟਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਏ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਕਾਰਡ ਪਾਉਣਾ ਮਹਿੰਗਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਨਾਲੇ ਉਥੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਰਿਆਂ ਪਾਸ ਕਿੱਥੇ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੁਫਤੋ-ਮੁਫਤੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜੀ ਜਾਣ। ਨਾਲੇ ਉਥੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਹੇਰੇ ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ, ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹੇ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ? ਨਾਲੇ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਤੱਕ ਕੰਮ ਪੈਣੇ ਹਨ? ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਵਾਉਣ ਆਇਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਐਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਤਾਂ, ਡੈਡੀ, ਤੁਸੀਂ ਨੌਕਰਾਂ ਵਾਂਗ ਬਣ ਗਏ। ਤੁਹਾਡੀ ਅਫ਼ਸਰੀ-ਉਫ਼ਸਰੀ ਤਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਥੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਤਸਦੀਕ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਜੇ.ਪੀ. ਲਿੰਕ ਦੇ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਉਥੇ ਲੋਕ ਤੁਹਾਥੋਂ ਆਪਣੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਤਸਦੀਕ ਕਰਵਾਉਣ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਮੋਹਰ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬੱਸ ਘੁੱਗੀ ਹੀ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਤੁਸੀਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮੋੜ ਦਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਅਜੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਟਾਈਮ ਆਵੀ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕਈ ਕਈ ਚੱਕਰ ਮਾਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਐਥੇ ਅਗਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਜੇ.ਪੀ. ਕਰੋ ਕਿ ਉਸ ਪਾਸ ਅਜੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਚਿੜ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾ ਕੱਢਦੇ ਹੋ। ਚੱਖ ਲਿਆ ਬੇਗਾਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੁਆਦ? ਮੇਰੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰਿਓ। ਉਥੇ ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਂਦੇ ਕਮਾਉਂਦੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਮਠਿਆਈ ਨਾਲ ਘਰ ਭਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਂਦੇ ਕਮਾਉਂਦੇ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਮਠਿਆਈਆਂ ਖਰੀਦਣ ਵਿਚ ਕੰਜੂਸੀ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਉਥੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਰੁਲਿਆ

ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਥੇ ਅਗਰ ਦੋ ਮੁਲੀਆਂ ਖਰੀਦ ਲਈਏ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਹਨ।”

“ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ?” ਉਸ ਨੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਬੱਚੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਥੇ ਦੀਆਂ ਵਧੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਇਥੇ ਦੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਡਨੀ ਦੇ Fire Works ਉਥੋਂ ਦੇ ਪਟਾਖਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਹੈ।” ਦੂਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

“ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਚੰਗਾ ਤੁਹਾਡੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਸਾਲ ਵਿਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿਆਂ ਕਰਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਦੀਵਾਲੀ ਮਨਾਇਆ ਕਰਾਂ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੀ ਕਦੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਲਿਜਾ ਕੇ ਵੀ ਦੀਵਾਲੀ ਦਿਖਾਇਆ ਕਰਾਂਗਾ। ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਉਧਾਰ ਦਾ ਸਿੰਧੂਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਸੁਹਾਗਣ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਯੋਜਨਾ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਸਟਰੈਥਫੀਲਡ (Strathfield) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉਤਰ ਗਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜੇ ਅੱਗੇ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੀ ਬਜਾਇ ਦੋ-ਦੋ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ!

ਕੈਂਬਲਟਾਊਨ (Campbelltown) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠੇ ਕੱਕ ਪੀ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਟਿਆਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਦਾ। ਗੱਲ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਆਗੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਪਸੀ ਤੁਲਨਾ ਬਾਰੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ।

“ਆਓ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੁਲਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ,” ਇਕ ਸਾਥੀ ਬੋਲਿਆ।

“ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਪਹਿਲੂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ,” ਦੂਜਾ ਬੋਲਿਆ।

“ਹਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰਤਾਵਾਂ ਹਨ,” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਕੀ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੁਲਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਏਂ?” ਫਿਰ ਪਹਿਲਾ ਬੋਲਿਆ।

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਫੋਲਟ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਫੇਰੀ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਲਿਸਟ ਬਣਾਈ ਸੀ ਤੇ ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਲਿਸਟ ਮੇਰੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਲਿਸਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਏ:

ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ

ਅੱਧ ਨੰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼
ਦਸੰਬਰ ਜਨਵਰੀ ਵਿਚ ਗਰਮੀ
ਰੁਤਬੇ ਦਾ ਘੱਟ ਮਹੱਤਵ
ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਜਿਹੇ, ਸ਼ਹਿਰ ਪਿੰਡਾਂ ਜਿਹੇ
ਅਫਸਰ ਨੌਕਰਾਂ ਜਿਹੇ ਤੇ ਨੌਕਰ ਅਫਸਰਾਂ ਜਿਹੇ
ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਕਿਨਾਰਾ
ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਭਾਸ਼ੀ ਦੇਸ਼
ਕੋਈ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰ ਲਵੇ
ਨੌਕਰ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਮਹੱਤਵ

ਭਾਰਤ (ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪੁਰਾਣਾ ਪੰਜਾਬ)

ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਕੱਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼
ਦਸੰਬਰ ਜਨਵਰੀ ਵਿਚ ਸਰਦੀ
ਰੁਤਬੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਬੋਲਬਾਲਾ
ਪਿੰਡ ਪਿੰਡਾਂ ਜਿਹੇ, ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਜਿਹੇ
ਅਫਸਰ ਤੇ ਨੌਕਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ
ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਬਾਰਡਰ
ਮੁੱਢਲੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ੀ ਦੇਸ਼
ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਆਦੇਸ਼
ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵ

ਇਸਤਰੀਆਂ, ਬੰਦਿਆਂ ਤੇ ਪੈਦਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਵਧੀਆ ਯੋਜਨਾ ਨੇਤਾ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਬਹੁਤ ਈਮਾਨਦਾਰ ਸਹੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਘੱਟ ਵੱਸੋਂ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰਹਿਤ ਦੇਸ਼ ਭਾਰੀ ਕਰੋਸੀ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ ਅਖਰਾਜਾਤ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵੱਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਘਰ ਤੇ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਪੂਰਨ ਯੋਜਨਾ ਭਰਪੂਰ ਪੂਰੀ ਸਫਾਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਅਸਥਾਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਮੀਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਦਾ ਪਾੜਾ ਘੱਟ ਸਭ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਵੱਸੋਂ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਘੱਟ ਮੌਕੇ ਖੇਤੀ ਦਾ ਘੱਟ ਬੋਲਬਾਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੂਰ ਇਕ ਧਰਮ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਘੱਟ ਰੁਝੇਵੇਂ ਨਿਸਚਿਤ ਮਿਲਟੀਆਂ ਕਲੱਬਾਂ, ਖੇਡ ਮੈਦਾਨਾਂ, ਪਿਕਨਿਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤੈਰਾਕੀ ਤਲਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਦੇਸ਼ ਸਾਧਾਰਨ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਕਮਾਈ 25 ਤੋਂ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਆਮ ਜੱਫੀਆਂ ਅਤੇ ਚੁੰਮੀਆਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਰਕਾਰੀ ਛੁੱਟੀਆਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਰੋਸ-ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਸਭ ਕੰਮ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਹੋਣੇ ਬਹੁਤੇ ਕੰਮ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣੇ

ਇਸ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਘਟੀਆ ਯੋਜਨਾ ਨੇਤਾ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਪੂਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਖੌਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਸੰਘਣੀ ਵੱਸੋਂ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਹਲਕੀ ਕਰੋਸੀ ਮਾੜਾ ਅਖਰਾਜਾਤ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵੱਲ ਘੱਟ ਧਿਆਨ ਘਰ ਤੇ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਯੋਜਨਾ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਫਾਈ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਸਥਾਈ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਮੀਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਦਾ ਪਾੜਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਮੀਰਾਂ ਲਈ ਵਧੀਆ ਦੇਸ਼ ਵੱਸੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਵੱਧ ਮੌਕੇ ਖੇਤੀ ਦਾ ਵੱਧ ਬੋਲਬਾਲਾ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨੇੜੇ ਬਹੁਤੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਝੇਵੇਂ ਅਨਿਸਚਿਤ ਮਿਲਟੀਆਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਰਲੀਆਂ ਵਿਰਲੀਆਂ ਆਮ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਵੀ ਸਾਲਾਨਾ 8 ਹਜ਼ਾਰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਛੁੱਟੀਆਂ ਰੋਸ-ਮੁਜ਼ਾਹਰਿਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸਭ ਕੰਮ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਾ ਹੋਣੇ ਬਹੁਤੇ ਕੰਮ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਹੀ ਹੋਣੇ

ਫੋਨ ਬੈਂਕਿੰਗ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਲਾਕ ਤੇ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਵੀ ਬੱਚੇ ਹੋਣੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋਸਤੀਆਂ ਆਮ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਬਹੁਤੀਆਂ ਕੌਮੀਅਤਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਸੀਮਤ ਸਾਧਨ ਕਈ ਫਲਾਂ ਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਆਕਾਰ ਛੋਟੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਧੰਦਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਸਿਖਲਾਈ ਸਿਰਫ਼ ਟੈਕਸੀਆਂ ਹੀ ਖੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਹੋਮ ਵਰਕ ਘੱਟ ਸਮਲਿੰਗੀ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਆਦਰ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਬਹੁਤੇ ਬੱਚੇ ਵਰਦਾਨ ਚੰਪਣੀ ਗੋਲਾਰਧ ਪੂਰੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਮੁੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੁਹਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਬਹੀਆਂ ਤੇ ਬਣਾਉਣੀ ਰੋਟੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਕਾਫ਼ੀ ਰੁਝਾਣ ਮੀਟ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵ ਅਨਿੰਦਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਪਿਟਰੋਲ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਆਮ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਉੱਚੀ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਪਾਯਾਈ ਦਾ ਮਿਆਰ ਤੇ ਤਰੀਕੇ ਉੱਚੇ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਮੁਹੰਮਤ ਮਹਿੰਗੀ ਕਾਰਾਂ ਸਸਤੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਆਮ ਸੈਕਸ ਪੁਲੀਸ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚਾਰੂ ਨਰਮ ਪੋਣ ਪਾਣੀ (moderate climate) ਆਦਿ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਆਇਤਾਂ

ਫੋਨ ਬੈਂਕਿੰਗ ਦੀ ਘਾਟ ਘੱਟ ਤਲਾਕ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਬੱਚੇ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਬਹੁਤੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ ਵਿਸਤਰਤ ਸਾਧਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਛੋਟਾ ਇਹ ਸਿਖਲਾਈ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਵੀ ਰਿਕਸ਼ੇ, ਆਟੋ ਰਿਕਸ਼ੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੋਮਵਰਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਘੱਟ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਬਹੁਤੇ ਬੱਚੇ ਸਰਾਪ ਉੱਤਰੀ ਗੋਲਾਰਧ ਲਗਭਗ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪੈਨਸ਼ਨ ਸਜਰੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਕਾਫ਼ੀ ਰੁਝਾਣ ਮੀਟ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਮਹੱਤਵ ਘੂਕ ਸੁੱਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਪੈਟਰੋਲ ਮਹਿੰਗਾ ਆਮ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਘੱਟ ਇਹ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਉੱਚੇ ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਘੱਟ ਮੁਹੰਮਤ ਸਸਤੀ ਕਾਰਾਂ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਆਮ ਸੈਕਸ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਤੀਰਾ ਤਿੱਖਾ ਪੋਣ ਪਾਣੀ (extreme climate) ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਆਇਤਾਂ

ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ

ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਖਰਚਾ
ਗਣਿਤ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਲੋਕ
ਘੱਟ ਤਿਉਹਾਰ

ਫਨੀਅਰ ਸੱਪ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ
ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਨਸੀਲਤਾ ਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ
ਸੁਭਾਅ

ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਦੂਰੇ ਤੀਹਰੇ ਮਿਆਰ
ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਖਲਾਅ
ਤਾਲੇ ਸੱਜੇ ਨੂੰ ਚਾਬੀ ਘੁਮਾਉਣ ਨਾਲ ਲੱਗਣ

ਸੂਚਨਾ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਰ
ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ

ਇਸ 'ਤੇ ਵੱਧ ਖਰਚਾ
ਗਣਿਤ ਵਿਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਲੋਕ
ਵੱਧ ਤਿਉਹਾਰ

ਫਨੀਅਰ ਸੱਪ ਦੀ ਹੋਂਦ
ਘੱਟ ਸਹਿਨਸੀਲਤਾ ਤੇ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਸੁਭਾਅ

ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਆਰ
ਨੌਸ ਕੰਧਾਂ
ਤਾਲੇ ਖੱਬੇ ਨੂੰ ਚਾਬੀ ਘੁਮਾਉਣ ਨਾਲ ਲੱਗਣ

ਲਿਸਟ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਸਾਬੀ ਬੋਲਿਆ, “ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਸੁਭਾਅ
ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ?”

“ਤੇਰੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇਵਾਂਗਾ। ਸਾਹਮਣੇ ਸਮਾਂ ਦੇਖ। ਹੁਣ
ਸਾਡਾ ਕੰਮ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਦਾ ਵਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਓ ਚੱਲੀਏ, ਆਪਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਵੀ ਮਿਲ
ਰਹੇ ਹਾਂ। ਬਾਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਕਰਾਂਗੇ।”

* * * * *

“ਕੱਲ੍ਹ ਸਾਡੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ,” ਕੈਂਬਲਟਾਊਨ
(Campbelltown) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

“ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਅਸੰਤੁਲਨ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ
ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਕਿਵੇਂ ਹਾਂ?” ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਬੋਲਿਆ।

ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, “ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਨੱਚਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਧਰਤ ਹਿਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।
ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਹਾਸਾ ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਫੁੰਹਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ
ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਬੋਝੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਰਦਾ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ
ਦੇ ਛੋਟੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸੂਬਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਾਬ
ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਮਨਪਸੰਦ ਚੀਜ਼ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਜ਼ਿਆਦਾ
ਖਾ ਕੇ ਬਿਮਾਰ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ
ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਤੂੜ ਕੇ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ
ਨਾਲ ਨੁਹਾ ਕੇ ਤੋਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁੱਟਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਅੰਤਾਂ
ਦਾ ਕੁੱਟਦੇ ਹਾਂ, ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਮਾਰਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ।
ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਦੀ ਬਜਾਏ ਦੋ ਦੋ ਹੱਥ ਮਿਲਾਂਦੇ
ਹਾਂ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਰੋਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਰੋਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਰਾਜ਼
ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਨਰਾਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਬੁਲਾਉਣਾ ਬੰਦ ਕਰ

ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਪਹਿਨਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪਹਿਨਦੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ
ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਥੱਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰ
ਕੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਅਤੀ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੀ ਮਹਿੰਗੇ
ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਮਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਘੱਟ ਪੈਸੇ ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੱਛਮ
ਦੇ ਇਕ ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਘਟੀਆ ਲੋਕ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ
ਹਨ ਤੇ ਵਧੀਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਰਹਿ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਸਲ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ
ਹਨ। ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਅਰਧ-ਸਰਕਾਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਲੱਗੇ
ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਘੱਟ। ਅਸੀਂ ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਰੱਖ ਕੇ ਫ਼ਖ਼ਰ ਮਹਿਸੂਸ
ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਗੋਰੇ ਆਪ ਨੌਕਰਾਂ ਵਾਂਗ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੋਰੇ ਚੌਧਰ ਦੇ ਚਿੱਠੇ
ਫੁੱਧੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਜਿੰਨੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਾਂ। ਕਿਮ ਬਿਜਲੀ ਹਾਰ ਕੇ ਪਰੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਡਾ
ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨੇਤਾ ਇੰਜ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਅਸੀਂ ਮਕਾਨ ਲਈ ਲਿਆ ਗਿਆ
ਕਰਜ਼ਾ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਉਤਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਗੋਰੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਦਿੰਦੇ
ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਸਾਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾ ਕੇ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਦੂਜਿਆਂ
ਬਾਰੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਗਈ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ
ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ, ਇਹ ਚੀਜ਼ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੇਂਦਰ-ਬਿੰਦੂ ਬਣਿਆ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ
ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਦੂਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਤੇ ਸਫਲਤਾ
ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਅਤੇ ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੋ ਤਾਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਰੇ
ਸ਼ਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ
ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਈਰਖਾ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਭੁੱਜ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਤੁਹਾਡੀ ਹਾਰ
ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਹੱਸ ਹੱਸ ਕੇ ਦੂਰੇ ਤੀਹਰੇ ਹੁੰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।
ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਟੈਸਟ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਇਕ ਵਾਕਫ਼
ਆਦਮੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ—ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ ਟੈਸਟ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ—ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਤਾ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਇਸ ਜਵਾਬ 'ਤੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ
ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਗੋਰੇ ਵੱਧ ਸੰਤੁਲਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ
ਪਤਾ ਲਗਾਏ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲਹਿਜੇ ਨਾਲ ਸੋ ਫੀਸਦੀ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਸਫਲਤਾ ਕਈ ਵਾਰ ਸਫਲਤਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਅਦ
ਵਿਚ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਦ ਅਸਫਲਤਾ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਗਾਰੀ ਤੁਹਾਡੇ
ਲੈਟਰਬਾਕਸ ਵਿਚ ਪਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਗੋਰੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਥੋੜ੍ਹਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚ
ਸੋਚ ਕੇ ਪੈਰ ਪੁੱਟਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਲਾਫ਼
ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਤੁਹਾਥੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇਖਣ
ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇਖਣ
ਨੂੰ ਭੋਲਾ ਲੱਗੇ ਪਰ ਹੋਵੇ ਤੇਜ਼, ਉਹੀ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ
ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਦੁਖਾਂਤ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਵੀ ਰਿਹਾ

ਹੈ। ਨੇਤਾ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਗੁੱਟ ਬਣਾ ਕੇ ਦੂਜੇ ਗੁੱਟ ਦੇ ਪੱਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਪੁਗਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਇਆ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਘਟਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਅੱਡੀ ਚੋਟੀ ਤੱਕ ਜ਼ੋਰ ਲੱਗਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਗੁੱਟ ਦੂਜੇ ਗੁੱਟ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਗੁੱਟਾਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾਲ ਗੁਪਤ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੁੰਬੜ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਲੱਖਣ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਅੱਧਾ ਪਚੱਧਾ ਵੀ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਇਕ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਨੂੰ ਇਕ ਜਨਤਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅਤੀ ਸਿਆਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ—ਚੋਧਰੀ ਦਿਲੋਂ ਕਹਿਣ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੋਧਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਜਿਹੜਾ ਮਰਜ਼ੀ ਅੱਗੇ ਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਭਗਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਵੱਧ ਬੋਲਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਘੱਟ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ। ਹਰਿਆਣਾ ਪ੍ਰਾਂਤ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਬੰਸੀ ਲਾਲ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਬੋਲਦਾ ਘੱਟ ਸੀ ਤੇ ਸੁਣਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਜਿੰਨੀ ਹਰਿਆਣੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਈ, ਸ਼ਾਇਦ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਉਹ ਅਮਲ ਵੱਧ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਖਿਆਲੀ ਪੁਲਾਉ ਘੱਟ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਈਆਂ ਨੇ ਉਹਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਮਹਿਲ ਉਸਾਰ ਲਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।”

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕੈਂਬਲਟਾਉਨ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਗੱਡੀ ਫੜ ਕੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

“ਜਿਹੜੀ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚਲੇ ਅੰਤਰ ਦੀ ਲਿਸਟ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਬੜੀ ਉਘੜ ਦੁਘੜੀ ਸੀ,” ਲਾਹੌਰ ਵਾਲਾ ਬੋਲਿਆ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਯੋਜਨਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਹ ਲਿਸਟ ਤਰਤੀਬਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਗੱਰਾ ਇਹੀ ਲਿਸਟ ਬਣਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ, ਆਰਥਿਕ ਇਕ ਪਾਸੇ, ਭੂਗੋਲਿਕ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਇਕ ਪਾਸੇ ਲਿਖਣੀਆਂ ਸਨ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੱਚੀ ਲਿਸਟ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਇਹਨੂੰ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਐਵੇਂ ਮੇਰੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਸਟ ਕਈ ਦੋਰ ਰੁਲਦੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਕੰਮ ਆ ਗਈ।”

ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਇਕ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਛੱਡ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।”

“ਉਹ ਕੀ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਏ, ਅਗਰ ਉਹ ਉਥੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਲੰਬੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾ ਬਿਤਾਉਂਦੇ।”

“ਉਹ ਕਿਵੇਂ?” ਮੈਂ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਉਧਰ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕਈਆਂ ਦਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ 6 ਕੁ ਵਜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਆਦਤ ਉਧਰ ਇੰਨੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ

ਨੀਂਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਕਈ ਤਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਵੀ ਉਧਰ ਵਿਹਲੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਵੀ ਅੱਧੇ ਪਚੱਧੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਇੰਨੀ ਚਾਪਲੂਸੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਘੱਟ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਘਿਰ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਭਾਜੜਾਂ ਪਈਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਭੁਗਤਾਨ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਨੌਕਰੀ ਛੁੱਟ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਵੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮਨ 'ਤੇ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਤਾਂ ਬਿਗਾਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਸਕਦੇ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੱਢੀ ਦੇ ਕੇ ਜਾ ਕੇ ਸੀ ਡਾਰਸ ਪੁਆ ਕੇ ਛੁੱਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਿਯਮਤ ਭਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਈਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਵੀ ਇਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਉਮਰ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ।”

“ਉਹ ਕੀ?” ਲਾਹੌਰ ਵਾਲਾ ਬੋਲਿਆ।

ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਇਥੇ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਗੱਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦੇ। ਉਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਗੱਡੀਆਂ ਜਾਂ ਸਕੂਟਰ ਚਲਾ ਕੇ ਕੋਈ ਕਿਧਰੇ ਵੱਜ ਕੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਅਪਾਹਜ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਟ੍ਰੈਫਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਨੇ ਕਈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਕ ਨੁਕਸਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।”

“ਉਹ ਕੀ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵਿਗਾੜੀਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਪੇ ਸਵੇਰੇ ਲੇਟ ਉੱਠਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਤ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਲੇਟ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲੇਟ ਉੱਠਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਸਕੂਲੋਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਆਮ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਲੱਗਣ ਸਮੇਂ ਕਈ ਬੱਚੇ ਸਵੇਰੇ ਦੌੜਦੇ ਦੌੜਦੇ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਸ ਮੂੰਹ ਹੀ ਧੋਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਰਦੀ ਪਿੰਡੇ ਫਸਾ ਕੇ ਸਕੂਲ ਵੱਲ ਦੌੜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਰਦੀ ਪਿੰਡੇ ਫਸਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਟੀ.ਵੀ. 'ਤੇ ਕਾਰਟੂਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਤੀਜੇ ਪਾਸੇ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਲਈ ਬੱਸ ਫੜਨ ਨੂੰ ਦੌੜਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਵਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸੁੱਤੀਆਂ ਹੀ ਪਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਮਾਦ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲ ਮਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਰਦੀਆਂ ਵਧੀਆ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਏ ਵਰਦੀ ਵੱਲ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਹੋਮ ਵਰਕ ਦਾ ਬੋਝ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਡਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸੁਸਤ ਖਾਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਸਵੇਰੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਲੇਟ ਉੱਠਣ ਦੀ ਆਦਤ ਆਮ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੌਣ ਅਤੇ ਉੱਠਣ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ 'ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਦਤਾਂ ਦਾ ਇਕਦਮ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਦੌੜ ਭੱਜ ਪਈ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੱਚੇ ਨੂੰ ਗੋਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਜਾਣਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਅਸਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਕੁਝ ਠੋਸ ਵੀ ਪੱਲੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਈ ਕਹਾਵਤਾਂ ਨੂੰ ਅਰਥਹੀਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ:

Early to bed, early to rise makes one healthy, wealthy and wise.

ਜਿਥੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੌਣ ਅਤੇ ਉੱਠਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਿਯਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਅਰਥਹੀਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਹਾਵਤ ਹੈ:

Jack of all trades, master of none.

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ 'Jack of all trades' ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਸਰਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਸਿਰਫ ਇਕ ਹੀ ਕਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਧੋਖਾ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਅਚਾਨਕ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਲੱਭਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।" ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿ ਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ।

ਫਿਰ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲਾ ਬੋਲ ਪਿਆ, "ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਕਈ ਨਰੋਏ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਮਾਂ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਿਟੀ ਰੇਲ (City Rail) ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਅੱਜ ਫਿਰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਓ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀਏ, ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।"

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਫਟਾਂ 'ਤੇ ਜੁੱਟ ਗਏ।

ਸਿਟੀ ਬਿਊਟੀਫੁਲ

ਉਸ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤੇ ਸਾਂ। ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਡੇ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਪਾਸ ਵੱਡੀ ਕਾਰ ਸੀ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਕਾਰ 'ਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ। ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਸਾਮਾਨ ਇਸ ਕਾਰ ਤੋਂ ਵਾਧੂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚ ਜੀਆ ਅਤੇ ਸਾਮਾਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਆਂ। ਮੈਂ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਆਇਆ ਉਸ ਦਾ ਦੋਸਤ ਰੇਲਗੱਡੀ ਫੜ ਕੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਈਏ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਛਾਰਗ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਦਾ ਦੋਸਤ ਮੈਨੂੰ ਸਾਡੀ ਭਾਰਤ ਵੱਲੀ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਗੁਬਾਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਲੱਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇੰਜ ਕਹੋ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਏ— ਇਥੋਂ ਹੀ ਗਏ ਸੀ! ਹੁਣ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਸੋਹਲ ਬਣ ਗਏ ਹੋ!! ਕੁਝ ਪਸੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ!! ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਘੁਮੰਡ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦਾ!! ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਨਿੰਦੀਦਾ!! ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਸਕਦਾ ਏ? ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਹੀ ਕੁਝ ਐਸਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਥੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਵੇ, ਉਥੇ ਦਾ ਹੀ ਆਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਟਾਂਚਾਂ ਅਤੇ ਨਹੋਰੇ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਬਕਵਾਸ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਛੱਡ। ਲੋਕ ਆਪੋਰਾ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਆ। ਤੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗਾ? ਸਾਰੇ ਰਾਜੀ ਬਾਜੀ ਤਾਂ ਰਹੇ! ਕਿਥੇ ਕਿਥੇ ਘੁਮੇ ਫਿਰੇ? ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਏ ਕਿ ਤੇਰੇ ਬੱਚੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗਏ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਕ ਵਾਰ ਜਾ ਆਏ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਦੇਖਣੇ ਬੜਾ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਵਾਦੀ (impressionistic) ਹੁੰਦਾ ਏ, ਉਹ ਵੱਧ ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਕਈ ਕੁਝ ਛੁਪਾ ਲੈਂਦਾ ਏ, ਉਸ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਿਚਕਚਾਹਟਾਂ (hitches and inhibitions) ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਫ਼ਰਾਂਸੀਸੀ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਰੂਸੋ ਕਹਿੰਦਾ ਏ—

(ੳ) Man is born free but everywhere he is in chains.

(ਅ) God made all things good. Man meddles with them and they become bad.

ਬੱਚਾ ਭੋਲਾ ਏ, ਆਦਮੀ ਸ਼ੈਤਾਨ ਏ। ਬੱਚਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਏ, ਆਦਮੀ ਸਿਰਫ ਇਨਸਾਨ ਏ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਭੋਲੇਪਣ ਦੀ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਸੋਨੂੰ ਉਦੋਂ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਘਰ ਗਏ। ਦੋਸਤ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਮੂਹਰੇ ਚਾਹ ਅਤੇ ਬਿਸਕੁਟ ਰੱਖੇ। ਸੋਨੂੰ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਈ ਬਿਸਕੁਟ ਖਾ ਜਾਵੇ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਹੀ ਬਿਸਕੁਟ ਚੁੱਕਿਆ। ਦੋਸਤ ਦੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਿਸਕੁਟ ਚੁੱਕਣ ਲਈ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੇ ਦੂਜਾ ਬਿਸਕੁਟ ਚੁੱਕਿਆ ਹੀ ਨਾ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਬੋਲੀ, 'ਅਗਰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਏ ਤਾਂ ਹੋਰ ਖਾ ਲੈ।'

ਸੋਨੂੰ ਬੋਲਿਆ, 'ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਹੀ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।'

ਸੋਨੂੰ ਦੇ ਇੰਜ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਏ।

"ਤੂੰ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝ ਗਿਆ ਏਂ। ਅਸੀਂ ਲਮੀਆ (Leumeah) ਤੱਕ ਗੱਡੀ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਏ। ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ।"

"ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਗੱਡੀ ਬਦਲਾਂਗੇ ਵੀ। ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਚੰਗਾ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗਾ।"

"ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਏ। ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਕੇ ਰਾਹਗੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੜਕ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਚਿੱਟੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਾ ਕੇ ਲਾਂਘੇ (pedestrian crossings) ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਤੀਰ ਜਿਹੇ ਵੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਕਾਬੂ ਲਈ ਲਾਈਟ ਸਿਸਟਮ ਵੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਏ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬਾਹਰਲੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਇਕ ਘਟੀਆ ਕਾਰਬਨ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਬਾਲ ਪੈਂਨ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਨਕਲ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਏ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਇੰਜ ਘਟੀਆ ਜਿਹੀ ਨਕਲ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਉਥੇ ਵੀ ਕੰਮ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਏ, ਆਦਮੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮੂਰਖਤਾ ਏ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਈ ਵਾਕਫ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹੀ ਜਵਾਬ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਉਧਰ ਵਾਲਾ ਸਭ ਕੁਝ ਆ ਗਿਆ ਏ। ਕਹਿਣਗੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਪਏ ਹਨ, ਪੀਜ਼ੇ ਤੇ ਬਰਗਰ ਜਿਥੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਲੈ ਲਵੋ, ਥਾਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਟਾਇਲਟ ਸੀਟਾਂ ਵਿਚ ਪਿਚਕਾਰੀਆਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਕੂਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ ਹਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜਿਹੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸੜਕਾਂ ਡਬਲ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਵੀ ਆਮ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ, ਫੋਨ ਬੈਂਕਿੰਗ (Phone Banking) ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਕਿ ਹੋਈ, ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂ ਬੈਲਟ ਵੀ ਲਗਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਏ ਆਦਿ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਕਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਹਨਾਂ ਤੌਰ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦੀ ਉਥੇ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਪੈਦਲ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੋਟਰਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਲਾਈਟ ਸਿਸਟਮ ਅਗਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਦਾ ਲੱਗਦਾ ਏ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਵਾਹਣ ਉਹਦੀ ਇਕ ਹੱਦ ਤਕ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਬਰਗਰਾਂ ਵਿਚ

ਨਿਰੇ ਆਲੂ ਹੀ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਪੀਜ਼ੇ ਵਿਚ ਨਿਰੇ ਪਿਆਜ਼। ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਆਕਾਰ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ ਮਿਆਰ ਘਟੀਆ। ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਪੀਜ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਸਦਾ ਆਕਾਰ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰੀ ਘਰ ਵਿਚ ਬਣੀ ਸਾਧਾਰਨ ਰੋਟੀ ਜਿੰਨਾ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਵਧੀਆ ਕੋਲੇ ਮਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫਲੀਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਵੱਡੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮੂੰਗਫਲੀ ਗਿਟਕਾਂ ਜਿੱਡੀ ਲੱਗਦੀ ਏ, ਅਮਰੂਦ ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਆੜ੍ਹਿਆਂ ਜਿੱਡੇ, ਟਮਾਟਰ ਇਲਾਇਚੀਆਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ, ਕਾਰਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ, ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਫਾਟਕ ਕਬਾੜਖਾਨੇ ਦੇ ਢੇਰ ਅਤੇ ਬੰਦੇ ਪੁਆਖੇ ਪੁਆਖੇ। ਜਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਜਵਾਨ ਲੱਗਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਉਹ ਬੋੜੇ ਪਿੜ੍ਹੇ ਅਧਖੜ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਹਰ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਮਿਲਾਵਟ ਲੱਗਦੀ ਏ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਣੀ (distilled water) ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲਾਵਟ ਲੱਗੀ। ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਬਟੋਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਮ ਪਬਲਿਕ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਏ। ਟਾਇਲਟਾਂ ਗੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸੜਕਾਂ ਦੁਆਲੇ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗੇ ਪਏ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ 'ਚ ਵਗਦੇ ਨਾਲੇ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਨੇ ਵਗਣੋਂ ਰੋਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਬਦਬੂ ਦੇ ਫਰਾਟੇ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਪਬਲਿਕ ਪਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਬਾਦ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛੀ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਦੁਆਲੇ ਰੁੱਖ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਪਰੰਤੂ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਉੱਜ ਦੇ ਉੱਜ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਬਣਦੇ ਦੂਰ ਤੱਕ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਸੜਕਾਂ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਬਣੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਲਮਕਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਬਣਿਆਂ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾਲੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਪਾਣੀ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਏ। ਨੰਗੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਖੜੋਤਾ ਪਾਣੀ ਬਦਬੂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਏ। ਕੁਝ ਵੀ ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਏ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਅੱਧਾ ਗੰਦ ਖਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋਈਏ। ਗਲੀ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਟੂਟੀਆਂ ਵਿਚ ਚੱਜ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਡੁੰਘਾ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ ਤੇ ਨਲਕੇ ਸੁੱਕਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਮਹਿੰਗੇ ਪੰਪ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਫ਼ਤਰਾਂ 'ਚ ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਇਥੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਸਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ ਬੰਦੇ ਦੇ ਇਹ ਦਫ਼ਤਰ ਕੱਪੜੇ ਉਤਾਰਨ ਤੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ..."

ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੀ ਟੋਕ ਦਿੱਤੀ, "ਤੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੀ ਗਿਣਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏਂ, ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਵੀ ਦੱਸ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਏ। ਉਹ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।"

"ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸੁਣ ਲੈ। ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਪਏ ਰਹੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਸਿਟੀ ਬਿਊਟੀਫੁੱਲ (City Beautiful) ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ 35 ਸੈਕਟਰ ਵੱਲ ਦੇ ਪਾਸਿਉਂ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ 34 ਸੈਕਟਰ ਗਏ, ਫਿਰ 17 ਸੈਕਟਰ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੋਕ ਗਾਰਡਨ (Rock Garden) ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ

ਲੀ ਕਾਰਬੂਜ਼ੀਅਰ (Le Carbousier) ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਯੋਜਨਾ ਨਾਲ ਬਣਵਾਇਆ, ਪਰੰਤੂ ਦੇਖਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲਿਆ ਵੀ ਗਿਆ ਏ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਇਮਾਰਤਾਂ ਡੱਬ-ਖੜਬੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਾਰਕ ਸੁੱਕੇ ਸਰਕੰਡੇ ਅਤੇ ਸੁੱਕੇ ਘਾਹ ਦੇ ਖੇਤ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਗੰਦ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗੇ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਟੁੱਟੀਆਂ ਫੁੱਟੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ। ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਅੱਧ ਸੁੱਕਾ ਘਾਹ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਏ। ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲੀ ਇਸ ਘਾਹ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕੋਤਾਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਧੁਨਿਕ ਸ਼ਹਿਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚ 'Bin System' ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਲੋਕ ਜਿਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕੂੜਾ ਸੁੱਟੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੋਕ ਗਾਰਡਨ (Rock Garden) ਤਕ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਚਾਰ ਕੁ ਦੁੜੰਗੇ ਲਾ ਕੇ 20-25 ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ— ਸਭ ਕੁਝ ਪੁਰਾਣਾ ਪੁਰਾਣਾ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਚੱਲੋ ਅੱਗੇ ਚੱਲੋ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਇਲਾਕਾ ਦਿਖਾਓ, ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਨਹੀਂ ਦਿਖਿਆ। ਮੈਂ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਸੁਖਨਾ ਝੀਲ ਵੱਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਗਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਸਿਡਨੀ ਦੀ Bondi Beach, Palm Beach, Manly Beach, Cronulla Beach ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਹੋਰ ਸੁੰਦਰੀ ਕਿਨਾਰਿਆਂ (Beaches) ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖੇ ਹੋਏ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਨਾ ਝੀਲ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰੇਗੀ, ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖਨਾ ਝੀਲ ਸੈਰ ਸਪਾਟੇ ਲਈ ਅਤੇ ਹਵਾ ਖੋਰੀ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦਾ ਚੇਗਾ ਇਲਾਕਾ ਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੱਡੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੋੜੋ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਮਧਿਆ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੋਸਟਲ ਦਿਖਾਏ, ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵੀ ਹੁਣ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਥੇ ਵੀ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਸੁੱਕੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਢੇਰ ਸਨ। ਪਾਰਕ ਵੀ ਅੱਧ ਸੁੱਕੇ ਘਾਹ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਸਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਸੈਂਟਰ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਅਤੇ ਸਰਵਿਸ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਦੀ ਜਿਹੀ ਲੱਗੀ। ਜਦ ਉਹ ਸਿਟੀ ਬਿਊਟੀਫੁੱਲ 'ਚੋਂ ਬਿਊਟੀ ਲੱਭਦੇ ਥੱਕ ਹਾਰ ਗਏ ਤਾਂ ਆਖ਼ਰ ਮੈਨੂੰ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਗੱਡੀ ਮੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਰਾਂ ਵੱਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਪਾ ਲਵੋ।”

“ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਉਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਮਾੜਾ ਹੀ ਲੱਗਾ। ਸਿਆਸਤ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ? ਨੇਤਾ ਲੋਕ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਆ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਹੀ ਢਿੱਡ ਭਰਦੇ ਆ ? ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭੱਲੇ ਹੋਰੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਆ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਜੜ੍ਹੇ ਹੀ ਪੁੱਟ ਤਾ...”

“ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ

ਚਮਚਾਗਿਰੀ ਹੀ ਕਰਦੇ ਆ। ਪੱਗ ਭਾਵੇਂ ਨੀਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਲਓ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਚਿੱਟੀ, ਕਿਰਦਾਰ ਇੱਕ ਜਿਹਾ ਹੀ ਏ। ਨੀਲੀ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਰ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਭ ਚੋਰ ਹਨ—ਕੋਈ 70% ਚੋਰ ਏ, ਕੋਈ 80% ਤੇ ਕੋਈ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ। ਅਗਰ ਚੋਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਚੋਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹੋਣ, ਇਕ ਨੇ ਤਾਂ ਜਿੱਤਣਾ ਹੀ ਏ, ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੋਟ ਪਾਵੇ ਜਾਂ ਨਾ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲੋਕਤੰਤਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਉਹ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋਇਆ ਵਰਗਾ ਏ। ਜਿਹੜਾ ਏਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਖਰਚ ਕਰ ਕੇ ਚੋਣ ਜਿੱਤ ਲਵੇ, ਉਹ ਚੋਧਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਉਥੇ ਲੋਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਹਾਰ ਹੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿਚਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਚਮਚਾਗਿਰੀ ਨੂੰ ਅਗਰ ਸਿਖਰਾਂ ਛੂੰਹਦੀ ਦੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਨੇਤਾ ਇਸ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀਨ ਮਿਸਾਲ ਹਨ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ, ਉਥੇ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਏ।

ਜਿਸ ਦਿਨ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ 84 ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪੀੜਤ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਪੈਕੇਜ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਾਜਪਾਈ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਅਖੇ ਇਹ ਪੈਕੇਜ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਬੜਾ ਘੱਟ ਏ। ਕੋਈ ਵਾਜਪਾਈ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਬਈ ਤੂੰ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧੋਲਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ। ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਦਾ ਵੀ ਵਿਰੋਧੀ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ—ਇਹ ਹਾਲ ਏ ਸਿਆਸਤ ਦਾ। ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਹੁਤ ਕਾਮਯਾਬ ਏ। ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਥੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ, ਅਧਿਆਪਕ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਨੰਬਰ ਕੱਟ ਲਏ। ‘ਲੋਕਤੰਤਰ ਬਹੁਤ ਕਾਮਯਾਬ ਏ’, ‘ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਸੇ ਅੱਛਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਹਮਾਰਾ’, ‘ਯਹਾਂ ਡਾਲ ਡਾਲ ਪਰ ਸੋਨੇ ਕੀ ਚਿੜੀਆਂ ਕਰਤੀ ਹੈਂ ਬਸੇਰਾ, ਵੋਹ ਭਾਰਤ ਏਸ ਹੈ ਮੇਰਾ’, ‘ਮਿੱਤਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਾਡਾ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਹੈ’ ਆਦਿ ਫੋਕੇ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਨਾਗਰੇ ਉਥੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਗੂੰਜਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ :

“ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਹਮਾਰਾ ਏ

ਰਹਿਨੈ ਕੇ ਘਰ ਨਹੀਂ।”

“ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਉਥੇ ਸਭ ਕੁਝ ਮਾੜਾ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ,” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਅਗਰ ਮੈਨੂੰ 80% ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਾੜੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਤਾਂ 20% ਚੀਜ਼ਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਵੀ ਲੱਗੀਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਹਿਮਾਚਲ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸ਼ੇਬ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆਂ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ੇਬ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ। ਮੈਨੂੰ ਉਥੇ ਵਿਹਲਾ ਰਹਿਣਾ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ। ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕੰਮ ਹੀ ਕੰਮ, ਪਰੰਤੂ ਉਥੇ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਹਲੇ ਹੀ ਵਿਹਲੇ। ਨਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਲਾਮਾਂ ਤੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਨੰਕਰ ਚਾਕਰ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਲੋਕ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ—ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਅਤੇ ਪੈਗੰਬਰ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਰਾਜਨੇਤਾ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਸੱਭਿਅਤਾ

ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ ਜਾਂ ਸ਼ਿਲਪਕਲਾ ਦੇ ਮਾਹਰ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਭ੍ਰਾਤਰੀਭਾਵ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਲਿਖਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿਸਟਮਾਚਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਭਾਗੀਦਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੁਰੰਤ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ ਉਹ ਲੋਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਤਿਅੰਤ ਸੁਆਰਥੀ ਹੋ ਕੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਹੀ ਭਰੀਆਂ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਲਈ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਸਾਰਥਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਲੋਕ ਬਾਹਰੋਂ ਗਏ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਧਰ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਧਰ ਪੜ੍ਹਨ ਭੇਜਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਇੰਜ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਧਰ ਸਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਇਸ ਸਵਰਗ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਲੋਚਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਪੇਂਡੂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਨੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, 'ਮੈਨੂੰ ਉਧਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈ ਜਾ, ਮੈਂ ਉਥੇ ਝਾੜੂ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹਾਂ।' ਇਧਰ ਦੇ 200 ਡਾਲਰਾਂ ਨਾਲ ਉਥੇ ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਖੁਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਸਕੀਮੀ ਪਰਵਾਸੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 200 ਡਾਲਰਾਂ ਨਾਲ 20-30 ਬੰਦੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ 100 ਕੁ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਹਰ ਜਣੇ ਖਣੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਦਿਓ। ਉਧਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਇਹ ਕਦੀ ਕਲਪਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਧਰ ਕਈ ਵਾਰ ਕੁਝ ਕੁ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੁਫਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਕੀ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਕਹਿ ਬੈਠਾ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਢਾਈ ਲੀਟਰ ਦੀ ਸਕੋਚ ਦੀ ਬੋਤਲ ਲੈ ਆਵੇ। ਮੇਰੇ ਇੰਜ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਪੈ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਧਰੋਂ ਸੁੱਟਵੇਂ ਭਾਅ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤਿਓਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਣੀ। ਅਗਰ ਡਿਊਟੀ ਫ੍ਰੀ ਤੋਂ ਵੀ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਚੋਖੇ ਪੌਂਡ ਖਰਚਣੇ ਪੈਣੇ ਸਨ। ਆਖਰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਿਆਉਣੀ ਹੀ ਪਈ। ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਸ ਆਈਟਮ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਗਾਤ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀ ਵਾਰ ਵੀ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਨਾ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਲੈ ਕੇ ਆਵੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਕਮੀਜ਼ ਅਤੇ ਨੈਕਟਾਈ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਬੁੱਤਾ ਸਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਧਰ ਗਏ ਬੰਦੇ ਦੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਵੀ ਬੜੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਚੀਜ਼ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਕੋਈ 'ਤੁਸੀਂ' ਜਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਲਾ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਏ। ਮੇਰੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਇਕ ਅੱਧਖੜ ਅਨਪੜ੍ਹ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਮੈਲੂ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰ Vouchres ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਪੇਂਡੂ ਬੰਦੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਿਕਲ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਉਦੋਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਜਦ ਉਹ ਪੰਜ ਕੁ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਪਿੰਡ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਨ—'ਨੌਮਣਿਆ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸਿਹੋ

ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਏ।' 'ਨੌਮਣੇ' ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੱਲ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਾਦੇ ਪੜਦਾਦੇ ਨੇ ਮਣ ਦੀ ਬੋਰੀ ਪਿਠ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਘਰ ਦੀ ਤੀਸਰੀ ਮੰਜਿਲ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਮੇਲੂ ਨੂੰ 45 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਪੁੱਛਣਾ ਸੋਚਿਆ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ 50 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਫੇਰੀ ਲਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਖੀਏ ਪਾਸ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਲਈ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਮੇਲੂ ਜਿਹਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਲ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਗੋਡਿਆਂ ਤੱਕ ਲੰਮਾ ਖੱਦਰ ਦਾ ਝੱਗਾ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮਿਏ ਉੱਤੇ ਹਲ (ਮੁੰਨਾ) ਚੁੱਕ ਕੇ ਮੂਹਰੇ ਝੋਟਿਆਂ ਦੀ ਜੋਗ ਹੱਕੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਹ ਲਿਸ਼ਕਵੀ ਪੈਂਟ ਕਮੀਜ਼ ਪਾਈ ਤੇ ਨੈਕਟਾਈ ਲਾਈ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਦਾ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਐਮ.ਏ. ਪਾਸ ਮੁੰਡੇ ਮੇਲੂ ਦੀ ਇੰਜ ਹੋਈ ਪੁੱਛ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹਰ ਗੱਲ ਬਾਹਰ ਦੌੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ 50 ਸਾਲ ਦੇ ਮੇਲੂ ਨੇ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦੇ 25 ਸਾਲ ਦੇ ਐਮ.ਏ. ਪਾਸ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਕਦਰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।"

"ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਯਾਰ। ਦੱਸ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ?"

"ਕਾਹਲਾ ਨਾ ਪੈ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਦਾਂ, ਆਪਣਾ ਘਰ ਵੀ ਹੁਣ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਏ, ਆਹ ਦੇਖ ਮੂਹਰੇ ਮਿੰਟੋ (Minto) ਸਟੇਸ਼ਨ ਆ ਚੱਲਿਆ, ਲਮੀਆ (Leumeah) ਆਇਆ ਕਿ ਆਇਆ, ਉਥੇ ਉਤਰਾਂਗੇ ਤੇ ਟੈਕਸੀ ਫੜਾਂਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸ ਲੱਗਿਆ। ਇਹ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸ ਮੇਰੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦਾ ਸੀ। ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਖੁਬਸੂਰਤ ਬੰਗਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਸੀ। ਇਸ ਮਕਾਨ ਦਾ ਪਾਣੀ, ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮਕਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਇਕਾਈ ਸੀ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹਰੇ ਭਰੇ ਖੇਤ ਸਨ। ਇਸ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਕਾਰੀਗਰ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਜੋ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਕਾਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਮਾਹਰ ਹੋਵੇ। ਦੀਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖਲਾਅ ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਖਲਾਅ (vacuum) ਇਸ ਮਕਾਨ ਨੂੰ ਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮ ਅਤੇ ਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਠੰਢਾ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਕਾਨ ਇਧਰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਸ ਮਕਾਨ ਦੇ ਬਾਥਰੂਮ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਫਰਾਟੇ ਮਾਰਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣਾ ਹੀ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਆਰੇ ਟੈਂਕੀ ਸੀ। ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਰੇਟਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਨਰੇਟਰ ਭਾਵੇਂ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਹਿਣ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਸੀ। ਨੌਕਰ-ਚਾਕਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀ-ਕਰਨ ਲਈ ਸਨ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸ਼ੈੱਡ ਪਰੇ ਦੂਰ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਲ ਮੂਤਰ ਨੂੰ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੋਬਰ ਗੈਸ ਪਲਾਂਟ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸ ਮੈਨੂੰ ਆਮ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਭਰੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ (oasis) ਵਾਂਗ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਢੇਰ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਲੜਕਾ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤਾਂ

ਦੀ ਹਾਸ-ਰਸ ਨਕਲ (parody) ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। 'ਮਿੱਤਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਾਡਾ ਗੰਦ ਦੀ ਪੁੜੀ।' ਇਸ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਥਾਂ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸ 'ਤੇ ਸਾਡਾ ਖੂਬ ਦਿਲ ਲੱਗਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਕਈ ਦਿਨ ਬਿਤਾਏ। ਇਹ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸ ਇਕ ਐਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲ ਬਿਤਾਏ ਸਨ ਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਆ ਕੇ ਖੇਤੀ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਰ ਕੇ ਬੜਾ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ।”

“ਚਲੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੁਝ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ। ਘਰ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹੋਣੇ ਆ। ਆ ਗਿਆ ਘਰ! ਦਿਓ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ 8 ਡਾਲਰ ਤੇ 40 ਸੈਂਟ। ਕਾਫੀ ਥੱਕੇ ਲੱਗਦੇ ਹੋ, ਲੰਮਾ ਸਫਰ ਸੀ, ਕਰੋ ਹੁਣ ਆਰਾਮ। ਕੰਮ 'ਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਕਾਹਲੀ ਨਾ ਕਰੋ। ਕਾਹਲੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰ ਵੀ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਚੰਗਾ ਫਿਰ! ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ।”

“ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਾਲ (call) ਕਰਾਂਗਾ। ਸ਼ੁਕਰੀਆ (Thank You) !!”

ਫੁਕਰਾਪੰਥੀ, ਮਕਰਾਗਿਰੀ ਤੇ ਉਬਾਈਟਰ ਡਿਕਟਾ (Obiter Dicta)

(ੳ) ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਦੂਰੀ (Cultural and Linguistic distancing);

(ਅ) ਅਸਾਂ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਫੁਕਰਾਪੰਥੀ (Migrants' conceit and pomposity);

(ੲ) ਅਸਾਂ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਮਕਰਾਗਿਰੀ (Migrants' bludging and shamming);

(ਸ) ਗੋਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਪੜਚੋਲ ਨੀਤੀ (Policy of warning and research)

(ਹ) ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਵੱਖਰੇ ਉਚਾਰਣ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨਾਮ (English Idiom and dictum with a Difference—Obiter Dicta)।

ਕਈ ਵਾਰ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣ ਵਿਚ ਬੜਾ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਖਿਆਲ ਇਹ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ਕਿ ਅਗਰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦੇ ਫੜੇ ਗਏ ਤਾਂ ਵੀ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਇਕਦਮ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਾਉਣਗੇ। ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਦੋ ਕੁ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਹੀ ਦੇਣਗੇ ਹੀ। ਪਹਿਲੇ ਧੋਖੇ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਕਹਾਣੀ ਘੜਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਹਰ ਹੀ ਹਨ ਅਗਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀ ਗੱਲ ਨਾ ਕਹਿ ਹੋਣੀ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਵਰਦਾਨ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ—ਵਿਚਾਰਾ ਠੀਕ ਹੀ ਏ, language problem ਕਰਕੇ ਗੱਲਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਗੋਰੇ ਦਾ ਮਨ ਖੋਜ ਵਾਲਾ। ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਲੇਟ ਕਿਸੇ ਘਰੇਲੂ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹੋਈਦਾ ਏ ਤੇ ਫੋਨ ਆਉਣ 'ਤੇ ਕਹਿ ਦੇਈਦਾ ਏ—There was heavy Traffic on Church Street Parramatta. I am badly stuck there. ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਸੁਣ ਕੇ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਜਾਣ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਈਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਇੰਜ ਵੀ ਨਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਦੇਣੀ ਕਹਿ ਦੇਈਦਾ ਏ—Transmission is not clear; I cannot hear you ਤੇ ਉੱਚੀ ਦੇਣੀ Hello ! Hello !! ਗੋਰੇ ਅੱਕ ਥੱਕ ਕੇ ਮੱਥਾ ਮਾਰ ਕੇ ਫੋਨ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਦੁਆਰਾ ਪੁੱਛਣਾ ਕਈ ਵਾਰ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਕਾਰਨ ਯਾਦ

ਆ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਬੰਦਾ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤੇ ਕੰਮ ਦੀ ਗੱਡੀ ਜਾਂ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਦੀ ਗੱਡੀ ਕਈ ਸੈਂਕੜੇ ਪੁਲਾਘਾ ਪੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡੇ ਮਿਲ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਗੇ—ਪਰਸੋਂ ਮਜ਼ਾ ਆ ਗਿਆ, ਗੱਡੀ ਦਾ ਇਕ ਰਨ ਤਾਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਮਿਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰੀਜੈਂਟ ਪਾਰਕ (Regent Park) ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਾਸ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ, ਗੱਡੀ ਰੀਜੈਂਟ ਪਾਰਕ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਕੈਂਬਲਟਾਊਨ (Campbelltown) ਤੋਂ ਗੇੜਾ ਕੱਢ ਕੇ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਫੜੀ, ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਡਰਾਇਵਰੀ ਜਾਂ ਗਾਰਡੀ ਏ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣੀ, ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਨੂੰ ਕੌਣ ਪੁੱਛਦਾ? ਇਕ ਹੋਰ ਬੋਲਿਆ—ਆਖਰੀ ਰਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਰਿਚਮੰਡ (Richmond) ਕਦੀ ਗਏ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਸ ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਕੁ ਵਜੇ ਜਦੋਂ ਗੱਡੀ ਬਲੈਕਟਾਊਨ (Blacktown) ਤੋਂ ਮੈਰੀਔਂਗ (Marayong) ਵੱਲ ਨੂੰ ਚੱਲੀ ਤਾਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਖਿਸਕਦੇ ਗਏ ਤੇ ਜਦ ਗਾਰਡ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਪਿਛਲੇ ਡੱਬੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਖਿਸਕ ਗਏ ਤੇ ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕਦਮ ਪੁੱਟ ਕੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਨੂੰ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉਪਰਲੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਤੂੰ ਕੌਣ ਤੇ ਮੈਂ ਕੌਣ। ਨਾਲੇ ਗਾਰਡ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਸਕਿਊਰਿਟੀ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣਾ ਬੋਝੀ ਏ। ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਏ। ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਰੂਟਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਲੇਟ ਘੁੰਮਦੇ ਸਨ ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਰਨ ਫੜ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾ ਸਕਣ, ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕੰਪਨੀ ਦੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਕਿਹੜਾ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਰਾਤ ਦੇ ਇਕ ਵਜੇ ਰਿਚਮੰਡ (Richmond) ਜਾਂ ਕਾਰਲਿੰਗਫੋਰਡ (Carlingford) ਜਾਊ। ਅਗਰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਵੀ ਜਾਊ ਤਾਂ ਵਾਪਸ ਕਿਵੇਂ ਆਊ?

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲੁੱਕਣ ਮੀਚੀ ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਥੀ ਨੇ ਵੀ ਖੇਡੀ। ਅਸੀਂ ਗੱਡੀ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਰਨ (ਰੇਡਫਰਨ) Redfern ਤੋਂ ਬੋਂਡਾਈ ਜੰਕਸ਼ਨ (Bondi Junction) ਤਕ ਕਵਰ ਕਰਨੇ ਸਨ। ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਹੀ ਰਨ ਸੀ ਜੋ ਕਰਨੂਲਾ (Cronulla) ਜਾਣਾ ਸੀ। ਕੋੜਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਤਿੰਨ ਰਨ ਮਿਸ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਬੋਂਡਾਈ ਜੰਕਸ਼ਨ (Bondi Junction) ਜਾ ਉਤਰੇ ਤੇ ਇਕ cafe 'ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਗੱਡੀ ਦੀ ਠੱਕ-ਠੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਦਿਲ ਵੀ ਧੱਕ-ਧੱਕ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਸੀਂ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਕੋਫੀ ਨਾਲ ਬਰਗਰ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਬਰਗਰ ਪੀਜੇ ਅਜੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਆਉਣ ਕਰ ਕੇ ਮੇਰਾ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜੇ ਸੁਆਦ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਦੀ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਇਕ 'Easter Egg' 'ਤੇ ਪੈ ਗਈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦਿਨ 'Easter' ਦੇ ਸਨ।

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਾਮ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਇਹ Easter Egg ਹੀ ਦੇਖ ਲੈ। ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?” ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, “ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਸਵਾਲ ਤੂੰ ਉਠਾਇਆ ਏ, ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ Cultural Distancing ਜਾਂ Differences of ethos ਕਹਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ

ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਗਿਆਰਵੀਂ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਇਕ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ 'Easter Egg'। ਨਾ ਮੈਂ ਕਦੀ 'Easter Egg' ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਸੱਚਿਆਂ ਨੇ। ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤੁੱਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਐਵੇਂ ਹੀ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਉਹ ਸਮਝ ਗਏ ਹਨ। ਨਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸੱਚਿਆਂ ਨੇ ਕਦੀ ਕੋਈ Easter ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ। ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾ ਤਾਂ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੇਕਰ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ culture ਦਾ ethos ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕੀਏ। ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ Christian culture ਅਤੇ ethos ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ?” ਮੈਂ '97 ਵਿਚ ਡੁੱਬਈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਉੱਥੇ ਘਰਾਂ ਅੱਗੇ ਪਏ Bin ਦੇਖੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, “ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਏ?” ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਅੰਕਲ ਇਹ Bin ਹਨ।” ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਦੀ Bin ਦੀ ਵੀ ਉਹ ਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇਖੀ। ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ Kitchen garden ਵਿਚ ਇਕ ਘੀਆ ਦੀ ਵੇਲ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਗਵਾਂਢੀ ਗੋਰਾ ਆਪਣੀ fence ਉਪਰੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਇਹ ਕੀ ਪੌਦਾ ਏ?” ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਾ ਆਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂ। ਕਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ, ਇਥੇ ਗੋਰੇ ਉਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਂ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਭੀਂਡੀ ਤੋਰੀ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ Lady finger ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਥੇ ਦੁਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ Okra ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਘੀਆ ਨੂੰ ਅਸੀਂ gourd ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਇਥੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ Long melon ਏ; ਉਥੇ ਅਰਬੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਥੇ Taro ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਬੈਗਣਾਂ ਨੂੰ Brinjals ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਥੇ ਇਸ ਨੂੰ egg plants ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ Temple ਸ਼ਬਦ ਇਕਦਮ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ 'ਗੁਰਦੁਆਰਾ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਅਗਰ ਉਹ ਸਮਝ ਵੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਰ' ਅਤੇ 'ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ' ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪਿਛੋਕੜ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗੋਰਾ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, “Do you believe in one God?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “We believe the same way you do.” ਫਿਰ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “What is the name of your God?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “Waheguru.” ਉਹ ਫਿਰ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, “What does it stand for?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “The same what God stands for.” ਉਹ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਅਦਭੁਤ ਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੱਥਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਫਿਰ ਉਹ ਚੁੱਪ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਗਰ ਇਹੀ ਗੋਰਾ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ। ਕੁਝ ਪੁੱਛਣ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਣੀ।

“ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਪੱਛੜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਹੀ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਫਿਲਮ ਦੀ ਵਰਤੋਂ। ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ ਪੱਛੜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ

ਹਰ ਚੀਜ਼ ਫਿਲਮ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਅਰਧ ਵਿਕਸਿਤ ਅਤੇ ਪੱਛੜੇ ਦੇਸ਼ ਇਹ ਕੰਮ ਅਜੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ Easter Egg ਦਾ ਸਬਕ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਵਿਚ ਡੀ.ਵੀ.ਡੀ. ਰਾਹੀਂ Easter ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਝਲਕੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਖਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ London Bridge ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ Bridge ਫਿਲਮ ਰਾਹੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿਚ 'London Bridge is falling down, falling down' ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਦੇਖੋ ਬਗੈਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਇਹ 'falling down' ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਨਾਲ ਵੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਟੈਕਸੀ ਰੈਂਕ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਸਿਸਟਮ ਤੇ ਇਕ ਗੀਤ ਲਗਾ ਕੇ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੀਤ ਇਕ ਦੋ-ਗਾਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੜਕੀ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਡਰਾਈਵਰ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਗੀਤ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਏ। ਕਹਿੰਦਾ, 'ਕਹਿੰਦੀ ਆ ਕਦੀ ਕੋਈ ਡਰਾਈਵਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਾਵੇ, ਬੜੇ ਭੈੜੇ ਹੁੰਦੇ ਆ।' ਗਾਇਕਾ ਦੀ ਇਹ ਸੋਚ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਡਰਾਈਵਰੀ ਇਕ ਮਾੜਾ ਕਿੱਤਾ ਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਥੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪ੍ਰਵਾਸੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 70-80 ਫੀਸਦੀ ਬੰਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਹਨ, ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣ ਕੇ ਡਬਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਏ, ਕੋਈ ਬੱਸ ਡਰਾਈਵਰ ਏ, ਕੋਈ ਟਰੇਨ ਡਰਾਈਵਰ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਹੋਰ ਡਰਾਈਵਰ...।"

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਸਾਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਇਥੇ ਬੈਠਿਆਂ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਕਰਾਗਿਰੀ ਵੀ ਮਾੜੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਪਿੱਛੇ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਹੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਆ ਹੁਣ ਚੱਲੀਏ ਤੇ ਗੱਡੀ ਦੀ ਵੀ ਕੁਝ ਸਾਰ ਲਈਏ।"

ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਥੋਂ ਉੱਠ ਤੁਰੇ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਗੱਡੀ ਠੀਕ ਠਾਕ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਧਰ ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਗੱਡੀ ਵੀ ਠੀਕ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਚੈੱਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਕੰਧ 'ਤੇ ਇਕ ਇਸਤਿਹਾਰ ਵਿਚ 'Satisfilling' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ,

"Satisfying ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਇਹ 'Satisfilling' ਕੀ ਹੋਇਆ?"

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਇਹ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਆ ਭਾਈ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਬਥੇਰੀ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅੱਧੀ ਪਚੱਧੀ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਅਸਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਲਿੰਫਾਫੇਬਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲੱਗਿਆਂ ਬੰਦਾ ਇਹੀ

ਸਿੱਧੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ ਗਲਤ ਜਾਂ ਕੋਝਾ ਜਾਂ ਅਢੁਕਵਾਂ ਨਾ ਬੋਲ ਦੇਵੇ, ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਛਿੱਕੂ ਦੀ ਹੋਈ। ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, 'ਆ ਯਾਰ ਬੈਠ ਜਾ, ਚਾਹ ਚੂਹ ਹੀ ਪੀ ਜਾਹ।' 'ਚਾਹ' ਤਾਂ ਹੋਈ ਭਲਾ 'ਚੂਹ' ਕੀ ਹੋਈ? ਇਹ ਸਭ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵੀਨਤਾਵਾਂ (Layers and Nuances) ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲਿਖੀ ਵੀ ਗਲਤ ਹੋਈ ਏ। ਮੈਂ ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੇਸ਼ਨ (Central Station) ਦੇ ਇਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ, ਸ਼ਾਇਦ 18, 19 ਨੰਬਰ ਦੇ ਗਾਰਡ ਰੂਮ 'ਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਦੇਖਿਆ ਸੀ: Staff only to enter ਜਦਕਿ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ: Only Staff to enter। ਮੈਂ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਲਿਖਿਆ ਦੇਖਿਆ: Aged Hospital ਜਦਕਿ ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ: Hospital for the Aged people. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ idiom ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਉੱਧਰ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ Floor ਵਾਸਤੇ Level, Practical ਵਾਸਤੇ Practicum, Registration ਵਾਸਤੇ Rego, Taxi ਵਾਸਤੇ Cab, Cook ਵਾਸਤੇ Chef, Mason ਵਾਸਤੇ Bricklayer, Fastfood Store ਵਾਸਤੇ Kantacky, Farting ਵਾਸਤੇ Piring ਜਾਂ Stinking, Toilet ਵਾਸਤੇ Washroom, ਨਹਾਉਣ ਲਈ Shower ਲੈਣਾ, ਲੜਕੇ ਵਾਸਤੇ Bloke, Oblique ਵਾਸਤੇ Slash, For Sale ਵਾਸਤੇ 4 Sale, Zero ਵਾਸਤੇ 0, Taxi Stand ਵਾਸਤੇ Taxi Rank, License ਵਾਸਤੇ Authority, Bar ਵਾਸਤੇ Bistro, Sir ਅਤੇ Madam ਵਾਸਤੇ Mate, ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਾਸਤੇ Shoulder, ਕਾਰ ਦੇ Silencer ਵਾਸਤੇ Muffler, Cheating ਵਾਸਤੇ Ripping off, Pvt. ਵਾਸਤੇ Pnty., Soup ਵਾਸਤੇ Bisque, Film ਵਾਸਤੇ Biopic, Plot of land ਵਾਸਤੇ Block of land, Compensation ਲਈ Compo, Bulb ਲਈ Globe, Accident ਲਈ Smash, Provident Fund ਲਈ Superanuuation, Shirker ਲਈ Bludger, Aboriginal ਲਈ Abo, Comfortable ਲਈ Comfy, Conference ਲਈ Pow Wow, Through ਲਈ Thru, Woolworth ਲਈ Wooly, Wentworthville ਲਈ Wenty ਆਦਿ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਨੂੰ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਨਵੇਂ ਜਿਹੇ ਵੀ ਲੱਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ stax, karaoke, deli, koori, shenanigans, pide, ghouls, possie, wannabe, phishing, caboodle, revue, pollicie waffle, boogiewoogie, sonography, netiquette, cabernet, sauvignon, aerobics, smorgasboard, jackeroo/jillaroo, console operator, coxswain ticket, lathe operator, reticulation, delicatessen, anodising, woolshed, bonkers, swotters, yummy, masseuse ਆਦਿ।

ਜਦ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦਿਆਂ ਕਈ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਵਾਸੀ Hornsby (ਹੋਰਨਜ਼ਬੀ) ਨੂੰ ਹੋਰਨਜ਼ਬਾਈ, Mt. Druitt (ਮਾਉਂਟ ਡਰੂਟ) ਨੂੰ ਮਾਉਂਟ ਡਰੂਟ, Bondi Junction (ਬੰਡਾਈ ਜੰਕਸ਼ਨ) ਨੂੰ ਬੰਡੀ ਜੰਕਸ਼ਨ, Campbelltown (ਕੈਂਬਲਟਾਊਨ) ਨੂੰ

ਕੈਪਟੈਲਟਾਉਨ, Bankstown (ਬੈਂਕਸਟਾਉਨ) ਨੂੰ ਬੈਂਕਸ ਟਾਉਨ, Circular quay (ਸਰਕੂਲਰ ਕੀ) ਨੂੰ ਸਰਕੂਲਰ ਕਿਊ, Windsor (ਵਿੰਡਜ਼ਰ) ਨੂੰ ਵਿੰਡਸਰ, Kellyville (ਕੈਲੀਵੇਲ) ਨੂੰ ਕੈਲੀਵਾਈਲ, Beaumont Hills (ਬੋਮੰਟ ਹਿੱਲਜ਼) ਨੂੰ ਬਿਉਮੰਟ ਹਿੱਲਜ਼, Burwood (ਬਰਵੁੱਡ) ਨੂੰ ਬੁਰਵੁੱਡ, Chifley (ਚਿਫਲੇ) ਨੂੰ ਚਿਫਲੇ, Coogee (ਕੂਜੀ) ਨੂੰ ਕੂਜੀ, Cronulla (ਕਰਨੁਲਾ) ਨੂੰ ਕਰਨੁਲਾ, Drummoyne (ਡਰਮੋਨ) ਨੂੰ ਡਰਮੋਨੋ, Dundas (ਡੰਡਾਸ) ਨੂੰ ਡੁੰਡਾਸ, Kings langley (ਕਿੰਗਜ਼ ਲੈਂਗਲੀ) ਨੂੰ ਕਿੰਗਜ਼ ਲੈਂਗਲੇ, Leichhardt (ਲਾਈਕਾਰਡ) ਨੂੰ ਲੀਛਾਰਡ, Parklea (ਪਾਰਕਲੀ) ਨੂੰ ਪਾਰਕਲੀਆ, Revesby (ਰੀਵਜ਼ਬੀ) ਨੂੰ ਰੀਵਜ਼ਵਾਈ, Sans Souci (ਸੰਸ ਸੋਸੀ) ਨੂੰ ਸਾਂਸ ਸੋਕੀ, Schofields (ਸਕੋਫੀਲਡ) ਨੂੰ ਸ਼ੋਫੀਲਡ, Sydenham (ਸਿਡਨਹਮ) ਨੂੰ ਸਿਡਨਹਮੋ, Tregear (ਟ੍ਰੀਗੀਅਰ) ਨੂੰ ਟ੍ਰੀਜ਼ੀਅਰ, Wollie Creek (ਵੋਲਾਈ ਕਰੀਕ) ਨੂੰ ਵੋਲੀ ਕਰੀਕ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਵੇਗਾ। ਇਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਉਚਾਰਣ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ।

ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਅਰਥ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਅਜੇ ਇੰਨੀਆਂ ਵਿਕਸਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਆਏ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਜਾਨਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। Chiropractic, Podiatrist, Uphostery, Awnings, Buff Point, Pedders, Swadlings ਆਦਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਬਰਾਂਚਾਂ ਹਨ ਜੋ ਇਥੇ ਆਜ਼ਾਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਆਮ ਡਾਕਟਰ ਹੀ ਕਈ ਵਾਰ Podiatrist ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਇਥੇ ਇਹ ਇਕ ਅਲੱਗ ਕਿੱਤਾ ਏ।

ਕਈ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ: Burger ਨੂੰ ਬਰਗਾ, Dollar ਨੂੰ ਡਾਲਾ, Sunday ਨੂੰ ਸੰਡਾ, Friday ਨੂੰ ਫਰੈਡਾ, O right ਨੂੰ ਔ ਰੈਟ ਆ, Mobile ਨੂੰ ਮੋਬਿਲ, Care ਕਰਨ ਨੂੰ take care ਕਰਨਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਾਸ਼ੋਹੀਣਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਬੜੀ ਓਪਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਭੈਣ ਜੀ ਨੂੰ ਪੈਨ ਜੀ ਕਹਿਣਾ ਤੇ ਭਾਂਡੇ ਨੂੰ ਪਾਂਡੇ ਕਹਿਣਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਪੈ ਸਕਦਾ ਏ, ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ।

ਨਵੇਂ ਆਏ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਨਾਲ ਇਥੇ ਕਈ ਅਜੀਬ ਅਤੇ ਕੋਝੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਇਕ ਦੋਸਤ ਜਦੋਂ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਰੇਲਗੱਡੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਗੋਰਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "How going, mate?" ਉਸ ਤੋਂ ਭਬੱਤਰ ਕੇ ਅਚਾਨਕ ਕਹਿ ਹੋ ਗਿਆ: "I am going to Penrith" ਮੇਰਾ ਇਕ ਬੱਚਾ 15 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਆਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕ ਵਾਕਫ਼ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਘਟੀਆ ਜਿਹੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਦੀ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਟ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਸਕੂਲ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਉਸ ਵੱਲ ਇਕ Islander ਲੜਕੀ ਬੜੇ ਅਜੀਬ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਝਾਕ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ

ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਕਿਹਾ: "I am a new student." ਉਹ Islander ਲੜਕੀ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਆਈ, "Oh, I thought you are a teacher!" ਬੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਦਾ ਇਕ ਗੋਰਾ ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਕਹਿ ਗਿਆ, "How going?" ਬੱਚੇ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, "I am not going anywhere." ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕਈ slangs ਅਤੇ colloquial words ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਸਟੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹਨ—Bi-Lo ਤੇ Go-Lo! ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹਨਾਂ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ ਕਿਆਸ ਹੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ buy low ਅਤੇ go low ਦਾ slang ਰੂਪ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਸਤੇ ਭਾਅ 'ਤੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਧ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਚਣ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: Best and Less.

ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਮੈਂ ਇਕ ਹੋਰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਦੇਖੀ ਏ। ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਇਹ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਨ: ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ Cosmopolitan look (ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰੀ ਦਿੱਖ) ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ Aboriginal look (ਆਦਿ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਲੀ ਦਿੱਖ) ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ Interesting look (ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਲੋਕ ਰੁਚੀ ਦਿੱਖ) ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਂ ਕੁਝ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਦਿੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰੀ ਦਿੱਖ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ:

1. Delhi Road, Masquarie Park
2. Bombay st. Lidcombe
3. Alaska Lane Parramatta
4. Alexandria Av Eastwood
5. Ali Place Glenwood
6. Irelands Rd. Blacktown
7. Stockholm st. Hassal Grove
8. Andaman St. Kings Park
9. Ottawa Cl. Cranebrook
10. Auckland St. Bonnyrig Heights
11. Ave of Africa Newington
12. Ave of Asia Newington
13. Ave of Europe Newington
14. Ave of Oceania Newington
15. Ave of the Americas Newington
16. Kabul Cl. St. Clair
17. Baroda St. Kings Cross
18. Derby St. Rooty Hill ਆਦਿ।

ਸਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ Aboriginal ਨਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

1. Toongabbie (a suburb)
2. Tangara St. Alexandria
3. Dundas (a suburb)
4. Binnaburra St. Villawood
5. Boorea Ave Lakemba
6. Dharruk (a suburb)
7. Girraween (a suburb)
8. Woolloomooloo (a suburb)
9. Tamarama (a suburb)
10. Turamurra (a suburb)

ਕੁਝ ਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਬੜੇ ਦਿਲਚਸਪ ਤੇ ਲੋਕ ਰੁਚੀ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ :

1. Pepper Tree St. Erskine Park
2. Barbers Road Guildford
3. Breakfast Rd. Marayong
4. Love st. Blacktown
5. Lago Pl. Rosemeadow
6. Horseshoe cct. st. Clair
7. Honey Eater Cr. Beaumont Hills
8. Hurricane Dr. Raby
9. Jury Way Minto
10. Kangaroo Cl Green Valley
11. Joy Ave Earlwood
12. Hobby Rd. South Penrith
13. Bath Rd. Kareela
14. Beauty Dr. Whale Beach
15. Artillery Ave Manly
16. Home St. Faulconbridge
17. Ice St. Darlinghurst
18. Spit Rd. Mosman
19. Irrigation Rd. Merrylands
20. Seaforth
21. Battery St. Coogee
22. Darling Harbour.

23. Rustic Pl Doonside.

24. Crows Nest.

25. Freemans Reach.

26. Wisemans Ferry

27. Mean Fiddler

28. Blue Cattle Dog Hotel St. Clair ਆਦਿ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਿਲਚਸਪ ਨਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਨਾਈਆਂ ਮਹੱਲਾ, ਭੱਟਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਸੁਨਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪੱਤੀ, ਚੌੜਾ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਘੁਮਾਰ ਮੰਡੀ, ਗੁੜ ਮੰਡੀ, ਸਰਾਫਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਸਾਬਣ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਨੰਗਲ ਚੋਰਾਂ, ਛੋਟੀ ਗਧੋਂ, ਵੱਡੀ ਗਧੋਂ, ਗੋਲੀਆਂ, ਕਾਲੋਵਾਲ, ਚੱਕ ਰੋਤਾਂ, ਦੇਣੋਵਾਲ, ਚੱਕਦਾਨਾ, ਘੜੀਸਪੁਰਾ, ਕੁੱਪਾਂਵਾਲੀ, ਕਾਲਾ ਬੱਕਰਾ, ਕੀੜੀ ਪਿੰਡ, ਗਿੱਦੜਬਾਹਾ, ਢੋਲਬਾਹਾ, ਮੋਰਾਂਵਾਲੀ, ਕੁਹਾੜਾ, ਘੜੀਆਂ ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮ ਇਹਨਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਵਾਂ ਜਿਹੇ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੀ ਹੈ। ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਅਜੀਬ ਖਿਆਲ ਵੀ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਕਿਤੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਗਲੀ ਨੂੰ Road ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਏ ਤੇ ਕਿਤੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਸੜਕ ਨੂੰ Lane ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਏ। ਜਿਵੇਂ Murants Lane, Glenwood ਤੇ Kabarli Rd. Lalor Park. ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਿਉਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਏ। ਸ਼ਾਲਾਘਾਯੋਗ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਰੱਖਣ ਵਿਚ 90 ਫੀਸਦੀ ਸਿਆਣਪ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਗਲੀ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ crescent ਲੱਗਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਹ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਹੀ crescent (curved shape of the moon during its first and last quarters when it forms less than half a circle) ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਏ। ਉਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਤੁਸੀਂ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦੇ ਤੁਰਦੇ ਵੀ ਵਾਪਸ ਪਹਿਲੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ alley (al), arc (arcade), av (avenue), awy (accessway), ccl (circle), cct (circuit), esp (esplanade), glde (glade), gln (glen), gra (grange), knl (knoll), mws (mews), dev (deviation), pen (peninsula), prm (promenade), sq (square), stra (strait), tce (terrace), trl (trail) ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਲਗਭਗ ਸਹੀ ਹੀ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਨੂੰ Esplanade (a level open space for walking, often beside the sea) ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਏ ਤਾਂ ਉਹ Esplanade ਹੀ ਏ।”

ਸਾਡੀਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੱਲਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸਿਡਨੀ Central Station 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ Monorail ਦੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ।

ਫੁੱਲ ਪੱਤੀਆਂ

ਹੌਰਨਜ਼ਬੀ (Hornsby) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਸਾਡੀ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਦੀ ਬਰੇਕ ਸੀ।
ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਿਨ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਚੰਗਾ ਗਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਜਿਹੀ ਸਤਰ ਨਿਕਲੀ—

ਮੈਂ ਫਟੀਆਂ ਕਮੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਭ ਭੇਤ ਛੁਪਾ ਲੀਤੇ,
ਕੱਲ੍ਹੇ ਰਾਤ ਕਵਾੜੀ ਤੋਂ ਇਕ ਕੋਟ ਮੈਂ ਲੈ ਆਇਆ।

ਮੈਂ ਇਸ ਸਤਰ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਵਿਚਾਰ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ,
“ਅਗਰ ਤੂੰ ਇੰਨਾ ਲੰਬਾ ਚੌੜਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਿਰਫ਼ ਇਕੋ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਗਰੀਬ ਏਂ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾ ਏਂ ਤਾਂ ਕੀ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ?”

ਉਹ ਨੱਕ ਜਿਹਾ ਚੜ੍ਹਾਅ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ।

“ਨਹੀਂ! ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿੰਗੀ ਟੇਢੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਇੰਜ ਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਇਕ ਬੇਜਾਨ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜਾਨਦਾਰ ਚੀਜ਼ ਵਾਂਗ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਏ, ‘ਮਾਏ ਨੀ ਮਾਏ’, ਮੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਦਿਆਂ ਨੈਣਾਂ ਵਿਚ ਬਿਰਹੋਂ ਦੀ ਰੜਕ ਪਵੇ।’ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸ, ਕਦੀ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਨੈਣ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਆ? ਕਵਿਤਾ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਹੋਰ ਏ। ਇਹ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵੱਧ ਚੀਜ਼ ਏ, ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਘੱਟ। ਨਿਰੀ ਤੁਕਬੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅੱਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪੁਰਾਣੀ ਤੁਕਬੰਦੀ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਅਗਰ ਤੂੰ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਕੁਝ ਜਾਨਣਾ ਏਂ ਤਾਂ ਡਾ: ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਪਾਤਰ, ਪਾਸ਼ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ।”

ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕਨਵਿਨਸ ਵੀ ਹੋਇਆ, ਪਰੰਤੂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨੀ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਆਖਰੀ ਲਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿ ਸਕਿਆ, ਆਖਰੀ ਲਫਜ਼ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਿੰਤੂ ਪਰੰਤੂ ਨਾ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਕੀ ਤੂੰ ਵਾਰਸ ਸਾਹ, ਹਾਸ਼ਮ ਸਾਹ, ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ? ਇਹਨਾਂ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੀਆਂ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਵਿਚ ਤੁਕਬੰਦੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਿਆ ਏ।”

“ਤੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ‘ਤੁਕਬੰਦੀ’ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਏਂ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਤੁਕਬੰਦੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ: ਬਹਿਰ, ਲੈਅ, ਮੀਟਰ, ਸ਼ਬਦ-ਚੋਣ, ਲਚਕ, ਅੰਦਾਜ਼, ਨਜ਼ਾਕਤ, ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ, ਅਲੰਕਾਰ, ਪਿੰਗਲ, ਅਰੁਜ਼, ਛੰਦ, ਰੂਪ, ਉਪਮਾਵਾਂ, ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਛਣਕਾਰ...। ਕਵਿਤਾ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਬਦਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਏ। ਅੱਜ ਦਾ ਯੁੱਗ ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜਿਹੇ ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਯੁੱਗ ਏ।”

ਉਸ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੇਰੇ ਅੱਧੀਆਂ ਕੁ ਹੀ ਪੱਲੇ ਪਈਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਕਨਵਿਨਸ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ।

ਮੈਨੂੰ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ‘ਸ਼ਰਬਤ ਦੀਆਂ ਘੁੱਟਾਂ’ ਵਿੱਚੋਂ ਗਾਰਗੀ ਅਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਬਾਰੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਕਾਮਲ ਨੂੰ ਇਕ ਮਾੜੇ ਕਵੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

“ਕੀ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਏਂ?” ਮੈਂ (ਗਾਰਗੀ ਨੇ) ਪੁੱਛਿਆ।

“ਝੂਠ ਰਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ...ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਸਾਰੀ ਝੂਠ ਹੀ ਤਾਂ ਹੈ...ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਦਰਅਸਲ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਧਾਰਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ। ਮਸਲਨ ਮੇਰਾ ਆਸਮਾਨ ਹਰੀ ਮਖਮਲ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਚੌਲਾਂ ਦੇ ਦਾਣੇ ਖਿੰਡੇ ਪਏ ਨੇ। ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੰਧ ਮਾਰਖੁੰਡੀ ਮੱਝ ਵਾਂਗ ਝਾਕਦੀ ਹੈ। ਮੁਟਿਆਰ ਦੇ ਘੜੇ ਨੇ ਲਿਪਸਟਿਕ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਬੇਰੀ ਇਉਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਠਣੀ ਬੈਠੀ ਹੋਵੇ—ਬਸ ਇਹੋ ਕਵਿਤਾ ਹੈ,” ਕਾਮਲ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਕਵੀ ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਨਾ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਟੇਜੀ ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕਵੀ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਪਰੰਤੂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਕਿਹਾ ਸਭ ਕੁਝ ਪੂਰਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਗੱਲ ਸਾਰੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਏ—ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਤੁਕਬੰਦੀ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਬਿਨਾਂ ਤੁਕਬੰਦੀ ਦੇ। ਕਪੜਾ ਭਾਵੇਂ ਖੱਦਰ ਦਾ ਸਿਲਾ ਲਓ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਟੈਰੀਕਾਟ ਦਾ, ਬਸ ਪਹਿਨਿਆ ਠੀਕ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਜਦ ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਬੇਨੇ ਕੰਢੇ ਨਾ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ਾ ਬਦਲ ਕੇ ਆਲੋਚਨਾ ਵੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਤੂੰ ਆਲੋਚਨਾ ਬਾਰੇ ਕੀ ਸਮਝਦਾ ਏਂ?”

“ਆਹ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਆਲੋਚਨਾ ਹੀ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਟੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਤੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਆਲੋਚਕ ਬਣਨਾ ਏਂ ਤਾਂ ਸੋਧੋ ਅਤੇ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅਰਸਤੂ ਦੀ ‘Poetics’ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਲੈ। ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਕਈ ਸਕੂਲ (Schools of Criticism) ਹਨ। ਕਈ ਆਲੋਚਕ ਕਿਸੇ ਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਪਰਖਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਪ੍ਰਯੋਗਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ, ਕਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਸੌਟੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਦੱਸ ਲੈ।”

ਮੈਨੂੰ ਉਹਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਪੜਾਵਾਂ ਨੂੰ ਟਟੋਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਕਦੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ Dr. Johnson ਆਵੇ, ਕਦੀ Wordsworth, ਕਦੀ Keats, ਕਦੀ Dryden, ਕਦੀ Mathew Arnold, ਕਦੀ Carlyle ਤੇ ਕਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ। ਸੋਚਦਾ ਸੋਚਦਾ ਮੈਂ ਵੀਹਵੀਂ

ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਜਿਥੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ T.S. Elliot, I.A. Richard, Cleanth Brooks, Kenneth Burke ਆਦਿ ਆਲੋਚਕ ਆਏ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ Wordsworth ਅਤੇ T.S. Elliot ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਇਹਨਾਂ ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ‘New Criticism’ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਇਸ ਸਕੂਲ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤਹਿਤ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਆਲੋਚਨਾ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ?”

ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਮੈਂ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਦੇਹ, ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦਾ ਏ?”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੈ ਸੁਣ ਫਿਰ: ਇਸ ਸਕੂਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ ਆਲੋਚਕ ਨੂੰ ਉਸ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਤ ਉਹ ਪਰਖ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਕਵਿਤਾ, ਵਾਰਤਕ ਅਧਿਆਇ ਆਦਿ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਜੈ ਮੀਰ, ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਮੈਂ ਤੇ ਮੈਂ ਜਾਂ ਸਾਹਿਰ ਲੁਧਿਆਣਵੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਆਓ ਕੋਈ ਖੁਆਬ ਬੁਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖੋ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਦੇਵੇਂਗਾ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਧਰ ਅੰਦਰੋਂ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਅਗਰ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਇਹਨਾਂ ਕਵੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਹਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਤੂੰ ਇਕਦਮ ਇਹਨਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਣਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਵੀ ਬੜੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਹਨ, ਜਦ ਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮਾੜੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਰ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਵਧੀਆ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾੜਾ ਵੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨੋਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਭਾਵੇਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਨ ਫਿਰ ਵੀ ਬੇਰਿੰਗ ਹਨ।

ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਪੁੰਗਰਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਕਿਧਰੇ ਇਕ ਮੁਲਾਕਾਤ ਪੜ੍ਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ, ਵਿਚਾਰ ਕੱਚੇ ਪਿੱਲੇ ਜਿਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹ ਛਪ ਗਿਆ। ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸੁਭਚਿੰਤਕ ਨੇ ਇਹ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਲਗਾ ਲਿਆ। ਨਾ ਮੈਂ ਉਸ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਕੋਈ ਕ੍ਰਿਤ ਦੇਖੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ। ਆਏ ਦਿਨ ਹਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਲਿਖਾਰੀ ਪੁੰਗਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਤਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕਦਮ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕਵੀ ਤੇ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ। ਉਸ ਨੇ 1975 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ 15 ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ? ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

‘ਯਾਰ! ਤੂੰ ਐਨੇ ਚਿਰ ਦਾ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ

ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰਵਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਦੱਸ, ਨਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਗਾਇਕ ਏਂ, ਨਾ ਹੀ ਗੀਤਕਾਰ ਏਂ, ਨਾ ਹੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਏਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤੇਰੀ ਦੇਣ ਏ।’

‘ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਕਿਹਾ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਦੇਣ ਏ, ਜੇ ਕੋਈ ਦੇਣ ਹੁੰਦੀ, ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ?’

‘ਫਿਰ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸ ਕਿ ਕੀ ਕਹਿ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਵਾਵਾਂ?’

‘ਬੱਸ ਤੂੰ ਉੱਘਾ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰਵਾ ਦੇਵੀ।’

‘ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਕਿਹੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਏ?’

‘ਕੋਈ ਨੀ ਪੁੱਛਦਾ। ਅੱਗੇ ਕਈ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨਮਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।’

ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ‘ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ’।

ਮੇਰੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਤਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ‘New Criticism’ ਸਕੂਲ ਦੇ ਬਾਨੀ ਅਤੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਅਗਰ ਉਹ ਲਿਖਾਰੀ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਸਿਰਮੌਰ ਲਿਖਾਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਲੋਕਪਿਯਤਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਰੋਕਣ ‘ਤੇ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੁਕਣੀ। ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਗੱਲ ਸੁੱਭਚਿੰਤਕਾਂ ਦੀ, ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਸ਼ਰਬਤ ਦੀਆਂ ਘੁੱਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਯਾਦ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ‘ਬਟਾਲਵੀ’ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਕ ਲਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਫ਼ਾ 314 ‘ਤੇ ਦਰਜ ਹਨ:

“ਲੂਲੇ ਲੰਗੜੇ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕਾਣੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।”

“ਲੋਕ ਤੁਹਾਡੀ ਕਵਿਤਾ ਇਸ ਲਈ ਸਲਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਅਫ਼ਸਰ ਦੀ ਏ, ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀ ਏ, ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਦੀ ਏ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਪਾਹਿਜ ਦੀ। ਹਰ ਕਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਜਿੱਤਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਮੈਂ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਸਾਂ—ਪਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਗੱਲ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਸ਼ਰਾਬ...ਔਰਤ...ਬੋਸਕੀ...ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਫੰਡ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਠੂਠਾ ਫੜ ਕੇ ਰੁਪਿਆ ਕੱਠਾ ਨਾ ਕਰਨ। ਕਵਿਤਾ ਰਚਣ ਲਈ ਸਵੈਮਾਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।”

ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੇ ਕਈ ਪੁੰਗਰਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਅਰਥਾਤ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਜਾਂ ਛਾਪਕਾਂ ਪਾਸ ਲੇਲੜੀਆਂ ਕੱਢਣੀਆਂ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਹੇਗਾ—

“ਆਹ ਲੈ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਕੈਂਚ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੁਹਣਾ ਜਿਹਾ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਸਨਮਾਨ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਰੱਖ ਲੈ, ਖ਼ਰਚਾ ਸਾਰਾ ਮੇਰਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਿਰਧੇ ਵੀ ਮੈਂ ਖੁਦ ਹੀ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ, ਮੈਡਲ ਵੀ ਮੈਂ ਖੁਦ ਹੀ ਬਣਵਾ ਲਿਆਵਾਂਗਾ, ਖੁਦ ਹੀ ਕੈਮਰਾ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ, ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਦੋ ਚਾਰ ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਤੇ ਗੜਵਈ ਵੀ ਲੈ ਆਵਾਂਗਾ, ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ-ਪਹਿਚਾਣੇ ਬੇਦਿਆਂ ਵੱਲੋਂ

ਕੁਝ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖਵਾ ਲਈਆਂ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਸਕੈਚ ਅਤੇ ਫੋਟੋਆਂ ਜੜ ਦੇਵੀ ਤੇ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਇਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਛਾਪ ਦੇਵੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਾਂਗਾ, ਤੁਹਾਡਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਰਹਾਂਗਾ, ਪੰਜਾਬ ਆਉ, ਹੱਥੀ ਛਾਵਾਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਨਾਲੇ ਆਓ ਭਗਤ ਦੇਖੀ ਜੱਟ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ।”

ਮੇਰੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਚੀਖ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, “ਓਏ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦਾ ਏ? ਬੜਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਏ। ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਸ਼ੋਹਰਤ ਦਾ ਭੁੱਖਾ? ਤੂੰ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਲਿਖਦਾ ਏ? ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਉਡੀਕਦਾ? ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦਾ ਕਿ ਪਾਠਕ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵਿਚ ਛਾਪਕ ਨੂੰ ਖਤ ਲਿਖਣ ਤੇ ਉਹ ਇਹ ਖਤ ਹਾਸ਼ੀਏ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਛਾਪੇ?”

ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਫ਼ਾਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, “ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ੋਕ ਪਾਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਇਹ ਲਿਖਤਾਂ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਛਪਦੀਆਂ ਤਾਂ ਪਈਆਂ ਪਈਆਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਣੇ ਕਢਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਦਾਣਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਟਾ ਜਾਂ ਮੈਦਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਕੱਢਣਾ ਏ। ਅਗਰ ਸਹੀ ਆਟਾ ਤੇ ਮੈਦਾ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਦਾਣੇ ਸੁਸਰੀ ਖਾਧੀ ਕਣਕ ਬਰਾਬਰ ਬਣ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਉਹੀ ਕ੍ਰਿਤ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਣੀ ਏ ਜੋ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਦੂਰੀ (time and space) 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹੇ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਵੀ ਖੋਜ ਹੋਈ ਏ, ਉਹਨਾਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ (talent) ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੂੰ ਰੇਸ਼ਮਾ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਹੀ ਲੈ ਲੈ। ਉਹ ਬੀਕਾਨੇਰ ਵਿਚ ਰਤਨਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਬਾਪ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਉਠਾਂ ਦਾ। ਇਹ ਵਣਜਾਰੇ ਲੋਕ ਸਨ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਕਾਫ਼ਲੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚੱਲਦੇ-ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਾਫ਼ਲਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਿਥੇ ਰਾਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਲੋਅ ਥੱਲੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬੀਕਾਨੇਰ ਤੋਂ ਬਹਾਵਲਪੁਰ, ਮੁਲਤਾਨ, ਸਿੰਧ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ। ਉਠਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਜਦੀਆਂ ਘੰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਰੇਸ਼ਮਾ ਤੁਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਗਾਉਂਦੀ ਜਾਂਦੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਦਾ ਕਾਫ਼ਲਾ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਸਿੰਧ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੇਵਨ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹ ਕਲੰਦਰ ਦੇ ਮਜ਼ਾਰ 'ਤੇ ਗਈ। ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਕਵਾਲੀ ਗਾਈ—ਦਮਾ ਦਮ ਮਸਤ ਕਲੰਦਰ। ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਰੇਡੀਓ ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਲੀਮ ਗਿਲਾਨੀ ਵੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਸਲੀਮ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਇੰਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਸੱਦਾ-ਪੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਰੇਸ਼ਮਾ ਦੋ ਸਾਲ ਗਿਲਾਨੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਸ ਦਾ ਕਾਫ਼ਲਾ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦਾ ਗਿਆ। ਜਦ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਦ ਕਾਫ਼ਲਾ ਕਰਾਚੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਰੇਸ਼ਮਾ ਨੇ ਗਿਲਾਨੀ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਕਾਰਡ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਲੱਭਿਆ ਤੇ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇਖਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ। ਗਿਲਾਨੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਨੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਿਲ ਕੇ ਵੀ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਗੀਤ ਗੁਆ ਕੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਫੋਟੋ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਹ ਗਾਣੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ ਬਰਾਡਕਾਸਟ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਮਾਂ ਮਚ

ਗਈਆਂ। ਰੇਸ਼ਮਾ ਦੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਚੱਪੇ ਚੱਪੇ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ। ਰੇਸ਼ਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਥੇ ਏ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਤੋਂ ਬੇਖਬਰ ਸੀ। ਦੇਖੋ ਕਿੰਨੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਏ? ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਕ ਸਿਰਮੌਰ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਦੁਨੀਆਂ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਦਾ ਲੋਹਾ ਮੰਨ ਚੁੱਕੀ ਏ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ। ਬਾਕੀ ਤੂੰ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਏ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ-ਪੱਤਰਾਂ ਦੀ। ਮੇਰਾ ਛਾਪਕ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਪਾਸ ਖਤ ਲਿਖਣ ਦਾ ਇਥੇ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਦੀ-ਕਦੀ ਫੋਨ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਚਾਰ ਲਾਈਨਾਂ ਲਿਖ ਕੇ ਖੱਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਤਾਂ ਜਵਾਬ ਇਹੋ ਹੀ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਲਿਖ ਲਵੋ। ਕਈ ਸੁਝਵਾਨ, ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਡਮੀ ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਝੁਠੇ ਖਤ ਛਾਪ ਦਿਆ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਖਤ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਾਪ ਹੀ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ।”

ਹੋਰਨਜ਼ਬੀ (Hornsby) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਾਰ 'ਚ ਬੈਠਿਆਂ ਅਸੀਂ ਅਨਾਊਸਮੈਂਟ ਸੁਣੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਆਖ਼ਰੀ ਰਨ ਕੈਸਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਝੱਖ ਮਾਰਦੇ ਮਾਰਦੇ ਕਾਰ ਸਟਾਰਟ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ ਸਾਂ।

ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, “Hell with your art ! Hell with your talent ! Stop this rubbish talk ! Please, do not bore me ! ਆਹ ਤੇਰਾ ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਏ, ਚੱਲ ਉੱਤਰ ਜਾਹ ਕਾਰ ਤੋਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾਣ ਦੇਹ, ਤੂੰ ਅਜੀਬ ਆਦਮੀ ਏਂ !! ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਫਿਰ ਡਿਊਟੀ ਨਹੀਂ ਲਗਵਾਵਾਂਗਾ !! ਤੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਭਲੇ !!!”

ਅਗਲੀ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਪੰਜਾਬੋਂ ਆ ਰਹੇ ਆ!

ਇਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ

“ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਦਰਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ, ਮੈਂ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ, ਆਪੇ ਬਣਾ ਲਓ ਜਾਂ ਫਿਰ ਬਾਹਰ ਖਾ ਆਓ। ਔਹ ਪਏ ਆ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਜੂਠੇ ਬਰਤਨ, ਆਪੇ ਹੀ ਧੋ ਲਓ। ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਆਪੇ ਹੀ ਛੱਡ ਆਓ ਜਾਂ ਫਿਰ ਘਰੇ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਰਹਿਣ ਦਿਓ। ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਵੀ ਵਧਿਆ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਓਗੇ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਮੈਂ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਖਾਂਦੀ ਬੱਕ ਗਈ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਏ, ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਵੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ। ਮੈਂ ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾਉਣੀ ਏਂ ਜਦ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਹੀ ਸੁਖੀ ਨਹੀਂ...” ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਬੋਲਦੀ ਚਲੀ ਗਈ।

ਵਿੱਚੋਂ ਟੋਕ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਅਗਰ ਮੈਂ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਗਾ ਤਾਂ ਘਰ ਦੀ ਗੱਡੀ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲੇਗੀ। ਰੋਟੀ ਬਣਾਉਣ ਜਾਂ ਬਰਤਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਪਰੰਤੂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਰੋਲਗੱਡੀ 'ਤੇ ਸਿਫਟ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡਣ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਤੈਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਪਾਸ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ। ਉਹ ਮੈਂ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਦੌੜ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਵੈਸੇ ਤੈਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ਾਂ ਦਾ ਬਹਾਦਰੀ ਅਤੇ ਤਹੱਮਲ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਤੂੰ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਤੇਰੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਨਾਲ ਘਰ ਨਰਕ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਅਗਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਘਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਹੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨੂੰ ਆਏ, ਜਿਹੇ ਨਾ ਆਏ। ਘਰ ਦਾ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਉਤਾਰਨੇ ਨੂੰ ਪਿਆ ਏ। ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਪੰਜਾਬ ਭੇਜਣੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਅਜੇ ਪੜ੍ਹਦੀ ਏ, ਉਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਕਰਨਾ ਏ, ਬੁੱਢੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਬੱਕ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਸਿਫਟਾਂ ਲਗਾ ਲਗਾ ਕੇ ਬੱਕ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਮਸ਼ਰੂਮ ਫ਼ਾਰਮ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਲ ਤੂੰ ਵੀ ਘਰ ਹੀ ਬੈਠ ਗਈ ਏਂ। ਮੈਂ ਟਰੇਨ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ

ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਕ ਦਿਨ ਟੈਕਸੀ 'ਤੇ ਵੀ ਮਰਦਾ ਹਾਂ। ਨੀਂਦ ਹੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਦ ਛੋਟੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਛੋਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਟੈਕਸੀ 'ਤੇ ਫਾਹਾ ਲੈਣਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਉਧਰੋਂ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਇਧਰ ਭੱਜਣ ਨੂੰ ਕਾਹਲਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਥੇ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣਗੇ—ਕੋਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਵੀ ਦਿਖਾਓਗੇ ਕਿ ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਡੱਕੀ ਛੱਡੋਗੇ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਵੁਲਗੂਲਗੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਵਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਗਰਿਫਤ ਜਾਣਾ ਪਵੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਉਧਰੋਂ ਪਰੋਹਤਾਂ ਵਾਂਗ ਇਧਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਆ, ਸੋਚਦੇ ਆ ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਇਧਰ ਵਿਹਲੇ ਐਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਆਂ ਤੇ ਪੈਸੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਆਈ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਇਧਰ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਕਹਿਣਗੇ—ਆ ਜੈਕਟ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਏ, ਇਹ ਲੈ ਦਿਓ, ਆ ਘੜੀ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਏ, ਇਹ ਲੈ ਦਿਓ, ਆਹ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚੈਨੀ ਲੈ ਦਿਓ, ਆਹ ਮਧਾਣੀ ਲੈ ਦਿਓ, ਆਹ ਪੈਸੇ ਲੈ ਦਿਓ, ਆਹ ਬੂਟ ਲੈ ਦਿਓ। ਆਹ ਡੀ.ਵੀ.ਡੀ. ਪਲੇਅਰ ਲੈ ਦਿਓ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਏ.....?”

ਅੱਜ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ

ਪਤੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨ ਬਣੀ ਫਿਰਦੀ ਏਂ, ਘਰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਏ, ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਧੋ ਧੋ ਕੇ ਢੇਰ ਲਾਏ ਪਏ ਹਨ, ਸਵੇਰੇ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਉੱਠ ਖੜਦੀ ਏਂ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਕੰਮ 'ਚ ਹੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏਂ। ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਵੀ ਬੜੀ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਏਂ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਫਿਰ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਏਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੂੰ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਔਖੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਘਰ ਵਾਸਤੇ ਕਈ ਨਵੀਆਂ-ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲਿਆਈ ਏਂ। ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਵੀ ਜੋੜੀ ਜਾਂਦੀ ਏਂ, ਤੇਰੀ ਸਿਹਤ ਵੀ ਬੜੀ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦੀ ਏ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਡਾਕਟਰ ਪਾਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਈ ਸਾਰੇ ਸੂਟ ਵੀ ਖਰੀਦ ਲਿਆਈ ਏਂ। ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਹੁੱਬ-ਹੁੱਬ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਦੀ ਏਂ। ਔਹ ਆਪਣੇ ਗਵਾਂਢੀ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਟਰੇਨ ਗਾਰਡ ਦੀ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਘੱਟ ਹੀ ਬੁਲਾਉਂਦੀ ਸੀ, ਹੁਣ ਬੜੀ ਜੁੜ-ਜੁੜ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਦੀ ਏਂ। ਮੇਰੀ ਸਿਫਟ ਤੋਂ ਆਏ ਦੀ ਵੀ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਏਂ। ਕੱਲ੍ਹ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਇਕਦਮ ਰੰਗ ਦਿੱਤੀ, ਅਜੇ ਬਹੁਤੀ ਚਿੱਟੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਮੇਰੇ ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਇਕਦਮ ਪੈਸ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਏਂ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਣਾ ਸੁਆਰ ਕੇ ਇਕਦਮ ਸਕੂਲ ਛੱਡ ਆਉਂਦੀ ਏਂ, ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏਂ। ਔਹ ਘਰ ਵਿਚ ਦੋ ਬੈਂਡ ਵੀ ਸਜਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਬੈਂਡ ਗੈਰਾਜ ਵਿਚ ਸੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਥੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਇੰਜ ਸਜਾ ਦਿੱਤਾ ਏ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਇੰਜ ਸੁਹਣੇ ਕੱਪੜੇ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਨਵੇਂ-ਨਕੋਰ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਏ ਕਿ ਆਪਣਾ ਬੈਂਡ ਛੱਡ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਸੌਂਵਾਂ। ਘਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬਰਤਨ ਵੀ ਨਵੇਂ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖ ਲਏ ਹਨ। ਆਹ ਅਟੈਚੀ ਵੀ ਤੂੰ ਨਵਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲਿਆਈ ਏਂ। ਇਸ 'ਤੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਪੈਸੇ ਲਗਾਏ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਕਾਰ ਨੂੰ ਤੂੰ ਇਸ ਹਫਤੇ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਧੁਆ ਲਿਆ ਏ। ਸਾਡਾ ਘਰ ਤਾਂ ਸਵਰਗ ਬਣਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ।”

ਪਤੀ ਦੇ ਇੰਜ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਟਰੇਨ ਗਾਰਡ ਘਰ ਆ ਗਿਆ। ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, “ਕੀ ਹਾਲ ਏ ਵੀਰੇ ? ਮੈਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਨੇੜੇ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਖਾਸ ਗੱਲ ਲੱਗਦੀ ਏ। ਐਨੀ ਸਫਾਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਏ। ਉਦੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਪੁੱਛਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਘਰ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ। ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਮਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਗੁੱਸਾ ਹੀ ਨਾ ਕਰ ਲਓ।”

ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਵੀ ਆ ਗਈ। ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਬੋਲਿਆ :

“ਆਹ ਦੇਖ ਲਾ, ਜਸਬੀਰੋ, ਘਰ ਕਿਵੇਂ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਪਿਆ ਏ। ਤੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਲੈ ਇੱਥੋਂ।”

ਅੱਗੋਂ ਜਸਬੀਰੋ ਹੁੱਬ ਕੇ ਬੋਲੀ :

“ਅਗਲੀ ਦੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਪੰਜਾਬੋਂ ਆ ਰਹੇ ਆ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਸੇ ਘਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖੀ ਸੀ, ਜਦ ਅਗਲੀ ਦੇ ਸੱਸ-ਸਹੁਰਾ ਪੰਜਾਬੋਂ ਆ ਰਹੇ ਸੀ ?”

ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਬਸ ਸੋਚਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।

ਮੇਰੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੇ ਜਸਬੀਰੋ ਵੱਲ ਇੰਜ ਝਾਕਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੱਝ ਨੇ ਬਰੂ ਖਾਧੀ ਹੋਵੇ।

ਮੇਰੀ ਤੀਵੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ

ਉਸ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਲੜਕਾ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਟੇਫ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ। ਉਹ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਰੋਹਤਕ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਪੱਕਾ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਉਸ ਨੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ, ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਦ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਲੜਕੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਜੋ ਮਿਲਦਾ ਉਹੀ ਸਹੀ। ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਭਾਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਚੁਕੰਨੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਡਰ ਅਕਸਰ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਵਾਨ ਧੀ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕਾਬੂ ਨਾ ਕਰ ਲਵੇ। ਅਕਸਰ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਏ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਨਕੋਰ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣਗੇ—ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਚੰਗੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਕਿਥੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ? ਇਥੇ ਤਾਂ ਆਵਾ ਹੀ ਉੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਚੰਗੇ ਲੋਕ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਾੜੇ ਵੀ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਘੱਟ ਵੱਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ। ਕਈ ਲੋਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਦੁਆਬੇ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹੀ ਜਾਣਗੇ, ਕਈ ਮਾਲਵੇ ਨੂੰ ਤੇ ਕਈ ਮਾਝੇ ਨੂੰ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਜਿਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਪੱਕਾ ਹੋਣ ਲਈ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਵਾਲੀ ਫਿਲਪਾਇਨ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਧੀ ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਿਆਰ ਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਹ ਤੀਵੀਂ 40 ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤੀਵੀਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਫਿਲਪਾਇਨ ਛੱਡ ਆਈ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਆਪ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਸਮੇਤ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਆ ਕੇ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

“ਤੂੰ ਦੁਖੀ ਕਿਉਂ ਲੱਗਦਾ ਏ ?” ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਮੇਰੀ ਤੀਵੀਂ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਕਮਾਈ ਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਏ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 3 ਸਾਲ, 5 ਸਾਲ, ਅਤੇ 9 ਸਾਲ ਏ। ਇਹ ਲੜਕੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪਤੀ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ

ਏ। ਮੈਂ ਲੰਬੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੇਰੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਲੱਬ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਜੁਆ ਵੀ ਖੇਡਦੀ ਏ, ਸ਼ਰਾਬ ਵੀ ਪੀਂਦੀ ਏ ਤੇ ਸਿਗਰਟ ਵੀ ਫੁਕਦੀ ਏ।”

“ਕੀ ਉਹ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ?”

“ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਏ। ਮਸਾਂ 306 ਡਾਲਰ ਹਫਤੇ ਦੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਛਾਹਵੇਲਾ ਹੀ ਏ। ਕੱਲ੍ਹ ਮੇਰੀ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਹੋ ਗਈ। ਆਹ ਦੇਖ ਨੱਕ ਪਾਸ ਖੂਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ। ਇਹ ਨੌਹਦਰ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਾਰੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਆਪਣਾ ਸਾਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਦੌੜ ਜਾ।”

“ਫਿਰ ਤੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੱਪੜੇ ਲੱਤੇ ਚੁੱਕੇ ਤੇ ਇਕ ਦੋਸਤ ਪਾਸ ਮਿਨਚਿੰਨਬਰੀ (Minchinbury) ਆ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਡਿਊਟੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਿਨਚਿੰਨਬਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਹੀ ਵਾਪਸ ਜਾਵਾਂਗਾ।”

“ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ?”

“ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਭਾਰਤ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਉਸ ਪਾਸ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ।”

“ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਲੜਕੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ? ਤੂੰ 20 ਸਾਲ ਦਾ ਏ ਤੇ ਉਹ 40 ਸਾਲ ਦੀ। ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ। ਤੂੰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਹੁਣ ਵੀ ਐਵੇਂ ਤੀਵੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੂੰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਏਂ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਏਂ, ਤੀਵੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਤੂੰ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਤੋਰ ਲੈਂਦਾ ਏਂ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪਤਨੀ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਤੋਰੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ।”

“ਮੈਨੂੰ ਬੱਚੇ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਲਈ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਹਰ ਬੱਚੇ ਪਾਸ ਮੇਰਾ ਖੜਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ,” ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

“ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਈ ਮਾਪੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਈ ਵਾਰ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਏ।”

“ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇੰਜ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੋਂ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਮਾਪੇ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।”

“ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਹੁਣ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਤੋਹਮਤ ਲਗਾਵੇਂਗਾ।”

“ਨਹੀਂ ਐਸੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਚਲਾ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਖੂਹ ਖਾਤੇ ਪਵੇ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਛੋਟੀ ਕੁੜੀ ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਉਮਰ 30 ਸਾਲ ਦੀ ਹੀ ਦੱਸੀ ਸੀ। ਪਿਆਰੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਮੈਂ ਲੋੜਵੰਦ ਸੀ, ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ।”

“ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਲੋਕੀਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੱਸਣ ਵਿਚ ਅਤੇ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦਾ ਲੱਗਣ ਵਿਚ ਫ਼ਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਅੰਕਲ ਕਹਿ ਬੈਠਾ। ਉਸ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਭਾ ਜੀ, ਵੀਰ ਜੀ ਜਾਂ ਬਾਈ ਜੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੁੱਢੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਕਈ ਜੋੜੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਬੱਚਾ ਹੀ ਲਿਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਰਾ ਜੀ ਤੇ ਭਾਬੀ ਜੀ ਕਹਾ ਸਕਣ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਬੁੱਢੇ ਬੰਦੇ ਕਹੀ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਮਾਹੌਲ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਏ, ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇਖੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਏ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਏ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਇਥੇ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੌਜ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਕੇ ਇਥੇ ਆਏ ਹਨ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦਾ ਪਛਤਾਵਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਇਹੀ ਕੰਪਲੈਕਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਖ਼ਾਹਮਖ਼ਾਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੋਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਗੜਨ ਨਾਲੋਂ ਆਪ ਗੱਡੀ ਮਿਸ ਕਰ ਜਾਣ ਦੀ ਸੋਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰੂ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਤੂੰ ਵੀ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਹਾਰ। ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਦੁਹਰਾ ਨਾ ਲਵੀਂ।”

“ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੇਹ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਜਿਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਬੱਚ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖ ਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਛਾਪ ਦਿੰਦਾ ਏਂ, ਤਾਂ ਹੀ ਤੂੰ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਏਂ, ਇਥੇ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਮਸਾਲਾ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ।”

“ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਏ—'All art is imitation of life' ਲਿਖਣਾ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਕਰ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਲੱਗਦੀ ਏ। ਇਸ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਤੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚ, ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮਜ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਂਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਦੋ ਕੰਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ—Instruction (ਸਿੱਖਿਆ) ਤੇ Entertainment (ਮਨੋਰੰਜਨ).”

“ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਐਸੇ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਦੌਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ, ਬਸ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਹੀ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ,” ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਗੱਡੀ ਖੜੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪਰੇ ਕੋਕ ਮਸ਼ੀਨ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਪਰੇ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬਰੇਕ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਨਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਤਿੰਨ ਜਣੀਆਂ

ਉਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਜਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸਨ—ਗੁਰਮੀਤ, ਮਲਕੀਅਤ ਤੇ ਸ਼ਰਨਜੀਤ। ਉਹ ਸਟਰੈਥਫੀਲਡ ਟੇਫ (Strathfield Tafe) ਵਿਚ ਕੋਈ ਕੋਰਸ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਈਸਟਵੁੱਡ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉਹ ਅਕਸਰ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੀ ਸਟਰੈਥਫੀਲਡ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਫੜਦੀਆਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੀ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ। ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੀ ਵੱਲ ਦੇਖਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਪਰ ਬੁਲਾਉਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦੀਆਂ। ਬਿਗਾਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਸੂਬੇ ਤੇ ਇਕ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਵੀ ਭਾਈਵਾਲ ਸਨ। ਇਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ, ਦੂਜੀ ਮੁਹਾਲੀ ਦੀ ਤੇ ਤੀਜੀ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੀ। ਕੁਝ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਸਾਂਝੇ ਗੱਡੀ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੇ ਅਤੇ ਕੋਰਸ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲੇ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਜ ਇਕ ਦੂਜੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਲਾਸਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ, ਕਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਬਰੇਕ ਆਉਂਦੀ। ਇਹ ਇਕੱਠੀਆਂ ਬੈਠਦੀਆਂ, ਇਕੱਠੀਆਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਪੀਂਦੀਆਂ, ਇਕੱਠੀਆਂ ਹਾਸਿਆਂ ਦੇ ਹਟਕੋਰੇ ਲੈਂਦੀਆਂ, ਇਕੱਠੀਆਂ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੀ ਸੱਸਾਂ, ਨਣਦਾਂ, ਦਰਾਣੀਆਂ, ਜਠਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੁਗਲੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਇੰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਨਾਲ ਦੋ ਕੁ ਗੁਜਰਾਤਣਾਂ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੀਆਂ ਵੀ ਜੁੜ ਬਹਿੰਦੀਆਂ। ਇਕ ਜਣੀ ਘਰੋਂ ਚਾਹ ਦੀ ਬਰਸ ਭਰ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੀ, ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਇਸ ਚਾਹ ਨੂੰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ—‘ਕਿੰਨੀ ਸੁਆਦ ਚਾਹ ਏ। ਵਿਚ ਲੋਂਗ ਲੈਚੀਆਂ ਪਾਏ ਲੱਗਦੇ ਆ। ਵਿੱਚੋਂ ਸੌਂਫ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਲੱਗਦੀ ਏ।’ ਇਕ ਜਣੀ ਦੇਸੀ ਘਿਰਿ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਮੱਕੀ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ (Popcorn) ਦਾ ਲਿਫਾਫਾ ਭਰ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੀ, ਬਾਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਇਕ ਮੁੱਠ ਭਰ ਲੈਂਦੀਆਂ, ‘ਨੀ ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਕਰ ਤੀ। ਬਜ਼ਾਰ ਦੇ Popcorn ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਕਿੰਨਾ ਸੁਹਣਾ ਦੇਸੀ ਘਿਰਿ ਦਾ ਸੁਆਦ ਆ ਰਿਹਾ ਏ! ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਤਾਂ ਕਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾਧੇ!! ਭੈਣੇ ਤੂੰ ਤਾਂ Take Away ਖੋਲ੍ਹ ਲੈ। ਬਹੁਤ ਵਿਕਿਆ ਕਰੂਗੇ!! ਐਵੇਂ ਕੋਰਸ ਕਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਏਂ!!!’ ਇਕ ਜਣੀ ਪਰਾਂਠੇ ਪਕਾ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬੁਰਕੀ ਬੁਰਕੀ ਜ਼ਰੂਰ ਵੰਡਾ ਲੈਂਦੀਆਂ—‘ਬੜਾ ਦੇਸੀ ਘਿਰਿ ਥੱਪਿਆ ਏ! ਤਾਂ ਹੀ ਘਰ ਵਾਲਾ ਪੂਰਾ ਵੱਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਏ!! ਹੁਣ ਸਮਝਿਆ ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਦੀ ਗੱਲ!!’ ਕਦੀ ਕਦੀ ਹਾਸਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਰੋਣੇ ਧੋਣੇ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ—‘ਮੇਰੀ

ਭਰਜਾਈ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਨੱਕ 'ਚ ਦਮ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਏ। ਜਦੋਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਏ ਆਂ ਤੇ ਭਰਾ ਭਰਜਾਈ ਪਾਸ ਠਹਿਰੇ ਆਂ, ਸਾਰਾ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਮੈਥੋਂ ਹੀ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਏ। ਆਪ ਤਾਂ ਬਸ ਚੌਧਰਾਣੀ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਭਰਾ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਏ। ਹਰ ਵੀਕ ਐਂਡ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੱਕ ਲਿਆਉਂਦਾ ਏ, ਫਿਰ ਬੈਠੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੱਕ ਡੱਫਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆ, ਮੈਂ ਸੱਥਰਾ ਰੋਟੀਆਂ ਦਾ ਪਕਾਉਂਦੀ ਆਂ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦੀ ਆਂ। ਫਿਰ ਵੀ ਕਹੁ—ਭੈਣੇ ਤੈਥੋਂ ਸਬਜ਼ੀ ਉੱਨੀ ਸੁਆਦ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਜਿੰਨੀ ਤੇਰੀ ਭਰਜਾਈ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਏ, ਤੂੰ ਰੋਟੀਆਂ ਦੇ ਵੀ ਮਨ ਜਿਹੇ ਪਕਾ ਦੋਂਦੀ ਏ, ਆਪਣੀ ਭਰਜਾਈ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ, ਕਾਗਜ਼ ਵਾਂਗ ਖੜਕਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਇਹਤੋਂ ਸਿੱਖ ਲੈ ਕੁਝ!! ਪੜ੍ਹੇ ਪਤਾ ਨੀਂ ਬੰਦਾ ਕਦ? ਉਧਰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨੌਕਰਾਣੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਨੇ ਪਾ ਤੇ ਹੁਣ ਚਾਲੀਵਿਆਂ ਵਿਚ।’ ਮਲਕੀਅਤ ਖਿੱਝ ਕੇ ਬੋਲ ਰਹੀ ਸੀ।

ਪੈਂਦੇ ਸਾਰ ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਤੋਂ ਵੀ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ, ‘ਮੇਰਾ ਘਰ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਕੱਟੜ ਏ, ਕਦੀ ਪੈਂਟ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੀ ਜਾਊ ਤੇ ਕਦੀ ਸਕਰਟ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਤੇ ਕਦੀ ਸੁਰਖੀ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ, ਕਦੀ ਵਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਕਹੀ ਜਾਊ ਤੇ ਕਦੀ ਸਿਰ ਢੱਕ ਕੇ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਕਹੀ ਜਾਊ। ਬਸ ਬੰਦਾ ਬੋਝੋ ਜਿਹਾ ਬਣ ਕੇ ਫਿਰੀ ਜਾਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੈਂਟਾਂ ਵੀ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋ, ਸਕਰਟਾਂ ਵੀ ਪਹਿਨਦੀਆਂ ਹੋ, ਆਹ ਗੁਰਮੀਤ ਨੇ ਤਾਂ ਵਾਲ ਵੀ ਕਟਵਾਏ ਹੋਏ ਆ, ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਏ ਗੁੱਤ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਏ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਛੱਡ ਲੈਂਦੀ ਏ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਓ ਤਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਵੋ, ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਆਓ ਤਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਛੱਡ ਲਓ, ਨੀ ਤੇਰਾ ਘਰਵਾਲਾ ਵੀ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਇਕ ਦਿਨ ਪਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸਿਰੋਂ ਨੰਗਾ ਸੀ। ਬੋੜੀ ਬੋੜੀ ਦਾੜੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਏ। ਇਹ ਤਾਂ ਬੱਸ ਮਜ਼ੇ ਕਰਦੀ ਏ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਮੱਤ ਮਾਰ ਛੱਡੀ, ਕਹਿਆ ਕਰੇ—‘ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਨੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਾਲ ਕਦੀ ਨੀ ਕਟਵਾਉਣੇ।’ ਦਾਜ 'ਚ ਚਾਅ ਨਾਲ ਸਾੜੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਈ, ਬਸ ਪੇਟੀ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਰੁਲ ਗਈਆਂ। ਇਕ ਵਾਰ ਭੁੱਲ-ਭੁਲੇਖੇ ਮੈਂ ਸਾੜੀ ਪਾ ਲਈ, ਘਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਸ ਵਾਵੇਲਾ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ।’ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੀ ਨੀਲਮ ਬੋਲ ਪਈ—‘ਨੀ ਤੇਰੀ ਤਾਂ ਫਿਗਰ (figure) ਹੀ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਏ, ਮੂੰਹ ਗੋਲ ਏ, ਰੰਗ ਵੀ ਗੋਰਾ ਏ, ਤੇਰੇ ਤਾਂ ਸਾੜੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਲੱਗਦੀ ਹੋਊ। ਇਕ ਵਾਰ, ਕਿਤੇ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਆ ਜਾਵੀਂ। ਗੋਰੀਆਂ ਬਸ ਦੇਖਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਟੀਚਰ ਜੈਨੀਫਰ (Jennifer) ਕਹਿੰਦੀ 'What is this red-spot on your forehead? What does it signify?' ਉਸ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਮੇਰੀ ਬਿੰਦੀ ਵੱਲ ਸੀ। ਤੇਰੀ ਸਾੜੀ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇੰਦਾਂ ਦੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਮਜ਼ਾ ਆ ਜਾਊ, ਅਗਰ ਤੂੰ ਸਾੜੀ ਪਾ ਕੇ ਆਵੇਂ।’

ਗੁਰਮੀਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ—‘ਬਈ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸਹੁਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗੇ ਮਿਲੇ। ਭਾਵੇਂ ਸੱਸ ਸਹੁਰਾ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸਨ ਪਰ ਸਮਝਦਾਰ ਬਹੁਤ ਸਨ। ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਮਾਰਨਾ ਜੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹੀ ਲਾਈ ਜਾਣ। ਵਿਆਹ ਕੇ ਆਈ ਨੂੰ ਸੱਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਰੋਟੀ ਨਾ ਪਕਾਉਣ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਰੋਟੀ ਪਕਾ

ਲਿਆ ਕਰੇ ਤੇ ਮੈਂ ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਾ ਦਿਆ ਕਰਾਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਤਸਲੇ 'ਚ ਅੱਗ ਦੇ ਕੋਲੇ ਪਾ ਕੇ ਮੀਟ ਦੀ ਪਤੀਲੀ ਉੱਪਰ ਰੱਖ ਦਿਆ ਕਰੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ। ਕਹੋ—ਗਰਮ ਰਹੁਗਾ, ਜਦ ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਉਦੋਂ ਖਾਹ ਲਿਓ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਰੋ—ਤੂੰ ਖੜ ਕੇ ਗੈਸ 'ਤੇ ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਰ ਤੇ ਮੈਂ ਬੈਠ ਕੇ ਚੁੱਲ੍ਹੇ 'ਤੇ ਪਤਲੀਆਂ ਪਤਲੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਲਾਹੁੰਦੀ ਆਂ। ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਮੂਹਰੇ ਨਹੀਂ ਬਿਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਧਰ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਸਹੁਰਿਆਂ ਤੋਂ ਰੌਂਦੀ ਆਇਆ ਕਰੇ, ਸੱਸ ਵੀ ਕੁਪੱਤੀ ਤੇ ਨਣਾਨ ਉਪਰੋਂ ਉਹਦਾ ਵੀ ਸਿਰਾ, ਸਿਰਮੁੰਨੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖਸਮ ਮਾਰ ਤਾ, ਦੂਜਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਘਰਵਾਲਾ ਨਿਰਾ ਹੀ ਲਾਈਲੱਗ, ਕਿਤੇ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਕਰੇ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ। ਭੈਣ ਦੀ ਕਮਾਈ 'ਤੇ ਦੇਵਰ ਫੈਲਸੂਫੀਆਂ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ ਅੰਬਰਸਰ, ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਹੀ ਲੱਗੇ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਬੱਸ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਸਕੂਟਰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਸੀ। ਬਸ, ਸੈਰਾਂ ਹੀ ਸੈਰਾਂ। ਫਿਰ 15 ਦਿਨ ਲਈ ਮਸੂਰੀ ਹਨੀਮੂਨ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ, ਉਥੇ 'ਹਾਲੀਡੇ ਹੋਮ' ਵਿਚ ਬੁਕਿੰਗ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਰਾ ਛੱਡੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਘਰਵਾਲੇ ਦੇ ਬੈਂਕ ਦਾ ਮਸੂਰੀ ਬੜਾ ਹੀ ਸੁਹਣਾ ਹਾਲੀਡੇ ਹੋਮ ਏ, ਕਮਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਸੋਈ, ਰਸੋਈ 'ਚ ਸਾਰੇ ਬਰਤਨ, ਬਸ ਬਜ਼ਾਰੋਂ ਸਮੱਗਰੀ ਲਿਆਓ ਤੇ ਬਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਖਾਈ ਜਾਓ। ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਪਹਿਲੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲ ਗਏ।”

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਹ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਇੰਨਾ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਈਆਂ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਕਾਲਜ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਇਹ ਗੱਡੀ 'ਚ ਬੈਠੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਨਿੱਜੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈਆਂ।

ਮਲਕੀਅਤ ਬੋਲੀ, “ਜਦ ਅਸੀਂ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਸਾਡਾ ਕਮਰਾ ਸਾਰੇ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਦਾਜ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਸੱਸ ਨੇ ਉਸੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਤੁੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਸਾਨੂੰ ਸੌਣ ਲਈ ਵੀ ਥਾਂ ਨਾ ਛੱਡੀ। ਮੇਰੇ ਘਰਵਾਲੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਬੇਬੇ, ਕਮਰਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਭਰ ਤਾ, ਅਸੀਂ ਸੌਂਈਏ ਕਿੱਥੇ?’ ਬੇਬੇ ਬੋਲੀ—‘ਔਧਰ ਡਰੈਂਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਸੌਂ ਜਾਵੇ।’ ਮੇਰਾ ਘਰਵਾਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—‘ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ ਵੀ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਆ।’ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ—‘ਤੂੰ ਉਥੇ ਡਰੈਂਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਹ, ਮਲਕੀਅਤ ਉਥੇ ਸਾਮਾਨ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ 'ਚ ਹੀ ਥਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਵੇ।’”

ਇਸ 'ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜਣੀਆਂ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ।

ਫਿਰ ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਆਪਣਾ ਤਜਰਬਾ ਦੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈ—“ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਅਸੀਂ ਫੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸੱਸ ਤੇ ਨਣਾਦਾਂ ਨੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੱਕ ਮੱਤ ਮਾਰ ਛੱਡੀ। ਮਾਸੀਆਂ, ਮਾਮੀਆਂ ਤੇ ਛੁੱਫੀਆਂ ਅਜੇ ਉਥੇ ਹੀ ਛਾਉਣੀ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ। ਘਰ ਛੋਟਾ ਤੇ ਉਪਰੋਂ ਜੁਆਕਾਂ ਦੀ ਕੁਰਬਲ ਕੁਰਬਲ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਕ ਜੁਆਕ ਕੁੱਛੜ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਦੋ ਉਂਗਲੀ ਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਖੱਦਰ ਦੇ ਗਲਾਸਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਮੂਹਰੇ ਚਾਹ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖ ਤੀ, ਲੱਡੂ ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਇੱਟਾਂ। ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਨਣਦ ਅੜ ਪਾ ਕੇ ਖੜੀ ਕਹੇ—‘ਮੇਰੇ ਗਹਿਣੇ ਮੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦੇ, ਮੈਥੋਂ ਨੀ ਮੁੜ ਕੇ ਲੈਣ ਆ ਹੋਣਾ।’ ਮੈਂ ਸੋਚੀ ਜਾਵਾਂ, ਕਿਹੜੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਏ। ਬਿੰਦ ਕੁ ਬਾਅਦ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਮੂੰਹ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ

ਲੱਗਾ, ‘ਸ਼ਰਨ, ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰੀ, ਪਲੀਜ਼, ਮੈਂ ਵਰੀ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਗਜਰੇ ਤੇ ਵਾਲੀਆਂ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਬਲਬੀਰੋ ਭੈਣ ਦੇ ਆ, ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮੰਗਵੇਂ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਬਣਵਾ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਹੌਸਲਾ ਰੱਖ, ਪਲੀਜ਼ ਇਹ ਗਹਿਣੇ ਲਾਹ ਦੇਹ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਭੈਣ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਆਂ, ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਈ ਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਆ।’ ਬੱਸ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਉਧਰ ਗਰਮੀ ਕਹਿਰ ਦੀ, ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਕੱਟ 'ਤੇ ਕੱਟ, ਘਰ 'ਚ ਨਾ ਫਰਿਜ ਤੇ ਨਾ ਕੂਲਰ, ਬੱਸ ਪੁਰਾਣੇ ਮਾਡਲ ਦੇ ਪੱਖੇ। ਨਾ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਸ਼ੀ। ਆਖਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੱਸ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ‘ਪੁੱਤ, ਤੂੰ ਤੇ ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਨਾਲ ਲੱਗਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਬਲਬੀਰੋ ਦੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਵੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਆ, ਆਹ ਸਾਡੇ ਦਲਾਨ ਵੱਲ ਦੀਆਂ ਤਾਕੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਰੱਖ ਲਿਓ। ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਇਥੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ। ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਮਸੀ ਮਸੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣੀਆਂ ਆਈਆਂ ਕਿਤੇ, ਹਫ਼ਤਾ ਖੰਡ ਰਹਿ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਹਫ਼ਤਾ ਜ਼ਰਾ ਅੱਖੇ ਹੋ ਕੇ ਕੱਟ ਲਵੇ। ਨਾਲਦਿਆਂ ਮੰਜਿਆਂ 'ਤੇ ਪਏ ਜੁਆਕ ਕਹੀ ਜਾਣ—‘ਮਾਮਾ ਜੀ, ਕੋਈ ਬਾਤ ਪਾਓ, ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬਾਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਨਾਨੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬਬੇਰੀਆਂ ਸ਼ਿਵ ਪਾਰਬਤੀ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਸੁਹਣੀ ਜਿਹੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨੀ ਏ, ਨਵੀਂ ਮਾਮੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕੁਝ ਸੁਣਾਉਣਗੇ।’”

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਮਸਾਂ ਘੰਟਾ ਕੁ ਹੀ ਮਿਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਚਾਅ ਘੁੱਟੇ ਘੁੱਟੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਹੇ—‘ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਫਸ ਗਈ, ਕਿਹੜੇ ਜੰਜਾਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਉਂਦੀ ਨੂੰ ਹੀ ਘੇਰ ਲਿਆ।’

ਭਾਵੇਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਈਸਟਵੁੱਡ (Eastwood) ਸਟੇਸ਼ਨ ਵੱਲ ਆਪਣੀ ਆਮ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਚੱਲਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਨੂੰ ਇਹ ਮੱਧਮ ਗਤੀ ਨਾਲ ਚੱਲਦੀ ਛੁੱਕ.....ਛੁੱਕ..... ਛੁ.....ਕ.....ਛੁ.....ਕ ਕਰਦੀ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੀ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ!

ਮੀਟ ਦਾ ਟੁਕੜਾ

ਗੱਲ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁਫਤੀ ਸ਼ੇਖ ਤੋਂ ਚੱਲੀ। ਮੇਰਾ ਇਕ ਅਤਿਅੰਤ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਸੱਜਣ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ :

“ਸ਼ੇਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੀ ਉਸ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਪਲੀਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਏ। ਜਦ ਚੋਰ ਦਿਖੇਗਾ ਤਾਂ ਕੁੱਤਾ ਭੌਂਕੇਗਾ ਹੀ, ਅੱਗ ਨੇੜੇ ਪਿਆ ਘਿਓ ਪਿਘਲੇਗਾ ਹੀ। ਅਗਰ ਅੱਗ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੰਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੇਕ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਘਿਓ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਘਲਣ ਲੱਗੇਗਾ ਤੇ ਲੋਟੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਡੁੱਲ੍ਹਣ ਲੱਗੇਗਾ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਸੂਰ ਅੱਗ ਦਾ ਏ, ਘਿਓ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਪੂਰਾ ਬਰਕਾ ਹੀ ਪਾ ਲਵੋ, ਪਰੰਤੂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਢੱਕ ਕੇ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਸ਼ੇਖ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੰਗੇਜ਼ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਪਏ ਮੀਟ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨਾਲ ਤਸ਼ਰੀਹ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਮੀਟ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬਿੱਲੀ ਉਸਨੂੰ ਭੱਜ ਕੇ ਖਾਵੇਗੀ ਹੀ। ਕਸੂਰ ਟੁਕੜੇ ਦਾ ਏ, ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੇਖ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ 'ਕੁੱਤਾ' ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਰਦਾਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮੱਧ ਰਾਹ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਏ। ਇਥੇ ਨਾ ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਜ ਕੇ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਏ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੰਗੀ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਰਸਤਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਰਸਤਾ ਏ। ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਆਦਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਦੂਹਰੇ ਤੀਹਰੇ ਮਿਆਰ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਸਤਰੀ 'ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਵਿਆਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ। ਈਸਾਈ ਮੱਤ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨੰਗੇਜਪਣ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਏ। ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੇ ਪੱਟਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸਕਰਟਾਂ (mini-skirts upto the hips) ਅਤੇ ਡੂੰਘੇ ਗਲੇ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਧੁੰਨੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀਆਂ ਕੁੜਤੀਆਂ ਅਤੇ ਟੈਪਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਖ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਰਤਣ ਵਿਚ ਗ਼ਲਤੀ ਕੀਤੀ ਏ। ਅਗਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਰਾਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਚੰਗੇ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਣੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਰਤ ਦਿੱਤੀ ਏ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਬਹੁ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ (multi-cultural) ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਖਰਵੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ...।”

“ਬੱਸ ਕਰ, ਯਾਰ। ਬਹੁਤ ਲੈਕਚਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇਰਾ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਾਮ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ, ਸੁਚੇਤ ਅਤੇ ਜਾਗਰਤ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਸਵੈ-ਕਾਬੂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਏ। ਉਹ ਹੁਣ ਬਿੱਲੀ, ਕੁੱਤਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜਨਵਰ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਹੀ ਇਸਤਰੀ ਇਕ ਮੀਟ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਵਾਂਗ ਏ। ਈਸਾਈ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਚਾਰ ਲੜਕੇ ਤੇ ਇਕ ਲੜਕੀ ਖੜੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਲੜਕਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਗਰ ਇਹੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਸੇ ਪੱਛੜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਲੜਕੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜ ਲੜ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸੈਕਸ ਵਾਸਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਜਿਹੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਰਥ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਆਮ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਏ ਤੇ ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਏ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਚੈਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਫਿਰਨ ਤੁਰਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਬੱਸਾਂ ਵਿਚ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨਾ ਇਕ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਜਿਹੇ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਬਰਜਿਨਾਹ (rape) ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਦ ਵੀ ਇਧਰ ਨੂੰ ਵਧਣ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਆਮ ਇਸਤਰੀ ਭਾਵੇਂ ਅੱਧ ਨੰਗੀ ਤੁਰੀ ਫਿਰੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਅਗਰ ਉਸ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਸਾਵਾਂਪਣ ਹੈ।”

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਚ ਹੀ ਤੀਜਾ ਬੋਲ ਪਿਆ, “ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਲੈਣਗੇ ਕਿ ਕਿਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਵਜ਼ਨ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਵੈਸੇ ਤੇਰੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੇ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਏ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੋਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਇਸ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸੈਕਸ ਪ੍ਰਤੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਲਾਭ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ।”

“ਉਹ ਕੀ ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਣ ਨੂੰ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਸਾਡੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਇਥੇ ਅੱਵਲ ਦਰਜੇ ਦੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੋਹਣੇ ਇਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸਮਾਜਿਕ ਡਿਰਕੇ (ethnic groups) ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮਾਜਕ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਜਬਰਜਿਨਾਹ (rape) ਦੇ ਵਾਕਿਆ ਬਹੁਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਵੱਧ ਸੁੰਦਰ ਹੋਣ। ਸਾਡੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦਾ ਅੱਵਲ ਦਰਜੇ ਦਾ ਨਾ ਸੋਹਣਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਵਰਦਾਨ ਏ। ਸਾਡਾ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬਚਾਅ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਸਾਨੂੰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁਕੇ ਲੁਕੇ ਕੇ ਜਾਂ ਵੱਧ ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪ ਬੀਤੀ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬ ਰਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਕਾਫੀ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਥੇ ਕਈ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਹਰਕਤ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਅਗਰ ਉਥੇ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ

ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਬਚਾ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਇਥੇ ਆਉਣ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਹੋਇਆ ਏ। ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਪਰੰਤੂ ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਆਉਣ ਦੇ ਕਈ ਐਸੇ ਲਾਭ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਬੜਾ ਘੱਟ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਉਥੇ ਉੱਚ-ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੱਕ ਜਾਣਾ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ੋਖਮ ਭਰਿਆ ਸਫ਼ਰ ਏ। ਬਦਨਾਮੀ ਦਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਉਹ ਜਿਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਸਫ਼ਰ ਕਰੇ, ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ।”

ਕੋਗ੍ਰਾਹ (Kograh) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬੜਾ ਦਿਲਚਸਪ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਗੱਡੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ਲਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਦੇਣੀ ਸੀ।

ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਮਾਇਆ

ਮੇਰਾ ਇਕ ਗੁਆਂਢੀ ਸਿਡਨੀ ਰੇਲਵੇ ਵਿਚ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਲੱਗਿਆਂ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਇਕ ਮੁਰਗੀਖਾਨੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਿਸੇ ਫ਼ੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਆਇਆਂ ਛੇ ਕੁ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਘਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਘਰ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕੰਮ 'ਤੇ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਘਰ ਦਾ ਕੀਮਤੀ ਸਾਮਾਨ ਗਾਇਬ ਸੀ। ਪੁਲੀਸ ਅਤੇ ਬੀਐ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਜੇ ਤਕ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਦੀ ਚੋਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਦੋਪਤੀ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੈ। ਦੋ ਕੁ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਘਰ ਅੱਗੇ 'FOR SALE' ਦਾ ਬੋਰਡ ਲੱਗਾ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਕੱਲ੍ਹ ਐਤਵਾਰ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਲੇ ਸਨ। ਮੇਰੀਆਂ ਅਚਾਨਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਚੱਲ ਪਈਆਂ।

“ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਘਰ ਵੇਚਣ ਦਾ ਬੋਰਡ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇੱਥੋਂ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਜਾਇਦਾਦ ਵੇਚ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਘਰ ਸਾਨੂੰ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਨਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਆਤਮਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਘਰ ਛੱਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਵੀ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ। ਇਥੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਆਤਮਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਥੇ ਗੋਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬਜ਼ੁਰਗ ਆ ਕੇ ਅਜੀਬ ਗਰੀਬ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਡਰਾਉਣਾ ਜਿਹਾ ਹਾਸਾ ਵੀ ਹੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਰਾਤ ਬਿਤਾਈ।” ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਭੈਣ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਡਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।”

“ਨਹੀਂ, ਭਾਜੀ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿੰਡਸਰ (Windsor) ਅਤੇ ਰਿਚਮੰਡ (Richmond) ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੀ ਇਕ ਭੂਤ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਰਾਤ ਦੇ 12 ਵਜੇ

ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਛੇ ਡੱਬਿਆਂ ਦੀ ਗੱਡੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਵਿੰਡਸਰ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਲਾ ਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਇਕ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਗਾਰਡ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਈਸਟ ਰਿਚਮੰਡ ਤੱਕ ਇਹ ਆਦਮੀ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਗਾਇਬ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਉਤਰਦੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਦੋਂ ਗੱਡੀ ਇਥੇ ਕੁ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਕੈਬਿਨ ਬੰਦ ਹੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਕੁ ਆ ਕੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।" ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਵਾਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਗੰਮੀ ਜਿਹੀਆਂ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹੋ, ਫਿਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਪਾਖੰਡਵਾਦ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਕਰਦੇ ਹੋ।"

ਮੇਰੇ ਇੰਜ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲੜਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਮਸਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੱਗੇ ਗੱਲ ਤੋਰੀ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਮਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਦੇ ਫੋਕੇ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਬੋਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸੀਆਂ :

1. ਛੋਡਹਿ ਅੰਨੁ ਕਰਹਿ ਪਾਖੰਡ ॥ ਨਾ ਸੋਹਗਾਨਿ ਨਾ ਓਹਿ ਰੇਡ ॥
2. ਬਾਹਰਿ ਭੇਖ ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਮਾਇਆ ॥ ਛਪਸਿ ਨਾਹਿ ਕਛੁ ਕਰੈ ਛਪਾਇਆ ॥
3. ਬਾਹਰਿ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਇਸਨਾਨ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਿਆਪੈ ਲੋਭੁ ਸੁਆਨੁ ॥

ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬੋਝੇ ਜਿਹੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਪਰ ਆਪਣੀ ਅੜੀ 'ਤੇ ਡਟੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਉਸ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ :

"ਯਾਰ ਤੂੰ ਸਿੱਖ ਮਤ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਖਾਹਮਖਾਹ ਵਕਾਲਤ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸ ਕਿ ਇਹ ਧਰਮ ਬਾਕੀ ਧਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਫੈਲਿਆ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ? ਇਸਾਈ ਮਤ, ਇਸਲਾਮ, ਬੁੱਧ ਮਤ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਫੈਲੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਹਰ ਪੰਜਵਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਕਿ ਉਹ ਧਰਮ ਕਿੰਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਮਤ ਨੂੰ ਫੈਲਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।" "ਬੱਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ?" ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

"ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਗੱਲ ਏ। ਧਰਮ ਉਦੋਂ ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲਦੇ ਹਨ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਅਸ਼ੋਕ ਅਤੇ ਕਨਿਸ਼ਕ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਸਦਕਾ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਫੈਲਿਆ ਸੀ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸਾਈ ਮਤ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਫੈਲਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਮਤ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤਕ ਇਕ ਹੀ ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਉਹ ਸੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਉਤਨੇ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਿਆ। ਦਸ ਸਾਲ 1849 ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਆਪਸ ਵਿਚ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋਏ ਰਹੇ। ਤੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਦਸ ਸਾਲ

ਵਿਚ ਵੀ ਗੋਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲੁੰਬੜ ਚਾਲਾਂ ਨਾਲ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ, ਡਰਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਨੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਇਕ ਮਿਆਨ ਵਿਚ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਦੋਨੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਆਪਸ ਵਿਚ ਸੰਧੀਆਂ ਹੀ ਹੋਈ ਗਈਆਂ।

"ਆਖਰ ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਸਦਕਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਤਾਂ ਕਿਤੇ 1849 ਈ. ਵਿਚ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੈ ਸਕੇ।"

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਤੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੀ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਲੱਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇੰਝ ਲੱਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਸ ਕੌਮ ਵਿਚ ਹਰ ਆਦਮੀ ਚੌਧਰੀ ਹੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੌਧਰ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਬੋਝੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਵਿਰੋਧਤਾਵਾਂ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਏਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੀ ਹੋਈ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇੱਥੋਂ ਚਲਾ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਬੱਸ ਹਫ਼ਤਾ ਦਸ ਦਿਨ ਹੋਰ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਾਂਗਾ।"

ਕਈ ਵਿਅਕਤੀ ਘਰ ਦੇਖਣ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਿਣਕ ਪੈਂਦੀ ਰਹੀ ਕਿ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਆਤਮਾਵਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਖਰ ਮੌਕੇ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਘਰ ਆਪਣੇ ਇਕ ਪੱਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਸਸਤਾ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਰ ਉਹ ਹੁਣ ਇਹ ਘਰ ਵੇਚੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡੇਢ ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦਾ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਅਜੇ ਇਕ ਸਾਲ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ।

ਕਾਟੋ ਫੁੱਲਾਂ 'ਤੇ!

Loteria Primitiva

Calle Pivon Y Sanck No. 5,3B

28024, Madrid, Spain.

Tel/Fax : 0038520-644-524

From : The Desk of the Vice-President International Promotions/prize Award

Ref. No. GPS/4425/008/08: Batch No. 08/0015/OBY

ATT Beneficiary

Re: Award Notification Notice

We are pleased to inform you of the release today of the ELDOMINGO DE LA PRIMITIVA SUMMER LOTTERY INTERNATIONAL PROMOTIONS PROGRAMMES held on the 15th of June, 2006.

Your name was entered as a dependent client with reference No. YPS/44277882/06 and batch No. 06/0015/OCY. Should there be any discrepancy in your name and address, please contact-IBERO PROMOTION COMPANY P.A.

Your name attached to ticket No. 175-1780540-038 with serial No. 60620-0 drew lucky winning numbers : 05-07-12-26-48-51, which subsequently won the lottery in the first and final category ? You have therefore been approved for a winning payment of 872920.00 (Eight hunderd and seventy two thousand, nine hundred and twenty Euros). In cash credited to file claims numbers : GPS/4425/009/08. This is a from a total cash prize of 8,640,610.00 (Eight million, six hundred and ten Euros) Shared among seven International winners in this category. Congratulations!!!

ਮੇਰਠ ਦੇ ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਜਿਉਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਮੌਂਟ ਡ੍ਰੂਇੱਟ (Mount Druitt) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪਾਇਆ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਕਾਟੋ ਫੁੱਲਾਂ 'ਤੇ ਮੋਹਲ ਰਹੀ

ਸੀ। ਅਸਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਟ੍ਰੈਵਲ ਰਨ (Travel run) ਫੜ ਕੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਾਣਾ ਸੀ ਤੇ ਉਥੋਂ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਹੀ ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, 'ਮੈਂ ਅਬ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਕਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰੁੰਗਾ। ਯੇਹ ਦੇਖ ਕਿਸਮਤ ਕਾ ਖੇਲ !!'

ਉਪਰੋਕਤ ਲਿਖੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨਾਲ ਭਰੀ ਚਿੱਠੀ ਮੈਨੂੰ ਫੜਾਉਂਦੇ ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, "ਹਮਾਰੇ ਗਾਓ ਮੇਂ ਪਹਿਲੇ ਭੀ ਐਸਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਗਾਓ ਕਾ ਰਾਮ ਖਿਲਾਵਨ ਬਹੁਤ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗਯਾ ਥਾ। ਵਹਾਂ ਪਰ ਉਸ ਕਾ ਲਾਟਰੀ ਨਿਕਲ ਆਯਾ ਥਾ। ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਗਯਾ ਥਾ। ਅਬ ਗਾਓ ਮੇਂ ਉਸ ਕੀ ਸਬ ਸੇ ਬੜੀ ਹਵੇਲੀ ਹੈ। ਔਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ। ਅਗਰ ਕਿਸੀ ਕੀ ਬਾਹਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਮੇਂ ਆ ਕਰ ਲਾਟਰੀ ਨਿਕਲ ਆਏ, ਉਸ ਸੇ ਬੜੀ ਔਰ ਕਯਾ ਬਾਤ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈ ? ਮੈਂ ਤੋ ਆਜ ਕਾਮ ਪਰ ਆਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹਤਾ ਥਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੋਚਾ ਜੋ ਰੋਸਟਰ ਮਿਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਬੋਹ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੂੰ। ਯੇਹ ਬਤ ਪੜ੍ਹ ਲੋ ਔਰ ਲੋ ਲੋ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਕੋ ਅਪਨੀ ਬਾਹੋ ਮੇਂ। ਮੈਂ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੇਖ ਤੋ ਸਹੀ ਪੈਸੋਂ ਕੀ ਰਕਮ, ਅਠ ਸੌ ਬਹੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਯੂਰੋ ਸੇ ਬੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।"

ਜਦ ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਜੱਫੀ 'ਚ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਹੀ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਨਾਮ 20000 ਟਿੱਕਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ computer ballot system ਰਾਹੀਂ ਕੱਢੇ ਗਏ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕੰਪਨੀ ਦੇ Summer International Promotions Programme ਤਹਿਤ ਹੋਇਆ। ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ :

'Your fund is now deposited with a security company insured only in your name with Insurance bond policy cover. Due to mix-up of names and address we ask you to keep this award away from public notice until your claims have been processed and your funds remitted to you..... To begin your claims please complete the attached form, including photocopy of your identification, and fax to IBERO PROMOTION COMPANY.....All price money must be claimed not later than Aug. 20, 2006. After this the funds will be returned to the MINISTERIO DE ECONOMIA Y HACIENDA as unclaimed.....'

ਮੈਨੂੰ ਵਿਚੇ ਹੀ ਟੋਕ ਕੇ ਚੰਦਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, "ਮੈਨੂੰ ਫਾਰਮ ਭਰ ਦੀਯਾ ਹੈ ਔਰ ਮੈਂ ਅਬ ਉਸ ਕੋ ਫੈਕਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ। ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਫੈਕਸ ਮਸ਼ੀਨ ਹੈ, ਮੁਝੇ ਪਤਾ ਹੈ। ਕਯਾ ਮੈਂ ਸੁਬਹ ਆ ਕਰ ਆਪ ਕੀ ਫੈਕਸ ਮਸ਼ੀਨ ਸੇ ਯੇਹ ਫਾਰਮ ਫੈਕਸ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੂੰ ?"

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਆਵੀਂ ਤੇ ਫਾਰਮ ਫੈਕਸ ਕਰ ਲਵੀਂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਵੀਂ 11 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਮੈਂ ਦਸ ਵਜੇ ਸੁੱਤਾ ਉੱਠਾਂਗਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਕਾਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਵੀਂ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਵੀ ਸਲਾਹ ਕਰ ਲਵੀਂ। ਮੈਂ ਕਈ

ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਲਾਟਰੀਆਂ ਤਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਤਾਂ ਚੋਖਾ ਹੀ ਪੈਸਾ ਏ। ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ-ਫੇਰੀਆਂ ਵੀ ਚੱਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵਧੀਆ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੈਂ ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ-ਫੇਰੀਆਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹੋਰ-ਫੇਰੀਆਂ ਨਵੇਂ ਆਏ ਪਰਵਾਸੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਨੇ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਕੰਪਨੀ ਬੋਲੀ ਸੀ। ਕਈ ਸੈਂਕੜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੋਕ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਏ ਸੀ। ਸਾਲ ਭਰ ਇਹ ਲੋਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਮਿਲੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦੇ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੇਰਾ ਇਕ ਵਾਕਫ਼ ਪਰਵਾਸੀ ਇਥੇ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਆ ਕੇ ਸਾਲ ਭਰ ਇਕ ਧੋਬੀ ਘਾਟ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਧੋਬੀ ਘਾਟ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਵੀ ਪੈਸਾ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਥੋਂ ਕਈ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦੇ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਤੰਗ ਕਰ ਕੇ ਬੜੇ ਮਜ਼ੇ ਕਰਦੇ ਆ। ਪੱਕਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣਗੇ। ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦਿਨਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਖਪਤੀ ਬਣਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਕਈ ਐਸੇ ਕੰਮ ਕਰ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਪਛਤਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਇਕ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਸਾਂਝਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ। ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਦ ਲੜਾਈ ਹੋ ਗਈ। ਇਕ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੇ ਇਹ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਪੈਸੇ ਮੰਗਣ 'ਤੇ ਦੂਜਾ ਪੈਸੇ ਹੀ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮਸਾਂ ਅੱਧੇ ਪਚੱਧੇ ਪੈਸੇ ਹੀ ਦਿੱਤੇ, ਬਾਕੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮਰ ਹੀ ਗਏ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਚਲਾਉਂਦੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਸੌਂਦਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਅਣਜਾਣਪੁਣੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰ ਕੇ ਨਾ ਚੱਜ ਨਾਲ ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇਖੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਾਲਕ ਦਾ ਪਤਾ ਕੀਤਾ। ਟੈਕਸੀ ਖੜਦੀ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਾਲਕ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸੀ। ਮਾਲਕ ਸਿਰਫ ਪੈਸੇ ਲੈਣ ਹੀ ਆਇਆ, ਬਾਦ ਵਿਚ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਧਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪੁਲੀਸ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰਥ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਬੜੀਆਂ ਦਿੱਲੀਆਂ ਹਨ। ਨਿੱਤ ਨਵੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੁਲੀਸ ਬੜੀ ਜਿਹੀ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਕੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਜਿਥੇ ਇੰਨਾ ਵਧੀਆ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿਸਟਮ ਏ, ਉਥੇ ਅਗਰ ਪੁਲੀਸ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਤੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਲੱਭ ਸਕਦੀ ਏ। ਕਈ ਦੇਰ ਤਾਂ ਇਥੇ ਪੁਲੀਸ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਹੀ ਕਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਇਥੇ ਪੁਲੀਸ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦੀ ਵੀ ਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਜਲੂਸ ਵੀ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਦਾਲਤ ਕਈ ਵਾਰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਏ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅਚਾਨਕ ਅਪਰਾਧ ਹੋ ਗਿਆ.....।”

ਚੰਦਰ ਇੰਨਾ ਭਾਵੁਕ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਿਚ ਹੀ ਬੋਲ ਪਿਆ, “ਆਪ ਕਾ ਧਿਆਨ ਫਜ਼ੂਲ ਬਾਤੋਂ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਰ ਖੜੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ! ਯੇ ਦੇਖ ਕਿਤਨਾ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪੇਪਰ ਹੈ ਇਸ ਖ਼ਤ ਕਾ, ਹਵਾਲਾ ਨੰਬਰ ਦੇ

ਕਰ ਤਾਗੀਭ ਭੀ ਲਿਖੀ ਹੁਈ ਹੈ ਔਰ ਲਾਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਕਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਵੀ ਲਿਖਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਐਸੇ ਲਗਤਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਕੇ ਗੋਰਾ ਲੋਗ ਚਲਾਤਾ ਹੈ, ਯੇਹ ਲੋਗ ਕਿਸੀ ਸੇ ਹੋਰਾ-ਫੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ, ਫਰਾਡ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਜੈਸੇ ਦੇਸ਼ੋਂ ਮੇਂ ਹੀ ਹੋਤੇ ਹੈ। ਯਹ ਗੋਰੇ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਦੇਸ਼ੋਂ ਮੇਂ ਤੇ ਕਈ ਬਾਰ ਅਚਾਨਕ ਗੱਫਾ ਮਿਲ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਵੀ ਇਧਰ ਨਯਾ ਹੈ। ਯੇਹ ਤੇ ਲਾਟਰੀ ਹੈ, ਕਈ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਇਧਰ ਕੰਪੋ ਕੇਸੋਂ ਮੇਂ ਕਈ ਕਈ ਲਾਖ ਡਾਲਰ ਲੀਆ ਔਰ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਹਮਾਰੀ ਬਗਲ ਮੇਂ ਏਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਬਸ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋ ਚੋਟ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੇਂ ਆਈ ਥੀ ਔਰ ਪੈਸਾ ਯਹਾਂ ਸੇ ਲੇ ਲੀਆ, ਯਹਾਂ ਏਕ ਫੈਕਟਰੀ ਮੇਂ ਕਾਮ ਕਰਤਾ ਥਾ ਔਰ ਏਕ ਦਿਨ ਚੀਖੋਂ ਮਾਰਤਾ ਹੁਆ ਮੈਨੇਜਰ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਭਾਗ ਪੜਾ ਔਰ ਬੋਲਾ ਕਿ ਬਾਜ਼ੂ ਜਰਬ ਖਾ ਗਈ। ਦੋ ਸਾਲ ਘਰ ਬੈਠਾ ਪੈਸੇ ਲੇਤਾ ਰਹਾ ਔਰ ਬਾਦ ਮੇਂ ਦੋ ਲਾਖ ਡਾਲਰ ਕੰਪੋ ਕੇ ਲੇ ਗਯਾ। ਅਬ ਬਹੁਤ ਆਰਾਮ ਕਾ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ। ਚੱਲ ਛੋੜ ਯਾਰ ਇਨ ਬਾਤੋਂ ਕੋ। ਮੇਰਾ ਕਾਮ ਤੋਂ ਬਨ ਗਯਾ, ਮੈਂ ਕੱਲ ਕੋ ਆਪ ਕੀ ਫੈਕਸ ਮਸ਼ੀਨ ਕਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਆਪ ਕੇ ਘਰ ਆਉਂਗਾ।”

ਸਾਡੀ ਸਿਫਟ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਦੀ ਸੀ। ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪਤਾ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਕਦ ਬੀਤ ਗਏ। ਚੰਦਰ ਸਵੇਰੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਫੈਕਸ ਮਸ਼ੀਨ 'ਤੇ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਫੈਕਸ ਕੀਤੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਚੌਥੇ ਕੁ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਚੰਦਰ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਉਹ ਸਿਸਕੀਆਂ ਲੈਂਦਾ ਲੈਂਦਾ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ—

“ਮੇਰੇ ਬੈਂਕ ਕੇ ਖਾਤੇ ਮੇਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਥੇ, ਵੋਹ ਅਬ ਗਾਇਬ ਹੈ, ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਖਾਤੇ ਮੇਂ ਏਕ ਭੀ ਡਾਲਰ ਨਹੀਂ ਛੋੜਾ।”

ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਕਿਵੇਂ?”

ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਇਸ ਖ਼ਤ ਕੇ ਸਾਥ ਏਕ ਫਾਰਮ ਭੇਜਾ ਹੁਆ ਥਾ ਜਿਸ ਕੇ ਉਪਰ ਹਮਨੇ ਅਪਨੇ ਬਾਰੇ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਭਰਨਾ ਥਾ ਔਰ ਅਪਨਾ ਬੈਂਕ ਕਾ ਖਾਤਾ ਨੰਬਰ ਭੀ ਭਰਨਾ ਥਾ ਤਾਂ ਕਿ ਵੋਹ ਲਾਟਰੀ ਕੇ ਪੈਸੇ ਸੀਧੇ ਹਮਾਰੇ ਖਾਤੇ ਮੇਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦੇਂ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਪੈਸੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਨੇ ਕੀ ਬਜਾਏ, ਮੇਰੇ ਪੈਸੇ ਹੀ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਸਿਸਟਮ (Electronic System) ਸੇ ਮੇਰੇ ਖਾਤੇ ਸੇ ਅਪਣੇ ਖਾਤੇ ਮੇਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰਵਾ ਲੀਏ। ਫਾਰਮ ਕੇ ਉਪਰ ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਬਾਰੇ ਮੇਂ ਸਾਰਾ ਕੁਛ ਭਰ ਦੀਆ ਥਾ। ਯਹਾਂ ਤੱਕ ਮੈਨੇ ਅਪਨਾ ਜਿੱਪ ਕੋਡ (Zip Code) ਭੀ ਉਸ ਫਾਰਮ ਮੇਂ ਭਰ ਦੀਆ। ਆਪ ਮੁਝੇ ਠੀਕ ਸਤਰਕ ਕਰ ਰਹੇ ਥੇ ਲੇਕਿਨ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਮੇਂ ਅੰਧਾ ਹੋ ਗਯਾ ਥਾ। ਇਸ ਚੱਕਰ ਮੇਂ ਅਪਣਾ ਖੁਦ ਕਾ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਭੀ ਗੁਆ ਬੈਠਾ, ਮੈਂ ਤੇ ਲੂਟਾ ਗਯਾ। ਮੈਂ ਤੋਂ ਲੂਟਾ ਗਯਾ!! ਅਬ ਮੈਂ ਕਯਾ ਕਰੂੰ?”

“ਚੰਦਰ, ਹੁਣ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਸ ਲਾਟਰੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸਣ ਲਈ ਫੋਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਚਾਨਕ ਤੇਰਾ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖੋ। ਇਸ ਖੁਠੀ ਲਾਟਰੀ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਅੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢ ਕੇ ਖ਼ਤ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੂੰ ਵੀ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖ ਲੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਹੀ ਦੇਖ ਕੇ ਹਟਿਆ ਹਾਂ। No use of crying over spilt milk. ਚੰਦਰ। ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਸਤਰਕ ਰਹੀਂ, ਦੋਸਤਾ!!”

ਸਿਡਨੀ, ਸਾਂਢੂ ਅਤੇ ਸ਼ੋਅ-ਆਫ/ਸਾੜਾ

“ਉਸ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਪੁੱਤ ਨੇ BMW ਲੈ ਲਈ, ਮੈਂ ਮਰਸਡੀਜ਼ ਲਊਂ। ਉਸ ਲਮਢੀਗ ਨੇ ਇਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਤੋਂ ਦੋ ਬਣਾ ਲਏ, ਮੈਂ ਵੀ ਹੁਣ ਦੋ ਦੇ ਚਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਹ ਲਊਂ। ਉਸ ਕੰਜਰ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਘਰ ਕੈਲੀਵੇਲ (Kellyville) ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ, ਮੈਂ ਵੀ ਹੁਣ ਨਾਰਥ ਸ਼ੋਰ (North Shore) 'ਤੇ ਇਕ ਮਿਲੀਅਨ ਦਾ ਖਰੀਦੇ। ਉਸ ਹਰਾਮੀ ਦਾ ਪੋਤਾ ਚੋਣਵੇਂ ਸਕੂਲ (Selective School) ਦਾ ਟੈਸਟ ਨਹੀਂ ਪਾਸ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਮੇਰਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਭੂਤਨੀ ਦਾ ਹਰ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਗੋੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਆਉਂਦਾ, ਮੈਂ ਵੀ ਹੁਣ ਵਰਲਡ ਟੂਰ (World Tour) ਕਰੂੰ। ਉਸ ਕੁਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੁੱਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ Disposable ਭਾਂਡਿਆਂ 'ਚ ਰੋਟੀ ਖੁਆਈ ਸੀ, ਮੈਂ ਬੋਨ-ਚਾਈਨਾ (Bonchina) ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ 'ਚ ਖੁਆਉਂ। ਉਹ ਗਧਾ ਆਪਣੀ ਜਲੰਧਰ ਵਾਲੀ ਕੋਠੀ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਮੇਰੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਾਲੀ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਸਾਲਾ ਪਤਾਲ 'ਚ ਉਤਰ ਜੂ। ਉਸ ਚੋਰੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਵਿਆਹ 'ਤੇ ਜੈਜੀ ਬੈਂਸ ਸੱਦਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ ਸੱਦੇ। ਉਹ ਸ਼ੂਕਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੋ ਬੰਦਾ ਬਰਾਤ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਮੈਂ 500 ਲੈ ਕੇ ਜਾਉਂ!! ਉਸ ਚਬਲ ਦੇ ਪੁੱਤ ਨੇ.....।”

ਉਹ ਹੋਰ ਗੰਦੇ ਤੋਂ ਗੰਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੈਂ ਅੱਕ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, “ਬੱਸ। ਬੱਸ। ਬੱਸ!! ਮੂੰਹ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਬੋਲ!! ਤੈਨੂੰ ਅੱਜ ਹੋ ਕੀ ਗਿਆ?” ਜਦ ਉਹ ਮੇਰੇ ਰੋਕਣ 'ਤੇ ਵੀ ਨਾ ਰੁਕਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਤੈਨੂੰ ਐਨਾ ਗੁੱਸਾ ਕਿਉਂ ਆਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ? ਇਹ ਲਮਢੀਗ, ਇਹ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਪੁੱਤ, ਇਹ ਭੂਤਨੀ ਦਾ ਹੈ ਕੌਣ?”

“ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਦੀ ਗਲੀ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਜੇ ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਸਾਲੇ ਕੋਲ ਤਿੰਨ ਕਮਰਿਆਂ ਦਾ ਕਬਾੜ ਖਾਨਾ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਹਰਾਮੀ ਨੇ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਰੱਖ ਲਈਆਂ। ਹੁਣ ਡਬਲ ਸਟੋਰੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸਾਲਾ ਮਰੂਸੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਭੂਤਨੀ ਦੇ ਨੂੰ ਦੇ ਡੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਚਲਾ ਕੇ ਢੂੰਗਾਂ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਹਰਾਮੀ ਦੀ ਆਕੜ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਹੁਣ ਜੇ ਬੁੱਢੇ ਬਾਰੇ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਕੋਲ ਹੋ ਗਏ ਆ ਤਾਂ ਖੋਤੀ ਦਾ ਆਕੜ ਆਕੜ ਕੇ ਤੁਰਦਾ। ਅਖੇ ਜਿਹਦੇ ਕੋਲ ਰੱਤੀ ਉਹਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਛੱਤੀ!! ਹੁਣ ਸਾਲਾ ਨੰਜੂ ਤੋਂ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਹੋਈ—ਪਰਸੂ, ਪਰਸਾ, ਪਰਸ ਰਾਮ!!”

ਇੰਨਾ ਕੁਝ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਂਢੂ ਨਿਰੰਜਣ

ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ 'ਤੇ ਤਰਸ ਵੀ ਆਵੇ ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਵੀ। ਤਰਸ ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਵੇ ਕਿ ਉਹ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਚ ਆ ਕੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਮਾਈ ਕਰੇ। ਗੁੱਸਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਤੋਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਸੜੀ ਜਾਵੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਸਾਂਢੂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਾਨੂੰ ਦੇ ਭੇੜ ਜਿਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਏ। ਅਗਰ ਤਿੰਨ ਸਾਂਢੂ ਕਿਸੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਤਰਜ ਆਪਣੀ ਹੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਅਗਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਘੱਟ ਬੋਲਚਾਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਚੁੱਭਵੀਂ ਝਾਕਣੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਅਗਰ ਇਕ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਂਗ ਪੀਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਛੇ ਪੀਵੇਗਾ। ਅਗਰ ਇਕ ਪੀ ਕੇ ਇਕ ਚਾਂਗਰ ਮਾਰੇਗਾ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਚਾਰ ਚਾਂਗਰਾਂ ਮਾਰੇਗਾ। ਅਗਰ ਇਕ ਵੱਲ ਘਰ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਦੇਣ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਰੁੱਸ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਵੇਗਾ। ਅਗਰ ਇਕ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੇ ਵੱਧ ਆਉ-ਭਗਤ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਣ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਰੋਟੀ ਵਾਲੇ ਭਾਂਡੇ ਵਗਾਹ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਮਾਰੇਗਾ। ਇਹ ਲੜਾਈ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਲੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਮਾੜੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰੀ ਜਾਣਗੇ, 'ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਸਾਲੇ ਲਈ ਆਹ ਕੁਝ ਕੀਤਾ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਹਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਬੱਸੋਂ ਉਤਰਦੇ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਬਾਪੂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਲੈਣ ਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਆਪ ਹੀ ਟੈਕਸੀ ਕਰ ਕੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਅਜੇ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਏ, ਮੈਂ ਹੁਣ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਅੜਬ ਸਮਝਦੇ ਆ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਆ, ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਾਫਤ ਦਾ ਵਾਧੂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਈ ਜਾਂਦੇ ਆ।' ਸਾਲੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਕਸਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਸਾਂਢੂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਲੀਆਂ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਸਾਂਢੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋੜਦੇ ਹਨ। ਸਾਲੀਆਂ ਰੋਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਂਢੂ ਕਹਿਕਹੇ ਲਗਾ ਕੇ ਬੁੱਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਲਗਭਗ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾੜਾ ਹੀ ਦਰਾਣੀਆਂ ਜਠਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮੈਕਸੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾਈਟੀਆਂ ਪਹਿਨਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਦਰਾਣੀ ਪੇਂਡੂ ਇਸਤਰੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਤੋਂ ਝਾਕਾ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਉਹ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਪਹਿਨਣ 'ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, 'ਇਹ ਕੀ ਬਾਂਦਰ ਘੱਗਰੀ ਜਹੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਏ? ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਘੱਗਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ?' ਦਿਲੋਂ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਪਹਿਨਿਆ ਕਰ। ਆਖ਼ਰ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਘੱਗਰੀ ਪਾ ਹੀ ਲਈ। ਫਿਰ ਝਾਕੇ ਦੀ ਮਾਰੀ ਕਮਰੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਕਰੇ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਸਾੜੀ ਵੀ ਪਹਿਨ ਲਈ ਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਸਾੜੀ ਪਹਿਨ ਕੇ ਬਜ਼ਾਰ 'ਚ ਤੁਰਨਾ ਫਿਰਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਅਜੀਬ ਤੇ ਓਪਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਭਰਾ ਦੇ ਸਕੂਟਰ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਅੱਖੀ ਸੱਖੀ ਵਾਪਸ ਤਾਂ ਘਰ ਪਰਤ ਆਈ ਪਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਾੜੀ ਉਤਾਰ ਕੇ ਸੂਟ ਪਹਿਨਿਆ, ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਠੀਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, 'ਸਾਡੇ ਕਾਗਜ਼ ਤਾਂ ਆਉਣ ਹੀ ਵਾਲੇ ਆ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਸ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਏ!' ਮਹੀਨੇ ਕੁ ਬਾਅਦ ਇਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੁਹਰਾ

ਦਿਆ ਕਰੇ। ਜਦ ਮੇਰਾ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਆਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਅਚਾਨਕ ਸਵਾ ਕੁ ਸਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, 'ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਉਡੀਕਦੇ ਦਸ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ।' ਕਈ ਦਿਨ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹੀ। ਜਦ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਟੁਕੇਸ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਫੜਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, 'ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਰ ਹੋਣਾ ਏ। ਏਥੇ ਦਫਤਰਾਂ 'ਚ ਕਰਸੀਆਂ ਤੋੜ ਆਉਂਦੇ ਆ। ਜਦ ਮਰਜ਼ੀ ਛੁੱਟੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਆ। ਪਤਾ ਲੱਗੂ ਜਦ ਦਰੱਖਤਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਪਊ। ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਹੁਣ ਬਾਂਦਰ ਘੱਗਰੀ ਪਾਈ ਫਿਰਦੀ ਆ, ਉਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗੂ ਜਦ ਇਹ ਕੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸੂ!!'

ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਸਾਂਝੇ ਵਾਸਤੇ ਅਵਾ-ਤਵਾ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਨਿਰੰਜਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਬੰਦਾ ਤਾਂ ਐਨਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ, ਜਿੰਨਾ ਤੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਏਂ। ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਏ, ਪਿੱਛੇ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਰਸੂਖ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਨੇਜਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਏ ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੜੇ ਫਾਇਦੇ ਕੀਤੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਿਵਾਏ। ਸੁਣਿਆ ਏ, ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬੈਂਕ ਦਾ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਹੋਰ ਤਰੱਕੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਇਧਰ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵਰਤਾਵਾ ਕਾਫੀ ਚੰਗਾ ਸੀ।"

ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਭੁੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਅਗਰ ਉਧਰ ਤੋਪ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਇਥੇ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਂਦਾ? ਖਾ ਗਿਆ ਹਰਾਮੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚਾਰ ਲੱਖ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿਵਾਇਆ ਤਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਖਾਤੇ ਉਸ ਤੋਂ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਸੀ ਸਾਲਾ ਲੋਨ ਅਫਸਰ ਤੇ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਮੈਨੇਜਰ ਸੀ। ਸਾਲਾ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਬੈਂਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਭੂਤਨੀ ਦਾ ਮੈਨੇਜਰ ਕਹਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦਾ! ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਵਣ-ਵਣ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਪਈ ਏ। ਕੋਈ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦਾ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਗਿੱਦੜਬਾਹੇ ਦਾ। ਕੋਈ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਦਸੂਹੇ ਦਾ। ਕੋਈ ਕਰਨਾਲ ਦਾ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾ। ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਉਥੇ ਕੀ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਧਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਪਬਲਿਕ ਵਰਕਸ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਿਚ ਐਸ.ਡੀ.ਓ. ਸਨ। ਜ਼ਰਾ ਉਧਰ ਜਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖ, ਤੈਨੂੰ ਆਪੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜੂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਧਰ ਕੀ ਸਾਂ ਤੇ ਕੀ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਪਿਓ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਹੂ ਸਿਰਕੱਢ ਅਫਸਰ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਕ ਸਾਰੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਆ ਉਹਨੂੰ। ਮਹਿਕਮੇ ਵੱਲੋਂ ਸਾਨੂੰ ਬੰਗਲਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜੀਪ ਸੀ, ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ, ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ ਸਨ। ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੋਈ ਸਾਡੀ ਪਾਲਣਾ ਪੋਸ਼ਣਾ। ਨੰਜੂ ਦੇ ਪਿਉ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਚਾਰ ਖੇਤ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਬੈਂਕ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੀ ਸੀ?"

ਮੈਥੋਂ ਕਹਿਣੋਂ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ, "ਤੂੰ ਗਿੱਲ ਏਂ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਏਂ ਤੇ

ਤੇਰਾ ਤੀਜਾ ਦਸੂਹੇ ਵਾਲਾ ਸਾਂਝੂ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਹੋਊ। ਤੀਜੇ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਏ? ਉਹ ਕੀ ਕਰਦਾ ਸੀ? ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਏ।"

ਉਹ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ, 'ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ! ਕੰਜਰ ਦਾ ਆਮ ਮਾਸਟਰ ਏ। ਰੋਅਬ ਪਾਉਣ ਲਈ ਐਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਸਕੂਲ ਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰੀ ਭੂਤਨੀ ਦਾ ਪੱਗ ਲੁਹਾ ਚੁੱਕਾ ਏ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਭੁੜਕ ਕੇ ਜਾ ਵੜੂ। ਅਗਲੇ ਤਾਂ ਟੁੰਡੀ ਲਾਟ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਦੇ। ਇਹ ਲੰਡੂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਐਵੇਂ ਪੂਛ ਹਿਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ। ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ। ਅਗਲੇ ਤੋਖੀ ਮਾਸਟਰ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਲਾ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਪੱਕੇ ਖਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਹ ਹੁਣ ਪੰਜ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਭੂਤਨੀ ਦੇ ਨੂੰ ਸਕੂਟਰ ਜੁੜਿਆ ਏ। ਤੜਕੇ ਉਠ ਕੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾ ਕੇ ਦੌੜਾ ਦੌੜਾ ਸਕੂਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਠਿਗਣੇ ਜਿਹੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਭਈਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਚੱਜ ਨਾਲ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੇ ਤਾਂ ਟਿਕੂ ਕਿਵੇਂ? ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ—ਮੇਰਾ ਵੀ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸੋਚ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਨ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਖੇ ਭੈਣਾਂ-ਭੈਣਾਂ ਆਪੇ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਕਰ ਲੈਣਗੀਆਂ। ਉਹਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ, 'ਅਗਰ ਸਾਡਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਸੱਦ ਲਵੋ। ਅਖੇ, ਪੈਸੇ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਦਿਖਾ ਦੇਵੋ, ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਇੰਨੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ।' ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਇਧਰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਐਵੇਂ ਸੋਧਾਂ ਲਾਈ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਏਦਾਂ ਦੇ ਲੰਡੂਆਂ ਨੂੰ ਘਾਹ ਪਾਉਂਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦੀ ਵੀ ਹੁਣ ਇਕ ਵਾਰ ਕਪੱਤ ਕਰਨੀ ਪੈਣੀ ਏਂ, ਜਿਹੜੀ ਐਵੇਂ ਘਾਹ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਏਧਰ ਆ ਕੇ ਕੰਜਰ ਦੇ ਨੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਅੱਖਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਣਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਣਾ—ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਆਂ! ਚਾਰ ਖੇਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਆ, ਉਹ ਵੀ ਕੱਢੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ। ਅੱਡੀ ਚੋਟੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਕੇ ਸਾਲੇ ਤੋਂ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਲੱਗਿਆ। ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਜੋਗੇ ਵੀ ਹਰਾਮੀ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੇ, ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਜਲੰਧਰੀਆਂ ਨਾਲ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸਾਲੇ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਵਿਆਹ 'ਤੇ ਸਾਰੇ ਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਾਂ ਖੰਨੇ। ਗਾਣੇ ਵਾਲੀ ਸੱਦੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੋ ਕੁ ਵਾਰ ਉੱਠਿਆ 50-50 ਦਾ ਨੋਟ ਦੇਣ, ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ 500 ਦਾ ਨੋਟ ਉਪਰ ਨੂੰ ਕਰ 'ਤਾ, ਫਿਰ ਕੰਜਰ ਮੂਤ ਦੀ ਝੱਗ ਵਾਂਗ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਆਹ ਦੂਜੇ ਗੰਜੇ ਨੰਜੂ ਨੇ 50 ਦੇ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਬੱਬੀ ਗਾਣੇ ਆਲੀ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਸੁੱਟੀ ਤਾਂ ਮੈਂ 500 ਦੇ ਨੋਟਾਂ ਦੀ ਬੱਬੀ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਸੂਅਰ ਦੇ ਪੁੱਤ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਮਾਰੀ। ਗਾਣੇ ਵਾਲੀ ਦੌੜ-ਦੌੜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਵੇ। ਮੈਂ ਖੇਤੀ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਬਰਫ 'ਚ ਲਾ 'ਤੇ, ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਮੂੰਹ ਲੁਕਾਉਂਦੇ ਫਿਰਨ। ਪੀਤੀ ਓ ਮੇਰੀ ਵੀ ਬਬੇਰੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ—“ਆਓ ਨਿਤਰੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਭੂਤਨੀ ਦਿਓ, ਅੱਜ ਜੱਟ ਕੱਲਾ ਮੈਦਾਨ 'ਚ ਬੁੱਕੂ।” ਰੱਬੋਪਾਈ ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਬਚੀ, ਭੱਜ ਕੇ ਬਾਪੂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਪੰਡਾਲ 'ਚੋਂ ਦਬੀੜਾਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ। ਕੁਰਸੀਆਂ ਉਲਟਦੀਆਂ ਫਿਰਨ ਤੇ ਗਲਾਸੀਆਂ ਕੀਚਰਾਂ ਕੀਚਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਫਿਰਨ। ਆਹ ਕੁੱਤੇ ਨੰਜੂ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਸੱਸ

ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਕੁ ਲਈ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਚੌੜਾ ਹੋਇਆ ਫਿਰੇ, ਕਹਿੰਦਾ ਫਿਰੇ, “ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੀਬੀ ਭਾਖਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਹੀ ਲਿਆ, ਜਲੰਧਰੀਏ ਨੇ ਕਦੀ ਬਾਤ ਨੀ ਪੁੱਛੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਐਤਕੀਂ ‘ਕੱਠੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਰੱਖੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ। ਮੈਂ ਵੀ ਜੱਟ ਦਾ ਪੁੱਤ ਨੀ ਜੇ ਵੀਜਾ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੋਰ ਨਾ ਵਧਾਇਆ। ਕੰਜਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਕਦੀ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਿਆ ਇਧਰ। ਕਹੂ, ਉਹ ਉਥੇ ਹੀ ਠੀਕ ਆ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰੀ ਬੁਲਾ ਚੁੱਕਾਂ, ਦੋਵੇਂ ਵਾਰੀ ਛੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਰਹਿ ਕੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਲਾ ਜੋਰੂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਏ, ਸੱਸ ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਸੁਣ ਲੈ—ਸੱਸ ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ, ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਉਣ ਹੀ ਨਾ ਦਿਆ ਕਰੇ। ਕੰਜਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ—ਮੇਰੇ ਵੀ ਉਹ ਸੱਸ ਸਹੁਰਾ ਓਦਾਂ ਦੇ ਹੀ ਆ ਜਿੱਦਾਂ ਦੇ ਉਹਦੇ ਆ। ਵਾਪਸ ਭੇਜਣ ਵੇਲੇ ਨਾ ਕੋਈ ਚੱਜ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਗਹਿਣਾ। ਅੱਧੀਆਂ ਕੁ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਾਂ ਸੇਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫੜਾ’ਤੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇਖੂ ਤਾਂ ਸਾਲੇ ਨੂੰ ਸੱਤੀ ਕੱਪੜੀਂ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜੂ।”

“ਤੂੰ ਕੀ ਕੁਝ ਦੇਵੇਂਗਾ?”

“ਸੱਸ ਲਈ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚੋਨੀ, ਸਹੁਰੇ ਲਈ ਕੜਾ, ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਕਈ ਕਈ ਸੂਟ, ਮਾਇਕਰੋਵੇਵ ਓਵਨ, ਸਾਲੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਆਈ.ਬੀ.ਐਮ. ਦਾ ਕੰਪਿਊਟਰ, ਡਿਜ਼ਿਟਲ ਕੈਮਰਾ, ਤੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਸਾਰਾ ਲਟਰਮ ਪਟਰਮ। ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਟਿਕਟ ਦੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਮੈਂ ਖੁਦ ਹੀ ਖਰਚੂੰ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੀਆਂ ਸੈਰਾਂ ਵੀ ਖੂਬ ਕਰਾਉਂ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਹਰ ਵੀਕਐਂਡ ‘ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਇਆ ਕਰੂੰ। ਨੰਜੂ ਨੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਮਸਾਂ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੱਦ ਕੇ ਅੰਦਰ ਪਾ ਕੇ ਮਾਰ ‘ਤੇ ਸੀ। ਕਿਹਾ ਕਰੇ—ਕਿਹੜਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੂਰ ਏ, ਪੈਦਲ ਤੁਰ ਕੇ ਹੀ ਜਾ ਆਇਆ ਕਰੋ। ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੂੜੀਆਂ ਮਾਰ’ਤੀਆਂ। ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਾਰੇ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੌੜ ਗਏ ਸੀ। ਮੈਂ ਸੱਦੂੰ, ਦੇਖੀਂ ਮਹੀਨਾ ਵੱਧ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣਗੇ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਏ, ਹੁਣ ਨੰਜੂ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦਾ ਏ। ਮਾਂ ਇਥੇ ਆਈ ਨੀ, ਸੱਸ ਨੂੰਹ ਦੀ ਖੜਕੀ ਨੀ। ਦੇਖੀਂ ਰੋਜ਼ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੋਉਂ। ਉਥੇ ਵੀ ਸੱਸ ਨੂੰਹ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਨੰਜੂ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਖੂਹ ਵਿਚ ਛਾਲ ਵੀ ਮਾਰਨ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਬਚਾ ਲਈ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ।”

“ਤੂੰ ਯਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਨੰਜੂ ਦੇ ਘਰਵਾਲੀ ਕਿਉਂ ਕਹਿੰਦਾ ਏਂ, ਆਪਣੀ ਸਾਲੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ?”

“ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਕੋਈ ਸਾਲੀ ਸੂਲੀ ਨੀ ਹੁੰਦੀ। ਸਾਲੀ ਤਾਂ ਕੰਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਏ।”

“ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ। ਸਾਲੀ ਸਾਲੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਭਾਵੇਂ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੰਵਾਰੀ। ਤੂੰ ਸਾਲੀ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀ ਫਿਰਦਾ ਏਂ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੇਰੀ ਨੀਤ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ।”

“ਤੇਰੀ ਨੀਤ ਬਹੁਤ ਸਾਫ਼ ਏ? ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾਢੂ ਖਾਨ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਜਾਣਦਾਂ ਤੂੰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਦੁੱਧ ਧੋਤਾ ਏਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਇਥੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਾਪੜ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਤੇਰੀ ਸਾਲੇ ਦੀ...।”

ਜਦ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਨਕੋਰਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਭੱਜ ਪਿਆ। ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ‘ਤੇ ਗੱਡੀ ਆ ਕੇ ਰੁਕੀ ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਭੱਜ ਕੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਫੜਨ ਲਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸਦਕੇ ਜਾਈਏ ਟਰੇਨ ਗਾਰਡ ਗੋਰੀ ਦੇ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਘੜੱਚ ਕਰ ਕੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਗੱਡੀ ਤੁਰੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਉਹ ਬਾਹਰ ਇਵੇਂ ਆਫਰਿਆ ਖੜਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਝੋਟੇ ਨੇ ਬਰੂ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਲਿਵਰਪੁਲ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਾਂਢੂਆਂ ਦੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਇਹ ਲੇਖ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਨਾਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ—ਹਰਮਜ਼ਾਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਾੜਾ ਸਾਂਢੂਆਂ ‘ਤੇ, ਮੈਨੂੰ ਐਵੇਂ ਕੁੱਟਣ ਨੂੰ ਫਿਰੀ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਂਢੂਆਂ ਦਾ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਬਰੇਜ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਏ! ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਵੀ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਮੌਸਮ, ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਮਾਈਕਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ

ਮੇਰਾ ਇਕ ਦੋਸਤ ਰੇਲਵੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਈਕਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਾਈਕਲ ਮਾਨ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਏ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਇਥੇ ਆਇਆ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਟੈਰੀ ਸੰਧੂ ਕਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਈ ਕਿਰਨਦੀਪ ਬਰਾੜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੈਰਨ ਬਰਾੜ ਕਹਾ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਹੈਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਗੈਰੀ। ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਐਮੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲੋ ਜੁਲੀਅਟ। ਗੌਰੇ ਦਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਡਵਿੰਡਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਿੰਦਰ ਨੂੰ ਬਿੰਡਾ।

ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮਾਈਕਲ ਮਾਨ ਦੀ। ਉਸ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਖਰੀਦਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਘਰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਆਪਣੇ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਤੋਂ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵੱਲ ਵੀ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਬੈਂਡ ਰੂਮ ਵੱਲ ਵਧੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੰਤੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਗਈ।

“ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਇਸ ਕਿੰਗਸਾਈਜ਼ ਬੈਂਡ ਦੀ ਪੈਂਦੀ ਇਹ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਕਿਉਂ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ—ਇਕ ਕੰਬਲ ਪਿਆ ਏ, ਇਕ ਪਤਲੀ ਲੋਈ, ਇਕ ਖੋਸੀ ਤੇ ਇਕ ਪਤਲੀ ਚਾਦਰ। ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਆਪਣੇ ਬੈਂਡ 'ਤੇ ਗਾਹ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਆਹ ਤੂੰ ਭਾਬੀ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਉਸ ਵੱਲ ਵੀ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਂ ਗਰਮੀਆਂ ਹਨ। ਸਰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਇਸ ਬੈਂਡ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੋਊ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਬੈਂਡ ਰਜ਼ਾਈ, ਕੰਬਲ, ਖੋਸੀ ਅਤੇ ਚਾਦਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਛੱਡਦੇ ਹੋਵੋਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਸੌਂਦੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਹੋ?”

“ਕੀ ਤੂੰ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਸਾਰ ਲੈਂਦਾ ਏਂ? ਇਥੇ ਕਦੀ ਤਾਪਮਾਨ 15 ਡਿਗਰੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤੇ ਕਦੇ 25 ਡਿਗਰੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਖੋਸੀ ਉਪਰ ਲੈ ਹੁੰਦੀ ਏ ਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੰਬਲ ਲੈਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਉੱਠ ਕੇ ਕਿਹੜਾ ਨੀਂਦ ਖਰਾਬ ਕਰੇ। ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਵੀ ਕੱਪੜੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ, ਉਹੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉੱਪਰ ਲੈ ਲਈਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਇੰਨੀ ਠੰਢ

ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ ਕਿ ਲੋਈ ਨਾਲ ਖੋਸੀ ਜੋੜਨੀ ਪਈ। ਅਗਰ ਕੰਬਲ ਨਾਲ ਖੋਸੀ ਜੋੜਾਂ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਲੱਗੀ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਇੰਜ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗਰਮੀ ਦੇ ਇਸ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਇੰਨੀ ਠੰਢ ਵੱਧ ਗਈ ਕਿ ਰਜ਼ਾਈ ਉਪਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰੇ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕੰਬਲ ਅਤੇ ਗਰਮ ਲੋਈ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਬੜਾ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ। ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਏਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੋ ਕੱਪੜੇ ਜੋੜ ਲਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਕ ਭਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਾਇੰਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੀ ਏ ਕਿ ਦੋ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਜੋੜਨ ਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰੇ ਕੱਪੜੇ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫੀ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਚ ਖਲਾਅ ਦਾ ਨਿਯਮ ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਏਂ। ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮਕੈਨੀਕਲ ਬਣਤਰ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਸ਼ਰ ਅਤੇ ਬਲਾਈਡ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਅਤੇ ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਦੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼, ਕਿਹੜੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਉਤਰਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਬੜਾ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਸਾਲ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਮੌਸਮ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਉਤਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਅਸਲੀ ਸਰਦੀ ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ ਵਿਚ ਪੈਂਦੀ ਏ ਤੇ ਅਸਲੀ ਗਰਮੀ ਜਨਵਰੀ ਵਿਚ। ਬਾਕੀ ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਰੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਮੇਰੇ ਇਸ ਘਰ ਵਿਚ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਤਾਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।

“ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਸਰਦੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਬਾਰਸ਼ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਫਿਰ ਠੰਢ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਰਜ਼ਾਈ ਉੱਪਰ ਲੈਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਜਾ ਕੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਿਆਲ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੀਆਂ। ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਜਦੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਿਆਲ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਪੇਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਮੰਜਿਆਂ 'ਤੇ ਸੁੱਟਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਰਜ਼ਾਈਆਂ 'ਤੇ ਵਹਿ ਵਹਿ ਕੇ ਲੋਟ ਪੋਟ ਹੁੰਦੇ ਬੱਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਕਈ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਦੇ ਚੰਦੇ ਬੜੇ ਮੁਲਾਇਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਸਾਨੂੰ ਮਾਂ ਵਰਗੀ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸਿਡਨੀ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਭਾਰੀਆਂ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਰੀਆਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਮੈਂ ਇਕ ਹਲਕੀ ਰਜ਼ਾਈ ਇਥੋਂ ਖ਼ਰੀਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਹੈ ਵੀ ਹਲਕੀ ਤੇ ਠੰਢ ਵੀ ਵੱਧ ਰੋਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਉੱਪਰ ਲੈ ਕੇ ਇਵੇਂ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਭਾਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਆਖ਼ਿਰਕਾਰ ਇਹ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਘਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਸਟੋਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਈਆਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਕਾਨ। ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਅਤੇ ਛੱਤਾਂ ਵਿਚ ਖਲਾਅ ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਇਨਸੂਲੇਸ਼ਨ (insulation) ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਖਲਾਅ ਅਤੇ ਇਨਸੂਲੇਸ਼ਨ ਠੰਢ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਨ। ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਜਟਕੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਕਾਨ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਇਵੇਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਪੇਂਡੂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੀਵੀਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਲੱਦ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਉਹ ਥਾਂ ਬੋਬਾ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਰੋਹਬ ਝਾੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਹੀ ਅਸਭਿਅਕ। ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਉਸ ਚੁਸਤ ਗੋਰੀ ਤੀਵੀਂ ਵਾਂਗ ਹਨ ਜਿਹੜੀ ਸੋਨਾ ਤਾਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ ਨੌਂ ਕੈਰਟ ਦਾ। ਇਹ ਨੌਂ ਕੈਰਟ ਦਾ ਸੋਨਾ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਵੱਧ ਫੱਬਦਾ ਹੈ।

“ਐਤਕੀਂ ਤਾਂ ਯਾਰ ਇਕ ਹੋਰ ਹੱਦ ਹੋ ਗਈ। ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅੱਧਾ ਅੱਧਾ ਕਿੱਲੋ ਦੇ ਗੜੇ ਪੈ ਗਏ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਏ ਤੇਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਗੜਿਆਂ ਨੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਮਕਾਨ ਕਿਵੇਂ ਰਿਹਾ?”

“ਦੋਸਤ, ਮੇਰਾ ਵੀ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ 9 ਦਸੰਬਰ ਦੀ ਗੱਲ ਏ। ਗੜੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਏ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਨ ਘਰ ਹੀ ਸਾਂ, ਕੰਮ ਤੋਂ ਮੇਰੀ ਛੁੱਟੀ ਸੀ। ਬਾਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੀ ਗੇਂਦ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੇ ਗੜੇ ਡਿੱਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਧਰਤੀ ਚਿੱਟੀ ਚਿੱਟੀ ਹੋ ਗਈ। ਬੱਚੇ ਗੜਿਆਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾਉਂਦੇ ਫਿਰਨ। ਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿੱਬ ਪੈ ਗਏ। ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਖਿੜਕੀਆਂ (wind screens) ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਗੜੇ ਬੰਦ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਗੋਰੇ ਡੋਨੀਅਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਦੇਖਿਆ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਆਪਣੀਆਂ ਗੜਿਆਂ ਨਾਲ ਟੁੱਟੀਆਂ ਟਾਈਲਾਂ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਕੁਝ ਡਾਲਤੂ ਟਾਈਲਾਂ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਐਨ.ਐਸ. ਡਬਲਿਊ ਦੇ Community Service Disaster Recovery Hotline ਨਾਲ ਤਕਰੀਬਨ 300 ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ। ਬਲੈਕਟਾਊਨ ਅਤੇ ਲੇਲਰ ਪਾਰਕ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚਲੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ।

“ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਭਾਵੁਕ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਪਾਣੀ ਟੁੱਟੀ ਟਾਇਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਿਪਰੋਕ (Gyprock) ਵਿਚ ਇਕਦਮ ਮਘੌਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਛੱਤ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੜੇ ਪੈਣੇ ਹਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਈ ਟਾਇਲਾਂ ਟੁੱਟ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਲੋਕ ਟਾਈਲਾਂ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਦੌੜੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਟਾਈਲਾਂ ਲੱਭਣ ਲਈ ਗਿਆ। ਟਾਈਲਾਂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸ ਪਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਟਾਈਲਾਂ ਟਾਈਲਰਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਖਰੀਦ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਟਾਈਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਹੀ ਬਦਲਾਈਆਂ ਜਾਣ, ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਟਾਈਲਾਂ ਨਾ ਬਦਲਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਟਾਈਲਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚੋਂ ਟਾਈਲਰਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਪੈਸੇ ਕਮਾਏ। ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸੰਕਟਕਾਲੀਨ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਪੱਕਾ ਹੱਲ ਤਾਂ ਟਾਈਲਾਂ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਣਾ ਸੀ।”

“ਇਹ ਤੇਰੀਆਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਠੀਕ ਹਨ। ਤੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦੱਸ, ਤੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਗੜੇ ਦੇਖੇ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ?”

“ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਕੁਈਨਜ਼ਲੈਂਡ (Queensland) ਦੇ ਕੋਲੇ ਵਾਵਰੋਲੇ ਨੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਤੇ ਵੂਲਗੂਲਗੋ ਦੇ ਕੋਲੇ

ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਕੋਲੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਹੱਥ ਰੰਗ ਲਏ। ਸੁਣਿਆ ਏਂ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇੰਜ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਹਿਣ ਪੈਂਦੀ ਤਾਂ ਬਬੇਰੀ ਵਾਰ ਦੇਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਆਕਾਰ ਤਾਂ ਬੜਾ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਗੜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇਖੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਰ ਚੰਗੀ ਮਾੜੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਆਕਾਰ ਹੀ ਵੱਡਾ ਏ। ਦੁਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਪਏ ਪਿਆਜ਼, ਆਲੂ, ਅਮਰੂਦ, ਕੇਲੇ, ਮੂੰਗਫਲੀਆਂ, ਆਤੂ ਸਭ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਸਭ ਵਸਤੂਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਦੇ ਕੁਈਨਜ਼ਲੈਂਡ ਦੇ ਕੋਲਿਆਂ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੇ ਕੋਲੇ ਮਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫਲੀਆਂ ਜਿਹੇ ਛੋਟੇ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਮੂੰਗਫਲੀ ਮੂਹਰੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੂੰਗਫਲੀ ਗਿਟਕਾਂ ਜਿਹੀ ਲੱਗਦੀ ਏ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਵੱਧ ਸਿਹਤਮੰਦ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵੀ ਵੱਧ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦਾ ਮੌਸਮ ਸੁਖਾਵਾਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਫਿਜ਼ਾ ਵਿਚ ਨਿਖਾਰ ਹੈ, ਤਾਜ਼ਾਪਨ ਹੈ, ਕੰਵਾਰਾਪਣ ਹੈ, ਸੁੱਧਤਾ ਹੈ, ਟਹਿਕ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੇ ਝਰਮਟ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਅਣਛੋਹੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਗੁਟਕੁੰ ਗੁਟਕੁੰ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਫਿਰਦੌਸੀ ਫਿਜ਼ਾ ਨੂੰ ਨਿਉਂਦਾ ਦਿੰਦੀ ਜਾਪਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਿਹੇ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਫਿਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ਧਰਤ ਵਲੈਤੀ ਦੇਸੀ ਚੰਬਾ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

“ਇਹਨਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪਏ ਫਲਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਚਾਹਵਾਨਾਂ ਦੇ ਹਿਜਰ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਇੰਜ ਮੁਰਝਾਏ ਪਏ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਓਵਰਟਾਈਮ ਨਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਭਾਈਏ ਆਤੂ ਦਾ ਰੰਗ ਮੁਰਝਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਗਤਰੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਗਾਹਕਾਂ ਦੇ ਹਿਜਰ ਕਾਰਨ ਦਾਗ ਇੰਜ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਗੋਰੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਡੌਲੇ ਤੇ ਦੇਸੀ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਲੋਦਾ ਲਾਇਆ ਹੋਵੇ।”

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਯਾਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਵਧਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏਂ। ਕਿਧਰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੇ ਕਿਧਰ ਇੰਗਲੈਂਡ। ਐਵੇਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਚਸਕਾ ਨਾ ਲਈ ਜਾਇਆ ਕਰ। ਆ ਹੁਣ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਵੀ ਪੀ ਲਈਏ। ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਭੁੱਖ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਅੱਜ ਤੈਨੂੰ ਰੋਲਵੇ ਵਿਚ ਓਵਰਟਾਈਮ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਭਾਈਏ ਆਤੂ ਵਰਗੀ ਹੋ ਜਾਣੀ ਏਂ।

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਚੁਸਕੀਆਂ ਲੈਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਬੈਠੇ ਬੈਠੇ ਹੋਰ ਘਰਾਂ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਟੈਕਸੀਆਂ ਵਾਲੇ ਭਾਜੀ

ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਟੈਕਸੀ ਸਟੈਂਡ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਰੇਲਗੱਡੀ ਅਤੇ ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਚੋਲੀ ਦਾਮਨ ਦਾ ਸਾਥ ਹੈ। ਟੈਕਸੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਬਲਿਕ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਰਥ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਇਥੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਬੱਘੀਆਂ, ਆਦਮੀ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਿਕਸ਼ੇ, ਇੰਜਣ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਹਨ ਵੈਸੇ ਵੀ ਇਥੇ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਮਾਫਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਸਪੀਡ ਨਿਸਚਿਤ ਹੈ। ਜਿਥੇ 70 ਦਾ ਸਪੀਡ-ਜ਼ੋਨ ਹੈ, ਇਹ ਵਾਹਨ ਤਾਂ ਉਥੇ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। 90 ਜਾਂ 100 ਵਾਲੇ ਸਪੀਡ-ਜ਼ੋਨ 'ਤੇ ਇਹ ਕਿੰਜ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਇਹਨਾਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕੋਈ ਵੱਧ ਤਾਕਤਵਰ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਚੱਲਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਟਾਵਾਂ ਟਾਵਾਂ ਸਾਈਕਲ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਅਲੱਗ ਰਸਤਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਟੈਕਸੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੌੜ ਭੱਜ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੋਂ ਨੌਂ ਵਜੇ ਤੱਕ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ੁੱਕਰ ਅਤੇ ਸ਼ਨੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੀ ਐਸੇ ਦਿਨ ਹਨ ਜਦ ਇਹ ਟੈਕਸੀਆਂ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਦੌੜਦੀਆਂ ਭੱਜਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਰਾਤ ਦੇ ਨੌਂ ਕੁ ਵੱਜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਟੈਕਸੀਆਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦ ਕੋਈ ਰੇਲਗੱਡੀ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਆ ਲੱਗੇ। ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਟਾਵੀਂ ਟਾਵੀਂ ਟੈਕਸੀ ਹੀ ਤੁਰਦੀ ਹੈ। ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਟੈਕਸੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸੱਦਣਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਕਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਟੈਕਸੀਆਂ ਦੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਪਰੋਡ ਨਵੇਂ ਆਏ ਪਰਵਾਸੀ ਲਈ ਇਕ ਅਜੀਬ ਨਜ਼ਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਅਰਥ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਹੋਣਾ ਇਕ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਡਨੀ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਕਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਿਡਨੀ ਦਾ ਟੈਕਸੀ ਸਿਸਟਮ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਬੇਹਤਰੀਨ ਟੈਕਸੀ ਸਿਸਟਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ 95% ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਈ ਹੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪੱਕੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਟੈਕਸੀ ਨੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਇਕ ਠੋਸ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਆਮਦਨ ਦੇਣ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੰਮ ਘਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। GPS ਸਿਸਟਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਾਬ ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸੀਆਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜਿਓਂ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ

ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੂਰ ਜਾਓ ਕਰਨ ਜਾਣ ਵਾਂਗੂੰ ਸਮਾਂ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਵੀ ਇਹ ਕਿੱਤਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਲਾਈਸੈਂਸ ਲੈਣ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਪੈਸੇ ਹੀ ਇਨਵੈਸਟਮੈਂਟ ਹੈ। ਟੈਕਸੀ ਇਕ ਚੱਲਦੀ ਫਿਰਦੀ ਦੁਕਾਨ ਹੈ। ਡਰਾਈਵਰ ਅਤੇ ਓਪਰੇਟਰ (ਮਾਲਕ) ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਾਲਕ ਘੱਟ ਪੈਸਿਆਂ 'ਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਰੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਲਾਭ ਆਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਵੱਡੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਡਰਾਈਵਰ ਸ਼ਿਫਟ ਦੇ ਨਿਸਚਿਤ ਪੈਸੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਣੇ ਪੈਸੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਨੇ ਇਥੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦਗੀ (monopoly) ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿੱਧੇ ਪੈਸੇ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਹੱਥ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਏਜੈਂਟ ਨਹੀਂ। ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਮਤਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸੁੰਘ ਸੁੰਘ ਕੇ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕਟੌਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਟੈਕਸੀ ਵਿਚ ਇੰਜ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਾਕੀ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਦੇ ਘੰਟੇ ਮੰਗਦੇ ਮੰਗਦੇ ਨੌਕਰ (employee) ਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟੈਕਸੀ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਘੰਟੇ ਮੰਗਣ ਦਾ ਟੈਟਾ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਹਨ। ਕੋਈ ਡਰਾਈਵਰ ਜਿੰਨੇ ਘੰਟੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕੰਮ ਕਰ ਲਵੇ। ਬਣੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਓਹਲਾ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਟੈਕਸੀ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਕਰ ਤੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਆਰਾਮ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਬੰਦਾ ਬੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵੀ ਸਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਟੈਕਸੀ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਿਫਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੌਣ ਜਾਗਣ ਅਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਟੈਕਸੀ ਕਿੱਤੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਹਾਨੀਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਬੁਢਾਪੇ ਸਮੇਂ ਪੈਨਸ਼ਨ ਸਕੀਮ, ਸਾਲਾਨਾ ਛੁੱਟੀ, ਬੀਮਾਰ ਹੋਣ 'ਤੇ ਛੁੱਟੀ (superannuation, annual leave, sick leave) ਆਦਿ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਕੰਮ-ਚੋਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਅਗਰ ਉਹ ਇੰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਮਾੜੇ ਗਾਹਕ ਵੀ ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਾੜੇ ਗਾਹਕ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਵੀ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਗਾਹਕ ਕਈ ਵਾਰ ਅਵਾ-ਤਵਾ ਵੀ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ, ਡਰਾਈਵਰ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸੜਕ ਉੱਤੇ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੋਖਮ ਭਰਿਆ ਵੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਰਸਤਾ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਡਰ ਵੀ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। Navigator (ਮਾਰਗ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ) ਦੀ ਖੋਜ ਨੇ ਰਸਤਾ ਭੁੱਲਣ ਦੇ ਡਰ ਦਾ ਟੈਟਾ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨੈਵੀਗੇਟਰ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਰਸਤਾ ਦੱਸਦਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਧੁਰ ਟਿਕਾਣੇ 'ਤੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਰਾਤ ਦੇ ਨੌਂ ਕੁ ਵੱਜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਬਹੁਤੀਆਂ ਟੈਕਸੀਆਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਹਿੱਲਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦ ਕੋਈ ਟਰੇਨ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਆ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਖ਼ਾਲੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰ ਇਕ ਮਹਿਫ਼ਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦੇ

ਹਨ। ਆਸਮਾਨ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਤੱਕ, ਯੂਰਪ ਤੋਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਤੱਕ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸਿਡਨੀ ਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੱਕ, ਬਾਦਲ ਤੋਂ ਬੁਸ਼ ਤੱਕ, ਕੱਲਰਾਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਾਂ ਤੋਂ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਪੈਦੀ ਡੱਬਰੀ ਤੋਂ ਵੁਲਗੁਲਗੋ ਦੀ ਬਲਿਊਬੇਰੀ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਤੱਕ, ਜਾਗਰ ਅਮਲੀ ਤੋਂ ਜਿਉਣੇ ਮੋੜ ਤੱਕ, ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ ਤੋਂ ਗੁੱਗੂ ਗਿੱਲ ਤੱਕ, ਸੁੱਚੇ ਸੂਰਮੇ ਤੋਂ ਸੋਰਭ ਗੰਗੋਲੀ ਤੱਕ, ਗੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਦੇਸੀਆਂ ਤੱਕ, ਸਸਤੀ ਤੋਂ ਸਕੋਚ ਤਕ, ਟੈਕਸੀ ਤੋਂ ਟਰੱਕ ਤੱਕ ਅਤੇ ਪੰਜ ਡਾਲਰ ਦੇ ਭਾੜੇ ਤੋਂ 95 ਡਾਲਰ ਦੇ ਭਾੜੇ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਹਾਸੇ ਉੱਡਦੇ ਹਨ, ਸੁਗਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾ ਜਾਨਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਬੋਲ ਕੇ ਮਜ਼ੇ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਚਾਹਾਂ ਤੇ ਕੋਫ਼ੀਆਂ ਪੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਏ ਡਾਲਰ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਓਪਰੇਟਰ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੀ ਕਾਰ 'ਚ ਕਿਹੜਾ ਨੁਕਸਾਨ ਏ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਫੇਰੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮਸ਼ਵਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਦਿਨ ਕਿਵੇਂ ਮਨਾਉਣਾ ਏ ਤੇ ਕਿਹੜੀ ਪੀਣੀ ਏ ਤੇ ਕੀ ਖਾਣਾ ਏ, ਇਹ ਡਿਸਕਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਸ਼ਿਫਟ 'ਚ ਬਣੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨੂੰ 34 ਜਾਂ 35 ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਰੁਪਏ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਬਣ ਰਹੀ ਕੋਠੀ ਲਈ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਕਿੰਨੇ ਭੇਜਣੇ ਹਨ, ਇਹ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਕ ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਡੋਗਰ ਤੋਂ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਵੱਧ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣ ਗਈ ਏ, ਸੋਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਕਈ ਟੈਕਸੀ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿੱਥੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਿਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਮਿਸਰ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ, "ਕਿੱਦਾਂ ਮੋਟੂ! ਕੀ ਹਾਲ ਐ?"

“ਕਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ? ਭਾਜੀ ਟੈਕਸੀ ਹੀ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹੋ?” ਨੇੜੇ ਖੜੇ ਗੋਲੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨਹੋਰਾ ਮਾਰਿਆ।

“ਤੂੰ ਟੈਕਸੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ?” ਨੇੜੇ ਖੜਾ ਸੇਮੀ ਹੋਰ ਨੇੜੇ ਹੋ ਗਿਆ। “ਭਾਜੀ, ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਆ। ਸਰਕਾਰ ਸੱਦਦੀ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਨੂੰ ਆ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦੀ ਆ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ। ਮੀਂਹ ਪਿਆ ਦੀਵਾਲੀ, ਜੇਹਾ ਭੌਂਦੂ, ਜੇਹਾ ਹਾਲੀ,” ਕੋਲ ਖੜਾ ਐਮ.ਏ. ਪਾਸ ਨਿੰਦਾ ਬੋਲਿਆ।

“ਇਸ ਕਹਾਵਤ ਦਾ ਭਾਜੀ ਕੀ ਮਤਲਬ?” ਮੈਂ ਨਿੰਦੇ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਬੈਠਾ।

“ਤੂੰ ਯਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਸਿਡਨੀ ਨੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਥੇ ਤੂੰ ਡਿਗਰੀਆਂ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਵੀ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਏਂ, ਉਧਰ ਔਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦਸਵੀਂ 'ਚ ਨਕਲ ਮਾਰਦਾ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਬਾਦ 'ਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਏ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਤੈਥੋਂ ਵੱਧ ਹੀ ਪੈਸੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਵੈਸੇ ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਇਕ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਬੋਲੀ ਰਾਮ ਨੇ ਸਾਡੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਸੀ। ਦੀਵਾਲੀ ਨੂੰ ਕਣਕ ਬੀਜੀ ਦੀ ਏ। ਇਕ ਹਾਲੀ ਨੇ ਖੇਤ ਦੀ ਵਧੀਆ ਰੋਣੀ ਕੀਤੀ, ਦੂਜੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਰੱਪੜ ਪਈ ਸੀ। ਅਗਰ ਬੀਜਣ

ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੋਨੋਂ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲੀ ਦੀ ਕਣਕ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਵਧੀਆ ਉੱਗਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਭੌਂਦੂ ਦੀ।”

“ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਐ, ਨਿੰਦਿਆ! ਮਾਸਟਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ ਸੰਤ ਰਾਮ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਚੋਥੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਗ਼ਲਤ ਕਹਿ ਗਿਆ, ਕਦੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੰਜਾਮੀ ਝੱਗਾ ਪਹਿਨਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਤੁਰਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਬਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਸਕੂਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਤਾਂ ਕਦੀ ਘੱਟ ਹੀ ਬੈਠਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਕਮਰੇ ਦੀ ਨੀਂਹ ਭਰੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੀਂਹ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿਗਰਟ ਪੀਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਛੜਾ ਹੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਲਈ ਇਕ ਸਤਰ ਜੋੜੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ:

ਸੰਤ ਰਾਮ ਪੀ ਓ ਪੀ,

ਨਾ ਤੇਰਾ ਪੁੱਤ, ਨਾ ਤੇਰੀ ਧੀ।”

ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੇਮੀ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਗੋਲੇ ਤੋਂ ਵੀ ਬੋਲਣੋਂ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ, “ਸਾਡਾ ਵੀ ਇਕ ਮਾਸਟਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ ਮੇਰੇ ਜਮਾਤੀ ਪਾਖਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਦੀਪੇ ਨੇ। ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਵੱਟ ਕੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਚਪੇੜਾਂ ਜੜ ਦੇਣੀਆਂ।”

“ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਕਿ ਖੜ੍ਹਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਕਰੇ ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਵੇ ਕੋਈ ਹੋਰ?” ਮੈਥੋਂ ਬੋਲਣੋਂ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ।

“ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਓਦਾਂ ਤੂੰ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦਾ ਟੋਕਰਾ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦਾ ਏਂ, ਬੁੱਝ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ? ਅੱਜ ਤੇਰਾ ਦਿਮਾਗ ਵੀ ਵੇਖ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।”

ਜਦ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਬੋਲ ਪਿਆ, “ਫੁੱਫੜਾ, ਮਾਸਟਰ ਭੈਂਗਾ ਸੀ। ਪਾਖਰ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਉਹ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਦੀਪੇ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਸੂਰ ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਤੇ ਚਪੇੜਾਂ ਖਾਣ ਨੂੰ ਨਿਆਣੇ।”

ਨੇੜੇ ਖੜ੍ਹਾ ਗੋਲਾ ਬੋਲਿਆ, “ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਬੀ.ਈ.ਓ. ਆਈ। ਬੜੀ ਮੋਟੀ-ਤਾਜ਼ੀ ਲੋਡੀ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਈ ਸਾਰੇ ਗੁਰ ਸਿਖਾਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸੀ ਬੀ.ਈ.ਓ. ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇਗੀ। ਉਦੋਂ ਰੋਪੜ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਬੀ.ਈ.ਓ. ਨੇ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣਿਆ ਏ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ?’ ਬੀ.ਈ.ਓ. ਨੇ ਇਕ ਬੱਚਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਚੁੱਪ; ਦੂਜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਵੀ ਚੁੱਪ। ਜਦ ਤੀਜਾ ਬੱਚਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਮਾਸਟਰ ਤੋਂ ਬੋਲਣੋਂ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ, ‘ਅਗਰ ਨਹੀਂ ਆਤਾ ਤੇ ਰੋ ਪੜ।’ ਬੱਚਾ ਇਕਦਮ ਸਮਝ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕਦਮ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ—ਰੋਪੜ।”

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਆ ਕੇ ਚੈਨੀ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਇਵੇਂ ਬੋਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬੜੀ

ਵੱਡੀ ਖ਼ਬਰ ਦੱਸਣ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇ : “ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਲਿਊਕ ਸਟਰੀਟ (Luke Street) ’ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆਂ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖਿਆ।”

“ਗੋਰੇ ਟੈਕਸੀ ’ਚ ਕਿਸਿੰਗ (kissing) ਕਰਦੇ ਹੋਊਗੇ, ਹੋਰ ਇਹਨੇ ਕੀ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖ ਲਿਆ ? ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤਾਂ ਇਥੇ ਸਾਧਾਰਨ ਹਨ। ਇਹ ਆਜ਼ਾਦ ਮੁਲਕ ਏ। ਚੈਨੀ ਨੂੰ ਅਜੇ ਇਥੇ ਆਇਆਂ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਟੈਕਸੀ ਦੀ ਅਥਾਰਿਟੀ (authority) ਵੀ ਇਹਨੇ ਅਜੇ ਨਵੀਂ ਨਵੀਂ ਹੀ ਲਈ ਆ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਰ ਕਈ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦੇਖਿਆ ਕਰੂ,” ਨਿੰਦੀ ਬੋਲਿਆ।

“ਨਹੀਂ ਭਾਜੀ, ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਪੂਰੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣ, ਐਵੇਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ,” ਚੈਨੀ ਦੱਸਣ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ।

“ਦੱਸ ਯਾਰ, ਤੂੰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।” ਕਈ ਇਕੱਠੇ ਬੋਲੇ।

“ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਲਿਊਕ ਸਟਰੀਟ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆਂ। ਦੋਨੋਂ ਇਥੇ ਪੜ੍ਹਨ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਮੁੰਡਾ ਕਹੇ—ਆ ਜਾਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੀ ਉਤਰ ਜਾਹ। ਕੁੜੀ ਕਹੇ—ਨਹੀਂ ਮੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੇਹ। ਮੁੰਡਾ ਕਹੇ—ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਐ, ਇਧਰ ਵੀ ਸੌਣਾ ਤੇ ਉਧਰ ਵੀ ਸੌਣਾ। ਕੁੜੀ ਕਹੇ—ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਇਕ ਸਾਥੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਮੁੰਡਾ ਕਹੇ—ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਏਦਾਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਉਹਨੇ ਕੁੜੀ ਉਥੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਤਾਰ ਲਈ। ਇਹ ਹਾਲ ਐ ਇਥੇ ਆਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ। ਘਰ ਦੇ ਪਤਾ ਨੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਲੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਆ। ਸਾਡਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਹੁਣ ਬੇੜਾ ਗਰਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਇਸ ਗੱਲ ’ਤੇ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਏ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬੱਚਾ ਇਸ ਧਰਤੀ ’ਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਰ ਰੱਖ ਲਵੇ, ਬਾਕੀ ਸਭ ਆਪੇ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਊ। ਆਹ ਜਦ ਕੁ ਮੈਂ ਆਇਆਂ ਉਦੋਂ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਤਕ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਧਰ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ। ਮੈਂ ਕੱਲ ਆਪਣੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਘਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਮੇਰੇ ਚਾਚੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਬੀਰਾ ਅੱਗੋਂ ਬੋਲਿਆ—ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਪੈਂਦੀ ਆ। ਬਾਰੂਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਆਈ ਲੈੱਟ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਆ। ਆਡਰਾਂ ਦਾ ਰਮਨ, ਕਾਵਾਂ ਦਾ ਕੁਲਵਰਨ, ਕਾਮਰੇਡਾਂ ਦੀ ਜੀਤੀ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਵੱਢਿਆਂ ਦਾ ਦੇਬੀ, ਘੋਟਣਿਆਂ ਦੀ ਫੋਟੋ, ਚੱਕੀ ਆਲਿਆਂ ਦਾ ਮੱਘਰ, ਡਾਕੂਆਂ ਦਾ ਘੁੱਗਾ, ਜੂ ਮਾਰਕਿਆਂ ਦਾ ਘੈਨਾ, ਦੋਲਿਆਂ ਦਾ ਮੀਤ, ਅਮਲੀਆਂ ਦੀ ਮਿੰਦੀ ਸਾਰੇ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਲਗਾਉਣ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਦੇਖੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਇੱਧਰ ਆ ਕੇ ਕੀ ਚੰਦ ਚਾੜ੍ਹਨਗੇ। ਇੱਧਰ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ‘ਸਾਡਾ ਵਿਰਸਾ’, ‘ਸਾਡਾ ਵਿਰਸਾ’ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਈ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸਾਡਾ ਵਿਰਸਾ ਹੁਣ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ’ਤੇ ਪੱਕੇ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡੀ ਜਾਂਦੇ ਆ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦੀ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਈਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਖਰਚ ਦੁੱਖੋਂ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਦੇਹ ਵਪਾਰ ਵੱਲ ਵਧ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ‘ਸਾਡਾ ਵਿਰਸਾ’ ਗਾ ਗਾ ਕੇ ਡਾਲਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਚੁੱਪ ਹਨ।

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਾਣੇ.....।”

“ਚੈਨੀ ਬਹੁਤਾ ਦਲੇਰ ਹੋ ਕੇ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਕਰ। ਹੋਰ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਬੂਥਾ ਭਨਾ ਬੈਠੀਂ। ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਨਾਂ ਜਿਹੇ ਲੈ ਕੇ ਬੜਾ ਚਿੜੀਆ ਘਰ ਜਿਹਾ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ। ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਸਾਰੇ ਇੰਦਾਂ ਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਆ। ਅਖੇ ਕਾਵਾਂ ਦਾ ਫਲਾਨਾਂ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਵੱਢਿਆਂ ਦਾ ਧੀਂਗੜਾ। ਤੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਤਾਂ ਯਾਰ ਮਜ਼ਾ ਆ ਗਿਆ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਨਾਨਕੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਨਾਨਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਲਾਂ ’ਤੇ ਵੀ ਜ਼ਰਾ ਚਾਨਣਾ ਪਾ ਦੇਹ। ਅੱਜ ਸੋਮਵਾਰ ਆਹ, ਖਾਲੀ ਖੜ੍ਹੇ ਆਂ, ਸੁਆਰੀ ਕੋਈ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਰਾ ਮਨਪਰਚਾਵਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਊ,” ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਇਕ ਬੋਲਿਆ।

ਚੈਨੀ ਅੱਲਾਂ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਗਿਆ, “ਆਹ ਹੁਣੇ ਗੱਡੀ ਆਉ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵਜੇ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਮੇਰੇ ਮਾਮੇ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਉਤਰੂ। ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਕਰ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸਿਟੀ ਤੋਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਆਲਿਆਂ ਦੇ ਸੱਦਦੇ ਆ ਪਿੰਡ ਵਿਚ। ਇਵੇਂ ਉਥੇ ਇਕ ਲਾਟਰੀ ਵਾਲੇ ਆ, ਇਕ ਖ਼ਾਲਸਿਆਂ ਕੇ ਆ, ਜ਼ੈਲਦਾਰਾਂ ਕੇ ਆ ਤੇ.....।”

“ਕੋਈ ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਅੱਲਾਂ ਦੱਸ। ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ਲਾਟਰੀ ਆਲੇ, ਖ਼ਾਲਸਿਆਂ ਕੇ ? ਇੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਅੱਲਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਵੀ ਹੈਗੀਆਂ। ਜਿਵੇਂ, ਪੱਕੇ ਆਲਿਆਂ ਕੇ, ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਕੇ, ਫੌਜੀਆਂ ਕੇ, ਅੰਬ ਵਾਲਿਆਂ ਕੇ, ਬੋਤੀ ਆਲਿਆਂ ਕੇ, ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਕੇ, ਬੀਕਾਨੇਰੀਆਂ ਕੇ, ਵਾਰ ਆਲਿਆਂ ਕੇ, ਪਨਾਹਗੀਰਾਂ ਕੇ, ਮਲਾਇਆ ਆਲਿਆਂ ਕੇ, ਮਨੀਲੇ ਆਲਿਆਂ ਕੇ, ਫੱਕਰਾਂ ਕੇ, ਮਹੰਤਾਂ ਕੇ, ਬਾਬੂਆਂ ਕੇ, ਮਝੈਲਾਂ ਕੇ.....।”

“ਲੈ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਅੱਲਾਂ ਦੱਸਦਾ,” ਚੈਨੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਬੋਲ ਪਿਆ, “ਕੁੜੀਮਾਰਾਂ ਕੇ, ਭੂਤਨੀਆਂ ਕੇ, ਮਾਰਖੁੰਦਿਆਂ ਕੇ, ਲੱਸੀ ਪੀਣਿਆਂ ਕੇ, ਅੱਖਿਆਂ ਕੇ, ਖੁਆੜੀ ਆਲਿਆਂ ਕੇ, ਮਹਿਰੂਆਂ ਕੇ, ਛੜਿਆਂ ਕੇ, ਖੁਨੀਆਂ ਕੇ, ਡਾਢਿਆਂ ਕੇ, ਲੰਮਿਆਂ ਕੇ, ਭਾਨੀਮਾਰਾਂ ਕੇ, ਭੈਂਗਿਆਂ ਕੇ, ਗੰਜਿਆਂ ਕੇ, ਡੁੱਬਜਾਣਿਆਂ ਕੇ, ਠੋਲੂ ਦਿਆਂ ਕੇ, ਰਿਬੜੀਕੀਆਂ ਕੇ, ਅੜਕਾਂ ਕੇ, ਗੋਲੀਮਾਰਾਂ ਕੇ, ਰਾਮ ਗਲੱਲੀਆਂ ਕੇ, ਬੁਰਸਿਆਂ ਕੇ, ਘਸੀਟੇ ਦਿਆਂ ਕੇ, ਘੱਚਿਆਂ ਕੇ, ਦੁੱਬੀਆਂ ਕੇ, ਮੌਜੀਆਂ ਕੇ, ਚੋਰਾਂ ਕੇ, ਠੂਠੇ ਕਾ ਲਾਣਾ.....।”

ਚੈਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅੱਲਾਂ ਗਿਣਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵਿਚ ਹੀ ਆ ਕੇ ਕਾਮਰੇਡ ਮੋਹਣੀ ਨੇ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਦੇ ਗੀਤ ਦੀ ਹੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ :

ਮਘਦਾ ਰਹੀ ਵੇ ਸੂਰਜਾ ਕੰਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ

ਮਾਂ ਧਰਤੀਏ ਤੇਰੀ ਗੋਦ ਨੂੰ ਚੈਨ ਹੋਰ ਬਥੇਰੇ

ਜਿਥੇ ਜੰਮਦਾ ਬੱਚਾ ਸੀਰੀ ਏ

ਟਕਿਆਂ ਦੀ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਏ

ਜਿਥੇ ਕਰਜ਼ੇ ਹੇਠ ਪੰਜੀਰੀ ਏ

ਬਾਪੂ ਦੇ ਕਰਜ਼ ਦਾ ਸੂਦ ਨੇ ਪੁੱਤ ਜੰਮਦੇ ਜਿਹੜੇ

ਤੂੰ ਮਘਦਾ ਰਹੀ ਵੇ ਸੂਰਜਾ ਕੰਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ।

ਮੈਂ ਮੋਹਣੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਛੰਦ ਹੋਰ ਗਾ ਕੇ ਸੁਣਾਵੇ। ਮੋਹਣੀ ਨੇ ਫਿਰ ਧੀਵੀਂ ਜਿਹੀ ਹੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ :

ਜਿਥੇ ਹਰ ਮਨ ਲਈ ਚਾਵਾਂ ਨੇ

ਜਿਥੇ ਕੁੰਜ ਘੇਰ ਲਈ ਕਾਵਾਂ ਨੇ

ਜਿਥੇ ਅਣਵਿਆਹੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੇ
ਜਿਥੇ ਧੀਆਂ ਹੋਕੇ ਲੈਂਦੀਆਂ ਅਸਮਾਨ ਜਭੇਰੇ
ਤੂੰ ਮਘਦਾ ਰਹੀਂ ਵੇ ਸੂਰਜਾ ਕੰਮੀਆਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ।

ਨਾਲ ਖੜੇ, ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਰ ਉੱਠੇ।

ਗੋਲਾ ਮੈਂਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਸੁਣਾ।”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਸੁਣਾ ਦਿੰਦਾ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।”

“ਓ ਤੂੰ ਸੁਣਾ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਅਸੀਂ ਸਭ ਸਮਝ ਲਈਦਾ ਆ, ਤੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ,” ਗੋਲਾ ਅੜੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਲੈ ਫਿਰ ਸੁਣ :

ਬਜ਼ਮੇ ਸਾਹੀ ਮੈਂ ਗਰੀਬੋਂ ਕਾ ਗੁਜਰ ਕਯਾ ਮਾਨੀ
ਸਬਤ ਜਿਸ ਰਾਹ ਪੇ ਹੋਂ ਸਤਬਤੇ ਸਾਹੀ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਂ
ਉਸ ਪੇ ਉਲਫਤ ਭਰੀ ਰੂਹੋਂ ਕਾ ਸਫਰ ਕਯਾ ਮਾਨੀ
ਮੇਰੀ ਮਹਿਬੂਬ ਕਹੀਂ ਔਰ ਮਿਲਾ ਕਰ ਮੁਝ ਸੇ।”

“ਕੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਇਹ ਕੀ ਉਰਦੂ ਜਿਹੇ ਦਾ ਘੱਟਣਾ ਫੇਰ ਕੇ ਰੱਖਣਾ? ਅਸੀਂ ਇੰਨੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸਬਤ, ਜਬਤ, ਖਪਤ, ਮਫਤ ਸਮਝ ਸਕੀਏ। ਇੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰ,” ਕਈ ਜਣੇ ਬੋਲ ਉੱਠੇ।

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਗੋਲਾ ਅੱਖਾਂ ਚੌੜੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਓ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਮਜ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ। ਮੈਂ ਹਫਤਾ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਭੂਆ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੀਟੇ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਨੂੰ ਹੁਣ ਨਾਈਆਂ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਏ। ਉਹਨੇ ਭਰਾਵੇ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਨਾਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨਾਈ ਤਾਂ ਭਰਾਵੇ, ਕੈਂਚੀਆਂ ਉਸਤਰੇ ਤਿੱਖੇ ਕਰਦੇ ਫਿਰਨ, ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਸਿਲਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਫਿਰਨ, ਗਲੀ ਗਲੀ ਕਹਿੰਦੇ ਫਿਰਨ, ਨਾਈਆਂ ਦੀ ਵੀ ਆਖਰ ਰੱਬ ਨੇ ਸੁਣ ਲਈ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਲੱਛੂ ਨਾਈ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਏ। ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਭਰਾਵੇ, ਜੁਲਕੇ, ਮੁਲਖੇ, ਟਹਿਲੇ, ਭੋਲੇ, ਰਹਿਮਤ, ਪ੍ਰਸ਼ੋਤਮ, ਲੱਛੂ, ਭੀਡੀ ਸਭ ਨੂੰ ਫੋਨ ਖੜਕਾਏ। ਤੀਜੇ ਕੁ ਦਿਨ ਭਰਾਵੇ, ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਥੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਨਾਈਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਏ, ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਬਾਰੂਵੀਂ ਪਾਸ ਹੋਵੇ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਆਈਲੈਟਸ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਲੱਛੂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—ਬਾਰੂਵੀਂ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰ ਕੇ ਜਾਅਲੀ ਵੀ ਮਿਲ ਜੂ, ਪਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਟੈਸਟ ਕਿਵੇਂ ਪਾਸ ਹੋਊ? ਗੋਰੇ ਵੀ ਸਾਲੇ ਮੂਰਖ ਈ ਆ। ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੂਵੀਂ ਪਾਸ ਛਲਾਰੂਆਂ ਨੇ ਕੀ ਵਾਲ ਬਣਾਉਣੇ ਆਂ? ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਲੇ ਹਰੜਾਂ ਪਾ ਦੇਣਗੇ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਟਹਿਲਦਾ ਟਹਿਲਦਾ ਟਹਿਲ ਚੰਦ ਨਾਈ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦਾ—ਨੀਟਿਆ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਕਰਵਾ, ਗੋਰੇ ਬੜੀ ਸਿਆਣੀ ਕੰਮ ਆ, ਉਹ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਲੋਕਮ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਪਾਸ ਡੈਮ ਬਣਾਉਣ

ਦੀ ਇੰਨੀ ਕਾਰੀਗਰੀ ਸੀ ਕਿ ਨਹਿਰੂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਰੀਕਾ 'ਤੇ ਮੰਗਵਾਉਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਹਮਕੋ ਤੁਮਕੋ ਕਰਨਾ ਅਸੀਂ ਆਪ ਸਿੱਖ ਲਵਾਂਗੇ। ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦੇਖਣ। ਮੇਰਾਂ ਦੇ ਵਾਲ ਕੱਟ ਕੇ ਐਸੀਆਂ ਮੋਰਨੀਆਂ ਬਣਾਵਾਂਗੇ ਕਿ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸਾਰੇ ਨਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੁਲਤੇ ਮਾਰ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਨੀਟਿਆ, ਮੋਕਾ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਏਂ। ਸੁਣਿਆ ਇਹਨਾਂ ਛੋਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਲਿਜਾ ਕੇ ਵਾਲ ਕੱਟਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੰਦੇ ਆ। ਵਾਲ ਕੱਟਣ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ? ਕਿੰਨੀ ਹਾਸੇ-ਹੀਣੀ ਗੱਲ ਏ। ਅਸਲੀ ਕੰਮ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਮਾਂਦਰੂ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਦਾਦਿਆਂ ਪੜਦਾਦਿਆਂ ਦੇ ਵਕਤਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਮੋਕਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਪਰਸੋਂ ਮਹਿੰਗੇ ਕੇ ਨਿੱਕੂ ਨੇ ਭੀਲੇ ਕਾ ਇੰਜਣ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਮਸਾਂ ਹਫਤਾ ਕੁ ਹੀ ਚੱਲਿਆ, ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਓਦਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਆ, ਨਿੱਕੂ ਨੇ ਜਨੀਰੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਆ। ਇਹੀ ਇੰਜਣ ਲੁਹਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਬਨਾ ਕੇ ਦੇਖੇ ਕਿਵੇਂ ਫਰਾਟੇ ਮਾਰੂ। ਮਜਾਲ ਆ, ਖਰਾਬ ਹੋ ਜੇ.....।”

ਫਿਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਇਕੱਠੇ ਬੋਲ ਉੱਠੇ :

“ਚਲੋ ਹੁਣ ਛੱਡੋ ਮਹਿਫਲ ਨੂੰ। ਅੱਹ ਸਾਹਮਣੇ ਗੱਡੀ ਆ ਗਈ। ਉਮੀਦ ਏ, ਸੁਆਰੀਆਂ ਖਾਸੀਆਂ ਉਤਰਨਗੀਆਂ। ਦੇਖੀਏ, ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਮਿਲਦੀ ਏ ਕਿ ਪੰਝੀਆਂ ਦੀ।”

ਦੋ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸੁਆਰੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਉੱਡ ਗਏ ਤੇ ਰੈੱਕ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ।

ਟੈਕਸੀ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਸੋਮ ਅਤੇ ਮੰਗਲ ਦਾ ਦਿਨ ਓਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿੰਨੇ ਕਿ ਹੋਰ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੋਰੇ ਕਲੱਬਾਂ ਅਤੇ ਪੱਬਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਫਤੇ ਦੇ ਕਮਾਏ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰ ਚੁੱਕਦੇ ਹਨ। ਸੋਮ ਅਤੇ ਮੰਗਲ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਖਾਲੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਲਈ ਹੀ ਟੈਕਸੀ ਫੜਦੇ ਹਨ। ਸੋਮਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਡਰਾਈਵਰ ਵਿਚ ਗੱਲ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ—

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ : ਅੱਜ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ quiet ਏ।

ਡਾਕਟਰ : ਅਗਰ ਦਿੱਲੀ ਢਹਿ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਿਡਨੀ ਏ। ਅਗਰ ਇਥੇ quiet ਵੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਜੋਗੇ ਪੈਸੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਬਣਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 35 ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰ ਕੇ ਰੁਪਿਆਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਅਗਰ ਤੂੰ 50 ਡਾਲਰ ਬਣਾ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਈ ਤੂੰ 1700 ਰੁਪਿਆ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 10 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਦੀ 1700 ਰੁਪਏ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਸਨ?

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ : 50 ਡਾਲਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਯਾਰ, ਖਰਚ ਤਾਂ ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਏ, ਨਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ।

ਡਾਕਟਰ : ਜਿਹੜੀ ਬਠਿੰਡੇ ਕੋਠੀ ਬਣ ਰਹੀ ਏ ਉਸ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਪੈਸੇ ਕਾਲੇ ਚੋਰ ਕੋਲੋਂ ਆ ਰਹੇ ਆ? ਗੋਰੇ ਕਦੇ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਣਗੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਕਹਿਣਗੇ—ਭੇਜੀ ਜਾਓ, ਭੇਜੀ ਜਾਓ, ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਭੇਜੋ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਸਾਡੀ ਅਗਲੀ ਪੁਸ਼ਤ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ ਇਥੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਵੇਗੀ।

ਤੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸਲਮਾਨ ਰਸ਼ਦੀ ਦੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੀ ਸੋਲਨ ਵਿਚਲੀ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਤਾਉਣ ਲਈ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਸੋਲਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਆਇਆ ਸੀ। ਅੱਵਲ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸ਼ਰੀਕ ਉਸ ਕੋਠੀ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਅਗਰ ਇੰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਨਿਆਣੇ ਗਜ਼-ਗਜ਼ ਥਾਂ ਵੇਚ ਕੇ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸ ਇਥੇ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣਗੇ ਹੀ। ਅਗਰ ਇੰਜ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਵਟਾ ਦੇਵੀਂ। ਤੂੰ ਹੁਣ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਖੂਨ-ਪਸੀਨਾ ਵਹਾ ਕੇ ਚਬੂਤਰੇ ਚਿਣੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏਂ, ਤੇਰੇ ਨਿਆਣੇ ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਪੋਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਭੰਗ ਦੇ ਭਾੜੇ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਮੂਹਰੇ ਸੁੱਟ ਕੇ ਕਹਿਣਗੇ—ਜੇ ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਹੀ ਭਲਾ। ਦੂਰੋਂ ਜਾ ਕੇ ਉਧਰਲੇ ਝਗੜੇ-ਝੇੜੇ ਨਿਬੇੜਨੇ ਬੜੇ ਅੱਖੇ ਆ। ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਉਧਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਮਦਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਉਧਰਲੇ ਸਭ ਉਧਰਲਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਆ—ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਆਇਆ, ਆਪੇ ਦਫਾ ਹੋ ਜੂ, ਅਸੀਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿਣਾ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਵਿਗਾੜ ਪਾਈਏ ?

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਰਹੀ ਤੇਰੀ 50 ਡਾਲਰਾਂ ਵਾਲੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਤੂੰ 50 ਡਾਲਰ ਖੀਸੇ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਗਰਾਜ ਸੇਲ (Garage Sale) 'ਤੇ ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਏਂ। ਗਰਾਜ ਸੇਲ 'ਤੇ ਤਾਂ ਗੋਰੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਨਵੀਆਂ ਨਕੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿੱਟਵੇਂ ਭਾਅ (throwaway price) ਤੋਂ ਵੀ ਸਸਤੀਆਂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਇਕ ਗਰਾਜ ਸੇਲ 'ਤੇ ਗਿਆ। ਇਕ ਗੋਰੀ ਨੇ 50 ਸੈਂਟ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਨਵਾਂ-ਨਕੋਰ tea set ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਗੱਲ ਬੇਮੋਸਮੀਆਂ ਸੇਲਾਂ ਦੀ। ਅਗਰ ਤੂੰ ਬੇ-ਮੋਸਮਾ ਗਰਮ ਸੂਟ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੇਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ ਸੂਟ 60-70 ਡਾਲਰਾਂ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਆ। ਇਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਤੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚਲੀ ਖਰੀਦੋ-ਫਰੋਖਤ ਨਾਲ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਏਂ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ, ਸੁਕਰ, ਸ਼ਨੀ ਨੂੰ 6-7 ਸੌ ਡਾਲਰ ਵੀ ਤੂੰ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਏਂ। ਤੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਅਮੀਰ ਸਮਝ। ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਏ।

ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਪਰਿਓਂ ਘੁੱਲਾ ਆ ਗਿਆ। ਇਕ ਹੋਰ ਡਰਾਈਵਰ ਸੁੱਚਾ ਘੁੱਲੇ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, “ਆਓ DTO ਸਾਹਿਬ, ਕੀ ਹਾਲ ਐ ? ਕਿਧਰ ਦਾ ਚੱਕਰ ਕੱਢ ਕੇ ਆਏ ਹੋ ?”

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ : ਇਹ DTO ਕੀ ਹੋਇਆ ਬਈ ? ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤਾਂ DTO ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਏ—District Transport Officer.

ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ: ਨਹੀਂ ਭਾਜੀ ! ਇਹ ਘੁੱਲਾ ਸਾਡੇ ਰੈਂਕ ਦਾ Director Taxi Operations ਏ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ DTO ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕਦਮ ਗੱਡੀ

ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਦੁਆ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਏ ਕਿ ਕਿਸ ਕਿਸ ਉਪਰੇਟਰ ਨੂੰ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਏ। ਇਹ ਉਹਨੂੰ ਫੋਨ ਮਾਰੇਗਾ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ਿਫਟ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਔਹ ਸਾਹਮਣੇ IPC ਆ ਰਿਹਾ ਏ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ : IPC ? ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ ?

ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ: ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਏ—Inspector Public Cabs (Public ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਹੋਰ 'P' ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਢੁਕਵਾਂ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ)।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ : ਇਹ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ ?

ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ: ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ? ਇਹ ਇਕ ਥਾਂ ਟਿਕ ਕੇ ਟੈਕਸੀ ਨਹੀਂ ਚਲਾਉਂਦਾ। ਇਕ ਜਾਂਬ ਇਕ ਰੈਂਕ ਤੋਂ ਚੁੱਕਦਾ ਏ, ਦੂਜੀ ਦੂਜੇ ਰੈਂਕ ਤੋਂ, ਤੀਜੀ ਤੀਜੇ ਰੈਂਕ ਤੋਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਮਾਰਨ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਸਾਡੇ ਰੈਂਕ ਵਿਚ ਇਥੇ RMPCS, MSO ਅਤੇ LMA ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੀ ਹਨ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਤੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਵੀ ਸਮਝਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ : MSO ਦਾ ਮਤਲਬ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ। ਇਹ ਤਾਂ 'Mail Sorting Officer' ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ MSO ਸਾਹਿਬ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਪੋਸਟ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਟੈਕਸੀ ਵੀ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। RMPCS ਤਾਂ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ੈਅ ਲੱਗਦੀ ਏ। RMP ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੋਇਆ—'Registered Medical Practitioner' ਤੇ PCS ਦਾ ਅਰਥ ਹੋਇਆ—'Punjab Civil Services'। ਇਹ RMPCS ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਗੱਲ LMA ਦੀ। ਅੱਜ ਤਕ ਮੈਂ MLA ਨਾਂ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਤਾਂ ਸੁਣਦਾ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਪਰੰਤੂ LMA ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੁਣਿਆ ਏ।

ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ: ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਤਾਬੀ ਕੱਢੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਟੈਕਸੀ ਰੈਂਕ ਏ, ਇਥੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹਾਂ, ਹੈ ਤਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਹੀ। ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਜਿਹੇ ਸੁਗਲ ਕਰਨਾ ਸਾਡੀ ਆਦਤ ਏ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਏਦਾਂ ਦੇ ਸੁਗਲ ਨਾ ਕਰੀਏ ਫਿਰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ 12 ਘੰਟੇ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਕਰਦੇ ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਈਏ। ਸੁਗਲ ਕਰੋ, ਹੱਸੋ ਖੇਡੋ ਤੇ ਨਾਲੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਜੇਬਾਂ ਭਰੋ। ਜਦ ਮੈਂ ਟੈਕਸੀ ਕੋਰਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤਾਬੀ ਕੋਰਸ ਤਾਂ ਹੋ ਜਾਊ, ਪਰੰਤੂ ਇਹਨਾਂ ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਲਕੀਰਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਟੈਕਸੀ ਚੱਲੂ ਕਿਵੇਂ ? ਹੁਣ ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਟੈਕਸੀਆਂ ਆਲੇ ਭਾ ਜੀਆਂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਇਹੀ ਕੰਮ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਏ।

ਰਾਬਿਨਸਨ (ਸਾਹਿਬ ਅਫਰੀਕਾ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ) : (ਉੱਚੀ ਦੇਣੀ ਓਪਰੀ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਬੋਲਿਆ) :

ਅੱਗੇ ਕਾਰੋ! (ਅੱਗੇ ਕਰੋ)

ਗੱਡੀ ਆ ਗਏ! (ਗੱਡੀ ਆ ਗਈ)

(ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਟੈਕਸੀਆਂ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਟੈਕਸੀਆਂ ਅੱਗੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੁੱਚੇ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੀ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ)

ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ: (ਗੱਲ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੋਇਆ) ਸਾਡੇ ਰੈਂਕ ਵਿਚ RMPCS ਵੀ ਏ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਏ—Richest Man of Punjabi Community in Sydney. ਤੂੰ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੀ ਏਂ। ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਏਂ। ਉਸ ਪਾਸ ਚਾਰ ਪੰਜ ਗੱਡੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਦਾ ਭਰਾ ਉਸ ਤੋਂ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰਿਫਤ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਰਾ ਵਿਚਾਰੇ ਦੀ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ (Funeral) 'ਤੇ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਆਖਿਰ ਅਦਾਲਤੀ ਕੇਸ ਲੜ ਕੇ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਉਧਰ RMP ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਅਮੀਰੀ ਦੀਆਂ ਫੜ੍ਹਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ RMPCS ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ: ਸੁੱਚਿਆ, ਇਹ ਨਾਂ ਤੇਰੇ ਪਾਇਓ ਲੱਗਦੇ ਆ। ਬੜਾ ਲੁੱਚਾ ਏ ਤੂੰ। ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਲੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਯਾਨੀ L.Singh ਕਿਹਾ ਕਰੂੰ!!

ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ: ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਤੂੰ ਤਾਂ MSO ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਵੀ ਕਿਤਾਬੀ ਜਿਹਾ ਹੀ ਲਗਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਇਥੇ ਰੈਂਕ ਵਿਚ ਮਤਲਬ ਏ—Marriage Settlement Officer ਯਾਨੀ ਕਿ ਵਿਚੋਲਾ। ਔ ਸਾਹਮਣੇ ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਪੋਠੋਹਾਰੀਆ ਖੜਾ ਏ। ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕਰਵਾਏ ਆ। ਉਹ ਵਿਚੋਲਾ ਬਣ ਕੇ ਬੜਾ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ MSO ਸਾਹਿਬ ਸੱਦਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਗੱਲ LMA ਦੀ। ਸਾਡੇ ਰੈਂਕ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਜੀਵ ਬਾਂਸਲ ਵੀ ਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਇਥੇ ਸ਼ਿਫਟ ਕੀਤਾ ਏ। ਤੂੰ ਸਾਇਦ ਉਹਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਥਾਪਰ ਕਾਲਜ, ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਏ ਉਸ ਨੇ। ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੀ ਤੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚਲੀ ਅਮੀਰੀ ਦੀਆਂ ਬੜੀਆਂ ਫੜ੍ਹਾਂ ਮਾਰਦਾ ਏ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ LMA ਸਾਹਿਬ ਯਾਨੀ ਕਿ Laxmi Mittal of Australia ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਦੇ ਕਹੂ—ਮੈਂ Telstra ਦੇ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਵਿਚ \$10000 ਲਗਾਏ ਹੋਏ ਆ! ਕਦੇ ਕਹੂ—ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਿਸਕੁਟਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਖੇਡਦੇ ਆ। ਫਿਰ ਕਹੂ—ਹਰ ਸਾਲ ਕਿੱਲੋ ਸੋਨਾ ਖਰੀਦਦਾ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਮਾੜੇ ਨਾਂ ਵੀ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਡਰਾਈਵਰ ਇਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਭੱਖੜਾ ਡਾਕਟਰ ਕਹਿ ਕੇ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਕ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾ ਨਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ 'ਤਾਂਗੇਵਾਲਾ' ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਤੂੰ ਵੀ ਬੱਚ ਕੇ ਰਹੀਂ, ਤੇਰਾ

ਵੀ ਕੋਈ ਨਾਂ ਪਾ ਲੈਣਗੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਇਕ Silver Taxi ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ—'ਤੂੰ ਹੁਣ ਟਾਈ-ਸ਼ਾਈ ਲਾ ਕੇ ਵੱਡਾ ਜੰਟਲਮੈਨ ਬਣ ਗਿਆ ਏਂ।' ਉਹ ਜਵਾਬ 'ਚ ਬੋਲਿਆ, 'ਅਗਰ ਗਧੇ ਦੇ ਕੰਨ ਕੱਟ ਦਿਓ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁੱਤਾ ਬੋੜਾ ਬਣ ਜਾਉ।' ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਗਲ ਇਥੇ ਚੱਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਆ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ: ਸੁੱਚਿਆ, ਤੁਹਾਥੋਂ ਰੱਬ ਬਖਸ਼ੋ! ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਹੀ ਬੜੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਹੋ!!
ਰਾਬਿਨਸਨ (Robinson): (ਫਿਰ ਉੱਚੀ ਦੇਣੀ ਓਪਰੀ ਪੰਜਾਬੀ 'ਚ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ) ਅੱਗੇ ਕਾਰੋ (ਅੱਗੇ ਕਰੋ)

Don't talk too much.

Train has come! Heaps of people coming down.

ਕਈ ਵਾਰ ਪੁਰਾਣੇ ਹੱਢੇ ਹੋਏ ਡਰਾਈਵਰ ਨਵੇਂ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਈਸਟਰ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਵੀਰਵਾਰ ਹਫਤੇ ਦਾ ਆਖਰੀ ਕੰਮਕਾਰੀ ਦਿਨ (working day) ਸੀ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਅਤੇ ਸੋਮਵਾਰ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ੁਕਰ ਅਤੇ ਸੋਮ ਨੂੰ ਬਜ਼ਾਰ ਅਤੇ ਦਫਤਰ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਵੀਰਵਾਰ ਇਸ ਹਫਤੇ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਵਾਂਗ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਬਿਜ਼ੀ (busy) ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਵੀਰਵਾਰ ਇੰਨਾ ਬਿਜ਼ੀ ਰਿਹਾ ਕਿ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲੇ ਭਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਖੁਰਕਣ ਦਾ ਵੀ ਸਮਾਂ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਘੰਟੇ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਦੌਰਾਨ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਮਚੀ ਰਹੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਸ਼ਿਫਟ ਦੌਰਾਨ 400 ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਡਾਲਰ ਜੋਬਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਲਏ। ਜਦ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਟੈਕਸੀ ਰੈਂਕਾਂ 'ਤੇ ਆਏ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਮਜ਼ੇ ਲਈ ਜਾਣ। ਸ਼ੁਕਰ ਦੀ ਇਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੰਮ ਘੱਟ ਸੀ ਅਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੈਬੀ ਨਵਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਡਰਾਈਵਰ ਜੈਫਰੀ (ਜਸਦੇਵ) ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਡਰਾਈਵਰ ਡਿੱਪੋ ਨਾਲ ਬੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ। ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ:

ਜੈਫਰੀ: ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਭਾਜੀ, ਅੱਜ ਛੁੱਟੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕਲੱਬ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਨੇੜੇ Rouse Hill ਵਾਲਾ Mean Fiddler Pub ਅੱਜ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਏ। ਆਮ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਉਹ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ 10 ਡਾਲਰ ਇਨਸੈਨਟਿਵ (incentive) ਦਿੰਦੇ ਆ। ਅੱਜ ਉਹ 20 ਡਾਲਰ ਦੇਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਅੱਜ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸਪੈਸ਼ਲ ਲਾਇਸੈਂਸ ਏ।

ਡਿੱਪਾ: ਅੱਛਾ ਭਾਜੀ! ਫਿਰ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਕਰਾਂਤੀ ਇਸ ਕਲੱਬ ਨੇ।

ਜੈਲੀ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਟੈਕਸੀ ਦੀਆਂ ਮੁਹਾਰਾਂ Mean Fiddler ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜਦ ਉਹ ਕਲੱਬ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕਲੱਬ ਬੰਦ ਪਿਆ ਸੀ। ਜੈਫਰੀ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਨਵੇਂ ਡਰਾਈਵਰ ਜੈਬੀ ਦਾ ਮੌਜੂ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

ਜੈਫਰੀ: ਡਿੱਪਿਆ, ਇਸ ਐਤਵਾਰ ਤੂੰ ਸਿੱਧੂ ਕਿਆਂ ਦੇ ਪਾਠ 'ਤੇ ਗਿਆ ਸੀ?

ਡਿੱਪਾ : ਨਹੀਂ ਭਾਜੀ, ਮੈਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਹੋਇਆ। ਕੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਗੱਲ ਸੀ ?
 ਜੈਫਰੀ : ਜਨਤਾ ਕਈ ਵਾਰ ਬੜੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਲੋਕ ਭਾਵੇਂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਚੱਕਰਾਂ 'ਚ ਪਾਈ ਜਾਣ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਕਈ ਲੋਕ ਬੜੇ ਸਮਝਦਾਰ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

ਡਿੱਪਾ : ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਦੱਸ ਕੀ ਏ ? ਐਵੇਂ ਭੂਮਿਕਾ ਨਾ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾਹ।
 ਜੈਫਰੀ : ਉਥੇ ਇਕ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ :

ਸ਼ਹੀਦ ਬਣਨਾ ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਪੀਤੇ ਹਨ। ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਸਿਰਤਾਜ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ। ਨੌਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ, ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ, ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨੂੰ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਪੰਥ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਆਪਣਾ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ। 1978 ਦੇ ਸਾਕੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸਾਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ...।

ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸੰਗਤ ਲੰਗਰ ਛਕਣ ਲਈ ਬੈਠ ਗਈ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ :

“ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਸਿੰਘ ਲੈਕਚਰ ਦੇ ਕੇ ਹਟਿਆ ਏ, ਇਸ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆ ਰਿਹਾ ਏ। ਅਗਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਨਸੀਬ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਪੀਏ ਬਗ਼ੈਰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਦੌੜ ਆਇਆ। ਉਥੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਦਿੰਦਾ, ਬੜਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਇਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਖੁੰਝਾ ਦਿੱਤਾ।”

ਨਾਲ ਬੈਠਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਬੋਲਿਆ, “ਇਵੇਂ ਹੀ ਤਿੰਨ ਬੰਦੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕ ਦਿਨ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਕਹਿੰਦੇ—ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਏ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ 50-50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਾਓ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੁਣ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਲਓ ਜਾ ਕੇ, ਹੁਣ ਵੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਏ, ਬਠਿੰਡੇ ਸਿਰਸੇ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਏ। ਜੇ ਮੁੜ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਇਸ 'ਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਜਣੇ ਨਿਰੁੱਤਰ ਹੋ ਗਏ। ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤੇਵਰ ਹੋਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਆ। ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ।”

ਡਿੱਪਾ : ਜੈਫਰੀ, ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਆਮ ਜਨਤਾ ਬੜੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਏ। ਅਸਲ ਸਿੰਘ ਉਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ਜੋ ਭਗਤੀ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪੂਰਨ ਸੁਮੇਲ ਹੋਵੇ। ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੁਮੇਲ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗੜ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਸਾਡੇ ਦਿਲੋ-ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸ਼ਕਤੀ

70 ਫੀਸਦੀ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਭਗਤੀ 30 ਫੀਸਦੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਵਿਚ ਝੱਟ ਲੜਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਉਸ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਦੀ ਏ। ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਹੋਰ ਉਲਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਮੀਰੀ ਅਤੇ ਪੀਰੀ ਦਾ ਕੰਸੈਪਟ (concept) ਬੜਾ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ concept ਏ। ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਇਹ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਪੂਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ 50-50 ਫੀਸਦੀ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਸਿਪਾਹੀ ਵੱਧ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਘੱਟ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਲੜਾਈਆਂ ਜਲਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਚੌਧਰ ਦੀ ਭੁੱਖ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਅਹੁਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਬੜੀ ਭੁੱਖ ਏ। ਕੱਲ੍ਹ ਇਥੇ ਕਈ ਭਾਜੀ ਖੜੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਲ ਕੇ ਇਕ ਟੈਕਸੀ ਕੰਪਨੀ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈਏ। ਗੋਰੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਖੱਟ ਰਹੇ ਆ। ਅਸੀਂ ਕਾਮੇ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਸਾਡੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬਾਂ ਭਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਆ। ਭਾ ਜੀ ਇਕ ਆਮ ਜਿਹਾ ਨਵਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਕਹਿੰਦਾ—‘ਕੰਪਨੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਨੀ ਤੇ ਲੜਾਈ ਹੋਈ ਨੀ। ਉਪਰ ਬੈਠੇ ਸਾਡੇ ਬੰਦੇ ਆਪਣੇ ਵਾਕਫ਼ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਲੰਬੀਆਂ ਲੰਬੀਆਂ ਜਾੱਬਾਂ ਦੇਈ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਅਰਗੇ ਹਮਾਤਤ ਤਾਂ ਫਿਰ ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਭਰਾਵਾ, ਆਪਣਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਗੋਰੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਆ। ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਇਹਨਾਂ ? ਆ ਚੱਲੀਏ, ਗੱਡੀ ਆ ਗਈ ਏ।’

ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲੇ ਭਾਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ :

1. ਉਹ ਡਰਾਈਵਰ ਜੋ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਲੋਕ ਡੈਕਟਰੀਆਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕੰਮ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਕ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਲੱਗ ਗਏ। ਇਹ ਲੋਕ ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੁਸ਼ ਹਨ। ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਮਿਲਣੀ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੀਲੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡੀ ਲਾਟਰੀ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਇਆ ਏ। ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਬੱਸ ਹਮ ਕੋ ਤੁਮ ਕੋ ਕਰਨਾ ਹੀ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਲ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਲੋਕ ਇੰਨਾ ਕੁ ਹਮ ਕੋ ਤੁਮ ਕੋ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਟੈਕਸੀ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੱਲਬਾਤ (ਮੁਹਾਰਤ) ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਹੈਲੋ ਹਾਏ ਕਹਿ ਕੇ ਇਹੀ ਪੁੱਛਣਾ ਹੁੰਦਾ ਏ—Where you going to...? ਗਾਹਕ ਆਪਣਾ 'ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਠਿਕਾਣਾ' ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਗਾਹਕ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਛੇੜਦਾ ਏ ਤਾਂ ਇਹ ਡਰਾਈਵਰ ਕਿਸੇ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ। ਬੱਸ ਇਹ ਗਾਹਕ ਦੀ ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਂ ਹੀ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਗਾਹਕ ਦਾ ਠਿਕਾਣਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਗੋਰੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਗੱਲ

ਛੇੜਦੇ ਹਨ—ਮੌਸਮ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਬਾਰੇ। ਭਾਰਤੀ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਕ੍ਰਿਕਟ ਦੀ ਗੱਲ ਆਮ ਛੇੜਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਦਾ ਲੜਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਗੋਰੀ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਸੀ। ਵਰਲਡ ਕੱਪ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਤੋਂ ਹਾਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਨਾਲ ਡਾਈਨਲ ਮੈਚ ਸੀ।

“You look sad tonight,” ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

“How do you think so?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“Because India has been ditched by Sri Lanka.”

“May be, you meet the same fate tomorrow.”

ਮੇਰੇ ਇੰਜ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਉਹ ਨਿਰੁੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਇੰਨੀ ਕੁ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ। ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਡਰਾਈਵਰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

2. ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ ਪਨਾਹ ਲੈ ਲਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਇਰਾਨੀ ਡਰਾਈਵਰ ਮਿਲਿਆ।

—ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹੋ ?

—ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਰਾਨ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਅੱਠ ਜਮਾਤਾਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸਾਂ।

—ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇ ?

—ਇਰਾਨ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪਲਟਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਦੌੜਨਾ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਭੱਜ ਕੇ ਇਰਾਕ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਮੈਂ ਟਰਕੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਸਿਆਸੀ ਪਨਾਹ ਲੈ ਲਈ।

—ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਇਰਾਨ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ?

—ਅਸੰਭਵ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਮੈਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਮੈਨੂੰ ਫੜ ਲਵੇਗੀ।

—ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਫਿਜ਼ਾ ਦਾ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦੇ।

—ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਤਾਂ ਇੰਜ ਹੀ ਏ।

—ਉਥੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ ? ਤੁਹਾਡੀ ਕਿੰਨੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ ਉਥੇ ?

—ਸਾਡੀ ਤਿੰਨਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ 50 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਏ। ਮੇਰਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ।

—ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਕੀਮਤ ਬਣਦੀ ਏ ? ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜ ਕੀ ਏ ?

—ਇਹ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਇਕ ਲੱਖ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਨਾਸ਼ਪਤੀ, ਖੁਰਮਾਨੀ ਅਤੇ ਸੇਬਾਂ (Pears, Apricots and Apples) ਦੀ ਉਪਜ ਹੁੰਦੀ ਏ।

—ਟੈਕਸੀ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੀ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ?

—ਮੈਂ ਡੈਕਟਰੀ 'ਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਫਿਰ ਮੈਂ ਕਲੀਨਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਮੈਂ ਪੇਂਟਰ ਵੀ ਰਿਹਾ।

—ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸੌਖਾ ਅਤੇ ਅੱਛਾ ਕੰਮ ਕਿਹੜਾ ਲੱਗਾ ?

—ਟੈਕਸੀ ਚੰਗੀ ਏ, ਇਸ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਏ, ਪੈਸੇ ਵੀ ਠੀਕ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਆ, ਸਿੱਧਾ ਪੈਸਾ ਹੱਥ ਆਉਂਦਾ ਏ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਲਾਲ ਨਹੀਂ।

—ਅੱਜ ਤਕ ਇਰਾਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸ਼ਾਸਕ ਕਿਹੜਾ ਹੋਇਆ ਏ ? ਸ਼ਾਹ ਪਹਲਵੀ ਬਾਰੇ ਤੇਰਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਏ ?

—ਮੈਂ ਸ਼ਾਹ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਵਧੀਆ ਸ਼ਾਸਕ ਮੁਹੰਮਦ ਮੁਸਾਦੀਕ (Mhd. Mosediq) ਸੀ। ਉਹ ਸੰਨ 1950 ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋਇਆ ਏ।

—ਤੇਰਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ।

3. ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਧਰ ਨੂੰ ਆ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਧ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਇੰਨੀ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਇਥੇ ਬਿਤਾਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਆਪਣੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲ-ਚਾਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ।

4. ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਤਾਂ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਏ। ਉਮਰ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਚੰਗੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਅਸਮਰੱਥ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਮਰ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਰਫਤਾਰ, ਬਲ, ਨਜ਼ਰ (Speed, Stamina, Eyesight) ਆਦਿ ਸਭ ਘਟਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਕੀ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਲੋਕ ਕਾਲਪਨਿਕ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ। ਸੋਚਦੇ ਸੋਚਦੇ ਵੀ ਸਮਾਂ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਚਿੱਤੀ ਵਿਚ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਟੈਸਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ।

5. ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਵਧੀਆ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਵਿਚ ਸੁਸਤੀ ਆਉਂਦੀ ਏ। ਇਹ ਲੋਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਹਿੱਲ-ਜੁਲ ਵੀ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਘੋਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਟੈਕਸੀ ਵੀ ਬੈਠਣ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਏ। ਟੈਕਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੋਟਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਇਸ ਮੁਟਾਪੇ ਨਾਲ ਕਈ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ।

6. ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ੇਖੀਆਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟੈਕਸੀ ਕਿੱਤਾ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚੁਣਿਆ ਏ। ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੇ ਅਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

7. ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਆਮਦਨ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਮੇਂ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

8. ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੋਰ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਅੱਧ ਸ਼ਿਫਟ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਲੋਕ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਣ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

9. ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ 5-6 ਸਾਲ ਦੱਬ ਕੇ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾ ਕੇ ਤੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਲਦੀ ਅਮੀਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਟੈਕਸੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਅੰਨ੍ਹੀ ਆਮਦਨ ਏ। ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਉਣਾ ਔਖਾ ਏ। ਇਹ ਲੋਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੁਸਤ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਾਤ ਪਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

10. ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹਨ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਹਾਤੇ ਹਨ। ਅਮਲਾ ਫੈਲਾ ਕਾਫ਼ੀ ਏ, ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਘੱਟ ਉਜਰਤ ਤੇ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਜਾੱਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਬਸ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਨੰਬਰ ਘੁਮਾ ਕੇ Tow Truck (ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ ਟਰੱਕ) ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖਰਾਬ ਟੈਕਸੀ ਲਿਆ ਕੇ ਮਕੈਨਿਕ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਓ। ਇਹ ਲੋਕ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪ ਅੱਧੇ-ਪਚੱਧੇ ਮਕੈਨਿਕ ਹਨ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਕੈਨਿਕੀ ਦੀਆਂ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਹਨ। ਨਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਟੈਕਸੀ ਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ ਚੁੱਕਦਾ ਏ ਤੇ ਨਾ ਹੀ Tow Truck ਦਾ ਭਾੜਾ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਪੈਟਰਲ ਪੰਪ ਵੀ ਹਨ ਜਿਥੇ ਟੈਕਸੀਆਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਖੜ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਇਕ ਮਾਲਕ ਦੀਆਂ 10 ਟੈਕਸੀਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਸਿਰਫ਼ ਡਰਾਈਵਰ ਹੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਟੈਕਸੀ 'ਚੋਂ ਹਫ਼ਤੇ ਦਾ 200 ਡਾਲਰ ਕਮਾ ਕੇ ਕੁਲ 2000 ਡਾਲਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਚੋਖਾ ਵਾਧਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨੌਕਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੰਬਾ ਆਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਏ।

11. ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਖੁਦ ਹੀ ਆਪਣੀ ਟੈਕਸੀ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਡਰਾਈਵਰ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਲੋਕ ਬੜੇ ਮਿਹਨਤੀ ਹਨ। ਇਹ ਘੱਟ ਟੈਕਸੀਆਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਆਮਦਨ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਦੌੜ ਜਾਣ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਘਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਾੱਬ ਚੁੱਕਣ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਅਡਜਸਟਮੈਂਟਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਿਫਟ ਖਤਮ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਇਕ ਬੰਦਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾੱਬ ਦੇ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਕ ਅੱਧਖੜ ਜਾਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦਾ ਬੰਦਾ ਘੱਟ ਘੱਟ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ ਤੇ ਇਕ ਜਵਾਨ ਬੰਦਾ ਵੱਧ ਘੱਟੇ।

12. ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਡਰਾਈਵਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੁਝ ਸਾਲ ਇਕ ਛੋਟੇ ਵਾਹਨ ਦੀ ਡਰਾਈਵਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੱਡੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਲਾਈਸੈਂਸ ਲੈਣ ਲਈ ਦਿਮਾਗੀ ਅਤੇ ਜਿਸਮਾਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈ R.T.A. ਦੀਆਂ ਜਾੱਬਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ Driving Instructor ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ Driving School ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

ਟੈਕਸੀ ਦੀ ਆਤਮ-ਕਥਾ

ਇਕ ਟੈਕਸੀ ਆਪਣੀ ਜੀਵਨ ਕਹਾਣੀ ਇੰਜ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਏ:

ਮੈਨੂੰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਡਨੀ ਦੀ ਇਕ ਨਿਲਾਮੀ ਤੋਂ 15000 ਡਾਲਰ ਵਿਚ

ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਰੀਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਟੈਕਸੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਟੈਕਸੀ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਇਕ ਆਪਰੇਟਰ ਕਈ ਚੱਕਰ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਖਰਕਾਰ ਮੇਰੇ ਆਪਰੇਟਰ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਪਾਸੋਂ ਨੰਬਰ ਪਲੇਟ ਮਿਲ ਗਈ। ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਇਹ ਪਲੇਟ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਵੀ ਫਿੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਫਿਰ ਸਾਧਾਰਨ ਕਾਰ ਤੋਂ ਟੈਕਸੀ ਬਣ ਗਈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਆਪਰੇਟਰ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਟੈਕਸੀ ਰੋਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਬਰਫੀ ਦਾ ਡੱਬਾ ਖਰੀਦਿਆ ਤੇ ਰੋਕ 'ਤੇ ਖੜੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਅਤੇ ਆਪਰੇਟਰਾਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਕਰਾਇਆ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਦੱਸ ਪੁੱਛ ਪਾਈ। ਟੈਕਸੀ ਬੇਸ (Taxi Base) 'ਤੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਅਤੇ ਨੰਬਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਆਪਰੇਟਰ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦ ਹੀ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਡਰਾਈਵਰ ਹੱਥ ਨਾ ਲਾਵੇ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਗੀਨਾ ਕੁ ਖੁਦ ਹੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਹੰਭ ਗਿਆ। ਇਕ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਵੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਚਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਉਹ workers compensation (ਕਰਮਚਾਰੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ) ਤੇ insurance (ਬੀਮਾ) ਦੇ ਪੈਸੇ ਬਚਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਬੱਕ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਰੱਖਣਾ ਹੀ ਪਿਆ। ਆਪਰੇਟਰ ਖੁਦ ਮੈਨੂੰ ਸਾਡ ਸਾਡ ਕੇ ਚਲਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਭਜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਪਸਲੀਆਂ ਤੋੜ ਸੁੱਟੀਆਂ। ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਿਫਟ ਦੇ ਆਖਰੀ ਮਿੰਟ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਡਾਲਰ ਕੱਢੇ ਜਾਣ। ਆਪਰੇਟਰ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਧੌਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਡਰਾਈਵਰ ਮੈਨੂੰ ਝਾੜ ਪੁੱਝ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਹੀ ਧੌਂਦਾ ਸੀ। ਡਰਾਈਵਰ ਮੈਨੂੰ ਧੌਂਦ 'ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਡਾਲਰ ਦੇ ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾਲੇ ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਧੌਂਦ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣਾ ਏ, ਉਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਹ 15 ਡਾਲਰ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਜਾੱਬ ਚੁੱਕ ਲਵੇਗਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਸੜਕ 'ਤੇ ਹੰਭ ਗਈ ਤੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਆਪਰੇਟਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਆਪ ਪਰੇ ਬੈਂਚ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਆਪਰੇਟਰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਅੱਧੇ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਆਇਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸ਼ਿਫਟ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਚੱਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਢਾਈ ਸੌ ਡਾਲਰ ਬਣਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੋਈ:

“ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ?” ਆਪਰੇਟਰ ਬੋਲਿਆ।

“ਸਟਾਰਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਪਤਾ ਨੀ ਕੀ ਹੋਇਆ।”

“ਆਹ ਰਬੜ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਪਈ ਆ, ਮੈਂ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ ਆ। ਹੁਣ ਸੈਲਫ ਮਾਰ।”

“ਹੁਣ ਵੀ ਸਟਾਰਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਨੁਕਸ ਲੱਗਦਾ ਏ। Tow Truck ਬੁਲਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਚੰਗਾ ਮੈਂ Tow Truck ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਾਰਦਾਂ।”

“ਪੈਸਿਆਂ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਏ?”

“ਜਿੰਨੇ ਬਣੇ ਆ, ਅੱਧੇ ਅੱਧੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਆ।”

“ਅਗਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਣ ਗਏ ਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ 20 ਡਾਲਰ ਘੱਟ ਦੇ ਦੇਹ। ਓਦਾਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ 125 ਦੇਣੇ ਸਨ। ਚੱਲ ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ 100 ਡਾਲਰ ਹੀ ਦੇ ਦੇਹ।”

“ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਬਣੇ ਹੀ ਬੜੇ ਘੱਟ ਆ, ਭਾ ਜੀ। ਬਹੁਤ quiet ਸੀ, ਕੰਮ ਤਾਂ ਚੱਜ ਨਾਲ ਚੱਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿਰਫ਼ 150 ਡਾਲਰ ਬਣੇ ਆ। ਅਗਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ 100 ਡਾਲਰ ਦੇ ਦਿਆਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਕੀ ਬਚਿਆ? ਅਗਰ ਅੱਧੇ ਅੱਧੇ ਕਰਨੇ ਆ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਰ ਲਵੋ।”

“ਸਿਰਫ਼ 150 ਹੀ ਬਣੇ ਅੱਠ ਘੰਟਿਆਂ 'ਚ?”

“ਮੈਂ ਕੋਈ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾਂ? ਆਹ ਮੇਰੀ ਜੇਬ ਦੇਖ ਲਓ।”

“ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ, ਬਈ, ਚੱਲ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਅੱਧੇ ਹੀ ਦੇ ਦੇਹ। ਕੱਲ੍ਹ ਸ਼ਾਮ ਤੱਕ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਫਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਈਂ। ਸਵੇਰ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮਰਨੀ ਹੀ ਏ। ਇਹਨੂੰ ਮਕੈਨਿਕ ਪਾਸ ਲੈ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ।”

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਂ ਸਵੇਰੇ ਮਕੈਨਿਕ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਮਕੈਨਿਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੱਖਾ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਏ। ਆਪਰੇਟਰ ਕਹੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਜੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਵਾਂ ਪੱਖਾ ਪੁਆਇਆ ਸੀ, ਐਨੀ ਜਲਦੀ ਕਿਉਂ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਕੈਨਿਕ ਕਹੇ ਕਿ ਪੱਖਾ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ। ਆਖਿਰ ਆਪਰੇਟਰ ਨੂੰ ਪੱਖੇ 'ਤੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚਣੇ ਹੀ ਪਏ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਸੜਕ 'ਤੇ ਆ ਗਈ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੀ ਚੱਲੀ ਸਾਂ ਕਿ ਇਕ ਰਾਤ ਕੁਝ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਪੱਥ ਦੇ ਬਾਹਰ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਨੁੱਡਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਨਾਲ ਤਕਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਡਰਾਈਵਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਸੇ ਦਿਖਾਉ ਤਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਿਵਰਪੂਲ (Liverpool) ਲੈ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਲਿਵਰਪੂਲ (Liverpool) ਜਾ ਕੇ ਪੈਸੇ ਦੇਣਗੇ। ਉਹ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਨੁੱਡਾ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਕ ਨੇ ਮੇਰਾ ਬਾਰੀ ਵਾਲਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਜ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਦੌੜ ਗਏ। ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਵਿਚ ਹੀ ਸ਼ਿਫਟ ਬੰਦ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਮੈਂ ਆਪਰੇਟਰ ਦੇ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਸਵੇਰ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਫਿਰ ਆਰਾਮ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਜਦ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਤਸੱਦਦ ਹੁੰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਰਾਮ ਮਿਲਦਾ ਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚੱਲ ਸੋ ਚੱਲ। ਮੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਡਾਲਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਅਤੇ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ :

1. ਮੇਰਾ ਆਪਰੇਟਰ;
2. ਮੇਰਾ ਡਰਾਈਵਰ;
3. ਮੇਰਾ Base;
4. ਸੜਕ 'ਤੇ ਲੱਗੇ Red light ਅਤੇ Speed ਕੈਮਰੇ;
5. Department of Transport;
6. Poice ਅਤੇ Enforcement Staff;
7. ਮੇਰਾ ਮਕੈਨਿਕ, ਮੀਟਰ ਤੇ ਰੇਡੀਓ ਫਿੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ;
8. Tow Truck ਵਾਲੇ;
9. Smash Repair ਵਾਲੇ;

10. ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ;
11. ਗੈਸ ਫਿੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ;
12. ਨੰਬਰ ਪਲੇਟ ਦੇ ਮਾਲਕ;
13. Income Tax (ਆਮਦਨੀ ਕਰ ਵਿਭਾਗ);
14. Taxi Training Schools;
15. ਮੇਰੇ ਡਰਾਈਵਰ ਤੇ ਆਪਰੇਟਰ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟੈਂਟ;
16. Motorways 'ਤੇ ਲੱਗੇ Toll gates;
17. Elipos ਵਿਭਾਗ;
18. ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀਆਂ;
19. Car Wash Service Stations;
20. Panel Beaters;
21. Upholstery
22. ਨਿਲਾਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਜੋ ਸਫ਼ੈਦ ਰੰਗ ਦੇ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ;
23. ਅਖਬਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਟੈਕਸੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਛਾਪ ਕੇ;
24. Advertisement Agencies ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਲਗਾ ਕੇ;
25. ਟਾਇਰ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ;
26. ਕਬਾੜੀਏ (Wreckers);
27. ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਸਟੀਰੀਓ ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ ਫਿੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ;
28. ਭਾੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਦੌੜ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗਾਹਕ;
29. ਉਹ ਗਾਹਕ ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਡ ਡਿਕਲਾਈਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ;
30. ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ ਜੋ ਮੇਰੇ ਡਰਾਈਵਰ ਲਈ ਸਪੈਸ਼ਲ ਵੱਡੇ ਸਾਈਜ਼ ਦੀ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ;
31. ਇੱਕਾ ਦੁੱਕਾ ਮੁਫਤਮੇਰੇ ਗਾਹਕ ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਲਿਫਟ ਲੈਣ ਲਈ ਤਰਲੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ;
32. Salesman ਅਤੇ Beggars ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣ ਲਈ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਪਾਸ ਰੈਂਕ ਵਿਚ ਗੇੜੇ ਕੱਢਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੋਣ ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹਨਾਂ 'ਤੇ ਬੜਾ ਗੁੱਸਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ :

1. ਲਾਪਰਵਾਹ ਡਰਾਈਵਰ (reckless drivers);
2. ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਅਨਸਰ;
3. ਖਰ੍ਹਵੀਆਂ ਸੜਕਾਂ
4. ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਮਾੜੇ ਡਰਾਈਵਰ ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਵੱਜਦੇ ਹਨ;
5. ਪ੍ਰੀਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਮਿਕਾਵਾਂ ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਕਮਰੇ (private apartment) ਵਾਂਗ ਵਰਤਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ;

6. ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਦਬ ਕੇ ਮੇਰੀ ਮਿੱਝ ਕੱਢਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਮਨਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰ 'ਚ ਬਦਲ ਕੇ ਮੇਰਾ ਪੂਰਾ ਕਬਾੜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ;
7. ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਮਾਨ ਲੱਦਣ ਵਾਲੇ;
8. ਹਾਥੀਆਂ ਜਿਹੇ ਮੋਟੇ ਗਾਹਕ ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਾਈਲੈਂਸਰ ਨੂੰ speed breakers ਵਿਚ ਵੱਜਣ ਤੱਕ ਲਿਟਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ;
9. ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਲੱਗੇ music system ਨਾਲ ਛੇੜ ਛਾੜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਾਹਕ;
10. ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ road workers;
11. ਬਾਰਸ਼;
12. ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦਿਹਾਤੀ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਦੌੜਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਮੇਰਾ ਰਾਹ ਕੱਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਵਕਤ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਤੇਜ਼ ਝਟਕੇ ਸਹਿਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ;
13. ਮੇਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਪੈਦਲ ਯਾਤਰੂ (pedestrians) ਵੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਕਦਮ ਝਟਕੇ ਸਹਿਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ,
14. ਥਾਂ ਥਾਂ ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗੇ stop sign ਅਤੇ give way sign ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੜਕਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਬੱਤੀਆਂ ਵੀ ਮੇਰੀ ਗਤੀ ਘਟਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰੇਲਗੱਡੀ ਅਤੇ ਬੱਸ ਮੇਰੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਹਨ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੱਬ ਦੱਬ ਕੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਦੀ ਵੀ ਧੱਖਾ ਨਾ ਖਾਵਾਂ। ਅਗਰ ਰੇਲ ਲਾਈਨ 'ਤੇ track work ਚੱਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਰਾਹਤ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਮੇਰੇ ਡਰਾਈਵਰ ਅਤੇ ਆਪਰੇਟਰ ਇਸ ਰਾਹਤ 'ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਈਰਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵਿਹਲੀ ਖੜੀ ਨੂੰ ਕਦਾਚਿਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਰਦੇ। ਮੈਂ ਵਿਹਲੀ ਖੜੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੜਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਰੇਲਗੱਡੀ ਨਾਲੋਂ ਬੱਸ ਨੂੰ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਮਿਲਦਾ-ਜੁਲਦਾ ਏ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇੰਨਾ ਬੋਝਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਜਿੰਨਾ ਰੇਲਗੱਡੀ ਕਰਦੀ ਏ। ਰੇਲਗੱਡੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰੀਕਣੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਮੇਰੇ ਮੁਹਰੇ ਸੁੱਟ ਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਦਬੀੜਾਂ ਲਗਾ ਦਿੰਦੀ ਏ, ਆਪ ਖਾਲੀ ਹੋ ਕੇ ਰੇਲ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਮਟਕ ਮਟਕ ਕਰਦੀ ਤੁਰਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਏ।

ਗੋਰੇ ਮੇਰਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਵਰਤੋਂ ਉਹ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰ ਲਾਈਸੈਂਸ ਰੱਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਮੇਰੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਪਰਵਾਸੀ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਪੈਦਲ ਤੁਰ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਾਫੀ ਮਹਿੰਗੀ ਹਾਂ। ਹਾਂ, ਏਅਰ ਪੋਰਟ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰੀ ਵਰਤੋਂ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਕਰਨੀ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਫੇਰੀ ਲਾਉਣ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਮੇਰੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਪੈਸੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਚੁੱਭਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਨ 1997 ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਵਾਂ ਨਕੋਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਾਲ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਫੋਰਡ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰਮ ਵਿਚ ਵਿਕਣ ਵਾਸਤੇ ਸਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਇਕ ਨਵ-ਵਿਆਹਿਆ ਜੋੜਾ ਮੈਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਜੋੜੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਖੂਬ ਸੈਰਾਂ ਕਰਾਈਆਂ। ਕਦੀ ਮੈਂ ਮੈਲਬਰਨ ਹੁੰਦੀ ਸਾਂ, ਕਦੀ ਗੋਲਡ ਕੋਸਟ ਤੇ ਕਦੀ ਸਿਡਨੀ। ਇਸ ਜੋੜੇ ਨੇ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਨਿਲਾਮੀ ਕੰਪਨੀ ਪਾਸ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਬਿੰਦੀ ਸੁਰਖੀ (facelifting) ਲਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਨਿਲਾਮੀ 'ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। 1998 ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਟੈਕਸੀ ਆਪਰੇਟਰ \$14000 ਵਿਚ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਫਿੱਟ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਟੈਕਸੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। 2003 ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਟੈਕਸੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਰੇਟਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਪਰਲਾ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਆਪਰੇਟਰ ਨੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਨਵਾਂ ਰੰਗ ਕਰਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੇਚਣ 'ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕੀਮਤ \$3000 ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਏ। ਆਪਰੇਟਰ ਦਾ ਜਵਾਨ ਲੜਕਾ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਏ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਬਾੜੀਏ ਪਾਸ ਮੁਫਤ ਸੁੱਟ ਆਵੇ। ਲੜਕਾ ਘਰ ਵਿਚ ਗੰਦਖਾਨਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹਾਂ ਉਹ ਉਥੇ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ Sports car ਖੜੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ। ਉਹ ਰੋਜ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਧੇ ਘਰ ਵਿਚ ਥਾਂ ਮੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਏ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਦਾ ਪਿਓ ਅਜੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਡਾਲਰ ਕੱਢਣੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਕ 10 ਲੱਖ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਚੱਲ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ, ਆਪਰੇਟਰ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਦੋ ਮੰਜ਼ਲੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾ ਲਏ। ਮੇਰੀ ਆਪਰੇਟਰ ਅੱਗੇ ਇਹੀ ਮਿੰਨਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਤਰਸ ਕਰੇ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਿੱਛਾ ਛੱਡ ਦੇਵੇ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਚੀਖ ਨਿਕਲ ਗਈ:

“ਬਥੇਰੇ ਪਰਵਾਸੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਿਡਨੀ ਆ ਰਹੇ ਆ, ਨਵਿਆਂ ਨਵਿਆਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਬਹੁਤੀ ਪਰਖ ਹੁੰਦੀ ਆ। ਨਾਲੇ ਪੈਸੇ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਬੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆ। ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤਾਂ ਫਸ ਹੀ ਜਾਉ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਤਾਂ ਵਟਾ ਹੀ ਦੇਉ। ਜਾਂਦੇ ਚੋਰ ਦੀ ਲੰਗੋਟੀ ਹੀ ਸਹੀ। ਮੁਫਤ ਮੈਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਬਾੜੀਏ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ॥ ਇਹ ਸਾਲੀ ਕੀ ਯਾਦ ਕਰੁ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੱਟ ਦੇ ਵੱਸ ਪਈ ਸੀ!!!”

ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਲੜਾਈ

“ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਲਈ ਇਕ ਮਾਈਕ੍ਰੋਵੇਵ ਓਵਨ ਅਤੇ ਭਤੀਜੇ ਲਈ ਇਕ ਸਕੇਟਬੋਰਡ ਅਤੇ ਇਕ ਇਕ ਪੈਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਸਕੂਟਰ ਜਿਹਾ ਲੈ ਗਿਆ। ਬਿਜਲੀ ਅਕਸਰ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਮਾਈਕ੍ਰੋਵੇਵ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਬੰਦ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਇੰਨੇ ਵਿਹਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮਾਈਕ੍ਰੋਵੇਵ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਲੋੜ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ। ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠੀ ਬੁੱਢੀ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਮਾਈਕ੍ਰੋਵੇਵ ਵਿਚ ਪੱਕੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਕੱਚੀਆਂ-ਕੱਚੀਆਂ ਲੱਗੀ ਜਾਣ। ਉਹ ਬੇਬੇ ਜੋ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਕੂਕਰ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਾਗ ਨੂੰ ਵੀ ਤੌੜੀ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਸਾਗ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ, ਮਾਈਕ੍ਰੋਵੇਵ ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਚਾਵਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਸੰਦ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ? ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰਾ ਭਤੀਜਾ ਸਕੇਟਬੋਰਡ ਅਤੇ ਇਕ ਪੈਰ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਸਕੂਟਰ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਲੱਥ ਪੱਥ ਕਰ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਛਿੱਤਰ ਪਰੇਡ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਬੇਬੇ ਕਹੇ, ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਸਕੇਟਬੋਰਡ ਚੁੱਕ ਕੇ ਘਰ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਪੜਛੱਤੀ 'ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ।” ਮੇਰਾ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕੇ ਆਇਆ ਸਾਥੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਸੀ।

“ਸੱਚ ਤੇਰੇ ਮਾਈਕ੍ਰੋਵੇਵ ਓਵਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ ਗਰਮ ਕਰਨਾ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗਦਾ ਏ?” ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

“ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਥੇ ਵੀ ਗਰਮ ਕੀਤੀ ਕਰਾਈ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਜਦੋਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹਾਂ, ਘਰ ਵਾਲੀ ਉੱਠ ਖੜਦੀ ਏ। ਖਾਣਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਤਾਜ਼ਾ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਏ ਜਾਂ ਫੇਰ ਗਰਮ ਕਰ ਕੇ ਪਰੋਸ ਦਿੰਦੀ ਏ।”

“ਉਹ ਕੌਮ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ?”

“ਕੌਮ 'ਤੇ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਉੱਠ ਖੜਦੀ ਏ।”

“ਫਿਰ ਤਾਂ ਤੂੰ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਏਂ?”

“ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਇਥੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿੰਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ‘ਤੇਰੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਗਰਮ ਕਰ ਕੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵੀ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਗਰਮ ਖਾਣਾ ਮੰਗਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਗਾੜ ਦੇਵੇਂਗੀ।”

“ਹਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਆਪਣਾ ਤਰੀਕਾ ਹੁੰਦਾ ਏ।

ਅਗਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਗਰਮ ਕਰ ਕੇ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ,” ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਗੱਲ ਵਧਦੀ ਗਈ, ਆਉਣਾ ਜਾਉਣਾ ਘੱਟ ਗਿਆ। ਗੱਲਾਂ ਫੋਨ 'ਤੇ ਹੀ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਫੋਨ 'ਤੇ ਬੜੀ ਬਹੁਤ ਤੂੰ-ਤੂੰ-ਮੈਂ-ਮੈਂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਉਹ ਘਰ ਆ ਕੇ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ।

“ਤੂੰ ਸਮਝਦਾ ਏਂ ਉਹ ਇੰਜ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਸਨ।” ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

“ਕਿਉਂ?”

“ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਨਵਾਂ ਤਰੀਕਾ ਈਜਾਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਏ।”

“ਉਹ ਕੀ?”

“ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਲੜਾਈ ਯਾਨੀ Telephonic skirmish.”

“ਚੰਗਾ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਲੜਾਈ ਦੇ ਲਾਭ ਹਾਨੀਆਂ, ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਸਿੱਟੇ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਬਿਆਨ ਕਰ,” ਮੈਂ ਹੱਸਦੇ ਹੱਸਦੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਇੰਜ ਸਵਾਲ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੋਵੇ।

“ਤੇਰਾ ਸਵਾਲ ਬੜਾ ਰੋਚਕ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਕੁ ਮਿੰਟ ਸੋਚ ਲੈਣ ਦੇਹ। ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਮਾਰ ਆਈਏ। ਸਾਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਏ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਵੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ। ਮੂਹਰੇ ਸਟਰੈਥਡੀਲਡ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆ ਰਿਹਾ ਏ। ਕੋਈ ਚੈਕਿੰਗ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਖੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ।”

ਅਸੀਂ ਚੱਕਰ ਲਗਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—ਸੁਣ ਫਿਰ ‘ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਲੜਾਈ’ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਹਾਲ :

ਲਾਭ

1. ਅਗਰ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਗੁਆਂਢੀ ਖੱਪਖਾਨੇ ਤੋਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲੜਾਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਮਾਰੂ ਐਕਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਚਾ ਦਿੰਦੀ ਏ।
2. ਇਸ ਲੜਾਈ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਝੱਸ ਵੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਹੱਥ-ਪਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਖ਼ਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੱਟ ਫੇਟ ਲੱਗਣੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੀ ਏ।
3. ਇਹ ਲੜਾਈ ਬਾਹਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਤਮਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ।
4. ਭਾਵੇਂ ਘੱਟ ਲੜੀ ਜਾਵੇ, ਵੱਧ ਲੜੀ ਜਾਵੇ, ਖਰਚਾ ਸਿਰਫ਼ 15 ਸੈਂਟ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਅਗਲੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਵੇਗੇ, ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਅ ਨਾਲ ਦੁਰਘਟਨਾ ਮੁੱਲ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਲੜਾਈ ਸਭ ਤੋਂ ਸਸਤੀ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਬਸ ਕੱਛਾ ਬਨੈਣ ਪਾਈ ਬਿਸਤਰ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਹੋ ਤੇ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਜਾਵੇ।
5. ਇਹ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ disconnection ਵਰਤਣ ਦੀ ਵੱਧ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਏ। ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਲੜਾਈ ਘਰ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ

ਗ ਸੁਣਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਘਰ ਨਾ ਹੋਣ। ਕਈ ਵਾਰ ਕੋਈ ਸੱਸ ਇਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਨੂੰਹ ਇਹ ਲੜਾਈ ਸੁਣੇ।

6. ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਘਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਰਡਲੈੱਸ ਫੋਨ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਚੁੱਪ ਚਪੀਤੇ ਬਿਠਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।
7. ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਲੜਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਉਹਦੀਆਂ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੀਆਂ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਫਟਾਂ ਦੀ ਸਮਾਂ-ਸਾਰਣੀ (time-table) ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ। ਲੜਾਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ਜਦੋਂ ਇਕ ਬੰਦਾ ਕੰਮ 'ਤੇ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦਬਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।
8. ਅਗਰ ਦੂਜਾ ਪਾਸਾ ਭਾਰਾ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਟੈਲੀਫੋਨ ਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਗਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਦਲੀਲ ਨਾ ਸੁੱਝੇ ਤਾਂ ਫੋਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਓ ਜਾਂ ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਗੈਪ ਪਾ ਦਿਓ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਹਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੁਹਾਡੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਹੁੰਦੀ ਬੱਚ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੜੋਗੇ ਤਾਂ ਦਲੀਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਲੀਲ ਵਿਚ ਦੇਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਸ਼ਬਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦਾ ਇਕਦਮ ਹਾਜ਼ਰ ਜਵਾਬ ਤੇ ਦਲੀਲ ਦਾ ਧਨੀ ਹੋਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਏ।

“ਤੂੰ ਤਾਂ ਯਾਰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਸਵਾਲ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆਂ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਆ ਗਿਆ ਏ। ਆ ਕੁਝ ਖਾਣ ਚਲੀਏ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਬਾਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕੱਲ ਕਰਾਂਗੇ।”

* * * * *

“ਕੱਲ ਪੈਨਰਿਥ (Penrith) ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਅਸਾਂ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਬਾਕੀ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਹਨ। ਕੀ ਆਪਾਂ ਅੱਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਗੱਲ ਕਰੀਏ,” ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ।

“ਜ਼ਰੂਰ ਬਿਆਨ ਕਰ,” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਚੰਗਾ ਸੁਣ ਫਿਰ”, ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

ਹਾਨੀਆਂ

1. ਲੜਾਈ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਲੰਬੀ ਤਾਂ ਚੱਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਅਗਰ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਲੰਬੀ ਵੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬੰਦਾ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਕੋਰਡਲੈੱਸ ਫੋਨ 'ਤੇ ਲੜਾਈ ਦਾ ਕੰਨੀ ਸੁਣਿਆ ਹਾਲ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਫੜਿਆ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ।

2. ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਟੇਪ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਰਿਕਾਰਡ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਹ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਏ।
3. ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕਈ ਵਾਰ ਇਤਫਾਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਗਰ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੁਕੰਨਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਰੋਧੀ ਮੈਂਬਰ ਕੋਰਡਲੈੱਸ ਫੋਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੜਾਈ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੋਝੀ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਏ।
4. ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਕਈ ਵਾਰ ਗਾਲ਼ਾਂ ਵੀ ਕੱਢੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਹੋਰ ਝੂਠੀਆਂ ਤੁਹਮਤਾਂ ਵੀ ਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਬੱਚੇ ਇਹ ਗਾਲ਼ਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਮਤਾਂ ਸੁਣ ਲੈਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਵੀ ਪੈ ਸਕਦਾ ਏ।
5. ਅਗਰ ਸੱਸ/ਨਣਦ ਲੜਾਈ ਕਰਦੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਨੂੰਹ/ਭਰਜਾਈ ਇਹ ਲੜਾਈ ਸੁਣ ਲਏ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸੱਸ/ਨਣਦ 'ਤੇ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਤੁਹਮਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਖਰਾਬ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਨੂੰਹ/ਭਰਜਾਈ ਲੜਾਈ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਸੱਸ/ਨਣਦ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਉਣੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਸੱਸ/ਨਣਦ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨੂੰਹ/ਭਰਜਾਈ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਸਾਲਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਏ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਫਰਕ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨੂੰਹਾਂ, ਸੱਸਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਡਾਲਰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸੱਸਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਵਿਸ ਘੋਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੱਸਾਂ ਦਾ ਵਿਸ ਘੋਲਣਾ ਵੀ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੁੰਦੀ ਏ ਜਿਸ ਦੀ ਉਹ ਨੂੰਹਾਂ ਅਤੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਮਰਨ ਤੱਕ ਪੈਂਸ ਜਮਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਖੇਤਰ

ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਲੜਾਈ ਦਾ ਖੇਤਰ ਵੈਸੇ ਸੌੜਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਦੀ ਕਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਖੇਤਰ ਵਧਾ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਵੀ ਲੈ ਜਾਵੋ ਤਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਮੈਲਬੋਰਨ, ਬ੍ਰਿਸਬੇਨ ਐਡੀਲੋਡ ਅਤੇ ਵੁਲਗੂਲਗੋ ਤੱਕ ਵੀ ਇਹ ਲੜਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਵੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਡਾਲਰ ਹੀ ਖਰਚਾ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਐਡੀ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਲਪਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਕਿੰਨੀ ਮਹਿੰਗੀ ਪਵੇਗੀ? ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤਕ ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਸਸਤੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਅਗਰ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਬਾਕੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਕੇ ਨਵੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਖੋਜਾਂ ਕਰ ਲਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣੀ ਵੀ ਸੁਭਾਵਕ ਸੀ। ਲੜਕਾ ਵੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਾ ਰਹੀ ਏ। ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੇ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹ ਨਵੀਂ ਕਾਢ ਵੀ ਸੁਭਾਵਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੱਢ ਮਾਰੀ। ਲੜਾਈ ਦਿਲ ਦੇ ਗੁਥਾਰ ਕੱਢ ਦਿੰਦੀ ਏ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹਲਕਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਰੋਣ ਜਾਂ ਹੱਸਣ ਨਾਲ ਹਲਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਲੜਾਈ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਹਲਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਰਿਸ਼ੀਵਰ ਕੰਨ ਨੂੰ ਲਗਾਓ ਤੇ ਮਨ ਹਲਕਾ ਕਰ ਲਵੋ। ਸਾਇੰਸ ਦੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਸੌਖਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਏ।

ਲੜਾਈ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬਾਰੇ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਦੇ ਬਬਦ ਕਹਿਣੇ ਚਾਹਾਗਾ। ਲੜਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਏ

- 1. ਪੂਰੀ ਲੜਾਈ
- 2. ਅਧੂਰੀ ਲੜਾਈ

ਲੜਕੀ ਦੇ ਸਹੁਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਜੇਕਰ ਲੜਕਾ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਲੜੇ, ਲੜਕੀ ਦੇ ਪੇਕਿਆਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਜੇ ਲੜਕੀ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਜਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲੜੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਅਧੂਰੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਵੀ ਖੁਮਰੀਗਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਮੁਤਾਬਕ ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

- 1. ਹੱਥਪਾਈ (ਟੈਲੀਫੋਨ 'ਤੇ ਇਹ ਅਸੰਭਵ ਹੈ)
- 2. ਸੈਕਸ ਬਾਰੇ ਤੁਹਮਤਾਂ

ਸੈਕਸ ਦੀਆਂ ਤੁਹਮਤਾਂ 90 ਕੁ ਫੀਸਦੀ ਖੂਠੀਆਂ ਹੀ ਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਟਕਕਾਰ ਜਾਰਜ ਬਰਨਾਰਡ ਸ਼ਾਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:

Everthing is fair in love and war.

ਲੜਾਈ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੱਪ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕੁੱਟ ਖਾ ਕੇ ਹੀ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਵੀ ਕਹੂ 'ਆਪ' ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਬਬੇਰੀਆਂ ਠੱਕੀਆਂ।' ਇਹੀ ਗੱਲ ਪਿਆਰ ਬਾਰੇ ਏ। ਗੱਲ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਅਜੇ 5 ਫੀਸਦੀ ਹੀ ਚੱਲੀ ਹੋਵੇ, ਕਹੂਗਾ ਬੱਸ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ।

ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਇਵੇਂ ਬੋਲਦਾ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਨੈਕਚਰ ਦੇ ਗਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੋ ਨੌਜਵਾਨ ਗੱਡੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਦੌੜਦੇ ਦੇਖੇ, ਇੰਸ ਲੱਗਾ

ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੱਧ ਘੱਟ ਹੋ ਕੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਉਣ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਦੌੜੇ ਹੋਣ। ਮਿੰਟ ਕੁ ਬਾਅਦ ਇਕ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ 20 ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਗੈਰਾ ਲੜਕਾ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਆਇਆ 'ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ:

"ਦੇ ਹੈਵ ਬੈਸਡ ਮੀ, ਦੇ ਹੈਵ ਸਟੇਲਨ ਮਾਈ ਕੀ-ਕਾਰਡ, ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਐਂਡ ਮਨੀ ਦੇਟ ਵਾਜ਼ ਫਿਫਟੀ ਡਾਲਰਜ਼।"

("They have bashed me, they have stolen my keycard, mobile phone and money that was fifty dollars.")

ਅਸੀਂ ਇਕਦਮ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਅਗਲਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਿਫ਼ਕੱਥ ਸੀ। ਪੁਲੀਸ ਉਥੇ ਆਈ ਖੜੀ ਸੀ। ਪੁਲੀਸ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

"ਤੂੰ ਤਾਂ ਯਾਰ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਲੜਾਈ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ।" ਮੈਂ ਹੱਸਦੇ ਹੱਸਦੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਆ ਆਪਣੀ ਗਸਰ ਤੇਜ ਕਰੀਏ," ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

ਗੱਡੀ ਤੇਜ ਪੁਲਾਘਾ ਪੁੱਟਦੀ ਸਿਫ਼ਨੀ ਸੈਂਟਰਲ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵੱਧ ਚੌਕਸ ਹੋ ਗਏ ਸਾਂ।

ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗਾ !

ਸੀਲੇਕਾ ਦਾ ਬਾਲਾਚੰਦਰਨ (ਅਸਲੀ ਨਾਂ ਨਹੀਂ) ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਸਿਟੀ ਰੋਲ ਵਿਚ ਡਰਾਈਵਰ ਏ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਵੱਲ ਬੜਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਏ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਮੈਡੀਕਲ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਬੈਚੁਲਰ ਡਿਗਰੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਡੈਂਟਿਸਟਰੀ (Dentistry) ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅੱਡੀ ਚੋਟੀ ਦਾ ਸੋਰ ਲਗਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਡੈਂਟਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਇਕ ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੜਕੀ ਇਸ ਕਠਿਨ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਅਸਫਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਟੈਸਟ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਉਹ ਟੈਸਟ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਸ ਹੋ ਗਈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚੋਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਈ। ਇੰਜ ਹੋਣ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਦਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਕੌਲੂ ਡੈਂਟਿਸਟਰੀ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਐਨਰੋਲਮੈਂਟ (Enrolment) ਦਾ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਸੀ। ਇਹ ਲੜਕੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਨਾਲ ਇਸ ਐਨਰੋਲਮੈਂਟ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖਣ ਲਈ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਗਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਨਾ ਆਵੇ ਤੇ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਾਇਦ ਵੇਟਿੰਗ (Waiting) ਵਿੱਚੋਂ ਉਸ ਦੀ ਵਾਰੀ ਹੀ ਆ ਜਾਵੇ। ਐਨਰੋਲਮੈਂਟ ਸਮੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੋ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖਬਰ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਇਹ ਲੜਕੀ ਆਸਵੰਦ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦੀ ਵੀ ਵਾਰੀ ਆ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜਦ ਵੇਟਿੰਗ ਲਿਸਟ ਵੇਖੀ ਗਈ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦੋ ਹੋਰ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਕਾਰ-ਕਰਦਗੀ ਇਸ ਲੜਕੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਲੜਕੀ ਫਿਰ ਉਵੇਂ ਦੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਦਿਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਇਹ ਥਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਸੀਟ ਹੋਰ ਬਚ ਗਈ। ਇਸ ਸੀਟ ਲਈ ਨੰਬਰ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬੋਲਿਆ ਗਿਆ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਮੀਦਵਾਰ ਉਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗਲੀ ਵਾਰੀ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਦੱਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵਾਰੀ ਬਾਲਾਚੰਦਰਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦੀ ਸੀ। ਥਾਂ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਲਰਕ ਨੇ ਇਸ ਲੜਕੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਆਪਣਾ ਫਾਰਮ ਭਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਨੇ ਆਖਰੀ ਸੀਟ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਅਜੇ ਚੱਲ ਗੀ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸੇ ਹੀ ਵੇਲੇ ਉਹ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵੀ ਆ ਟਪਕਿਆ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਸੀਟ ਦਾ ਅਸਲੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸੀ। ਇਹ ਉਮੀਦਵਾਰ ਸਿਰਫ 10 ਕੁ ਮਿੰਟ ਹੀ ਲੇਟ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਬਾਲਾਚੰਦਰਨ ਦੀ ਲੜਕੀ

ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ

ਦਾ ਕੋਪਿਊਟਰ ਵਿਚ ਹੀ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਤੇ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਰਸੀਦ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਅਸਲੀ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬੇਬੇਰੀਆ ਮਿੰਨਤਾ ਤਰਸੇ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਾਲਿਆਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਲੇਟ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਵੇਟਿੰਗ ਲਿਸਟ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਲਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਭਰਤੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਾਲਾਚੰਦਰਨ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਡੈਂਟਿਸਟਰੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਇਸ ਲੜਕੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਲਾਚੰਦਰਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਖੁਦ ਸੁਣਾਈ ਜਦ ਉਹ ਬਰੇਕ ਸਮੇਂ ਕਾਰਲਿੰਗਫੀਡ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਖੜਾ ਸੀ।

ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਘਟਨਾ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਲੜਕਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੋਰਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਵੇਟਿੰਗ ਲਿਸਟ ਦੀ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਐਨਰੋਲਮੈਂਟ ਸਮੇਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੰਸਥਾ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨਾ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਆਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਜਾਵੇ। ਐਨਰੋਲਮੈਂਟ ਸਮੇਂ ਇੰਜ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਉਮੀਦਵਾਰ ਪੰਜ ਕੁ ਮਿੰਟ ਲੇਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਦਫਤਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੇਟਿੰਗ ਲਿਸਟ ਦੇ ਸਿਖਰ ਵਾਲੇ ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਬੋਲ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੇ ਭੱਜ ਕੇ ਦਾਖਲਾ ਫੀਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਅਜੇ ਇਹ ਉਮੀਦਵਾਰ ਆਪਣੀ ਫੀਸ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸਲੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਇਹ ਉਮੀਦਵਾਰ ਆਇਆ, ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ (ਉਮੀਦਵਾਰ ਲੜਕੇ ਦੇ ਬਾਪ) ਨੇ ਚੁਸਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਕੁ ਮਿੰਟ ਲਈ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੋ ਕੁ ਮਿੰਟ ਉਥੋਂ ਹਿਲ ਗੀ ਨਾ ਸਕਿਆ—ਉਸ ਨਾਲ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਦਿਖਾਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮਿੰਟ ਕੁ ਸਾਹ ਲੈ ਲਵੇ, ਭੱਜਿਆ ਭੱਜਿਆ ਆਇਆ ਏ, ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲੱਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਨੇੜਿਓਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਗਲਾਸ ਭਰ ਕੇ ਵੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਗਰਮੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੇ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਤੇ ਨਾਲੇ ਪੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋ ਮਿੰਟ ਦਾ ਨਾਟਕ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਲੜਕਾ ਪੈਸੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਸੀਦ ਕੱਟ ਹੋ ਕੇ ਉਪਰ ਮੋਹਰ ਲੱਗਣੀ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਜਦ ਅੰਦਰ ਰਸੀਦ 'ਤੇ ਠੱਪਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਅਸਲੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਖਿੜਕੀ 'ਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਭ ਕੁਝ ਲੇਟ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਆਖਰੀ ਸੀਟ ਭਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਪੂਰੀ ਚੁਸਤੀ ਵਰਤ ਕੇ ਤੇ ਦਾਖਲਾ ਰਸੀਦ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਗਿਆ। ਅਸਲੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਫਤਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਲਿਜਾਣ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਦਫਤਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੱਕਰ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਕਿਉਂ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ

ਕਸੂਤੇ (The Misfits)

ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਹਾਵਤ ਏ :

Fitting square pegs into round holes.

ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਗੋਲ ਸੁਰਾਖ ਵਿਚ ਚੌਰਸ ਕਿੱਲ ਨੌਕਣ ਨਾਲ ਸੁਰਾਖ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੰਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੁਰਾਖ ਦਾ ਨਾਸ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹੀ ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਪਰਵਾਸੀ ਦੀ ਏ। ਪਰਵਾਸੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਇਧਰ ਨੂੰ ਆਉਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਘਟੀਆ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੈ। ਡੰਗਰ ਆਪਣਾ ਰੱਸਾ ਤੁੜਵਾ ਕੇ ਵੀ ਉਧਰ ਨੂੰ ਭੱਜੇਗਾ, ਜਿਧਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਰਾ ਘਾਹ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ ਪਰਵਾਸੀ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਰੇ ਘਾਹ ਵਾਂਗ ਹਨ। ਪਰ ਇਧਰ ਆ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਪਰਵਾਸੀ ਡਾਲਰ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਏ ਕਿ ਨਾ ਉਧਰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਨਾ ਹੀ ਇਧਰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੈੱਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਅਰਧ-ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਲਾਈ ਨੂੰ ਛਿੱਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਇੰਜ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਰਧ-ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗੁੜ ਇਧਰ ਆ ਕੇ ਗੋਬਰ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਅਰਧ-ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਡਾਕਟਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਟਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਇਧਰ ਆ ਕੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਧਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਤਾਹਿਤ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਗਰ ਕੁਝ ਪਰਵਾਸੀ ਇਧਰ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਡਜਸਟ ਹੋਏ ਵੀ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਉਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਇਧਰ ਆ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖ ਉਜਰਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨ (Dignity of Labour) ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਪਰਵਾਸੀ ਦੀ ਵਿਕਸਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਰੁਤਬਾ (Status Symbol) ਹਮੇਸ਼ਾ ਭਾਰੂ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ 60, 70, 80 k ਵਾਲੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਲੱਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ, ਭਾਵੇਂ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ 40 ਜਾਂ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਸਾਲਾਨਾ ਹੀ ਜਾਣ। ਉਹ ਅਫਸਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋਣਾ ਲੱਚਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿੰਦੇ ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਫਸਰ ਵੀ ਨੌਕਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਥੇ ਵੀ ਅਫਸਰਾਂ ਤੇ ਮਤਾਹਿਤਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਥੇ ਵੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅਫਸਰਾਂ

ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਤੇ ਸਲੀਕਾ ਅਲੱਗ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਮਤਾਹਿਤਾਂ ਦੇ ਕਾਫੀ ਨੇੜੇ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੂਰ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਅਰਧ-ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਫਸਰੀ (Bossism) ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਚਮਚਿਆਂ ਦੀ ਲਾਮ ਡੋਰ ਲਗਾ ਕੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਫਸਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਜਦ ਤਕ ਉਸ ਨਾਲ 5-7 ਝੋਲੀ ਚੁੱਕ ਨਾ ਤੁਰੇ ਹੋਏ ਹੋਣ। ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲਾਮ ਡੋਰ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਵਿਰੋਧੀ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਸਿਆ ਖੜੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਚਮਚਿਆਂ ਦੀ ਮੱਦਦ ਲੈ ਸਕੇ।

ਅਰਧ-ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭੈੜੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਖੜੇ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦਰਜਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਤੁਰਨ ਲਈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿਚਵਾਉਣ ਲਈ ਕਾਹਲੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਾਤਰ ਦਿਮਾਗ ਵਿਅਕਤੀ ਵਧੀਆ ਨੇਤਾ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੋ ਨੰਬਰ ਦੇ ਕਮਾਏ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਗਲਤ ਮਲਤ ਤਰੀਕੇ ਅਪਣਾ ਕੇ, ਚੋਣ ਜਿੱਤ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਜਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਫਿਰ ਤੂੰ ਕੌਣ ਤੇ ਮੈਂ ਕੌਣ। ਫਿਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਸਭ ਘੁਟਾਲੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਧੋਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਘੁਟਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵੈਸੇ ਹੀ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੇਤਾ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਕਸੂਤੇ (misfits) ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਭਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਜੋ ਆਦਮੀ ਇਕ ਵਾਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਜਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚ ਵਿਚ ਹੀ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਐਸੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਗਰੀਬ ਇਲਾਕੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ਾਤਰ ਦਿਮਾਗ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਵੋਟਾਂ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਏ ਤੇ ਲੋਕ-ਪਿਯ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ। ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਔਖੇ ਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਬਸ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਚਲਾਕੀ ਦੀ ਤੇ ਕੁਝ ਅਮੀਰ ਹੋਣ ਦੀ। ਚੰਦ ਗਿਣੇ ਮਿੱਥੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਨੇਤਾ ਬਣ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਨੇਤਾ ਦੀ ਤਾਂ ਬਸ ਉਸ ਉਪਰ ਮੋਹਰ ਹੀ ਲੱਗਣੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਐਸੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਫਿਕਰੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਣੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਮਨਾਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ 'ਨਾਇਕ' ਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਵਧੀਆ ਵਿਅੰਗ ਕੱਸਿਆ ਹੈ। ਫੋਕੇ ਥੋਥੇ ਅਤੇ ਕਸੂਤੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦਾ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਬੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਰਦਾ ਫਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨਿਲ ਕਪੂਰ ਹੀਰੋ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮਰੀਸ਼ ਪੁਰੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਖਲਨਾਇਕ (villain)।

ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਰਵਾਸੀ ਐਸੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਪੱਕੇ ਹੋਣ ਲਈ ਦੂਜੇ Culture (ਸਭਿਆਚਾਰ) ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਪਈ। ਫਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਵਾਸੀ ਆਪਣੀ ਡੰਗ ਟਪਾਈ ਤਾਂ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕਈ ਬੜੇ ਔਖੇ ਹਨ। Cross Culture ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਹੁਤੇ ਵਿਆਹ ਬਹੁਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ। ਅਗਰ ਤਲਾਕ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਪਤਨੀ ਤੁਹਾਡੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਬਹਿੰਦੀ ਏ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਵੀ ਰੁਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਤਲਾਕ ਲੈਂਦੇ-ਲੈਂਦੇ ਕਈ ਸਾਲ ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਕਿਤੇ 40-45 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਭਾਰਤ ਜਾ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਆਹ ਵੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਰੜ ਜਿਹੇ ਹੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਰੜ ਦੀ ਗੱਲ ਮੈਂ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਅਧਿਆਇ 'ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ' ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪੰਜਾਬ ਰਹਿੰਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਸੂਤੇ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦੀ ਤਾਂ ਇੱਛਾ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਈ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਲਟਕਦੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਕਈ ਖੇਤ ਵੇਚ ਕੇ ਅਤੇ ਟ੍ਰੈਵਲ ਏਜੰਟਾਂ ਦੇ ਅੱਡੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਈ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਲਟਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਥੇ ਕਈ ਸਾਲ ਧੱਕੇ ਧੁੱਕੇ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੱਕੇ ਹੋਣ ਲਈ ਜ਼ਨਾਨੀ ਲੱਭਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਦੂਸਰੇ Culture ਦੀਆਂ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਕਾਣਸੂਤੀਆਂ ਹੀ ਚੱਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੇ ਲੇਖ 'ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ' ਵਿਚ ਉਘਾੜਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਪੈਰਾ ਆਪ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ :

“ਆਪਣੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆਂ ਸਾਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੜੇ ਮਾੜੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੱਕੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਆਤਮ ਵੀ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਅਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਟੱਬਰਾਂ ਨੇ। ਦੋ-ਦੋ ਖੇਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸਾਡੇ ਇਸੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਗਏ। ਆਤਮ ਵਿਚਾਰਾ ਧੱਕੇ-ਧੁੱਕੇ ਖਾ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਕੱਟ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਦਾ ਸਾਹ ਸੁੱਕਿਆ ਰਿਹਾ ਕਈ ਸਾਲ। ਪੈਸੇ ਵੀ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕੰਮ ਵੀ ਨਾ ਬਣਿਆ। ਉਲਟਾ ਉਪਰੋਂ ਫਿਕਰ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਜੀਦਾ ਜਾਗਦਾ ਵਾਪਸ ਵੀ ਆ ਜਾਊ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਖਾਨਪੁਰੀਆ ਭੀਰਾ ਤੇ ਨੂਰਪੁਰੀਆ ਭੱਜੀ ਤਾਂ ਏਜੰਟਾਂ ਨੇ ਕਿਧਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੀ ਡੁਬੇ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਾਂ-ਪਿਓ ਸੁੱਕ ਸੁੱਕ ਕੇ ਤੀਲਾ ਹੋ ਗਏ।”

ਇਸੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਮਾਂ ਦੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਂ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੱਕੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਲੜਕੇ ਤੇ ਬਹੁ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੀ ਏ। ਇਹ ਮਾਂ ਇੰਜ ਸੋਚਦੀ ਏ :

“ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਤਾਂ ਠੀਕ ਏ ਪਰ ਪੁੱਤ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਨੂੰਹ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖੋ, ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦੀ ਚੁੜੇਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ। ਨਿਆਣਾ ਵੀ ਕਾਲਾ ਜਿਹਾ ਜੰਮ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰਾ ਪੁੱਤ ਸ਼ਰੂ ਵਰਗਾ। ਚਾਅ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਵਾਨ ਹੋਊ, ਸਿਹਰੇ ਬੰਨ੍ਹਾਂਗੇ, ਬਰਾਤ ਚੜ੍ਹ, ਚੰਨ ਜਿਹੀ ਵਹੁਟੀ ਆਊ। ਆਹ ਭਈਆਣੀ ਕਿਥੇ ਪੱਲੇ ਪੈ ਗਈ। ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸੀਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ। ਨਾਲੇ ਇਸ ਬਿਗਾਨੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੀ ਪਤਾ ਇਹ ਕੀ ਕੀ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਆਵਾ ਹੀ ਉੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਨਾ ਕੋਈ ਦਾਜ, ਨਾ ਕੋਈ ਮਨੋਤਾਂ। ਦੂਜਾ ਵਿਆਹ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪਊ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ। ਪੂਰੀਆਂ ਪੱਝੀ ਮਿਲਣੀਆਂ ਕਰਾਊ, ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਵੀ ਬਸੰਤ ਕੱਰ ਨੀ।”

ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਆਹ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਨਰੜ ਜਿਹੇ ਵਿਆਹ ਹੀ ਹੋ ਨਿਬੜਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਲੜਕੀ ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਅਰਧ-ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਲੜਕਾ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਲੜਕਾ ਉਥਰੋਂ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿਮਾਗੀ ਅਸ਼ਵਾਂਪਣ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਗੱਲ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਭਾਵੇਂ ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਰਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਦਿਮਾਗੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀ ਏ। ਅਜਿਹੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਵਿਆਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਾਂ ਇਹ ਕਾਣਸੂਤੇ ਜਿਹੇ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੇਖ 'ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ' ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਚੰਦ ਸਤਰਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ :

“ਲੜਕੀ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਲੜਕੀ ਵਾਸਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਚੰਗੇ ਖਾਂਦੇ-ਪੀਂਦੇ ਘਰ ਦਾ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਲੜਕਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਲੜਕਾ ਵਿਆਹ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਧਰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਘਰ ਵਿਚ ਰੱਚਦੇ ਮਿੱਚਦੇ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ। ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਲੜਕੀ ਦੇ ਬਾਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੜਕੀ ਹੁਣ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਵੇ। ਲੜਕਾ ਬੋਲਿਆ, 'ਮੈਨੂੰ ਦਫਤਰ ਦੱਸੋ ਕਿਥੇ ਹੈ? ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਤੋਂ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ।’

“ਲੜਕੀ ਦਾ ਬਾਪ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫਾਰਮ ਦੇ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰਾ ਫਾਰਮ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਸੰਭਾਲਣਾ ਹੈ। ਫਲ ਤੋੜਨੇ ਹਨ ਤੇ ਪੈਕ ਕਰਨੇ ਹਨ।

“ਲੜਕਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਫਲ ਤੋੜਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਚੱਲਿਆ ਵਾਪਸ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ, ਫਲ ਤੋੜਨ ਦਾ ਕੰਮ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

“ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵਹੁਟੀ ਨਾਲ ਤੂੰ-ਤੂੰ-ਮੈਂ-ਮੈਂ ਹੋ ਗਈ। ਵਹੁਟੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ

ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਲੜਕਾ ਫੜ ਕੇ ਛਾਗ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਲੜਕਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਖਤ ਲਿਖਿਆ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :

“ਜਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੜਕੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਜਾ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਫਲ ਤੋੜਨੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ? ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਮਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲੜਕਾ ਲੱਭ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਅਗਰ ਤੁਸੀਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਹੀ ਲੱਭਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਧਰ ਆ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਹਲਕੇ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।”

ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਲਚਰ ਨੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕਸੂਤੇ ਫਸਾਉਣ ਵਿਚ ਬੜਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਏ। ਜਿਸ ਕਲਚਰ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਉਪਰੋਂ ਉਪਰੋਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਛਮਕ ਛਮਕ ਤੁਰਦੀਆਂ ਗੋਰੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ 'ਹੈਲੋ ਹਾਏ' ਕਹਿਣਾ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਝਿਜਕ ਦੇ ਕਹਿ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਸਹਿਣ ਕਰਾਂਗੇ ਅਗਰ ਸਾਡੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਵਾਂਗ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਰਨ? ਜਿਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ 90 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਅਤੇ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਹੀ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਣ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦੱਸੋ ਕਿ ਉਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ? ਅਗਰ ਸਾਡੇ ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪੋਤੇ-ਪੋਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦੋਹਤੇ-ਦੋਹਤੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਗੋਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਬੱਚ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਜਿਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੀ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਹ ਲਿੰਗ-ਸੰਬੰਧ ਹਨ, ਕੀ ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਜਾਂ ਧੀਆਂ ਪੁੱਤਰ ਇਕੱਲਾਪਣ (isolated) ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ? ਅਗਰ ਉਹ ਇਸ ਕਲਚਰ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਕਸੂਤੇ (misfits) ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਇਕੱਲੇਪਣ (psychological isolation) ਦਾ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਬੜਾ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਇਕੱਲੇਪਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਤਰੀਕਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਬੁੱਢੇ ਵੀ ਇਸ ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਕਸੂਤੇ ਹੀ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਬੁੱਢਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੱਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਘਰ ਅੰਦਰ ਡੱਕੇ ਬੁੱਢੇ-ਬੁੱਢੀਆਂ ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਕਸੂਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨਾਗਰਿਕ ਸੈਂਟਰ (Senior Citizen Centre) ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਉਤਨੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦੇ ਜਿੰਨੀ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਥ ਵਿਚ ਮਾਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਇਥੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਲਈ ਹੀ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮਨੋ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ।

ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੇ ਲੇਖ 'ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ' ਵਿਚ ਬੁੱਢਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਮਨੋ-ਬਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਮੈਂ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ :

“ਬਾਈ ਜੀ, ਕਾਫ਼ੀ ਦੁਖੀ ਲੱਗਦੇ ਹੋ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ। ਉਹ ਬੁੱਢਾ ਬੋਲਿਆ, “ਪੈਨਸ਼ਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਬਟੋਰੀ ਜਾਣਗੇ। ਅਗਰ ਨਾ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਨੂੰਹਾਂ ਮੂੰਹ ਵੱਟ ਲੈਣਗੀਆਂ। ਅਗਰ ਇਕ ਨੂੰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਦੂਜਾ ਮੂੰਹ ਸੁਜਾ ਲਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਅਗਰ ਫੋਨ ਵੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਕਰੀਦਾ ਏ ਜਦ ਕੋਈ ਘਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਗਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਫੋਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕਹਿਣਗੇ, ਬਾਪੂ ਐਵੇਂ ਫੋਨ 'ਤੇ ਪੈਸੇ ਪੱਟੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਕੱਲ੍ਹ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਡਿਨਰ 'ਤੇ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਮੈਂ ਫੋਨ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਖੁੰਹਦੀਆਂ ਕਸਰਾਂ ਕੱਢੀਆਂ। ਆਪਣੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅੱਧਾ-ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਫੋਨ ਕੀਤਾ। ਰੂਹ ਤਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਈ।”

“ਤੁਸੀਂ ਅਲੱਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ। “ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਅਲੱਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ। ਕਹਿਣਗੇ, 'ਅਲੱਗ ਕਿਰਾਇਆ ਦੇਵੋਗੇ, ਅਲੱਗ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਬਾਲੋਗੇ, ਚੱਜ ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਫੋਨ ਦਾ ਜੁਆਬ ਕਿੰਜ ਦਿਓਗੇ?' ਨਾਲੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਛੱਡਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਅਲੱਗ ਵੀ ਹੋਈਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਹੜੇ ਉਹ ਬੱਚੇ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਗੇ? ਅਗਰ ਮੈਂ ਨਾ ਸੰਭਾਲਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵੀ ਮੈਂ ਹੀ ਛੱਡਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਵਾਈ ਜਾਣਗੇ, ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਵੀ ਲਗਾਈ ਜਾਣਗੇ...।” ਬਜ਼ੁਰਗ ਲਗਾਤਾਰ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਪੱਖੋਂ ਯਤੀਮ (Linguistic Orphan) ਹਾਂ। ਭਾਰਤ ਜਿਹੇ ਅਰਧ-ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਜਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਮਰਜ਼ੀ ਡਿਗਰੀਆਂ ਦੇ ਟੋਕਰੇ ਭਰੀ ਫਿਰੀਏ ਪਰ ਸਾਡਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣ ਦਾ ਸਲੀਕਾ, ਲਹਿਜਾ ਅਤੇ ਤਲੱਫਜ਼ ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਪਲੇ ਹਨ। ਬੰਦਾ ਉਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਦਾ ਹੋਵੇ, ਲੜਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ, ਰੌਂਦਾ ਹੋਵੇ, ਹੱਸਦਾ ਹੋਵੇ। ਬੋਲਣ ਵਿਚ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਦੇਸੀ ਬਾਂਦਰੀ ਦੇ ਵਲਾਇਤੀ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਂਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲਿਖਣ ਦੇ ਜਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਮਰਜ਼ੀ ਮਾਹਰ ਹੋਈਏ ਪਰ ਸਾਡੀ ਇਹ ਯੋਗਤਾ ਉਦੋਂ ਫਿੱਕੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਅਸੀਂ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦੇ ਲਹਿਜੇ ਅਤੇ ਸਲੀਕੇ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੇ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਗੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੱਗਦੇ ਹੋਈਏ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਬਿਹਾਰੀ ਭਈਆ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦਾ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੱਚੇ ਜੋ ਇਧਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਜਾਂ ਪੈਦਾ ਹੀ ਇਧਰ ਹੋਏ, ਉਹ ਇਥੋਂ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਲਹਿਜੇ ਅਤੇ ਤਲੱਫਜ਼ ਨੂੰ ਗੋਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਫੜ ਲੈਂਦੇ

ਹਨ ਪਰ ਇਕ ਪੁਸ਼ਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ ਬਣਨਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਇਕ ਪੁਸ਼ਤ ਤਾਂ ਕਸੂਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ।

ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇੰਜ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੌਢ ਉਮਰ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਇਕ ਕਾਣਸੂਤ ਮੰਜੇ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਬਾਹੀ ਲੰਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਛੋਟੀ। ਜਾਂ ਇੰਜ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਉਰਦੂ ਦੇ ਇਕ ਐਸੇ ਸ਼ੇਅਰ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇਕ ਸਤਰ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਤੇ ਦੂਜੀ ਸਤਰ ਬਹੁਤ ਘਟੀਆ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਕਾਣਸੂਤਾ ਸ਼ਿਅਰ ਅਰਜ਼ ਹੈ :

ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਜੁਲਫ ਐਸੇ ਲਹਿਰਾਈ

ਜੈਸੇ ਗਧੀ ਨੇ ਪੁਛ ਲਹਿਰਾਈ ਹੈ।

ਇਸ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਇਕ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਗੋਰਾ ਤਾਂ ਜੱਚਦਾ ਏ ਪਰ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਪਰਵਾਸੀ ਉਸ ਗੋਰੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਜੱਚਦਾ ਤੇ ਵੱਢਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਏ ਕਿ ਇਕ ਪਰਵਾਸੀ ਪਾਸ ਬੜੀ ਵਧੀਆ ਹੁਨਰ (Skill) ਹੁੰਦੀ ਏ ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਇਕ ਘੱਟ ਹੁਨਰਮੰਦ (Skilled) ਗੋਰੇ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਗੋਰੇ ਦੇ ਬੱਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੰਜ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਉਹ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ, ਉਹ ਲਾਚਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਨਵੇਂ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਸੈੱਟ ਜੁ ਹੋਣਾ ਏ॥

ਦਾਨ ਬਨਾਮ ਦੇਣ

(Donation Versus Contribution)

ਪੰਜਾਬ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰੀ ਮਿਲਣੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਨਵੇਂ ਉਭਰ ਰਹੇ ਰੰਗ-ਕਰਮੀ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖਾਰੀ ਨਿਰਮਲ ਜੌੜਾ ਨਾਲ ਹੋਈ। ਦਸ ਕੁ ਮਿੰਟ ਸਾਧਾਰਨ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਅਸੀਂ ਵਿਰਾਸਤ ਭਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨ ਸਮਾਰੋਹ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਤੋਂ ਆਏ ਇਕ ਸਾਹਿਤ ਕਲਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਚਿੰਤਕ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਬੱਬ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਿਡਨੀ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਖ ਵੀ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਵੀ ਅਸੀਂ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਆਹ ਲਓ ਕਾਰਡ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਆ ਜਾਣਾ।” ਮੈਂ ਨਿਰਮਲ ਤੋਂ ਕਾਰਡ ਲਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਭਵਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸਾਂ ਜਾਂ ਉਹ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਲੋਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਖਾਸ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਲੰਬਾ ਚੌੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁੱਸੇ ਅਤੇ ਰੋਹਬ ਦਾਹਬ ਵਾਲਾ ਸਰਦਾਰ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਲ ਹੁੰਦਾ ਦਿੱਸਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵਰਗਾ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਭੀਸ਼ਮ ਪਿਤਾਮਾ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਬੋਹੜ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੱਸੋਵਾਲ ਸੀ। ਜੱਸੋਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬਾਗੀਕੀ ਨਾਲ ਵਾਚਿਆ। ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਕੁ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਜੌੜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਅੱਜਜ਼ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਵੀ ਆ ਢੁੱਕੀਆਂ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੂਝ ਮੁਤਾਬਕ ਪਛਾਣਦਾ ਗਿਆ—ਦੇਵ ਥਰੀਕੇ ਵਾਲਾ, ਨਰਿੰਜਨ ਤਸਨੀਮ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਭੱਲਾ (ਚਾਚਾ ਚਤਰਾ), ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸੁੱਖੀ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਛਿੰਦਾ, ਕਮਲਜੀਤ ਨੀਲੋਂ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਆਇਆ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ। ਹੁਣ ਮਾਈਕ 'ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਜੌੜਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਨੂੰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਿਹਾ ਤੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੀ ਮਾਲਾ ਵਿਚ ਚੰਦ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਪਰੋਏ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਵੀ ਲਿਆ। ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਭਵਨ ਲਈ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਲ ਤਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ। ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ। ਇਸ

ਬਾਰੇ ਸਰੋਤੇ ਜਾਂ ਦਰਸ਼ਕ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਵੱਧ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਦੇ ਬਣਦੇ ਸਰਦੇ ਪੁੱਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਤੇ ਸਿਰੋਪਾਓ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਵੀ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵੱਡੀ ਫੋਟੋ ਅਤੇ ਸਿਰੋਪਾਓ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕਿਆ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਰੀਫ਼ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾਨ ਕਰ ਕੇ ਹੋਈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਦੇਣ ਕਰ ਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਮਾੜੇ ਪਾਤਰ ਵਾਂਗ ਸਾਂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹੀਰੋ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਅਜੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦੇਣ ਘੱਟ ਸੀ ਜਾਂ ਮੈਂ ਦਾਨ ਨਾ ਦੇਣ ਕਰ ਕੇ ਐਕਸਟਰਾ ਜਿਹਾ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗਿਣੇ ਮਿੱਥੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਐਵੇਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੱਥਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਦੇਖੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਐਸੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਸਿਰਫ਼ ਪੈਸੇ ਦੇ ਬੋਲਬਾਲੇ ਕਰ ਕੇ ਤਾਲੀਆਂ ਵੱਜਦੀਆਂ ਹਨ; ਕੁਝ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਐਸੇ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਥੇ ਦੇਣ ਅਤੇ ਦਾਨ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਥੰਮ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਨਿਰੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ। ਇਥੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤਕ ਚੰਦ ਕੁ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਕਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤਾਂ ਨਿਰੇ ਵਪਾਰਕ ਅਤੇ ਬਕਵਾਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਵਿਚ ਪਾਰਖੂ ਇੰਨੀ ਬਕਵਾਸ ਪਰਖ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੰਨ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਏ ਕਿ ਪਰਖ ਗਲਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਏ। ਕਿਸੇ ਪਾਰਖੂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਵਿਅਕਤੀ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਠਹਿਰਨਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਲੜਕੀ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਦਾ ਜੱਜ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੀ ਪਰਖ ਦੀ ਕਸੌਟੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਲਾ 'ਤੇ ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਪੱਖਵਾਦ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਕਲਾ ਦਾ ਭੱਠਾ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਵਪਾਰਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਅਤੇ ਪੱਖਵਾਦ ਮੈਟਰ (matter) ਅਤੇ ਮੈਨਰ (manner) ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਜਾਂ ਰਸਾਲੇ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਪਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਵਿਗਿਆਪਨ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਦਿੱਖ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚਾ ਮਿਆਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਨੀਵਾਂ ਅਤੇ ਘਟੀਆ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਪਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੇਹੋ ਸੋਹੇ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਜਿਵੇਂ 'ਵਿਸਾਖੀ ਧਮਾਕਾ', 'ਲੱਖ-ਲੱਖ ਵਧਾਈ', 'ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ', 'ਘੁੰਡ ਚੁਕਾਈ' ਆਦਿ ਅਤਿਅੰਤ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਤੇ ਘਿਸੇ ਪਿਟੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਇਵੇਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਟੈਂਪੂ ਤੇ ਲਾਉਡ ਸਪੀਕਰ ਲਾ ਕੇ ਉੜਾਟ ਪਾਉਂਦਾ ਫਿਰੇ :

1. 'ਗੁਪਤੇ ਦੀ ਹੱਟੀ 'ਤੇ ਹਰੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਆ ਗਈਆਂ, ਸਿਰਫ਼ ਦਸ ਰੁਪਏ ਕਿੱਲੋ, ਭਰ ਲਉ ਝੋਲੇ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੋਕਾ! ਫਿਰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਜੇ।'
2. 'ਸਗਲੀ ਦੀ ਹੱਟੀ 'ਤੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਦੀ ਸੇਲ ਸਿਰਫ਼ ਸੱਤ ਤਾਰੀਖ਼ ਤਕ, 500 ਵਾਲੀ ਜੁੱਤੀ ਸਿਰਫ਼ 100 ਰੁਪਏ ਵਿਚ!'

3. 'ਬਰਾਬ ਦੇ ਠੱਕੇ ਟੁੱਟ ਗਏ, ਲੁੱਟ ਪੈ ਗਈ, ਅਗਰ ਲੇਟ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਰਹਿ ਜਾਉਗੇ, ਲੁੱਟ ਲਉ, ਲੁੱਟ ਲਉ!'

ਜਿਥੇ ਦੇਣ ਉੱਤੇ ਦਾਨ ਹਾਵੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਉਥੇ ਸਮਝੋ ਕਿ ਦੇਣ ਬੜੀ ਘੱਟ ਏ। ਜਿਥੇ ਦੇਣ ਹੈ, ਉਥੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਸਾ ਅਕਸਰ ਘੱਟ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਇਕ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰਾਰ ਸਾਂ। ਇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਬੁਲਾਉਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ—ਕਿਸੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਕੀ ਦੇਣਾ ਏ? ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਅੜਾ ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਸੱਦ ਲਈਏ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਾਲਾ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਡੇਰੇ ਦਾ ਸਾਧ ਬੁਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਦੇ ਕੇ ਜਾਵੇਗਾ। ਇੱਦਾਂ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਤੇ ਸਾਧ ਸੱਦਿਆ ਤਾਂ ਉਹ 21000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਇਕ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਾਲਜ ਨੂੰ ਕੋਲੋਂ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ੇ 'ਚ 2100 ਰੁਪਏ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਪਏ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਾਰਗ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਿਵੇਕਲੀ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਦੇਣ ਹੁੰਦੀ ਏ ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਪੈਸੇ ਉਹ ਲੋਕ ਕਮਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਸਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਜਾਂ ਸ਼ਾਤਰ ਦਿਮਾਗ ਹੋਣ। ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀ ਦੇਣਦਾਰਾਂ ਵੱਲ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬੜਾ ਘੱਟ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਐਲਫ਼ਰੈੱਡ ਨੋਬਲ ਨੂੰ ਡਾਇਨਾਮਾਈਟ ਦੀ ਖੋਜ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜਨਾ ਪਿਆ ਜਦ ਕਿ ਡਾਇਨਾਮਾਈਟ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕੰਮ ਸੰਵਾਰੇ। ਸੁਕਰਾਤ ਦੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਸਮਝ ਆਈਆਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਦੇ ਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰਿਆ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਹੈਨਰੀ ਫੀਲਡਿੰਗ ਦੇ ਨਾਵਲ Tom Jones 'ਤੇ ਕਈ ਦੇਰ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗੀ ਰਹੀ, ਪਰੰਤੂ ਲੇਟ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਕਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਿਰੀ ਸੱਚਾਈ ਹਨ। ਬਾਮਸ ਹਾਰਡੀ ਦਾ ਨਾਵਲ Tess ਕਾਫ਼ੀ ਦੇਰ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਰਿਹਾ, ਪੰਤੂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਤਸਲੀਮਾ ਨਸਰੀਨ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲ ਲੱਜਾ ਕਰ ਕੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ 'ਚੋਂ ਜਲਾਵਤਨ ਹੋ ਗਈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਨਾਵਲ ਇਕ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਇਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਲਮਾਨ ਰੱਸਦੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਨਾਵਲ Satanic Verses ਕਰ ਕੇ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ ਨੂੰ ਪੰਜ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਆਪਣੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ। ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਜਦ ਸਸਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਲੋਕ ਹੀਰੋ ਬਣਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬੜਾ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ 20 ਡਾਲਰ ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਜੌਹਨ ਫਲਿੱਨ ਦੀ ਫੋਟੋ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਅਕਸਰ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟਾਂ 'ਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਰਾਜਿਆਂ ਰਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ। ਜੌਹਨ ਫਲਿੱਨ ਨੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਿਸ ਨਵੇਕਲੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਨ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਇਨਾਮਾਂ ਦੀ

ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਨਿਰਾ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਲੋਕ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੈਟੇਗਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 1937 ਵਿਚ ਜਨਮਿਆ ਨਾਵਲਕਾਰ ਥਾਮਸ ਪਾਈਚਨ (Thomas Pynchon) ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੈਟੇਗਰੀ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "Earnest Hemingway, Saul Bellow ਤੇ Isaac Singer ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਇਨਾਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ?" ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੈਟੇਗਰੀ ਵਿਚ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੀਆਂ। ਨੋਬਲ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਲਿਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਇਨਾਮ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ।" ਇੰਜ ਕਹਿਣਾ ਤੇ ਕਰਨਾ ਕਿਸੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਏ। ਅਜੋਕੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦੌੜ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਹੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਏ। ਕਈ ਨਿਰਾ ਕੂੜਾ ਲਿਖ ਕੇ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਰੱਖੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਟੁੱਟੇ ਭੱਜੇ ਇਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਤੇ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿਚਵਾ ਕੇ ਹੀ ਚੌੜੇ ਹੋਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਘਟੀਆ ਕੈਟਾਗਰੀ ਉਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਏ ਜੋ ਸਿਰਫ ਬੋੜੇ ਜਿਹੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸਪਾਂਸਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਮੋਹਰਲੀਆਂ ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਫੋਟੋਆਂ ਖਿਚਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਯਾਦ-ਚਿੰਨ੍ਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਸਿਰਫ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੁਗਣੀ-ਚੌਗਣੀ ਵਸੂਲਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਗੁਪਤੋਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਹਰੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਆ ਗਈਆਂ, ਦਸ ਰੁਪਏ ਕਿੱਲੋ' ਜਿਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਤੇ ਘਟੀਆ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਉਸ ਕਲਾਕਾਰ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਆਪਣੀ ਕਰਵਾਉਣੀ ਲੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਆਰਗੇਨਾਇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਰ ਕੋਠਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਸਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਨੀਵੇਂ ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਲਾਕਾਰ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਟਿਕਟਾਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਤੇ ਵੇਚ ਕੇ ਇੰਜ ਜੇਬਾਂ ਭਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੋਕੇ ਟੁੱਟ ਜਾਣ 'ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਠੋਕੇਦਾਰ ਸ਼ਰਾਬ 'ਚ ਅੱਧੀ ਪਚੱਧੀ ਮਿਲਾਵਟ ਕਰ ਕੇ ਹਾਬੜੇ ਪਿਆਕਾਂ ਅੱਗੇ ਬੋਤਲਾਂ ਸੁੱਟ ਕੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਜੇਬ ਭਰ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਬਣੇ।

ਕਿਸੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਦੇਣ ਵਿਚ ਧਰਮ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਧਰਮ ਦੇ ਠੋਕੇਦਾਰ ਲੜਦੇ ਝਗੜਦੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਉਹ ਧਰਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਬਖੇਰੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੌਂਝੀ ਸੋਚ ਤੇ ਇਕ ਦੋ ਫਿਕਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖਾਂਗਾ। ਕੁਝ ਅਖਬਾਰ ਵਾਲੇ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ—ਅਗਰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਛਪਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਪਾਸ ਨਾ ਛਾਧੋ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰੋਜ਼ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ 14 ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਦਾ ਹੈ। ਲੇਖ ਵੀ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਇੰਨ ਬਿੰਨ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਕੀ ਇੰਜ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਪਿਆ ਏ? ਘਟੀਆ ਸੋਚ ਵਾਲੇ

ਅਖਬਾਰ ਨਵੀਂਸਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਗਰ ਮਸਾਲਾ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਮਰਜ਼ੀ ਛਪਣ ਦਿਉ। ਮਸਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਤੱਕੜੀ ਵਿਚ ਤੋਲੋ, ਦਾਨ ਦੀ ਤੱਕੜੀ ਵਿਚ ਨਾ ਤੋਲੋ।

ਕਈ ਲੇਖਕ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬ, ਕੈਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਆਦਿ ਦੀ ਫੇਰੀ ਨੂੰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅੰਜਾਮ ਦੁਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਮਾਣ ਸਨਮਾਨ ਹੋਣ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਫੋਟੋਆਂ ਛਪਣ, ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਘਣਚੱਕਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਲਾ ਭਾੜੇ 'ਤੇ ਲਏ ਗਏ ਟੋਟੂ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਇਹ ਸਸਤੀ ਸੁਹਰਤ ਏ। ਇਸ ਸੁਹਰਤ ਨੇ ਚੰਦ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਜਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਦ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਰੇ ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਕਲਾਕਾਰ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਵੱਡਾ ਬਣਨ ਲਈ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਏ, ਸੁਝਵਾਨ ਪਾਠਕ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹਨ।

ਵਿਰਾਸਤ ਭਵਨ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੱਥ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਸੰਦ ਦੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕੁ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਇਹ ਸਨ ਦੇਵ ਬਰੀਕੇ ਵਾਲਾ ਤੇ ਨਰਿੰਜਨ ਤਸਨੀਮ। ਤਸਨੀਮ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਿਛਲੇ 20 ਕੁ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਹਾਂ, ਦੇਵ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵਿਰਾਸਤ ਭਵਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮਿਲਣੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੇਵ ਨੇ ਇਸ ਸੱਥ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗੀਤ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ:

ਹਾਏ ਓਏ ਰੱਬਾ ਮੇਰਿਆ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਹੈ ਗਵਾ ਲਿਆ
ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਮੇਰਾ ਖਾ ਲਿਆ।
ਦਿਸਣ ਸਵੇਰੇ ਹੁਣ ਕੋਠੀਆਂ ਹੀ ਕੋਠੀਆਂ
ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਹੁਣ ਕੋਠੀਆਂ ਹੀ ਕੋਠੀਆਂ।
ਕੋਠੀਆਂ ਨੇ ਕੱਚਿਆਂ ਬਨੋਰਿਆਂ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਿਆ।

.....
ਪਿੰਡ ਵੀ ਉਦਾਸ ਹੈ ਤੇ ਦੇਵ ਵੀ ਉਦਾਸ ਹੈ
ਪੈਸਾ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਰੀਕਿਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ
ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਮੋਹ ਹੁਣ ਦਿਲਾਂ 'ਚੋਂ ਗਵਾ ਲਿਆ
ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਮੇਰਾ ਖਾ ਲਿਆ।

ਫਿਰ ਮੈਂ ਦੇਵ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼?"

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮੈਂ ਵੀ ਹੀਰ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ 138 ਕਵੀ ਹੀਰ ਲਿਖ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਮੈਂ 139ਵਾਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਰਾਂਝੇ ਦੇ 12 ਸਾਲ ਮੱਝੀਆਂ ਚਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਿੱਥ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੀਰ ਵਿਚ ਤੋੜ ਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਦਮੋਦਰ ਹੋਵੇ, ਰਣ ਸਿੰਘ ਹੋਵੇ, ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਹੋਵੇ, ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਾਂਝੇ ਦੇ 12 ਸਾਲ ਮੱਝੀਆਂ ਚਰਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਏ। ਇਹ ਸਰਾਸਰ ਬੂਠ ਏ। ਇਹ 12 ਸਾਲ ਐਵੇਂ ਇਕ ਮਿੱਥ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 12 ਸਾਲ ਬਾਦ ਤਾਂ ਰੂੜੀ ਦੀ ਵੀ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਏ।

ਉਸ ਨੇ ਡੰਡਰੂ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ!

ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਹੋਰਨਜ਼ਬੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਇਕ ਬੜਾ ਸ਼ਾਂਤ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਏ। ਇਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਨਾਂ ਬੇਰੋਵਰਾ (Berowera) ਏ। ਉਸ ਰਾਤ ਪੰਜ ਘੰਟਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੇ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਇਸ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਕਫ਼ਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਕੋਈ ਕੋਈ ਮੁਸਾਫ਼ਰ ਚੜ੍ਹਦਾ ਉਤਰਦਾ ਏ ਤੇ ਗੱਡੀ ਤਕਰੀਬਨ ਖਾਲੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਡਿਊਟੀ ਦੇਣ ਦੀ ਘੱਟ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਏ ਤੇ ਗੱਲਾਂ ਵੱਧ ਮਾਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਥੀ ਦਾ ਨਾਲ ਹੋਣਾ ਸੋਨੇ ਉੱਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਏ। ਇੱਕੋ ਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਇਕ ਹੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਜ਼ਾ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਬਨਸਪਤੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਸਾਂ-ਸਾਂ ਕਰਦੀ ਹਵਾ ਦੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਗਦੇ ਬੁੱਲੇ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਗੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਸਿਡਨੀ ਨਿਊ ਕੈਸਲ ਫ਼ੀਵੇਅ ਅਤੇ ਪੈਸਿਫਿਕ ਹਾਈਵੇਅ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵਾਹਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਇਸ ਸ਼ਾਂਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਜਿਹੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ! ਜਦ ਮੈਂ ਬਨਸਪਤੀ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਘੁਮਾਈ ਤਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡਾ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕੁਝ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਉਪਰ ਇਕ ਛਿੱਕੂ ਜਿਹਾ ਲਗਾ ਕੇ ਖੜਾ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਡੰਡਰੂ ਜਿਹੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਡੰਡਰੂ ਮੈਨੂੰ ਵੋਕਮੈਨ ਸੈੱਟ (Walkman Set) ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਗ ਰਹੇ, ਕੁਝ ਹੋਰ ਲੱਗ ਰਹੇ ਸਨ।

“ਇਹ ਕੀ ਏ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“I-POD,” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

“ਉਹ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਏ?”

“ਆਹ ਦੇਖ, ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਚਿੱਟੀ ਡੱਬੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਣੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਗਾਣੇ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਐਪਲ (Apple) ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਏ।”

“ਡੱਬੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਏ। ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਏ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਗੀਤ ਹਨ। ਟਕਨਾਲੋਜੀ ਬੜੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਗਈ ਏ। ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਗੀਤ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਏ?”

ਉਸ ਨੇ ਡੰਡਰੂ ਜਿਹੇ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਚੁੱਕੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਗੀਤ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ:

ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਉੱਡਦੇ ਪਹਾਂਦੇ ਡੋਰੀਏ,

ਦੇ ਦੇ ਗੋੜਾ, ਦੇ ਦੇ ਨੀ ਨਣਾਨੇ ਗੋਰੀਏ।

ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਗੀਤ ਸੁਣੀ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਗੀਤ ਦੀ ਤਰਜ਼ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਗੀਤਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਬਲਵੀਰ ਬੋਪਾਰਾਏ ਬੋਲਿਆ, ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਉਹ ਖੁਦ ਹੀ ਇਹ ਗੀਤ ਗਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੀਤਕਾਰ ਅਤੇ ਗਾਇਕ ਇਕ ਬੰਦੇ ਦਾ ਖੁਦ ਹੀ ਹੋਣਾ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਏ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਡੰਡਰੂ ਆਪਣੇ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਚੁੱਕੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਹੁਣ ਕਿਹੜਾ ਗੀਤ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਏ?”

ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਜੈਜੀ ਬੈਂਸ ਦਾ—ਨੀ ਤੂੰ ਰੋਮੀਓ ਬਣਾ ਕੇ ਮੁੰਡੇ ਰੱਖ'ਤੇ।”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਜੈਜੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਏ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੋਈ ਚੰਗਾ ਗੀਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਜਦ ਤਕ ਇਕ ਗਾਇਕ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਗੀਤਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਇਕ ਫਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰ 'ਤੇ ਦੁੱਕਦੀ ਏ। ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਚੰਗੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਗਾਇਕੀ ਵਿਚ ਨਿਰੇ ਸਾਜ਼, ਤਰਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਹੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ, ਗੀਤ ਦੇ ਬੋਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਗਾਇਕੀ ਇਕੱਲੀ ਆਵਾਜ਼, ਸਾਜ਼ ਅਤੇ ਤਰਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਖੜੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਜਿਵੇਂ ਹੋਸ ਰਾਜ ਹੋਸ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਤਰਜ਼ਾਂ ਭਰਿਆ ਗੀਤ—ਦਿਲ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋ ਗਿਆ... ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਦਲੇਰ ਮਹਿੰਦੀ ਦਾ ਏ।

“ਤੂੰ ਕਿਹੜੇ ਗਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਏ?” ਉਹ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ।

“ਨਵਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਂ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ?” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਚੱਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਰਾਣਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਦੱਸ ਲੈ।” ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਮੇਰਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੌਂਕੀ, ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ, ਲਾਲ ਚੰਦ ਯਮਲਾ ਜੱਟ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਤੇ ਨਰਿੰਦਰ ਬੀਬਾ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਸ਼ੌਂਕੀ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੌਂਕੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਵੀ ਗਾ ਕੇ ਗਿਆ। ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮਹੀਨਾ ਕੁ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੌਂਕੀ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਤੋਂ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਮੈਰ ਕਰਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਬੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਗੀਤ—ਰਾਣੀ ਸੁੰਦਰਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ, ਯੋਗੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਕੇ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੀਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸ਼ੌਂਕੀ ਪਾਸ ਆਵਾਜ਼ ਬੜੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਉੱਚਤਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਗੀਤ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਸੀ ਤੇ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਗੀਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਰਲ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਅੱਕਿਆ-ਅੱਕਿਆ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਜੀਉਂਦੇ-ਜੀਅ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਹਲਕਿਆਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪਾਈ। ਉਹ

ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਪਿੰਡ 'ਭੱਜਲ' (Bhajjal) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਗਰੀਬੀ ਜਿਹੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਲੜਕਾ ਜਸਪਾਲ ਮੇਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦੋ ਲੜਕੇ ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਉਸ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਲਈ ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ ਗਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਹ ਟੱਬਰ ਗਰੀਬੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼ੌਂਕੀ ਮੇਲੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੀਉਂਦੇ-ਜੀਅ ਉਸ ਦੀ ਖਾਸ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਹੋਕ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੀ ਆਪਣਾ ਹਲ ਰੋਕ ਕੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਸੁਣਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਉਹ ਦੁਆਬੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਸਰੰਗੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਗਰ ਉਹ ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਜਿਹੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਗਾਉਂਦਾ ਵੀ ਕਮਾਲ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਵੀ ਕਮਾਲ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ :

- (ੳ) ਇਧਰ ਕਣਕਾਂ ਉਧਰ ਕਣਕਾਂ ਵਿਚ ਕਣਕਾਂ ਦੇ ਬੂਰ ਪਿਆ
ਮੁਟਿਆਰੇ ਜਾਣਾ ਦੂਰ ਪਿਆ।
(ਅ) ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਸ਼ਬਾਬ ਲੈ ਬੈਠਾ,
ਰੰਗ ਗੋਰਾ ਗੁਲਾਬ ਲੈ ਬੈਠਾ।
(ੲ) ਬੱਲੇ ਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਏ ਸ਼ੇਰ ਬੱਚੀਏ।

“ਯਮਲਾ ਜੱਟ ਤੁੰਬੀ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਤੁੰਬੀ ਉਸ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਸੀ। ਬਹੁਤੇ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਬੜੇ ਹੀ ਸਾਦੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦਾ 'ਦੱਸ ਮੈਂ ਕੀ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚੋਂ ਖੱਟਿਆ ?' ਗੀਤ ਲੋਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦਾ 'ਫੁੱਲਾ ਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਛੇਤੀ ਸੁੱਕ ਜਾਵੇਗਾ' ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧੀਆ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਲਿਖਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਸਿੰਗਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਰਜਿੰਦਰ ਧਾਮੀ (ਮਚਲਾ ਜੱਟ) ਨੇ ਕਾਫੀ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਸੰਨ 1972 ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰ ਬਰਜਿੰਦਰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਣ ਆਇਆ ਤੇ ਹੋਸਟਲ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਦਵਿੰਦਰ ਧਾਰੀਆ ਯਮਲਾ ਜੱਟ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਵੀ ਚੰਗੀਆਂ ਗਾਇਕਾਵਾਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵੀ ਵਧੀਆ ਸੀ ਤੇ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਵੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ :

- ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਰਾਂਦਾ,
ਮੇਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਆਂਦਾ,
ਨੀ ਮੈਂ ਚੁੰਮ ਚੁੰਮ ਰੱਖਦੀ ਫਿਰਾਂ,
ਤੇ ਪੱਥਾਂ ਭਾਰ ਨੱਚਦੀ ਫਿਰਾਂ।

ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂਰਪੁਰੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬੜੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਗੀਤ ਲਿਖੇ।”

ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, “ਮੁਹੰਮਦ ਸਦੀਕ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਬਾਰੇ ਤੇਰਾ ਕੀ ਖ਼ਿਆਲ ਏ ?”

“ਇਹ ਬਹੁਤ ਉੱਚੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਗਾਇਕ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਅਖਾੜਿਆਂ ਵਿਚ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਜਨਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੀ,” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਮਹਿੰਦਰ ਕਪੂਰ ਦਾ ਤੂੰ ਕਿਧਰੇ ਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ?” ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

“ਹਾਂ ਸੱਚ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਫਿਲਮੀ ਗਾਇਕ ਵੀ ਯਾਦ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ। ਮਹਿੰਦਰ ਕਪੂਰ ਦਾ ਗਾਇਆ ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗੀਤ 'ਭੱਠੀ ਵਾਲੀਏ ਚੰਬੇ ਦੀਏ ਡਾਲੀਏ, ਪੀੜਾਂ ਦਾ ਪਰਾਗਾ ਭੁੰਨ ਦੇ' ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਕਮਾਲ ਦਾ ਏ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫੀ ਦਾ ਗਾਇਆ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗੀਤ 'ਜਾਚ ਮੈਨੂੰ ਆ ਗਈ ਗਮ ਖਾਣ ਦੀ, ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਤੂੰ ਪਰਾਈ ਹੋ ਗਈ, ਮੁੱਕ ਗਈ ਚਿੰਤਾ ਤੈਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ।' ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਗਾਇਕੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਛੂੰਹਦਾ ਏ। ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਗੱਲ ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ ਦੀ। ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਲਿਖਣ, ਗਾਉਣ, ਨੱਚਣ, ਨਚਾਉਣ, ਸਾਜ਼ ਵਜਾਉਣ ਅਤੇ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜਣ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਨਿਰੋਲ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਰੂਹ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਇਕ ਲੀਜੈਂਡ (legend) ਬਣ ਗਿਆ ਏ। ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਮੰਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਹਰਭਜਨ ਮਾਨ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਰੰਗੀਲਾ ਦੇ ਗਾਏ ਇਕ ਗੀਤ ਨੇ ਵੀ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਏ। ਇਹ ਗੀਤ ਸ਼ਾਇਦ 'ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ' ਫਿਲਮ ਦਾ ਏ। ਇਸ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ : 'ਉਥੇ ਅਮਲਾਂ ਦੇ ਹੋਣੇ ਨੇ ਨਬੇੜੇ, ਕਿਸੇ ਨਾ ਤੇਰੀ ਬਾਤ ਪੁੱਛਣੀ।' ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਫਿਲਾਸਫੀ ਨੂੰ ਇੰਨੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਗਿਆ ਏ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਣ ਕੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਮੇਰਾ ਮਨਪਸੰਦ ਗੀਤਕਾਰ ਤੇ ਫਿਲਾਸਫਰ ਏ। ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕੀ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨ ਰਹੇ, ਸਿਰਫ ਮੱਥੇ ਟੇਕਦੇ ਹਨ, ਅਮਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੱਥੇ ਟੇਕਣ ਨਾਲੋਂ ਅਮਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਏ। ਇਸੇ ਲਈ ਤਾਂ ਡਾ. ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਏ : 'ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਤੇ ਹੈ ਸਨਮ ਆਸ਼ਨਾ, ਤੁਝੇ ਕਿਆ ਮਿਲੇਗਾ ਨਮਾਜ਼ ਮੇਂ ?' ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਗੱਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਰਾਗਾਂ ਦੀ। ਇਹ ਰਾਗ ਕਮਾਲ ਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ ਰਸਭਿੰਨੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਾਇਆ ਏ। ਇਹ ਇਕ ਅਲੱਗ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਵਿਸ਼ਾ ਏ। ਇਸ 'ਤੇ ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਅਲੱਗ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਏ। ਹਾਂ, ਹੁਣ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਾਂਗਾ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫੀ ਦੇ ਗਾਏ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਦੇਹ ਸ਼ਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨਾ ਟਰੋ' ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਗੱਲ ?”

ਉਹ ਹੋਰ ਕਈ ਨਵੇਂ ਗਾਇਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਗਾਇਕ ਛੱਡ ਹੀ ਦਿੱਤੇ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਤੂੰ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ। ਬਹੁਤ ਕਾਹਲਾ ਨਾ ਪੈ। ਕੁਲਦੀਪ ਮਾਣਕ ਨੂੰ ਦੇਵ ਥਰੀਕੇ ਵਾਲਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਰ ਗਿਆ। ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਦੇਵ ਥਰੀਕੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਗੀਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਜੋੜਾ

ਦੀ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਛਪੀ ਏ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਰਿੰਦਰ ਬੀਬਾ ਲਈ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਫ਼ਰੀ ਨੇ ਚੰਗੇ ਗੀਤ ਲਿਖੇ। ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਏ ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਫ਼ਰੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਤੇ ਨਰਿੰਦਰ ਬੀਬਾ ਦੇ ਗਾਏ ਇਹ ਗੀਤ ਸਪੀਕਰ 'ਤੇ ਵੱਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ :

- (ੳ) ਚੰਨ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਦਾ ਸੁੱਤਾ ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸੋਜ ਵਿਛਾਈ।
ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਤੇਗ ਲਾ ਲਈ ਜਦ ਯਾਦ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਆਈ।
(ਅ) ਦੋ ਬੜੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਜਿੰਦਾਂ ਨੀਹਾਂ ਵਿਚ ਆਣ ਖਲੋ ਗਈਆਂ।
ਇਹ ਤੱਕ ਕੇ ਤਸੀਹਾ ਗਮ ਦਾ ਕੰਧਾਂ ਵੀ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਈਆਂ।

“ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਏ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਗੀਤ ਲੱਗਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।”

ਮੈਂ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ, “ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਇੰਦਰਜੀਤ ਹਸਨਪੁਰੀ, ਚਮਨ ਲਾਲ ਸੁਗਲ, ਦਵਿੰਦਰ ਖੰਨੇ ਵਾਲਾ, ਚੰਨ ਗੁਰਾਇਆਂ ਵਾਲਾ, ਦੀਪਕ ਜੈਤੋਈ, ਜੌਹਲ ਬਿਧੀਪੁਰੀਆ, ਧੰਮੀ ਹੋਅਰਾਂ ਵਾਲਾ, ਲਾਲ ਪਧਿਆਣਵੀ, ਭਿੰਦਰ ਡੱਬਵਾਲੀ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਔਹੜਪੁਰੀ ਆਦਿ ਨੇ ਕਈ ਗਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਏ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸੇਧੂ ਨੇ ਬਿੰਦਰੱਖੀਏ ਤੇ ਬਿੱਟੀ ਨੂੰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਗਮੋਹਣ ਕੌਰ ਤੇ ਕੇ. ਦੀਪ ਵੀ ਚੰਗੇ ਗੀਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਗਿਰਦੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

“ਸਰਦੂਲ ਸਿਕੰਦਰ, ਅਮਰ ਨੂਰੀ, ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸੁੱਖੀ, ਮੰਡੇਰ ਭਰਾ, ਰਵਿੰਦਰ ਗਰੇਵਾਲ, ਜੱਸੀ ਸੋਹਲ, ਬਲਕਾਰ ਸਿੱਧੂ, ਕੇ.ਐੱਸ. ਮੱਖਣ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਅਖਤਰ, ਲਾਲੀ ਮਲਕੀਤ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਵਿਰਕ, ਦੀਪਕ ਢਿੱਲੋਂ, ਅਮਰਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਸਾਬਰ ਕੋਟੀ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਬਰਾੜ, ਮਾਸਟਰ ਸਲੀਮ, ਪਾਲੀ ਦੇਤਵਾਲੀਆ ਆਦਿ ਚੰਗੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਕਮਲਜੀਤ ਨੀਰੂ, ਜਸਪਿੰਦਰ ਨਰੂਲਾ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਛਿੰਦਾ, ਸਰਬਜੀਤ ਚੀਮਾ, ਮਲਕੀਤ ਤੇ ਮਨਮੋਹਨ ਵਾਰਸ ਦਾ ਏ।

“ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਮੀ ਬਾਈ ਭਾਵੇਂ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਹੱਟਿਆ ਏ, ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਪਾਸ ਭੰਗੜੇ ਅਤੇ ਸਟੇਜ-ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਬੱਬੂ ਮਾਨ ਗੰਭੀਰ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਠੀਕ ਲੱਗਦਾ ਏ।”

“ਇਕ ਹੋਰ ਗਾਇਕ ਵੀ ਅੱਗੇ ਆ ਰਿਹਾ ਏ,” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

“ਉਹ ਕਿਹੜਾ?” ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ।

“ਨਛੱਤਰ ਗਿੱਲ,” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

“ਨਛੱਤਰ ਮੇਰਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਏ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਟੇਜਾਂ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਉਹ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਗਜ਼ਲ ਗਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਅਜੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਗੀਤਕਾਰ ਦੇ ਲੜ ਲੱਗੇ।”

“ਯਾਰ, ਤੂੰ ਚੰਗੇ ਗੀਤ ਤੇ ਮਾੜੇ ਗੀਤ ਵਿਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਸਮਝਦਾ ਏਂ?”

“ਕਵਿਤਾ ਜਾਂ ਗੀਤ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਿੱਧਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ (object) ਰਾਹੀਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ

ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵੀ ਸ਼ੈਲੇ (Shelley) ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਧਾ ਲਿਖਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਚਕਾਨਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਹਵਾ (Ode to the west wind) ਤੇ ਬੱਦਲਾਂ (clouds) ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਜਦ ਤੱਕ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਆਪਣੇ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਬਚਕਾਨਾ ਲੱਗਦਾ ਰਿਹਾ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਉਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਬਿਰਹਾ ਅਤੇ ਮੌਤ ਪ੍ਰਤੀ ਚਾਹਤ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੱਠੀ ਵਾਲੀ, ਕੰਡਿਆਲੀ ਥੋਰੂ ਅਤੇ ਲੂਣਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਕਵੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ ਅਤੇ ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਜਿਹੇ ਗਾਇਕਾਂ ਦੀ ਏ। ਉਹਨਾਂ ਜਿਹੜੇ ਗੀਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ object ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ, ਉਹ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਛੱਲੇ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬੰਜਾਰਨ ਕੁੜੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਏ। ਨਵੇਂ ਉਠਦੇ ਬਹੁਤੇ ਗਾਇਕ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋ ਕੇ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਨਿਰੋ ਬੱਚੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਗਾਇਕ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਘਟੀਆ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਰੋਣੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹੀ ਰੋਣਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ।”

ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਸਟੇਜਨ 'ਤੇ ਆਖਰੀ ਗੱਡੀ ਆ ਬਹੁੜੀ। ਅਸਾਂ ਇਸੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਸਾਥੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਅੱਜ ਆਪਾਂ ਬੜੀਆਂ ਵਧੀਆ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਏ। ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਾਂ ਦੀ ਫਿਰ ਵੀ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਇਕੱਠਿਆਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ।”

ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਆਪਾਂ ਗੱਡੀ ਫੜ ਲਈ।

ਭਰਾਵਾ, ਉਥੇ ਆਵੀਂ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ !

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ

“ਅੱਜ ਸਬਜ਼ੀ ਕੁਝ ਸਵਾਦ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ,” ਪਹਿਲੀ ਗਰਾਹੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ।

“ਕੱਲ੍ਹ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਾ ਕੇ ਖੁਆਇਓ। ਫਿਰ ਦੱਸੋਗੇ ਕਿਸ ਭਾਅ ਵਿਕਦੀ ਏ,” ਉਹ ਭੁੜਕ ਕੇ ਬੋਲੀ।

“ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬਣਾਉਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬਣਾਉਣੀ ਆਉਂਦੀ ਏ, ਫਿਰ ਵੀ ਤੂੰ ਫਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਬਣਾ’ਤੀ।”

“ਫਿਰ ਬਣਾਉਣੀ ਸਿੱਖੋ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨੁਕਸ ਕੱਢਣੇ ਬਥੇਰੇ ਆਉਂਦੇ ਆ, ਆਪ ਨੂੰ ਚੱਜ ਨਾਲ ਪਿਆਜ਼ ਚੀਰਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਕੱਲ੍ਹ ਸਲਾਦ ਕੱਟਿਆ ਸੀ, ਦੇਖੀ ਸੀ ਸ਼ਕਲ ਉਸ ਦੀ? ਨਿਆਣੇ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਸ ਰਹੇ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਦਾ ਨੁਕਸ ਤਾਂ ਮਿੱਟ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਹੋ।”

“ਨੁਕਸ ਹਰ ਕੋਈ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਬਣਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਏਂ। ਅਖੇ ਆਪ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਏ ਸਟੇਜ ’ਤੇ ਅਗਰ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਮਾੜੀ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ ਜੋ ਗੀਤ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਐਸੇ ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਆਪ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ (performance) ਦੇ ਦੇਵੋ? ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਆਲੋਚਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ। ਰਾਜ ਮਿਸਤਰੀ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈ ਗਈ ਗਲਤ ਇੱਟ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਵੀ ਲਗਾ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਉਸ ਆਮ ਪਾਰਖੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਇੱਟ ਨੂੰ ਆਪ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਗਾ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ।”

“ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਏ ਤਾਂ ਦੱਸੋ ਅੱਜ ਸਬਜ਼ੀ ਕਿਸ ਨੇ ਬਣਾਈ ਸੀ?” ਉਹ ਬੋਲੀ।

“ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਏ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਰਾਣੋ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ (recipes) ਸਿਖਾ ਰਹੀ ਏਂ। ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਦੀ ਸਿੱਖਦੀ ਨੇ ਕੁਝ ਵੱਧ ਘੱਟ ਪਾ’ਤਾ। ਅਗਰ ਉਸ ਤੋਂ ਇੰਜ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਕੱਢਣੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ। ਬੱਚੀ ਸਿੱਖਦੀ ਸਿੱਖਦੀ ਇਸ ਸਟੇਜ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ,

ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਏ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਨੁਕਸ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਪੂਰੀ ਮਾਹਿਰ ਹੋਈ ਕਿ ਹੋਈ। ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਂ ਇੱਦਾਂ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਰੇਲਗੱਡੀ ’ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਪਾਸੋਂ ਖਾਧੀ ਸੀ। ਉਹ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਲਿਆਉਂਦਾ ਏ। ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਖਾਣ ਲਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਇਕ ਗਰਾਹੀ ਚੱਖੀ, ਮੂੰਹ ਭਕਲਾ ਭਕਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿਕਨ ਉਸ ਦਾ ਸੀ, ਐਨ ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਚਿਕਨ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਚਾਈਨਾ ਏਅਰਲਾਈਨਜ਼ (China Airlines) ਵਿਚ ਖਾਧਾ ਸੀ। ਮੂੰਹ ਫਿੱਕਾ ਫਿੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਸਾਂ ਜਾ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਕੁਝ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੂੰਹ ਠੀਕ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਜੀ.ਟੀ. ਰੋਡ ’ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਫਿਰ ਤਾਂ ਮਜ਼ਾ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਖੁੰਹਦੀਆਂ ਕਸਰਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ ਜਦੋਂ ‘ਭਲਵਾਨ ਦੇ ਢਾਬੇ’ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਬੀਜੀਆਂ ਤਾਜੀਆਂ ਮੂਲੀਆਂ ਕੱਟ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮੁਹਰੇ ਰੱਖੀਆਂ।”

ਉਹ ਬੋਲੀ, “ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧੀਆ ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸੀਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਬਜ਼ੀ ਮੈਂ ਬਣਾਈ ਏ ਜਾਂ ਰਾਣੋ ਨੇ। ਰਾਣੋ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੈਥੋਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀ ਏ, ਪਰੋਸਦੀ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਈ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਨਿਆਣੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਐਡੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਸਟੇਜ ’ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਰਫੋਰਮੈਂਸਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਇਹ ਅੱਜ ਦਾ ਚੰਦ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਈ ਭੈਣ ਨੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਏ। ਐਡੇ ਐਡੇ ਆਲੂ ਕੱਟ ਕੇ ਤੇ ਵਿਚ ਵਿੰਗੇ ਟੋਏ ਕੱਟ ਕੇ ਬਤਾਉਂ ਪਾ’ਤੇ। ਲਸਣ ਦੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗੱਠੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਚਾੜ੍ਹ ਤਾਂ ਚੰਦ ਤੁਹਾਡਿਆਂ ਨੇ। ਹੁਣ ਚੁੱਪ ਕਿਉਂ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਮੇਰੀ ਮਿੱਟੀ ਪਲੀਤ ਨਾ ਕਰਿਓ ਜੇ।”

“ਚਾਰ ਦਿਨ ਲਈ ਆਈ ਏਂ, ਸਿੱਖ ਲੈ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਭਰਜਾਈ ਕੋਲੋਂ,” ਮੈਂ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਘਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਭੈਣ ਨੂੰ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਝਿੜਕ ਮਾਰ ਹੀ ਦਿੱਤੀ।

“ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੈਥੋਂ ਨੀ ਬਣਦੀਆਂ। ਇੱਦਾਂ ਦੇ ਨਹਿਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਪਰ ਹੀ ਚੰਗੀ ਸੀ। ਸੱਦ ਕੇ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹੋ,” ਭੈਣ ਵੀ ਭੁੜਕ ਕੇ ਬੋਲ ਉੱਠੀ, “ਰਾਤ ਤੁਹਾਡਾ ਸਿਡਨੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਚੰਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਲੈ ਗਏ ਸਨ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇਖਣ। ਨਾ ਕੋਈ ਸਾਜ਼, ਨਾ ਕੋਈ ਆਵਾਜ਼, ਨਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਨਾ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ। ਦੋ ਚਾਰ ਆਈਟਮਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਬੇਰਿੰਗ। ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਪਿੰਡ ਸਰਪੰਚ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਧੀਰੋਵਾਲੀਏ ਸਾਡੀ ਨੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗਾਇਆ ਸੀ। ਹੇਕ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ, ਮਿਰਜ਼ਾ ਗਾਉਣ ਲਈ ਸਾਜ਼ ਖੜਕਣ ਨੇ ਹੀ ਲੋਕ ਨੱਚਣ ਲਾ ’ਤੇ ਸੀ। ਹਾਲੇ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕਲਾਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਫੁੰਮਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ ਸੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਗਿੱਧੇ ਭੰਗੜੇ ਵੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਚਦੇ ਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਜ਼ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਪਿੱਛੋਂ ਕੈਸਟ ’ਤੇ ਵੱਜਦੇ ਆ। ਅਗਰ ਇਹ ਕੈਸਟ ਹਟਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਆਈਟਮਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ’ਤੇ ਨੱਚਦੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਤੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਈਟਮਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਅੱਧਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਸੀਮਿਤ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਭਾਣਜੇ ਨੇ ਦੱਸੀ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ

ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਏ। ਇੰਟ ਪੁੱਟਿਆ ਉਥੇ ਕਲਾਕਾਰ ਨਿਕਲਦਾ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਆਈ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਜਚਿਆ। ਐਸੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਉਥੇ ਨਾਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ। ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ੀ ਟੱਟੂ ਬਹੁਤ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਭਾੜਾ ਨਹੀਂ ਢੋਅ ਸਕਦੇ। ਮੈਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਗਈ, ਏਥੇ ਵੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ। ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੋਂ ਸੱਦਦੇ ਹੋ। ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸੂਬੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਰਸੀਲੇ ਅਤੇ ਸੁਰੀਲੇ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਅੰਬਰਸਰੋਂ ਸਵੇਰੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਰਸ-ਭਿੰਨਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣੀਦਾ ਏ। ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀਆਂ ਦੀ ਸੁਰੀਲੀ ਰਸ-ਭਿੰਨੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਤਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਕੇਰਾਂ ਮਾਹੋਲ ਸਿਰਜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੇ ਆ। ਇਥੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨੀਆ ਕਿਧਰੇ ਘੱਟ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ।”

ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਈ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੱਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣਾ ਪਿਆ, “ਸਾਡੇ ਇਥੇ ਵਧੀਆ ਕਲਾਕਾਰ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੁਣਨ ਲਈ ਹਾਲ ਅਤੇ ਪੰਡਾਲ ਖਚਾ-ਖਚ ਜਨਤਾ ਨਾਲ ਭਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੱਨਾਟਾ ਛਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਏ, ਅੱਖਾਂ ਹੁੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਸੇਜਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜਨਤਾ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨੱਚਦੀ ਰਹੀ ਏ। ਭੈਣੇ, ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ। ਲਗਾਤਾਰ ਸਾਲ ਕੁ ਇਥੇ ਰਹਿ, ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਅਸਲੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਗਈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੱਸਦੇ ਹੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਤੂੰ ਮਨ ਨੂੰ ਲਾ ਲਈ। ਨਣਾਨ ਭਰਜਾਈ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀ ਕੁਝ ਐਸਾ ਏ। ਦੋਨੋਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਮੂਹਰੇ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਵੀ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਨਣਾਨ-ਭਰਜਾਈ, ਸੱਸ-ਨੂੰਹ, ਦਰਾਣੀ-ਜਠਾਣੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵੇਂ ਲੱਗੀ ਜਾਣ ਪਰ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਸੌ ਫੀਸਦੀ ਸੁਖਾਵੇਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਗੁੰਝਲ ਹੁੰਦੀ ਈ ਏ। ਭਰਜਾਈ ਮੂਹਰੇ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ, ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਕੁਝ ਇੱਥੋਂ ਸਿੱਖ ਕੇ ਜਾਵੇਂ। ਅਗਰ ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਰਸੋਈ ਦਾ ਕੰਮ, ਸਿਉਣ ਪਰੋਣ ਦਾ ਕੰਮ ਤੇ ਉੱਨੀ ਬੁਣਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਚੋਗਾ ਆਉਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਤੂੰ ਇਥੇ ਰਹਿੰਦੀ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਤੂੰ ਤਾਂ ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਏ। ਜਦ ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਜਾਏਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਸਾਗ ਬਣਾਉਣੇ ਜ਼ਰੂਰ ਸਿਖਾ ਦੇਵੀ।”

ਭੈਣ ਫੁਸਕ ਫੁਸਕ ਕਰਦੀ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਘਾਟ ਪਤਾ ਕਿਉਂ ਏ? ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਹਾਂ, ਫਿਰ ਵੀ ਦੱਸ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।”

“ਦੱਸ ਭੈਣੇ, ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸ!” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਤੁਹਾਡੇ ਇਥੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਬੰਦੇ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਉਧਰੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਧਰ ਸੱਦ ਰਹੀ ਏ। ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਏ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੂਝ ਦੀ ਘਾਟ ਏ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਥੇ ਕਈ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੋ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਹਨ। ਪੰਡਾਲ ਦਾ

ਪ੍ਰਬੰਧ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਐਸੀਆਂ ਆਈਟਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰੀ ਜਾਣਗੇ ਜੋ ਐਵੇਂ ਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।”

“ਭੈਣੇ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵੀ ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨ ਏ। ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਏ? ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਕਲਾਕਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਹਰ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਮੈਂ ਫੌਜੀ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਬੜੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਭੱਲਾ ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸੁੱਖੀ ਮਾੜੇ ਕਲਾਕਾਰ ਹਨ? ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਮਾੜਾ ਕਲਾਕਾਰ ਸੀ? ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਯਮਲਾ ਜੱਟ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਕਲਾਕਾਰੀ ਦਾ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਨਮੂਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ? ਅੱਜ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰ ਯਮਲਾ ਜੱਟ ਨੂੰ ਉਸਤਾਦ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਕਲਾਕਾਰੀ ਦਾ ਡਿਗਰੀਆਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਜਮਾਂਦਰੂ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਏ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਲਗਾਤਾਰ ਰਿਆਜ਼ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ। ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਈ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਕਦੀ ਕਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਹਰ ਥਾਂ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਏ। ਚਾਦਰੇ ਲਾ ਕੇ, ਤੁਰਲੇ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੜਕੀਆਂ ਚਰਖੇ ਅਤੇ ਪੱਖੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦ ਮੰਨ ਲਿਆ ਗਿਆ ਏ ਕਿ ਇਹ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਨਮੂਨਾ ਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉੱਡਦਾ ਕਿਉਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏ? ਅਗਰ ਇਹ ਅਸਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਹਿਰਾਵਾ ਏ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਲਜ ਜਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਅਗਰ ਕੋਈ ਚਾਦਰਾ ਲਾ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਹੱਸਿਆ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦਾ ਏ? ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਛੜਿਆ (backward) ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਏ? ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਇਹ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਕਿਉਂ? ਕੀ ਹੁਣ ਹੱਥ ਪੱਖੀ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਪੱਖਾ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਦਿਖਾਉਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਹੁਣ ਦੇਸੀ ਮਧਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਵਾਲੀ ਮਧਾਣੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਦਿਖਾਉਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਚਰਖਾ ਗਿੱਧੇ ਵਿੱਚੋਂ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ? ਕੀ ਹੁਣ ਚੱਕੀ ਗਿੱਧੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ? ਕੀ ਹੁਣ ਬੋਤੋ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ?”

ਮੇਰੀ ਘਰਵਾਲੀ ਇਕਦਮ ਬੋਲ ਪਈ, “ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਸੋਚ ਗਲਤ ਲੱਗਦੀ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਅਸਲੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਮਧਾਣੀ ਨਾਲ ਐਕਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋਗੇ? ਤੁਸੀਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਪੱਖੇ ਨਾਲ ਐਕਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਕਰੋਗੇ? ਤੁਸੀਂ ਪੈਂਟਾਂ ਪਾ ਕੇ ਨੱਚੋਗੇ ਕਿਵੇਂ?”

ਮੈਂ ਗੱਲ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, “ਅਸਲੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਵੇ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਈ ਨਾਚ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਪੈਂਟਾਂ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਉਹ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਗਿੱਧੇ ਅਤੇ ਭੰਗੜੇ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ

ਹਨ। ਭੰਗੜੇ ਅਤੇ ਗਿੱਧੇ ਨੂੰ ਹੁਣ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ—ਪੁਰਾਣਾ ਭੰਗੜਾ ਗਿੱਧਾ ਤੇ ਨਵਾਂ ਭੰਗੜਾ ਗਿੱਧਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਸਟੇਜ-ਸਮੱਗਰੀ ਕੱਢ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ।”

ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਬੋੜੀ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਤੁਸੀਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਫੈਸ਼ਨ ਵਿਚ ਘੜੋਸੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਫੈਸ਼ਨ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਘੱਟ ਬਦਲਦਾ ਏ। ਕਾਲਜ ਜਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਚੰਚਲ ਤੇ ਫੈਸ਼ਨਏਬਲ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕਦਮ ਕੰਨ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਅਸਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਏ, ਜਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਸਦਾ ਏ। ਉਥੇ ਚਾਦਰੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੋਹ ਏ, ਉਥੇ ਘੱਗਰੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਏ। ਉਥੇ ਬਿਜਲੀ ਜਾਣ 'ਤੇ ਪੱਖੀ ਅੱਜ ਵੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਏ। ਉਥੇ ਬੁੱਢੀਆਂ ਅੱਜ ਵੀ ਚਰਖਾ ਕੱਤਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਟੇਜ-ਸਮੱਗਰੀ ਵਿਚ ਬੋੜੀ ਕੁ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ, ਉਹ ਆ ਰਹੀ ਏ। ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ।”

ਮੈਂ ਫਿਰ ਬੋਲਣ ਨਾ ਰਿਹਾ ਗਿਆ, “ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਭੰਗੜਾ ਗਿੱਧਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੁੱਬ ਕੇ ਘੋਸ਼ਣਾ (announcement) ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਾਂ। ਉਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਕਵਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਲਗਾਉਣਾ ਏ। ਸਭਿਆਚਾਰ ਥਾਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬਦਲਦੇ ਵੀ ਹਨ। ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਏ, ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਸੀ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਮੁਜਾਰੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰੀ ਪਾਸ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਇਕ ਦਿੱਲੀ ਰਹਿੰਦਾ ਦੋਸਤ ਮਿਲਣ ਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਘੰਟੀ ਖੜਕੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਤਾਰਵਲਾ ਹੋ ਕੇ ਕੱਛੇ ਬਨੈਣ ਸਣੇ ਹੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਘਰ ਵਿਚ ਬਾਵੇਲਾ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਫੋਜੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਘਰ ਕੱਛੇ ਸਣੇ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਹੀ ਗੁਰੀ ਇਧਰ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹੀ ਗੁਰੀ ਆਪਣੇ ਡਰਾਇੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਕੱਛਾ ਬਨੈਣ ਪਾਈ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਿੱਕਰ (shorts) ਪਹਿਨ ਕੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਪੈਂਟ ਪਹਿਨੇ ਬਗ਼ੈਰ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲਦੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੱਧ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਉਥੋਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਏ। ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਏ? ਉਹ ਬੋਲਿਆ—ਗੋਰੇ ਤਾਂ ਕੱਛੇ ਬਨੈਣ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ਾਪਿੰਗ ਸੈਂਟਰਾਂ ਵਿਚ ਤੁਰੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ shorts ਪਹਿਨੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਤੁਸੀਂ ਲਾਈਲੱਗ ਹੋ, ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ਼ ਨਕਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹ ਨਿੱਮੋਝੂਣਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਥਾਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬਦਲਣਾ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਏ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲੋਂ ਫੈਸ਼ਨ ਦੀ ਗੱਲ ਵੱਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ

ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ। ਗੋਰੇ ਬਹੁਤੇ ਕੱਪੜੇ ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਨਕਲਚੂਆਂ ਵਾਂਗ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਆਜ਼ਾਦ ਸੋਚ ਅਜੇ ਵਿਕਸਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਕ ਵਾਰ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਟਾਂਡਾ ਉੜਮੜ ਵਿਖੇ ਆਇਆ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪਿੰਡਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਕਾਲਜ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਐਵੇਂ ਟਾਂਚਾਂ ਕਰੀ ਜਾਣ ਕਿਉਂਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕਛਹਿਰਾ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਖੈਰ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਬੋਲ ਕੇ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਿਆ। ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬੰਦੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਰਾਵੇ 'ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਕਈ ਵਾਰ ਹੱਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ...”

ਵਿੱਚੋਂ ਭੈਣ ਬੋਲ ਪਈ, “ਭਰਜਾਈ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੀ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਉਲਝਾ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਦਸ ਜਨਾਨੀਆਂ ਚਰਖੇ 'ਤੇ ਸੂਤ ਕੱਤ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵੇਚਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਘੜੀ ਕੁ ਮਗਰੋਂ ਬਿਜਲੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ 'ਲਿਆਈ ਪੱਖੀ' 'ਲਿਆਈ ਪੱਖੀ' ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਮਧਾਣੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਦੇਸੀ ਮਧਾਣੀ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਏ। ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਬਿਜਲੀ ਉਪਰ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਥਿਆਏ ਮਰ ਜਾਈਏ। ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਬੇਵਕੂਫ਼ ਬਣਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕੱਛੇ ਚਾਦਰੇ ਆਮ ਚੱਲਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਉਥੇ ਸਾਰੇ ਪੈਂਟਾਂ ਫਸਾਈ ਫਿਰਨ ਤਾਂ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਣ। ਖੇਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ। ਭਰਾਵਾ, ਉਥੇ ਆਵੀਂ ਕਿਤੇ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ, ਫਿਰ ਦੇਖੀਂ ਨਜ਼ਾਰਾ। ਤੈਨੂੰ ਇਥੇ ਵਿਦੇਸ਼ 'ਚ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਗੱਲਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਜਾਣੀ ਏ ਕਿ ਅਸਲੀ ਪੰਜਾਬ ਕਿੱਥੇ ਵੱਸਦਾ ਏ ਤੇ ਅਸਲੀ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਪਹਿਰਾਵਾ ਪਹਿਨਦਾ ਏ। ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਗਿੱਧੇ ਭੰਗੜੇ ਦੀ ਡਰੈੱਸ ਠੀਕ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਣੀ ਏ। ਇਹੀ ਪੱਖੀਆਂ, ਮਧਾਣੀਆਂ ਤੇ ਚੱਕੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਅਸਲੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੀਆਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਣੀਆਂ ਹਨ। ਬੋਲੀਆਂ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਬਦਲੀ ਵੀ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੋਲੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ:

ਨੀ ਹਰਾ ਪੋਣਾ, ਨੀ ਪੀਲਾ ਪੋਣਾ

ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਦਾ ਜਵਾਈ ਨੀ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ।

ਹੁਣ ਇਹੀ ਬੋਲੀ ਏ:

ਨੀ ਹਰਾ ਹੈਂਕੀ, ਨੀ ਪੀਲਾ ਹੈਂਕੀ

ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਦਾ ਜਵਾਈ ਨੀ ਬੜਾ ਜੈਂਕੀ।

ਮੈਨੂੰ ਆਖਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਭੈਣ ਨਾਲ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਪਿਆ।

ਸਿੱਖ ਮਨੋਬਿਰਤੀ

“ਦੇਖੀਆਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈਆਂ। ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਵਿਚ

ਆਤਮ ਤਿਆਗ (self-renunciation) ਦੇ ਉਹ ਬੋਝੇ ਕੀਤੇ ਨਹੀਂ ਲੜਦਾ। ਜਨਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਧਰੇ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਭ ਲੈਂਦੀ ਏ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਜਿਹੜਾ ਸੇਵਾ ਲਈ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਆਵੇ, ਉਹ ਅਸਲੀ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਤੁਹਾਡੇ ਮੈਂਬਰ ਚੋਧਰਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਨੌਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਦੀ ਮੂੰਹ ਬੋਲਦੀ ਤਸਵੀਰ ਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸਿਰਤਾਜ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ ਵਿਚ ਲੱਭ ਲਿਆ ਸੀ, "ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬੋਲ ਰਹੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਠੰਢਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਫਿਰ ਬੋਲ ਉੱਠੀ, "ਇਸ ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਚਿਨੋ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਜਿੰਨੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੈਂਤੀ (alphabet) ਦੇ ਅੱਖਰ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਚੋਧਰ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਦਸਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼ੇਰੇ-ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਹੋਇਆ ਤੇ ਲਗਭਗ ਚਾਲ੍ਹੀ ਸਾਲ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਜਨਤਾ ਹੁਣ ਤਕ ਵੀ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੀ ਏ। ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਦਾ, ਭੈਣੇ, ਤੂੰ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਣਾ ਏ?"

"ਵੀਰੋ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਭੁੱਲ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਦੇਹ?"

"ਦਸ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਹਨ। ਆਦਰਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿਖਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਖਰ ਤੱਕ ਆਮ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਕੋਈ ਵੀ ਪੈਗੰਬਰ ਸਿਖਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਏ:

ਰਹਿਤ ਪਿਆਰੀ ਮੁਝ ਕਉ ਸਿਖ ਪਿਆਰਾ ਨਾਹਿ ॥

ਇਸ ਫ਼ਰਮਾਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘਿਣਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਈਏ। ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿਚ ਬੱਝੇ ਮਨੁੱਖ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖ ਹਨ ਹੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ਕਿ ਆਮ ਜਨਤਾ ਕਈ ਵਾਰ ਆਦਰਸ਼ ਤਕ ਸਹਿਜੇ ਕੀਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਸ਼ੇਰੇ-ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਇਥੋਂ ਤਕ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਣਾ ਲਏ। ਮੋਹਕਮ ਚੰਦ ਅਤੇ ਫ਼ਕੀਰ ਅਜ਼ੀਜ਼ਉਦੀਨ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ੇਰੇ-ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਜਿੱਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਫੈਲਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਇੰਜ ਵੀ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਏ ਕਿ ਇਕ ਮੋਨਾ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕ ਪਗੜੀਧਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖ ਸੋਚ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਗੱਲ ਸੋਚ ਦੀ ਵੱਧ ਏ। ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਜਾਣਾ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਭਾਵੇਂ ਮੋਨਾ ਹੋਵੇ

ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਗੱਲ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਦੀ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਮਿਸਟਰ ਗੁਜਰਾਲ, ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪੰਜਾਬ ਪੱਖੀ ਲੱਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਰਿਆ-ਦਿਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਮੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੀਰੀ ਅਤੇ ਪੀਰੀ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਦਿੱਤਾ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਮੀਰੀ (soldiership) ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਾਰੂ ਰਹੀ ਤੇ ਪੀਰੀ (saintliness) ਘੱਟ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ 50-50 ਫੀਸਦੀ ਹੋਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਤਮ-ਤਿਆਗ (self-renunciation) ਪੀਰੀ (saintliness) ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਫ਼ਰਕ ਏ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਦੀ ਕੋਈ ਘਾਟ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਸ਼ਰਧਾ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਆਧੁਨਿਕ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ 'ਚੋਂ ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਚੋਂ ਸੰਤ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ 'ਚੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਖਰੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗ ਸਵੱਛ ਅਤੇ ਬੇਦਾਗ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਵਿਚ ਪੀਰੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵੀ ਘਾਟ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਪੀਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਏ, ਉਹ ਚੋਧਰ ਕਰਨ ਲਈ ਭੱਜ ਭੱਜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮੰਨ ਲਓ ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਚੋਧਰੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਆਪਣਾ ਵਧਿਆ ਵਿਰੋਧ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਚੋਧਰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਪੀਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਏ, ਪਰੰਤੂ ਸਾਡੇ ਸਿੱਖ ਚੋਧਰੀ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਚੋਧਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਤਲਵਾਰ ਉਠਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਦਲ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਅਕਸਰ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਈਸਾਈਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਘੱਟ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਏ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਇਕ ਨੇਤਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਤਮ ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁਆਰਥੀ ਸਿੱਖ ਨੇਤਾ ਸਿਰੜੀ ਮਰਜੀਵੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਚਿਖਾ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਰੋਟੀਆਂ ਸੇਕ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੋਝੇ ਭਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੌਮ ਦਾ ਇਹਨਾਂ ਸੁਆਰਥੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਆਰਿਆ। ਸੰਨ '84 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਕਲ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਮਰ ਜਾਣਾ ਬਹਾਦਰੀ ਏ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਕਿਧਰੇ ਮੁੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਠੋਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਭੈਣੇ, ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਲੱਗਦੀ ਏ?"

"ਵੀਰੋ, ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਲੱਗਦੀ ਏ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਸੰਭਵ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ?"

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਈ ਐਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋਮਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਲੈ ਲਾ। ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਇਕ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਹ ਘਾਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਹੀਏ ਤੇ ਕਿਹਨੂੰ ਮਾੜਾ?"

“ਭੈਣੇ, ਇਸ ਸਭ ਕਾਸੇ ਦਾ ਹੱਲ ਅੰਬਰਸਰੋਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅੰਬਰਸਰੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਡਰ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨਦਾ ਏ। ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਹ ਧਰ ਅੰਦਰੋਂ ਮੰਨਦਾ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਬਾਈਕਾਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਏ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ-ਮਰਦ ਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਗੜ ਚੁੱਕਾ ਏ। ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਇਸ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਕ ਦਿਨ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਖ਼ਮਿਆਜ਼ਾ ਇਕ ਦਿਨ ਭੁਗਤਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਧਰਮ ਇਸ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਿੱਗਰ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਏ।”

“ਵੀਰੋ, ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਦੱਸ। ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਬਾਰੇ ਤੇਰਾ ਕੀ ਖ਼ਿਆਲ ਏ? ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਲਾਡਲੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਉਜਾੜਾ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।”

“ਭੈਣੇ, ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਹਨ। ਕਈ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿਹੰਗ ਸਰੂਪ ਦੀ ਅੱਜ ਵੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਏ ਜਿੰਨੀ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰੋ-ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅਗਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਿਪਾਹੀ ਤੇ ਸਿਪਾਹਸਲਾਰ ਕੁੱਲੇ ਵਾਲੀ ਪੱਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਲੰਬਾ ਚੌਗਾ ਪਾ ਕੇ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਡਾਂਗ ਲੈ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜੀਬ ਕਿਸਮ ਦਾ ਭੈਅ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਵੱਡੀ ਪੱਗੜੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਵਿਚ ਲੋਹੇ ਦੇ ਚੱਕਰ ਬਿੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਲੰਬਾ ਬਾਣਾ ਪਾ ਕੇ ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਡਾਂਗ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਸਿਪਾਹਸਲਾਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭੈਅ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਨਮੂਨਾ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਸਰੂਪ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਤੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅੱਜ ਤੱਕ ਵੀ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਏ।”

“ਅੱਜ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੀ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਏ? ਹੁਣ ਕਿਹੜੀ ਕੋਈ ਲੜਾਈ ਲੜਨੀ ਏ। ਅਗਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲੜਾਈ ਲੜਨੀ ਵੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਵੱਡੀ ਫ਼ੌਜ ਏ।”

“ਭੈਣੇ, ਕੌਮਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹੁਣ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਚੱਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਤਿਹਾਸ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੌਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਉਸ ਕੌਮ ਦਾ ਰੋਹਬ ਅਤੇ ਜਲੌਅ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਰੋਹਬ ਅਤੇ ਜਲੌਅ ਦਾ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਮਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰੋਹਬ ਅਤੇ ਦਬਦਬਾ ਉਹਨਾਂ ਕੌਮਾਂ ਉੱਤੇ ਵਧਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਸਾਜਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਰਗੜਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਗੋਰਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਅੱਡਰੀ ਛਾਪ ਛੱਡੀ ਏ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਨਿਰੋਕੁਸ਼ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਕੌਮਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਈ ਏ। ਹੁਣ ਵੀ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ, ਗੋਰਖਾ ਰੈਜ਼ਮੈਂਟ ਆਦਿ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਮਨ 'ਤੇ ਅੱਡਰੀ ਛਾਪ ਛੱਡਦੀਆਂ ਹਨ।”

“ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਨਾਲ ਮੈਂ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤਕ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ। ਅੱਜ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਵੀ ਇਕ ਸਰਕਾਰ ਏ?”

“ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਏ ਤੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਘ ਏ। ਵੱਡੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸੰਘ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਇਰਾਕ ਦੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੀ ਏ?”

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜਿਓਂ ਲੰਘਦੀ ਰੇਲਗੱਡੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਲੱਗ ਪਈ।

ਭੈਣ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵੀ ਗੋਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਮਟਕ ਮਟਕ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਬੜਾ ਖੜਾਕ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਘਰ ਵੀ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਏ, ਉਥੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਘਰ ਬਣਾਉਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਘੜੀ ਕੁ ਮਗਰੋਂ ਰੇਲਗੱਡੀ ਦਾ ਘੁੰਗੂ ਵੀ ਬੋਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਲਾਗੇ ਗੱਡੀ ਪਟੜੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਗਈ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਅੱਧਾ ਘਰ ਢੱਠ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਮੱਝ ਮਰ ਗਈ ਸੀ। ਤੁਹਾਡੇ ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੱਡੀ ਸੁੱਤੀ ਸੁੱਤੀ ਹੀ ਚੱਲਦੀ ਏ। ਤੁਹਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।”

“ਭੈਣੇ, ਇਹੀ ਤਾਂ ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਅਰਧ-ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਏ।”

ਜਫਾ, ਮਾਰਵਿਨ ਅਤੇ ਲੂਸੀ

“ਗੱਡੀ ਉੱਤੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਿਫਟ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਮੈਂ ਕਲਾਕ 'ਤੇ ਅਲਾਹਮ ਲਗਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਕ ਅਜੀਬ ਚੀਜ਼ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਦ ਮੇਰਾ ਅਲਾਹਮ ਵੱਜਦਾ ਏ, ਠੀਕ ਉਸੇ ਕੁ ਹੀ ਵੇਲੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬੋੜੀ ਦੂਰ ਕੁੱਕੜ ਬਾਂਗ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਕਿ ਪੰਛੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਪਾਬੰਦ ਹਨ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਬਾਪੂ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ 'ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਉੱਠ ਕੇ ਬਲਦ ਜੋੜ ਕੇ ਖੇਤ ਵਾਹੁਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਂਦੀ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਚੱਲਦੀ ਗੱਡੀ ਦੀ ਆਮਦ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖੜਾਕੇ ਨਾਲ ਉੱਠਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਘਰ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਲ ਦਾ ਜੋਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਅਸਾਂ ਇਕ ਗਾਂ ਰੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਦੁੱਧ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਅੱਠ ਕੁ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਸਾਂਝੀ ਸ਼ਾਮੇ ਪੰਡਤ ਪਾਸ ਛੱਡ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਗ ਨਾਲ ਚਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਸੂਆ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਗੱਡੇ 'ਤੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਗਾਂ ਸਾਥੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਗਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਬੰਦਾ ਰਸਤਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪਸ਼ੂ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦਾ। ਬੰਦਾ ਬੇਈਮਾਨ ਏ, ਪਸ਼ੂ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਈਮਾਨਦਾਰ ਤੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹਨ। ਬੰਦਾ ਕਾਮ (sex) ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਚ ਭੇੜੀਆ ਏ, ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪੂਰਣ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਯਮਤ ਅਤੇ ਇਖਲਾਕੀ ਹਨ।” ਜੈਬੀ ਗੱਡੀ ਦੀ ਸੀਟੀ ਮਾਰਦਾ-ਮਾਰਦਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਬੋਲ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਕਈ ਗੋਰੇ ਟਰੇਨ ਗਾਰਡ ਸਿਰਫ਼ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਪਾਸ ਹੀ ਸਨ।

ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਕ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਸੀਟੀ ਮਾਰਨ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅਸਲੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਦਿਆਲਿਆ ਵਿਚ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਦੀ ਜਮਾਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਰ ਵੀ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਸੀ ਗਲਤ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਮੈਂ ਜੈਬੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਜਿੰਮ ਕਾਰਬੈੱਟ (Jim Corbett) ਦੀ ਪੁਸਤਕ

Man Eaters of Kumaon (ਕੁਮਾਓਂ ਦੇ ਸ਼ੇਰ) ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਪੜ੍ਹੇ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਏ ਸਨ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਬਾਰੇ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਵਧੀਆ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਏ। ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਇਕ ਭੇੜੀਆ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਜਾਨਵਰ ਦੋ ਲੱਤਾਂ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ ਏ। ਉਹ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੋ ਲੱਤਾਂ ਵਾਲਾ ਜਾਨਵਰ ਕਹਿੰਦਾ ਏ। ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਮਜ਼ੇ ਅਤੇ ਸੁਆਦ ਲਈ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਉਸ ਭੇੜੀਏ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਏ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਦੋ ਲੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਤੋਂ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਏ। ਉਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਨਵਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ। ਤੇਰੇ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਤੋਂ, ਸ਼ਾਮੇ ਪੰਡਤ ਤੋਂ, ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਬਾਪੂ ਦੇ ਹਲ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਪੰਜਾਬ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਸਿਡਨੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਇਦ ਪੱਕਾ ਹੀ ਪੱਕਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਥੇ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣੇਗੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਪਿੰਡਾਂ ਜਿਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਏ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲੀਆਂ, ਘੋੜੇ, ਗਾਵਾਂ, ਮੋਰ ਆਦਿ ਤਾਂ ਆਮ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਹਿ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਥੇ ਬਿੱਲੀਆਂ ਤਾਂ ਘਰ-ਘਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਤੀਵੀਆਂ ਜਿੰਨੇ ਚਲਾਕ ਅਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਬਿੱਲੀਆਂ ਓਠੀਆਂ ਹੀ ਭੋਲੀਆਂ-ਭਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੇ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ। ਤੂੰ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਏ। ਕੁੱਕੜ ਇਥੇ ਆਮ ਤਾਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ, ਤੈਨੂੰ ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਕਿੱਥੋਂ ਸੁਣ ਗਈ ਏ।”

ਜੈਬੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਬਾਂਗ ਸੁਣਨ ਦਾ ਭੱਚਕ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਪਿਆ ਸੀ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਬਾਂਗ ਅਕਸਰ ਸੁਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਨਵਾਂ ਘਰ ਡੂਨਸਾਈਡ (Doonside) ਦੇ ਫੀਦਰਡੇਲ ਵਾਇਲਡਲਾਈਫ ਪਾਰਕ (Featherdale Wildlife Park) ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੀ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਇਹ ਬਾਂਗ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪਾਰਕ ਜਾਂ ਨਾਲ ਪੈਂਦੇ ਨੁਰਾਜਿੰਜੀ ਰੀਜ਼ਰਵ (Nurragingy Reserve) ਤੋਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਅੱਧਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਇਹ ਬਾਂਗ ਸੁਣਦੀ ਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਪੁਰਾਣਾ ਬਾਲੇ-ਸ਼ਤੀਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਘਰ, ਫਰਸ਼ ਤੋਂ ਕੱਚਾ, ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਰਲੀਆਂ, ਮੱਝਾਂ ਦੇ ਧੜੀ-ਧੜੀ ਦੇ ਲਿਵਾਸ, ਚਿੱਕੜ ਵਰਗੇ ਗਾੜ੍ਹੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਬਾਲਟੇ, ਬਲਦਾਂ ਦੀਆਂ ਟੱਲਣੀਆਂ, ਪੱਠੇ ਕੁਤਰਣ ਵਾਲੀ ਗੋੜੀ ਦੀ ਫੱਕ-ਫੱਕ, ਬਲਦਾਂ ਪਿੱਛੇ ਛਾਟੇ ਵਾਲੀ ਪਰੈਣ ਉਲਾਰਦੇ ਜਗੀਰੀ-ਸੀਰੀ ਦੀ ਚਟਕਾਰੀ, ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਨਲਕੇ ਦੀ ਢੀਚਕ, ਸਿਮਰੂ ਚਮਾਰ ਦਾ ਬੱਕਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਜੜ, ਦੁੱਮਣ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਮੱਝਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਛੱਪੜ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਮੈਂ ਕਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਥੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ‘ਟੀਪੂ’ ‘ਟੀਪੂ’ ਕਹਿ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ, ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਗੋਰੇ ਆਪਣੇ ਕੁੱਤੇ, ਬਿੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਗਵਾਂਢ ਵਿਚ ਇਕ ਗੋਰੇ ਲੜਕੀ ਲੌਰਨ (Lauren) ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿਡਨਾਈਟ (Midnight)

ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਿੱਲੀ ਕਾਲੀ ਕਲੋਟੀ ਏ। ਇਸ ਬਿੱਲੀ ਦੀ ਧੋਣ 'ਤੇ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਚਿੱਟਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਏ। ਉਹ ਇਸ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾ ਕਹਿੰਦੀ ਏ।"

"ਸੱਚ ਤੇਰੀ ਬਿੱਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਗਵਾਂਢੀ ਗੋਰੇ ਦੀ ਬਿੱਲੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਦੀ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜਫਾ ਏ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਕੁੱਤੀ ਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮਾਰਵਿਨ ਏ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਬੇਟੀ ਏ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਲੂਸੀ ਏ। ਲੂਸੀ ਮਾਰਵਿਨ ਤੇ ਜਫਾ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਖੇਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਦਸ ਕੁ ਦਿਨ ਲਈ ਕਿਧਰੇ ਛੁੱਟੀਆਂ ਕੱਟਣ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਗੋਰੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ:

We are going for holidaying. We will carry our Marvin with us. Can you please feed our Jaffa in our absence? We will hand over her feed to you. We will also pay \$ 10 per day to you.

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ, ਪੰਤੂ ਇਕ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹੀ:

We Indians do not accept any money for these petty chores. My son will feel highly pleased to do it free.

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਗੋਰੀ ਇਕ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਾ ਤੇ ਬਿੱਲੀ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਕੁਝ ਪੈਕਟ ਲਿਆ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਫੜਾਉਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ:

In this envelope we have put a piece of paper on which we have written instructions about feeding Jaffa. Please keep reading those instructions and feeding the cat. Also please take care of our letters. Keep them with you.

ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਿਖਾ। ਗੋਰੀ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹੇ ਬਗ਼ੈਰ ਹੀ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਾ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਠੀਕ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਲਿਫ਼ਾਫ਼ੇ ਵਿਚ ਦੋ 50-50 ਡਾਲਰ ਦੇ ਕਰੰਸੀ ਨੋਟ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੇ ਇਹ ਪੈਸੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ:

Indian tradition and culture respect a neighbour very much. We Indians can never accept money for these small things. Love thy neighbour as thyself.

ਗੋਰੀ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰ 'ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ (Thank you very much) ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਵਾਪਸ ਚਲੀ ਗਈ। ਉਹ ਛੁੱਟੀਆਂ ਕੱਟਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਜਫਾ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਪ੍ਰਸੰਨ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੋ-ਚਾਰ ਵਾਰ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਉਲਾਰਿਆ ਤੇ ਅੰਤਾਂ ਦਾ

ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਲੂਸੀ ਵੀ ਜਫਾ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਤਰਸੀ ਪਈ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਘੰਟਾ ਕੁ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਪਿਆਰਦੀ ਰਹੀ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਗੋਰੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ (manners) ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਅੱਗੇ ਹਨ। ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।"

ਜੈਬੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ। ਪੰਜ ਕੁ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਫੋਨ ਕੀਤਾ: 'ਤੂੰ ਅੱਜ ਦਾ ਡੇਅਲੀ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫ਼ (Daily Telegraph) ਦੇਖਿਆ ਏ?'"

"ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ਼ਿਫਟ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਮੈਂ ਸ਼ਿਫਟ ਲਗਾਉਣ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਹੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਾਂਗਾ। ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਆਮ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਪਈਆਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।"

"ਬੜਾ ਕੰਜੂਸ ਏਂ," ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

"ਐਵੇਂ ਦੋ ਡਾਲਰ ਖਰਚ ਕਰਨੇ ਆਂ, ਇੰਡੀਆ ਦੇ 70 ਰੁਪਏ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਦੱਸ ਕੀ ਏ?" ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

"ਪੜ੍ਹ ਲੈ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ। ਤੇਰੀ ਗਵਾਂਢਣ ਗੋਰੀ ਨੇ ਤੇਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਿੱਲੀ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਭਰਿਆ ਖਤ ਲਿਖਿਆ ਏ। ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ ਏ।"

ਮੈਂ ਕਾਈਡ ਵਰਡਜ਼ (Kind Words) ਵਾਲਾ ਕਾਲਮ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਦੇਖਿਆ:

Thanks to sweet Indian lady, our neighbour Mrs. Singh for looking after our cat Jaffa in our.....

ਗੋਰੀਆਂ ਨੱਢੀਆਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ

ਸਿਡਨੀ ਦਾ ਉੱਤਰੀ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੱਟ (North Shore) ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਉਰਦੂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਗਜ਼ਲ ਜਿਹਾ ਏ। ਗੋਰਡਨ (Gordon) ਅਤੇ ਲਿੰਡਫੀਲਡ (Lindfield) ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਪੇੜਾਂ 'ਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਚੀਂ-ਚੀਂ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਸਾਂ-ਸਾਂ ਕਿਸੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚਲੀ ਅੱਧ-ਸੁੱਤੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਪਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਤਰ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਏ :

ਨਿੰਮ੍ਰੀ ਨਿੰਮ੍ਰੀ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਲੋਅ
ਚੰਨ ਪਵੇ ਨਾ ਜਾਗ, ਬਦਲੀਏ,
ਪੱਲੀ ਜਹੀ ਖਲੋ।

ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਕ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬੋਲ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :

ਪਰਬਤੋਂ ਕੇ ਪੇੜੋਂ ਪੇ ਸ਼ਾਮ ਕਾ ਬਸੇਰਾ ਏ।
ਮਖਮਲੀ ਉਜਾਲਾ ਏ, ਸੁਰਮਈ ਅੰਧੇਰਾ ਏ।

ਇਹ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਵਰਗਾਂ ਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਸਦੀਵੀ ਸੰਘਣੀ ਤੇ ਸੁਹਣੀ ਛਾਂ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਸੁੱਕਰ ਅਤੇ ਸ਼ਨੀ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਗੋਰੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮਦਮਸਤ ਡਾਰਾਂ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਟ੍ਰੇਨ ਗਾਰਡ ਦੀ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹੋਕ 'Stand clear, doors closing' ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜਗੀਰ ਹੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਦੇ ਉਤਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਈ ਵਾਰ ਗੱਡੀ ਦੇ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਤੇ ਬੰਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਮਦਮਸਤ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਕਰਦੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਮਸਤੀ ਕਿਸੇ ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 50-100 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਪੈਦਾ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਵਾਰਾਗਰਦੀ ਕਹਿ ਕੇ ਇਕਦਮ ਧਮਕਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਥੇ ਸਿਡਨੀ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਆਮ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਏ। ਇਥੇ ਇਹ ਸ਼ਾਦੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਵਧਣ ਲਈ ਦਹਿਲੀਜ਼ ਏ। ਇਥੇ ਨਿਸਚਿਤ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਗੋਰੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਕਈ-ਕਈ ਸਾਲ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿ ਕੇ ਮਸਤੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਸਤੀਆਂ ਕੁਝ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ

ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ

ਤੇ ਬਾਕੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਰੀਆਂ ਮਸਤੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀ ਸ਼ਾਦੀ ਲਗਾਤਾਰ 40-50 ਸਾਲ ਚੱਲਦੀ ਰਹੇ, ਉਹ ਸ਼ਾਦੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਦੀ ਇੰਨਾ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਕਿਵੇਂ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹੀ।

ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ 12 ਵਜੇ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਘਰੋਂ ਫ਼ੋਨ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੋਰਾ ਮੁੰਡਾ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ, "Who is calling you at such a late hour?"

ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ, "This is a call from my wife."

ਉਹ ਬੋਲਦਾ, "She is still awake? The wives of Aussie people never remain awake up to such a late hour. It means your wives are more devoted to you. In this respect, your culture is better than our culture. Does your wife wash your clothes too?"

ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ, "She does all household chores. I do not even prepare tea for myself. She prepares everything. You will be surprised to know that she cooks fresh food for me when I arrive at home at about 1 a.m. after completing my shift. No doubt, some Indian wives are becoming lazy and indifferent like Aussie wives by remaining in touch with this culture but most of Indian wives are more prompt to serve the family."

"Wonderful!" ਉਹ ਬੋਲਦਾ, "Is she a good cook?"

ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ, "I know your mouth is watered at the name of Indian curry. Come to my place, She will prepare very nice curry for you. You will forget the Flavour Indian Restaurant you to go."

ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਅਗਲੇ ਵੀਕਐਂਡ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਉਣ ਲਈ ਇਕ ਵਾਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਨਾਰਥ ਸਿਡਨੀ (North Sydney) ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮਿਲਸਨ ਪੁਆਇੰਟ (Milson Point) ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹਵਾਦਾਰ ਸਟੇਸ਼ਨ (Open Air Station) ਏ। ਇਹ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹਾਰਬਰ ਬਰਿਜ (Harbour Bridge) 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਏ। ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਸ਼ਾਂਤ ਸਮੁੰਦਰ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਟਾਪੂ ਨੁਮਾ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਦਿਆਂ ਲਾਟੂਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਅਕਸ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਵਰਡਜ਼ਵਰਥ ਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸਤਰ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀ ਏ :

My heart leaps up
when I behold a rainbow in the sky
so was it when my life began
so is it when I am a man
so be it when I shall grow old or let me dies !

ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ

ਅਗਰ ਸਾਰਾ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਰਡਜ਼ਵਰਥ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਜਿਹਾ ਏ ਤਾਂ ਸਿਡਨੀ ਦਾ ਉੱਤਰੀ ਤੱਟ (North Shore) ਦਾ ਇਲਾਕਾ, ਕੀਟਸ (Keats) ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਾਂਗੂ ਹੈ। ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਨਸਪਤੀ ਦੇ ਝਰਮਟ ਮੈਨੂੰ ਸਕਾਡਲੈਂਡ ਦੇ ਹਾਈਲੈਂਡ ਲੱਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬੋਰੋਵਰਾ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇ ਝੋਕੇ ਵਰਡਜ਼ਵਰਥ ਦੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :

*One impulse from the vernal wood
May teach us more of man,
of moral evil and of good.
Than all the seges can.*

ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਅਲਜਰਨਨ ਚਾਰਲਿਸ ਸਵਿਨਬਰਨੇ (Algernon Charles Swinburne) ਦੀਆਂ 'Atlanta in Calydon' ਵਿੱਚੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ :

*The full stream feed on flower of rushes,
Ripe grasses trammel a travelling foot,
The faint fresh flame of the young year flushes
From leaf to flower and flower to fruit,
And fruit and leaf are as gold and fire,
And the oat is heard above the lyre,
And the hoofed heel of a satyr cuses.
The chestnut-husk at the chestnut-root.*

ਨਾਰਥ ਸਿਡਨੀ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਗੱਡੀ ਨਿੱਸਲ ਸੱਪ ਵਾਂਗ ਵਲ ਖਾਂਦੀ ਹੋਈ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਤੇ ਅਰਧ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਵਧਦੀ ਏ ਤਾਂ ਇੰਜ ਲੱਗਦੀ ਏ ਜਿਵੇਂ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਕੁੱਛੜ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਭਰੂਆਂ ਦੀ ਰੱਸਾ ਕਸੀ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਤਕੜੀ ਟੀਮ ਮਾੜੀ ਟੀਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਗਾ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਧੁੰਹਦੀ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਇਸ ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਕੁੱਛੜ ਤੇ ਸਵੱਛ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਤਰਦੀਆਂ ਫੁਬਕਟੀਆਂ ਸਵਰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਿਲਕਸ਼ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਲਕਾਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਮੀਂ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਦੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਗੋਰੀਆਂ ਨੱਢੀਆਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅਤਿਅੰਤ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੇ ਮਾਰੋਲ 'ਤੇ ਉਤਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਮਾਰੋਲ ਕਪਾਹ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਾਂਗ ਖਿੜ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਸਾਰਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚਿੱਟਾ ਚਿੱਟਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਹਨਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਤੇਲ ਧੋਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਜਿਹੀ ਏ। ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੀ ਧੁੱਪ ਦਾ ਨਿੱਘ ਇਥੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਏ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫ਼ਰਵਰੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਜੱਟ ਗੰਨਿਆਂ ਦੀ ਪੱਤ ਦੀ ਸ਼ੱਕਰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛਾਹ ਵੇਲੇ ਦੀ ਲੱਸੀ ਅਤੇ ਦਹੀਂ ਨਾਲ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਗੰਨਿਆਂ ਦੀ ਖੋਰੀ ਤੇ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਉੱਘ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਕਈ ਬਾਬੂ

ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ

ਆਪਣੀਆਂ ਮਿੱਤਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਚੁੰਮ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਫਿਰ ਦੋਬਾਰਾ ਮਿਲਣ ਲਈ 'see you again' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਰੋਲ ਦੀ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿੰਤੂ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਏ ਤੇ ਪੱਛੜੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਏ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਇੰਜ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਕਲਾਕਾਰ ਚੰਗੇ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰ ਕੇ ਉਹਦੇ ਵਾਂਗ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਖੂਬਸੂਰਤ ਥਾਂ ਲੱਭ ਕੇ ਕੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਫਿਲਮਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਫਿਲਮਾਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਏ। ਬੋਰੋਵਰਾ ਤੋਂ ਨਿਊ ਕਾਸ਼ਲ (New Castle) ਜਾਂਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦ ਗੱਡੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਪਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਏ ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮ ਦੇ ਗਿਣੇ-ਚੁਣੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿਤਵਦੀ ਏ। ਖਾਂਦੇ-ਪੀਂਦੇ ਗੋਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਰੀ ਗੱਡੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਚਿੱਟੀ ਲੱਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੋਰਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਖਲਾਕ ਦੇ ਦੂਹਰੇ ਤੀਹਰੇ ਮਿਆਰ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਆਓ ਅਸੀਂ ਵੀ ਦੂਹਰੇ ਤੀਹਰੇ ਮਿਆਰ (Hypocrisy and Snobbery) ਛੱਡੀਏ ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਪੱਧਰੇ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਈਏ।

ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ

ਘੋੜਾ ਡਾਕਟਰ

ਲਿਵਰਪੁਲ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮੇਰੀ 25 ਕੁ ਮਿੰਟ ਦੀ ਬਰੇਕ ਸੀ। ਇਕ ਜੈਂਟਲਮੈਨ ਸਿਟੀ ਰੇਲ ਦੀ ਵਰਦੀ ਪਾਈ ਖੜਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮੈਂ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਤੇਰਾ ਕਾਲਮ 'ਸਿਡਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ' ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਤੇਰੇ ਇਸ ਕਾਲਮ ਵਿਚ ਗੱਡੀਆਂ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਕਦੇ ਲਿਖਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਿੰਨੀ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਥੇ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ, ਗੱਡੀਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਮਲਾ ਫੈਲਾ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਵ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਕੋਤਾਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਆਦਿ?"

"ਤੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀਕ (Symbol) ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਬਦ ਰੇਲਗੱਡੀਆਂ ਮੇਰੇ ਇਸ ਕਾਲਮ ਵਿਚ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਏ। ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਡਨੀ ਵਾਸੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਵੱਸੇ ਭਾਰਤੀਆਂ, ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੱਖ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਤੂੰ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਸਮਝ ਗਿਆ ਏ?"

"ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਠੀਕ ਏ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਪੱਖ ਤਾਂ ਤੂੰ ਚੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਛੁਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਇੰਜ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਵੀ ਇਕ ਦੋ ਰੋਚਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਕਹੋ ਤਾਂ ਬਿਆਨ ਕਰਾਂ?" ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

"ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੰਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਉਤਸੁਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।"

"ਮੇਰੇ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਮੁਹੱਲੇ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘੋੜਾ ਡਾਕਟਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਕਹੂ—ਮੈਂ ਉਥੇ ਗਜ਼ਟਡ ਅਫਸਰ ਸਾਂ, ਕਾਗਜ਼ ਤਸਦੀਕ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਘਰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਸਰਕਾਰੀ ਜੀਪ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਨੌਕਰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਮਾਲੀ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੋਕ ਐਵੇਂ ਹੀ ਘਰ ਸੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਪਿੰਡ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਪੁੱਛਣ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਨਾਲ ਡਾਕਟਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।"

"ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਵਿਚ ਉਹ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਆਇਆ ਕਿ ਉਹ ਇਥੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ

ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਹ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕਣਕ ਦੇ ਖੇਤ ਲੱਭਦਾ ਰਿਹਾ। ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਮਸਾਂ ਕਿਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਰ ਕਣਕ ਦਿਸੀ ਤਾਂ ਹਰਬਲ ਦੀ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਵਿਚ। ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਵੀ ਕੋਈ ਡੰਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੇਗਾ ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਮਝ ਆਵੇ ਤੇ ਨਾ ਉਸ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਗੋਰੇ ਸਮਝ ਸਕਣ। ਉਹ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਸੈਂਟਰਲਿਕ ਵਿਚ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਚਿਕਨ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਕੁੱਕੜਾਂ ਦੀਆਂ ਘੰਡੀਆਂ ਕੱਟਣ ਦਾ ਕੰਮ।"

"ਫਿਰ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬੜੀ ਤਰਸਯੋਗ ਏ," ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

"ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਮੈਂ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ," ਉਹ ਬੋਲਿਆ।

"ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਾ।"

"ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕ ਤੋਂ ਆਇਆ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਇਥੇ ਇਕ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਅਟੈਂਡੈਂਟ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਉਵੇਂ ਉਹ ਬੜਾ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਏ। ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਉਸ ਨੇ ਕਦੀ ਡੱਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੋੜਿਆ, ਪਰ ਇਥੇ ਉਸ ਦਾ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਯਾਰ, ਤੇਰਾ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਬੜਾ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸੁਸਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਤੇਰੀ ਇਸ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਕੀ ਏ?' ਉਹ ਬੋਲਿਆ, 'ਮੈਂ ਟਾਇਲਟ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਾਲਾ ਹੀ ਲਗਾ ਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ। ਨਾ ਕੋਈ ਟਾਇਲਟ ਵਰਤੇ ਤੇ ਨਾ ਗੰਦ ਪਵੇ, ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੀ ਗੱਲ, ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ 20 ਡਾਲਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਤੇ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਏ। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਚੁੱਕ ਦਿੰਦਾ ਏ ਤੇ ਬਿਨ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਏ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਿਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਏ। ਮੇਰੀ ਇਸ ਸਫ਼ਾਈ ਦੀ ਸਿਫਤ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਵੀ ਅਕਸਰ ਕਰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਦਫਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਨਾਲ ਹੱਥ ਵਟਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਹਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰੀਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੈਸਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।' ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ।"

"ਤੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਕਿੱਤਾ ਛੱਡ ਕੇ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਤਸੱਲੀ (Job Satisfaction) ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਈ? ਇਧਰ ਆ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।" ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਜਦੋਂ ਇਥੇ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਆਉਂਦਾ ਏ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਈ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਲੋੜ ਘਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਘਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਇਕਦਮ ਪੈਸੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪੈਸੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ, ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਤੇ ਨਾਲ ਇਥੇ ਹਰ ਕੰਮ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਲਾਇਸੈਂਸ, ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਜਾਂ ਕੋਰਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਕਈ ਕੋਰਸ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਈ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੇ ਕਈ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਮੁੰਡੇ ਇਥੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸ਼ੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਟਲਾਂ ਦੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਧੋਣ

ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਾਕੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਇੱਕੋ ਹੀ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਵੇਂ ਆਏ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਰਸੋਈ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਵਾਂ ਸਾਥੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਂਦਾ ਏ ਤੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਦਾ ਏ, ਬਾਕੀ ਉਸ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਉਹ ਕਹੇ ਕਿ ਉਹ ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਾਉਣੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕੰਮ ਤਾਂ ਸਿੱਖਣਾ ਹੀ ਪਉ, ਨਾਲੇ ਆਂਡੇ ਦੀ ਭੁਰਜੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਔਖਾ ਏ, ਹਰ ਕੋਈ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਏ। ਅਗਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਜਾ ਕੇ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਫੜ ਲਿਆਵੇ। ਜਦ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੁਰਾਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਵਾਂ ਮੁਰਗਾ ਆ ਫਸਦਾ ਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਚਲਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਆਏ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਏ ਨਵੇਂ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਗਾਰਡ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਕੋਰਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੋੜੀ ਬਹੁਤ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਕਲਾ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੈਂ ਕੀਤਾ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਗਰਿਫਤ ਵਿਖੇ ਫਲ ਤੋੜਦਾ ਰਿਹਾ, ਫਿਰ ਸਿਡਨੀ ਆ ਕੇ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਟੈਂਡੈਂਟ ਦਾ ਟੈਸਟ ਪਾਸ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਦੀ ਕਦੀ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅੱਗੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਾਂ। ਫਿਰ ਮਨ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਏ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਦੇ ਘੰਟੇ ਘਟਾਉਣੇ ਪੈਣਗੇ, ਅਗਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਵੀ ਲਈ ਫਿਰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਖਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੈਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਹੀਂ ਏ ਪਰ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਠੀਕ ਚੱਲ ਹੀ ਰਿਹਾ ਏ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਅੱਗੇ ਟੈਸਟ ਦਿੰਦਾ ਰਹਾਂਗਾ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਏ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਗੱਡੀ ਦਾ ਗਾਰਡ ਬਣ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਫਿਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ। ਬਾਕੀ ਡਾਲਰ ਬਾਰੇ ਸੋਚਦੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ। ਛੱਬੀ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰੀ ਜਾਈਦਾ ਏ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਡਾਲਰ ਛੱਬੀ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨੂੰ ਉੱਠੇ ਤਾਂ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਜਿੰਦਣ ਇਹ ਗਿਰ ਕੇ ਚੌਵੀ ਰੁਪਏ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਛਾ ਜਾਂਦੀ ਏ।”

“ਤੁਸੀਂ ਬੜੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ-ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਬੜਾ ਮਜ਼ਾ ਆਇਆ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ। ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਬਰੇਕ ਖਤਮ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਏ। ਅੱਧ ਦੇਖ, ਗੱਡੀ ਆ ਰਹੀ ਏ। ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਮਿਲਾਂਗੇ। ਚੰਗਾ ਫਿਰ।”

ਵਿਚ + ਓਹਲਾ = ਵਿਚੋਲਾ

ਸਨਿਚਰਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਮੁੰਡੇ ਰਾਤ ਦੇ 12 ਕੁ ਵਜੇ ਸਿਡਨੀ ਦੇ ਟਾਊਨ ਹਾਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹੇ ਸਨ ਤੇ ਬੈਂਕਸਟਾਊਨ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਗੱਡੀ ਨੇ ਸਾਈਡੈਨਹਮ (Sydenham) ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਹ ਲੜਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਬਹਿਸਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਅਗਲੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਅਚਾਨਕ ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣੇ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਚਾਰ ਸਿਪਾਹੀ ਵੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਦਾਖਲ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਗਰੁੱਪ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਚਕਮਾ ਦੇਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਿਨ ਇਕ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਕੈਂਪਸੀ (Campsie) ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਗੋਰੀ ਤੀਵੀਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਇਸ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਪਣੇ ਰੋਣੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

“ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਖਾਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ, ਹਰ ਵੀਕਐਂਡ 'ਤੇ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਤੁਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਘਰ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਮੈਂ ਤਲਾਕ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ, ਮੈਂ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਦੱਸ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਅਗਰ ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹਾਊਸਿੰਗ ਯੂਨਿਟ ਖਰੀਦ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਰਹੇਗਾ? ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੋ ਨੌਕਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਗ੍ਰਾਫਿਕ ਡਿਜ਼ਾਇਨਿੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੇ ਪੈਸੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦਸ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਸਿਰਫ ਇਕ ਘਰ ਹੀ ਖਰੀਦ ਸਕਿਆ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੀਵੀਂ ਤੋਂ ਲੜ ਫੁਡਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।”

“ਇਸ ਤੋਂ ਲੜ ਫੁਡਾਉਣਾ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਪਿਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜਾਨਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ,” ਮੈਂ ਕਿਹਾ।

“ਮੇਰਾ ਇਕ ਹੋਰ ਦੋਸਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਝਗੜਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ ਫੀਜੀਅਨ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਪਤਨੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਬਾਪ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਾਪ ਨੂੰ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਥੱਲੇ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ,” ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

“ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿਆਂ ਝਗੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਤੇਰਾ ਕੀ ਖਿਆਲ ਏ ?”

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਝਗੜੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੇਰਾ ਝਗੜਾ, ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜੇ, ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਬੰਦੇ ਵੱਲੋਂ ਦਬਾਅ ਕੇ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਅ ਜਾਂ ਝਗੜੇ, ਘੁਮੰਡ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਝਗੜੇ, ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਝਗੜੇ ਆਦਿ। ਕਿਸੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਅਜਿਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਝਗੜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਟੱਬਰ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਝਗੜਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲੜਕਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਘੁਮਣ ਦੀ ਜਿੱਦ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਤੇ ਪਿਉ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਸੀ, ਮਾਂ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸਾਈਡ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਝਗੜਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਅਗਰ ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਸਾਹ ਵੀ ਭਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਬੱਚਾ ਪਿਉ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਬੋਲਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦਲੇਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਟੱਬਰ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਮਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਟੱਬਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬੱਚੇ ਮਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੰਨਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਵਾਂ ਜਲਦੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਦਮੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਮਤਾ ਬੜੀ ਜਲਦੀ ਜਾਗਦੀ ਹੈ। ਪਿਉ ਕਠੋਰ ਦਿਲ 'ਤੇ ਘੱਟ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਕੋਈ ਮਾਂ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਪਿਉ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਗਰ ਮਾਂ ਆਪ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਕਹੇਗੀ ਉਸ ਨੇ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਗਰ ਪਿਉ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਕਹੇਗੀ ਕਿ ਬਗ਼ਾਵਤ ਹੋਈ ਕਿ ਹੋਈ। ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਜਲਦੀ ਭਾਵੁਕ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਗਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਲੋਕ ਮਕਾਣ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਦੁਖੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਜਤਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਮਕਾਣ ਵਿਚ ਤੀਵੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਈ ਵਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਤੀਵੀਆਂ ਰੋਣ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਜਲਦੀ ਸਿਰਜ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੋਣ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾ ਕੇ ਦੁਖੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਰੁਆਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਰੋਣ ਨਾਲ ਦੁੱਖ ਹੰਝੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਬਹਿ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਹਲਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਕਾਣਾਂ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਪਰਿਵਾਰ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਹਲਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਦੁੱਖ ਭੁੱਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਕਾਣਾਂ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਮਹੱਤਵ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਮਕਾਣਾਂ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਘੱਟ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਤਣਾਅ ਵੱਧ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵੱਧ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਰੋਣਾ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਰੋਣਾ ਓਨਾ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਕਿ ਹੱਸਣਾ। ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿ ਦੇਣ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕੀ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਫਿਲਮਾਂ ਲਗਾ ਲਗਾ ਕੇ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਕਾਫ਼ੀ ਸਖ਼ਤੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਮਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ, ਉਸ ਨੇ ਬੱਚੇ ਵੱਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ, ਕਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਇੰਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ

ਕਿ ਬੱਚੇ ਦਾ ਹੱਥ ਵੀ.ਸੀ.ਆਰ. ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕੈਸਟ ਪਾਉਣ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਬੱਸ ਦੇਖਦਾ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜਲਦੀ ਵਿਗਾੜ ਵੀ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਧਾਰ ਵੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਬੱਚੇ ਮਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਘਰੋਂ ਪੈਸੇ ਜਲਦੀ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਿਉ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

“ਕਈ ਝਗੜੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰੀ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਘੱਟ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਿਓ ਖਿਚੜੀ ਹੋਣਾ ਵੀ ਝਗੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਿਓ ਖਿਚੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਕ ਮੱਧ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇਖੇ ਹਨ ਜੋ ਦੂਜੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸਮੱਸਿਆ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਆਪਣੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਰਾਗ ਅਲਾਪਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਇਕ ਦੋਸਤ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੀਦਰੋਪਣ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਅੱਧੀ-ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਸੌਣ ਲਈ ਪਵੇ ਫਿਰ ਵੀ ਘੰਟਾ ਡੇਢ ਘੰਟਾ ਜਾਗਦੇ ਪਏ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਨੀਂਦ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ ਜੋ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਡਿਗਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਹੀ ਨਾ ਆਵੇ ? ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਜੀਬ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਪੈਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਇਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬਦਹਜ਼ਮੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਪਖਾਨੇ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਪੇਟ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਉਠਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਪਖਾਨੇ ਭੱਜਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਬੜੀ ਅਨੁਕੂਲ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਉੱਠ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਅਨੁਕੂਲ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਇਕਦਮ ਹਲਕਾ ਹੋ ਕੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਤੁਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਹੀ ਝਗੜਾ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਬਿਹਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਸ਼ਿਫਟ ਕਰ ਲਵੇ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸਵੇਰ ਦੀ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਸਲਾ ਕਦੇ ਵੀ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਇਕ ਚਾਰਟ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਨਰੋਏ ਬਣੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਚਾਰਟ ਬਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਲਿਖ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਜੀਅ ਦਾ ਸੁਭਾਅ 80 ਫੀਸਦੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਅ ਕੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਜੀਅ ਦਾ ਸੁਭਾਅ 80 ਫੀਸਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਕ ਜੀਅ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਘੱਟ ਧਾਰਮਿਕ ਹੈ। ਇਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸੇ ਦਾ ਹੀ ਪੁੱਤ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਘੱਟ ਮਹੱਤਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਤਾਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਆਰਥਿਕ

ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ, ਦੂਜਾ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਮਦਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਪਣੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਅੜੇ ਰਹਿਣਾ ਦੋਹਾਂ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਚੋਲੇ ਦੀ ਮਦਦ ਵੀ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।”

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸ਼ਿਫਟ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਰਾਤ 12 ਵਜੇ ਤੱਕ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ।

•